

1. Ule, M.: »Mladina in ideologija«/DE, Ljubljana 1988/

1. Družbena relativnost mladine in mladosti

Nobena od tradicionalnih, navidezno utemeljenih opredelitev mladine ni povsem ustrezna:

- bodisi da aprioristično tlačijo v isto socialno skupino ljudi zelo različnih družbenih izvorov in položajev (šolajoča se, zaposlena mladina)
  - se zadovoljujejo s postavljanjem spodnje in zgornje starostne meje
  - opredelitve, ki poskušajo določiti obdobje z družbenoekonomskim položajem (doba šolanja kot poglobljena značilnost mladosti)
  - psihološko stanje (telesno in duševno odraščanje)
- Vse opredelitve so enako nepopolne in enostranske.
- Opredelitve določa vsakokratna družba v skladu s splošnimi značilnostmi družbe, ideologijo in potrebami.

Nemški pedagog H.Kreuz pravi, da splošne definicije (mladosti) ne moremo podati zato, ker končno prepoznavanje statusa odraslega sloni na kooptaciji (imenovanje nečesa na osnovi odločitve), in ker v to kooptacijo vstopajo svojevoljni elementi. Prepoznavanje statusa odraslega s tem ni avtomatično sledilo objektivnim dosežkom. To pomeni, da so dosežki sicer nujni, ne pa zadostni za doseganje odraslosti, ker je odločilno, kako odrasli presojujejo te dosežke.

Opisani spoj objektivnih socialnih določil konca mladosti in individualnih dosežkov posameznika napravi mladost za izrazito protislovno življenjsko situacijo. Mladost posameznika se namreč toliko razlikuje od otroštva, kolikor bolj »zrel« je mladostnik pri svojih dejanjih, motivih, razmišljanju, čustvovanju. To početje zahteva od njega neodvisnost od avtoritete staršev in drugih skrbnikov iz otroštva. Toda po drugi strani lahko posameznik potrdi to neodvisnost le pred drugimi odraslimi. To pa zopet zahteva od njega ujemanje s pričakovanji odraslih, ki so zanj zdaj pomembni (signifikantni), namreč ujemanje s pričakovanji o tem, da se bo vedel v skladu s predstavami o odraslosti, zrelosti ipd. Teh pričakovanj ni postavil ali uveljavil mladostnik sam, saj tu nastopajo pogoji, ki so zunaj njegove posamične ali družbene moči: ekonomska neodvisnost, redna zaposlitev, konec šolanja, zakonska zveza, osnovanje družine itd.

Kreuz poudarja, da lahko mladi odklonijo vlogo »mladostnika« in predčasno stopijo v odraslost (predčasno končajo s šolanjem, se poročijo, se zaposlijo). Vendar gre to ponavadi v škodo posameznika (znižata se njegova materialna in socialna raven življenja, znižanje socialnega statusa glede na status staršev).

Mladost se tako izkaže kot doba, ki je izrazito obremenjena s storilnostnim pritiskom. Tako je mladost kljub delni odvisnosti mladih od staršev, skrbnikov, vzgojnih avtoritet omejena neodvisnost, ki vsebuje mnoge oblike socialnega nadzora mladih. Ta odvisnost sili mlade v podobne oblike identifikacije in introjekcije socialne moči in avtoritet kot otroka, le da se od mladih pričakuje, da bodo delovali samostojneje kot otroci, torej po ponotranjenih in drugih socialnih vodilih, ne le po prisili, grožnji s kaznovanjem in odpovedovanju. Zato je mladost nekakšno »podaljšano otroštvo« ali »socialno otroštvo«. Poglavitni način socialnega nadzora nad mladimi a tedaj preide iz nadzora v družini v nadzor v šolskih institucijah.

2. Pedagoški odnos

Šolske institucije temeljijo na reprodukciji »pedagoškega odnosa« vzgojiteljev in učiteljev do učencev. Ta odnos izvira iz patriarhalne družine, iz odnosa očeta kot vzgojne in moralne avtoritete do otrok.

Pedagoški odnos je odnos nekoga, ki ima legitimno pravico, da usmerja proces socializacije posameznika, da temu pripomore do nove stopnje pri odraščanju. Vsebuje tudi moč, ki je zavarovana s sankcijami, če kdo »krši pravila igre«.

Dokler je bila družina poglavitna vzgojna celica družbe, sta moč vzgojitelja in legitimnost pripadala očetu. Ko je družina izgubila ekonomsko in vzgojno vlogo, sta vzgojna in legitimna moč učitelja in vzgojitelja v veliki meri prešla na šolo oz. njene predstavnike. Odnos vzgojitelja/učitelja do vzgajanih je postajal bolj postvarjen. Iz medosebne interakcije je postal enosmeren odnos učitelja kot izvajalca vzgojno-izobraževalne funkcije in šolarjev, ki so le objekti njegove dejavnosti

Postvarjenje in instrumentalizacija pedagoškega procesa v šoli sta globoko funkcionalno povezani z razvojem meščanske družbe. Njen namen je bil oblikovanje delovne sile za bodoče mezdno delo, pripravljenost se podrežati hierarhiji v delovnih institucijah oz. razredni delitvi dela, ohranjanje socialne in reprodukcije slojev ter utrjevanje in ponotranjanje meščanskih ideologemov pri mladih generacijah. Takšno usmeritev je nadaljnji razvoj šolstva še podpiral (ločitev šole in pouka od ostalega življenja, ločitev umskega in telesnega dela, teorije in prakse, oblikovanje učnih vsebin in smotrov ter organizacije pouka neodvisno od šolarjev ter tudi učiteljev).

Danes te funkcije in značilnosti šole delujejo prikrito, z uradnimi ideološkimi smotri šole, namreč z delovanjem celotnega mehanizma šolskih institucij in njihovega mesta v družbi in pri poteku socializacije.

Musgrove podobno domneva, da podaljševanje šolanja služi predvsem ohranjanju distance mladih in odraslih in podaljševanje neodraslosti mladih.

V bistvu so meščansko podobo in vlogo šole prevzele vse moderne družbe, predvsem v socialističnih družbah, kjer je šola postala sredstvo države, da so učenci še bolj heteronomni nasproti šoli in moči države.

Takšen pedagoški odnos sili vse udeležence v regresivne interakcije, s čimer nadomeščajo vlogo iniciacijskih obredov v arhaičnih družbah, namreč zaustavljajo potek adolescence na stopnji odvisnosti od družine in avtoritet. S tem šola podaljšuje infantilizacijo posameznika iz otroštva v mladost skupaj z vsemi potrebami vzgojiteljev po projekciji lastnih infantilnih obrambnih mehanizmov v »objekte« vzgoje in drugimi psihodinamskimi značilnostmi tiste vrste vzgoje, ki izhaja iz potreb odraslih, ne otrok ali mladih.

A. Miller opredeljuje nezavedne motive vzgojiteljev oz. odraslih v vzgojnem procesu, ki pa veljajo za vse oblike paternalistične vzgoje:

- potrebo po izživljanju v lastnem otroštvu doživetih ponižanj,
- iskanje ventila za potlačene želje
- željo po prilaščanju objekta s katerim lahko manipuliramo
- idealizacija lastnega otroštva in lastnih staršev
- strah pred svobodo
- strah pred vrnitvijo potlačenega (ko so bili otroci)
- maščevanje za preživete bolečine

Mladino označuje »socialno otroštvo«, ker je na različne načine odvisna od »pedagoškega procesa«, kot objekt raznih institucij, ki poskušajo nadzirati mlade in jim predpisovati potek vzgoje in izobraževanja. To nadziranje je ideološko podrejeno reprezentantom družbe oz. oblasti. Pedagoški odnos do mladih je tu obenem dejavnik ideološkega podrejanja kot tudi učinek delovanja ideologije na mlade.

Prav močna izpostavljenost mladih vladajočim ideologijam, ki se z različnimi institucijami prenašajo na mlade, napravi mladino ne le za socialni konstrukt, temveč tudi za ideološki konstrukt.

Samoprepoznavanje ljudi za »mlade« ali za del »mladine« ni nikoli nevtralnno sociološko dejanje, temveč je posredovano z učinkom ideologij in reakcijami mladih na te učinke.

3. Zgodovinska relativnost mladine.

Trivialna je misel, da so v vseh družbah in kulturah živeli »mladi« ljudje, torej so bile tudi »mlade generacije«, »mladina«; da je obdobje mladosti naravno obdobje med otroštvom in odraslostjo. Že površni pregled zgodovinskih in etnoloških dejstev pokaže, da ni tako.

So bile in so še družbe, ki ne poznajo tega prehodnega obdobja, čeprav poznajo otroštvo in odraslost. To so zlasti arhaične družbe in kulture, ki so poznale ali še poznajo iniciacijske obrede s katerimi uvajajo otroke v svet odraslih. Tudi v srednjeveški družbi niso poznali mladosti, vsaj ne za revne otroke kmečkega ali mestnega izvora. (ti so morali čimprej odrasti, da so pomagali staršem preživljati družino). Ti mladi so prej veljali za »mlade odrasle«.

Šele meščanska družba je odkrila mladost in jo posplošila na vse nacionalne sloje odrasčajočih ljudi. Za konstituiranje mladosti je imela bistveno vlogo institucija obveznega šolanja otrok in vse večje podaljševanje tega šolanja. Šola je postala pglavitna institucija, ki je posredovala med družino in širšo družbo in kmalu dobila nadzorno in vzgojno funkcijo nad odrasčajočimi posamezniki. Toda obdobje šolanja se je začelo jasno razlikovati od otroštva, ni pa pomenilo odraslosti. Mladi niso bili več povsem in neposredno odvisni od nadziranja vzgojnih posegov in avtoritete staršev, pa tudi konec pubertete se ni ujema več z vstopom v odraslost.

Otroštvu in mladosti je ostalo skupno to, da sta obe življenjski obdobji označevali posameznikovo nepolnoletnost, nedoraslost, zasnovano na socioekonomski odvisnosti od staršev ter vzgojnih in nadzornih institucij. To je mlade potiskalo v podaljšano odvisnost.

Zgolj generacijska povezava članov neke družbe, rojenih v določenem obdobju, še ne pomeni oblikovanja socialne kulture, ki bi poznala soroden socialni in kulturni življenjski kontekst, skupna ali podobna stališča ali vsaj primerljive sisteme dejavnosti, ciljev, vrednot ali še manj življenjskih poti. Celo tam, kjer so priznavali mladost kot posebno vmesno obdobje med otroštvom in odraslostjo, niso nujno poznali mladine kot socialne enote, ki bi združevala vse mlade.

Pač pa so v nekaterih mestnih državah poznali nekaj podobnega sedanji mladini, namreč skupnost vseh tistih ljudi, ki so prešli dobo otroštva in so se učili kreposti, državljskih vrlin in potrebnih znanj.

Izdelan sistem vzgoje je obstajal tudi v rimski državi, pri čemer je prevladovala vzgoja avtoritete očeta. Rimski država je prva uvedla posebne institucije politične vzgoje mladih, ki so se ukvarjale s telesno in duhovno vzgojo mladih. Vendar je rimska država videla v mladosti le prehod v najpomembnejše obdobje človekovega življenja, v »srednja leta« in ni poznala »mladine« kot skupnosti vseh »mladih«, ki bi bila deležna posebne pozornosti družbe in države.

Šele v meščanski družbi se je izoblikovala mladina kot univerzalna in navidez naravna generacijsko določena socialna skupina ljudi. Pa še tu je pojem mladine velikokrat le formalen, le statistična socialna skupina.

4. Mladina kot generacijska enota (K. Manheim)

K. Manheim v svoji teoriji mladine oz. »generacijskem konceptu« pravi da, da bi neka generacija dejansko pomenila »generacijsko enoto«, mora pripadati istemu zgodovinsko-sistemskemu prostoru, mora participirati na aktualnih socialnih in duhovnih interakcijah in imeti skupno predelavo doživljajev in izkustev. Generacijske enote razvijajo solidarnost in skupno zavestno delovanje, poznajo skupne interese. Zato se lahko znotraj njih oblikujejo konkretne interesne skupine, ki bolj zavestno izražajo svoje cilje in interese ter svoja izkustva. Posebej so za mlade generacije pomembna določena zgodovinska izkustva, ki jim dajejo prve vtise o družbi. Ta se najmočneje usedejo v zavest in tudi nadalje formativno vplivajo na posameznikovo doživljanje družbenih dogajanj in oceno socialnih situacij. Prvi vtisi imajo težnjo, da se utrdijo kot naravna podoba sveta, po kateri se usmerja vsako kasnejše čustvo.

Pri mladini kot generaciji se moramo vprašati, ali je generacijska enota oz. ali vsebuje skupna generacijska izkustva. Brez tega je mladina le socialen pojem.

Za mlade ob začetku oblikovanja meščanske družbe in v zgodnjem 19. st. so bile temelj za skupno generacijsko izkustvo prva industrijska revolucija in meščanske revolucije, ki so ji sledile.

Zadnji korak pa je storila sodobna industrijska družba z množično mladinsko potrošnjo. Tako lahko danes govorimo o svetovnem pojavu mladine kot posebne generacijske skupine (enote), predvsem šolajoče se mladine, ki pozna zelo univerzalen blagovni trg in univerzalno množično kulturo z razvidnimi skupnimi ideali, modnimi trendi, idoli, vrednotami itd., ki se naglo menjajo in razširjajo po vsem svetu in se pri tem obarvajo s posebnostmi posameznega okolja.

Vendar bi se motili, če bi mislili, da je šlo pri oblikovanju mladine za homogen proces, ki je brisal slojne in razredne razlike. Na začetku razvoja meščanske družbe, ki je bilo izkoriščanje delavskega razreda najbolj brezobzirno, pravzaprav niti ni bilo delavske mladine. Bili so le mladi delavci, ki so veljali za odrasle takoj, ko so zaslužili za preživetje. Še potem, ko je bilo obvezno šolanje razširjeno na vse sloje med delavsko in meščansko mladino ni bilo veliko podobnosti. Šele kasneje, ko se je izboljšal standard in možnosti šolanja delavske mladine, so se izoblikovale posebne skupine mladine in delavske oblike mladinskih subkultur. Toda tudi tedaj so ti mladi pogosto živeli v bedi, mladinska subkulture pa so bile potisnjene v ilegalo, kriminalizirane, označene kot odklonske za vladajočo kulturo in razred.

Nasproti tem razmeram so otroci in mladostniki iz meščanskega razreda v skladu s prevladujočim individualizmom gradili svojo osebnost. Meščanska vzgoja je omogočala, da si mladi zgradijo nek lasten svet izražene subjektivnosti, ki je bil sposoben si prilastiti dosežke hitro razvijajoče se kulture in znanosti.

Čeprav v 18. in 19. st. še ne moremo govoriti o prostem času mladih, lahko govorimo o težnji k notranji svobodi, ki je vodila mlade k zavestni anticipaciji nekega življenjskega projekta. Zlasti romantika je veliko prispevala k idealizaciji in favoriziranju mladosti kot izrazitega življenjskega obdobja posameznika, v katerem se gradijo temelji za značaj in za nadaljnjo življenjsko pot človeka. To početje mladih je bilo običajno skrito očem odraslih, saj so morali mladi nujno prekoračiti določene tabuje in nadzor odraslih, če so hoteli proti do zanimivih izkušenj. Predvsem tri področja so bila zanimiva za mlade; seksualnost, umetnost in politika.

Šele razširitev in podaljševanje obveznega šolanja na vse sloje mladih in pojav mladinskih subkultur ter trga za mlade je prinesla privilegije mladosti tudi v nižje socialne sloje, pretežno v obliki masovne mladinske potrošnje. V Evropi se je to zgodilo po drugi svetovni vojni. Vendar se tudi sedaj ohranjajo razredno-slojne, nacionalne, kulturne, rasne in spolne razlike, ki so izražale različne oblike mladosti in mladih. Razmah mladinskih subkultur v 50-ih in 60-ih je nekatere od teh spravil v javnost (kulture najstnikov, odklonske mladine, bitniki, hipiji, politična mladina). To odkritje je bil šok za meščansko družbo.

D. Matza je razvrstil mladinske subkulture na prestopniške, politično radikalne in boemske, vendar je spregledal razredno vsebino in sestav teh skupin. Zunaj njih ostaja »spodobna« mladina, ki se utaplja v množični kulturi.

Ne moremo govoriti niti o eni sami enotni mladinski kulturi niti o zgolj pasivnem odsevanju razrednoslojnih razlik v mladinski kulturi in v mladini nasploh.

5. Razmejitev »adolescence« in »mladosti«

Mladost ni naravna značilnost družbe oz. posameznikove biografije, kajti mejo otroštva in odraslosti sta družbeno postavljeni in tudi razmik med njima, ki ga zapolnjuje mladost.

Mladost je navezana na nekatere nujne sociopsihične procese oblikovanja osebnosti in vraščanja posameznika v družbo. Te procese običajno razumemo pod pojmom adolescence. V dobo adolescence spadajo večina iniciacijskih obredov v arhaičnih družbah, doba šolanja in poglobljena vzgoja v družbah z zgrajenimi kulturnimi institucijami.

Adolescento in mladost je treba ločiti.

Adolescenca je individualno specifičen proces psihofizičnega in socialnega oblikovanja osebnosti, v katerem se posameznik usposobi na normalno opravljanje svojih spolnih, delovno in kulturno specifičnih vlog.

Mladost pa je socialni status posameznika, ki normalno, ne pa nujno in v celoti, pripada adolescentu. (tako lahko kljub adolescenci posameznik velja še za otroka ali pa za odraslega, ali pa nasprotno mladost raztegne daleč čez mejo adolescence. To je še posebej značilnost sodobne šolajoče se mladine. To nekateri avtorji imenujejo »postadolescenca«).

S tem pa ni rečeno, da je adolescenca neodvisna od mladosti in da je le nekakšen naraven proces. Čeprav v njej potekajo nekateri biološko in psihološko nujni procesi rasti, zorenja posameznika, tudi vanjo vstopajo posebne, zgodovinsko in družbeno relativne definicije posameznih faz odraščanja in merila, kdaj je posameznik resnično usposobljen za določene socialne vloge za določena dela, pa tudi definicije zrelosti. Seveda je prav zato adolescenca povezana s temeljnim statusom, ki pripada posamezniku v posameznih fazah odraščanja ali kar celotni adolescenci.

Meščanska družba je uveljavila pokrivanje adolescence s statusom mladosti. Zato se v teorijah mešajo značilnosti adolescence in mladosti in nastaja vtis naturalizacije obeh.

Po mnenju večine sta za adolescenco bistveni iskanje identitete in kriza identitete posameznika. To krizo povzroča nenehno nihanje adolescentov med pričakovanji in željami. Kriza identitete je tu dojeta kot ogroženo notranje ravnovesje med subjektivno, osebno sprejeto podobo o sebi ter pričakovanji in zahtevami okolice (družbe), ki vsiljuje posamezniku drugačno, zaželeno podobo o sebi.

6. Adolescenca kot identitetna delavnica (E. Erikson)

-Erikson izenači mladost in adolescenco.

Adolescenca je čas neke vrste psihosocialne karence (čakanje) v človeškem razvoju. To je razvojni premor, moratorij v razvoju posameznika, ki mu dopušča svobodnejše eksperimentiranje s socialnimi vlogami, iskanje njegovega mesta v družbi.

S tem pridobi bolj gotov občutek notranje in zunanje kontinuitete, ki je most med tem, kar je bil kot otrok, in tem, kar namerava postati, most, ki je ob enem vez med njegovim posebnim samozaznavanjem in pripoznavanjem njega v družbi. Je bistveno za oblikovanje identitete mladega človeka.

Za oblikovanje identitete je bistveno, da se posameznik čuti odgovornega in da mu družba priznava funkcijo in položaj kot osebi, katere postopna rast ima nek smisel in smisel predvsem v očeh ljudi, ki so zanj najpomembnejši. Uspel razvoj identitete v adolescenci se konča v identiteti jaza. Ta razvoj ne poteka gladko, temveč vodi v identitetne krize, ter se prebija do novih, višjih sintez identifikacij z družbo.

Identiteta jaza nastopi tam, kjer prenehajo infantilne in partikularne identifikacije oz. preidejo na novo konfiguracijo. Ta je odvisna od tega ali in kako družba sprejme posameznika in njegovo osebno identiteto. To pa je običajno povezano s premagovanjem konfliktov posameznika z okoljem ter obračunavanjem z iluzijami, ki jih ima o sebi in družbi. Konec adolescence je zato za Eriksona doba vidne krize identitete, ki se zaostri in pride na dan prav ob njenem izteku. Zato je od tega, kako bo posameznik premagal to krizo, odvisno, kako zrela osebnost bo postal, koliko bo zares odrasel, koliko bo ohranil inflantnih identifikacij in s tem mehanizmov regresij in te identifikacije, ki se sprožijo, če se zaplete v nove konflikte in nadaljnje identitetne krize.

7. Mladost kot socialno otroštvo

Razločevati moramo biopsihološki proces odraščanja in učenja raznih spretnosti, razvijanja sposobnosti posameznika, sprejemanja znanj ter socialno kulturni položaj posameznika v adolescenci. Biopsihološka osnova adolescence je dvostopenjskost psihoseksualnega dozorevanja posameznika. Prva stopnja obsega dobo od rojstva do 6. leta življenja in pomeni vgraditev otroka v družinsko strukturo ter prvo javljanje seksualnih navezav.

Adolescenca se začne v puberteti, konča pa se v umestitvi posameznika v družbi. To pa je socialni proizvod. Zato se vanjo nujno vmešajo posegi družbe in kulture. Levi Strauss loči kulture na hladne in vroče. Prve poskušajo zamrzniti adolescenco z iniciacijo na ravni družinskih navezav, druge pa ne poznajo iniciacije ali pa poskušajo razgraditi regresivne učinke iniciacij za pospeševanje in sprostitve adolescence.

V zahodni kulturi poznamo postopke podobne iniciacijskim obredom, da zavirajo proces adolescence, zato naša kultura spada med hladne. Zato je duševno otežen proces osamosvajanja mladih od družine, kjer se odvisnost od družine prenese na ustrezne institucije. Avtonomija in zrelost posameznika se zdita kot nepomembna napihnjenost in nesramnost otroka proti staršem. Tudi izoblikovanje adolescence kot posebno pomembnega in obenem kriznega obdobja človekovega življenja je značilnost meščanskih in drugih sodobnih družb.

V arhaičnih družbah so sicer mladi prav tako morali izoblikovati svojo identiteto, vendar je šlo tu le za »identiteto v vlogi«. Posameznik kot takšen ni pomenil tako rekoč ničesar, to kar je bil je bil le zaradi svoje socialne vloge v socialnem sistemu. Zato je bila njegova zavest o sebi kot individuumu, ki bi bil nekaj nad ali zunaj vlog, nepopolna in magična. Konflikte med vlogami in posameznikovimi hotenji so zdravili z obredi.

Šele ob relativni avtonomiji posameznika nasproti njegovi vlogi pri delitvi dela je mogoče, da se razvije problem identitete kot splošno pomemben, celo družbeni problem.

Socialno otroštvo je sicer res zasnovano na socioekonomskih temeljih (odvisnosti mladih od staršev, skrbnikov), vendar pa to ni dovolj, da bi resnično zaživelo kot socializacijska instanca. Da bi bilo tudi to, mora biti legitimno za vso družbo in subjektivno sprejeto tako pri odraslih kot pri mladih. Socialno otroštvo je namreč oblika neprisilne podrejenosti ljudi tuji determinaciji. Gre za podrejenost mladih različnim avtoritetam, institucijam, ki jim določajo vrstni red doseganja posameznih pristojnosti odraslih, tabuizirajo določena dejanja in izkustva odraslih, jim poskušajo vsaditi določen »pogled na svet«, jim določajo oblike in vsebino njihove aktualne in bodoče socialne identitete.

Socialno otroštvo se lahko vzpostavi le na prostovoljni osnovi, kar pomeni, da se morajo mladi sami subjektivno strinjati z njim in sprejeti svoj status kot element svoje identitete. To pa lahko doseže le ideologija oz. točneje, to je lahko učinek delovanja ideoloških instanc. Pri tem ideologija ni preprosto »napačna zavest« o dejanskosti, pa tudi ne vsakršna družbena zavest, temveč posebno, subjektom samim neprozorno razmerje med njimi samimi in njihovimi realnimi življenjskimi razmerami. To sestavino ideologije je poudaril Althusser v svoji definiciji ideologije.

8. Kriza identitete v adolescenci (J. Habermas)

Po Habermasu je kriza identitete v adolescenci bistveno pomembna zato, ker pomeni prehod posameznika iz sveta otroštva, ki je še zaznamovano z relativno »organsko« identiteto, s predkonvencionalno moralno (moralo enostavnih zapovedi in prepovedi) v svet odraslih. V tem prehodu mora posameznik najprej obvladati identiteto vlog in konvencionalno moralno (moralo pravil in običajnosti), nato pa doseči identiteto jaza, ki je mogoča le ob sprejetju postkonvencionalne etične države. Prehod iz otroštva v zrelo odraslost se posamezniku postavlja kot zahteva po samorealizaciji.

Problem realizacije identitete jaza tiči v dejstvu, da so sodobne družbe dosegle takšno stopnjo delitve dela in kompleksnosti ob sočasni integraciji različnih področij dejavnosti, da terjajo od ljudi smiselno in reflektivno oživljanje v zelo različne socialne vloge, dela in opravila z nasprotujočimi si zahtevami, vendar sodobne družbe ne poznajo nobene celostne socialne vloge, ki bi integrirala ali pokrivala vse te razlike in konflikte. Edino mesto je pravzaprav posameznik sam, njegov »jaz«.

Temu izoblikovanju identitete jaza kot skrivnega notranjega usklajevalca vlog, delnih identitet, je vzporedna družbeno-ekonomska izločitev prostega časa in zasebnosti od preostalih družbeno-ekonomskih področij v družbi. Pri zasebni potrošnji in prostem času mora posameznik najti nadomestilo identitetnih izgub, ki jih prinaša razdvojeno, odtujeno delo, menjavanje socialnih vlog ter načinov ravnanja in komuniciranja.

Doseganje identitete jaza torej pomeni usposabljanje posameznika za to zapleteno igro vlog, odtujitev in delnih nadomestil odtujitev v vsakdanji reprodukciji svoje identitete in delovne sile. Nujno je, da se proces interiorizacije te življenjske in identitetne strategije dogaja kot nenehna identitetna kriza, ki kulminira v adolescenci, obdobju ko posameznik prevzema svoje bodoče delovne in občanske obveznosti.

Adolescent se torej ne srečuje le s protislovji v svojih socialnih vlogah in s protislovji svoje identitete, temveč še bolj z ideološko maškarado, ki zahteva od njega nemogoče, namreč polno in družbeno priznano individualnost v družbi, ki pozna le nadomestke takšne individualnosti. Kriza identitete v adolescenci se zato povezuje s krizo družbe, ki ne more uresničiti bistvenih pričakovanj ljudi. Habermas pravi, da bomo pravo razrešitev našli šele v uresničenju demokratične »kolektivne identitete«.

Griese pravi: problem v mladosti je splošne vrste, le oblike reševanja se razlikujejo po vpletenosti v socialno strukturo. Oblikovanje identitete je odvisno od položaja v sistemu izobrazbe oz. poklicev, od kvalitete in načina prejšnjih in sedanjih interakcijskih odnosov. V tem smislu je mladina institucionalizacija krize identitete v kompleksnih družbah; mladinske skupine so tedaj identitetne delavnice oz. nadomestki za manjkajoče iniciacijske obrede za doseganje identitete, v katerih se družbeno konstruira dejanskost, kjer poskušamo doseči integracijo z družbo in s samoumeščanjem sebe kot osebe vanjo. Socializacija in oblikovanje identitete sta vedno splošni in individualni. Socializacija je vedno obenem generalizacija in individualizacija.

9. Ideološka (s)konstruiranost mladine

Teza o mladini kot ideološkem konstrukt pomeni, da so ideološka projekcija »v« mladino kot tudi predstave o mladini in del mladost nasploh bistven del pojma mladina in s tem bistven del socialne konstrukcije mladine.

Sklop »resnic« in »iluzij« ni morda pri nobenem drugem socialnem sloju tako prepleten in težko razrešljiv kot prav pri mladini. Drugi socialni sloji in skupine imajo dokaj jasno realno eksistenčno osnovo in s tem možnosti za »socialno objektivnost«, ki jo lahko razlikujemo od ideoloških predelav te osnove v družbeni zavesti. Tako ima proletariat takšno osnovo v mezdnem delu. Meščanski razredi v zasebni lastnini in kapitalu, državne institucije v splošno sprejetih in legitimnih funkcijah države, družina v biosocialni produkciji človeka.

Pri mladini pa le s težka najdemo njeno referenčno osnovo v družbeni stvarnosti. Morda je to generacijska povezanost »mladih« ljudi. Toda »mladost« je podobno kot mladina predvsem socialni in ideološki konstrukt, ne pa objektivna danost, če vzamemo za osnovo adolescenco kot sociopsihični proces odraščanja. Ta se niti nujno niti povsem ne ujema z mladostjo, niti ni le objektivna stvarnost, ker družba oz. njena vodilna ideologija vnaša v ta proces svoje »definicije« identitete, faz odraščanja. Pa tudi povsem zunanje določena generacijska skupnost mladih, ne ustvari mladine. Ta nastane šele, če se na podlagi splošne generacijske povezave izoblikuje generacijska enota s skupno generacijsko zavestjo, kot je pisal Mannheim.

Vendar pa generacijsko zavest z ustreznimi skupinskimi izkustvi bistveno določajo različne ideologije, ideološki spopad, ki vedno spremlja stalne razredne spopade. Zato je tudi generacijsko določen pojem mladine zaznamovan z ideologijami, takoj, ko ima ko ima kaj več kot le formalno sociološko vsebino.

Katere socialno ideološke definicije mladine prevladujejo v neki družbi in kako jih sprejemajo mladi sami? Lahko jih sprejmejo in enako svojo vlogo v družbi. Lahko pa se jim na različne načine upirajo,

jih ignorirajo, se jim izmikajo, ali pa poskušajo sami vnesti nova pojmovanja mladosti, odraslosti in mladine. Toda to je spet element ideoloških spopadov v družbi.

Zdi se, da sleherno razpravljanje o mladini hitro zaide v območje čistih fantazem, celo prozornih ideoloških slepil, do katerih lahko nato zavzamemo apologetski, kritično negativni ali cinični odnos, odnos, ki se zaveda iluzornosti ideoloških postavk. Zato so tudi »razočaranja«, ideologov, vzgojiteljev, učiteljev, politikov, staršev nad mladino in tudi »navduševanje«, upi v zvezi z mladino, pa tudi različni projekti reform šolstva, političnih institucij, ki naj »pritegnejo« mlade v kulturno, politično življenje družbe, jih motivirajo za določene vrednote, smotre, usodno zaznamovane z ideološkimi diskurzi. To pa pomeni, da so del ideološke podpore represivnim socialnim močem in institucijam, ki vzdržujejo socialno razredni status quo in kulturno ideološko hegemonijo vodilnega razreda oz. vodilnih družbenih slojev.

Če govorimo o učinkih ideoloških predstav na konstitucijo mladih, potem moramo najprej ugotoviti osrednji socialni interes, ki ima to konstitucijo za sestavino socialne integracije in vzdrževanja oblasti. Socialni status mladine mora vedno poleg prisotnih razrednih, slojnih, nacionalnih razlik, omogočati neko posebno, dodatno vlogo v socialni integraciji družbe, sicer ne bi bilo v oblikovanje mladine v nadzor in usmerjanje mladine vloženi toliko ideoloških investicij. Ta interes za ideološko konstitucijo mladine v socialni integraciji modernih družb lahko vidimo v produkciji in vzdrževanju temeljnega socialnega statusa mladih. To pa je socialno otroštvo mladih in identifikacija mladih s tem statusom.

10. Althusserjevo pojmovanje ideologije

Althusserjeva definicija ideologije: »Ideologija je reprezentacija imaginarnega razmerja med individi in njihovimi realnimi eksistenčnimi pogoji«.

Njegova formulacija pojma ideologije presega običajno »marksistično« pojmovanje ideologije kot napačne zavesti, naslonjene na teorijo odraza, kjer je ideologija nekakšen socialno nujen »napačen odsev« realnosti. Poudarja, da si ljudje v ideologiji ne predstavljajo svojih realnih življenjskih razmer, svojega realnega sveta, temveč svoje razmerje do teh življenjskih razmer. V tem smislu ni ideologija le nek odnos do realnosti, temveč odnos do odnosa do realnosti. Ideologija je »reprezentacija« imaginarnega razmerja individuov do realnosti.

Reprezentacija pomeni psihoanalitski pojem, ki zajema predstavno zastopstvo (zastopanje neke nezavedne želje) na način predstave. Vendar reprezentacije niso predstave, »saj niso zavedne podobe«.

Tudi loči med simbolnim »zastopstvom« in imaginarno »predstavo«. Imaginarno sledi »sliki« o sebi, ki si jo pridobi subjekt pod vplivom »drugega«, reda zakona (simbolizacije) in je vedno iluzorna, je videz enotnega subjekta in polne zadovoljitve želja, kar pa je konstitutivno za subjekt.

Njegova formulacija ideologije je nezadostna, Je presplošna, ker zajema tako vsakdanje, nesistematične, »spontane« oblike imaginarnega razmerja individuov do njihovih realnih življenjskih razmer kot tudi elaborirane, teoretično oblikovane ali vsaj sistematične oblike tega razmerja.

Zaradi tega je razumljiva celo tавтоloška znana Althusserjeva teza o nujnosti in neukinljivosti ideologije, saj je jasno, da ni zavesti oz. človeka brez imaginarnih reprezentacij, ki jih vodi nezavedna dinamika želje. Torej zmore ideološka zavest še kaj več kot le imaginarna razmerja do realnosti. Imaginarnost ideoloških razmerij do realnosti še ne pomeni nujno sistematične sprevrženosti realnih razmerij v zavesti. Ideologija je bistveno »z interesom« obarvana zavest, toda s partikularnim interesom, ki se z ideološko transformacijo sebi in drugim prikazuje in legitimira kot dejansko splošen, vsečloveški interes.

Prav pri mladini gre za značilen zgled ideološkega sprevračanja razmerij, ne le za reprezentacijo imaginarnega odnosa mladih do njihovih življenjskih razmer. K ideologiji mladinskosti sodi namreč prepričanje, da se morajo mladi učiti, spoštovati starejše, spoštovati tradicijo, potrpeti v svojih

hotenjih zato, ker so mlajši. Pri tem spregledajo, da biti mlad že po definiciji vsebuje »neodraslost«. To pa pomeni učenje, upoštevanje starejših, tradicij, kajti mladost je socialno otroštvo. Zato »opravičevanje« nujnosti učenja in drugih dejavnosti z mladostjo ničesar ne pojasni. Pač sprevrtača razmerja, ker iz »posledic« (naloge in dolžnosti mladih) dela »vzroke«. Zato se nujno vrti v tavitološkem krogu praznega samoopravičevanja. Jasno je, da takšno sprevrtačanje razmer terja imaginaren odnos do realnosti, tudi neprozoren, nereflektiran odnos. Treba je proučiti delovanje različnih ideoloških praks in instanc, ki vsi skupaj producirajo in utrjujejo gladko sprejemanje socialnega otroštva kot »naravnega« položaja mladih v družbi.

11. »Ideološki aparat države« - »ideološka moč«

Pri ideološki konstrukciji mladine gre za močan družbeni interes; interes oblasti, državnih institucij, da mlade generacije ne soočijo neposredno in takoj z realnimi življenjskimi razmerami v družbi, predvsem z delom. S stališča vodilne ideologije bi to frustriralo mlade, saj še niso »požrli ustrezne doze ideoloških pomirjeval«, ki bi jim omogočila brezodporno prilagoditev in podreitev realnim dominacijam. Poleg tega odiranje mladih od produkcije omogoča družbi, da si prilašča neplačano specifično delo mladih, namreč učenje, razvijanje njihovih sposobnosti, razvijanje delovnih kvalifikacij.

Tudi če mladi vstopijo v delovni proces, se zaposlijo, so v večini v podrejenem položaju. Sodobne družbe imajo poseben interes, da odrivajo mlade od dela, kulture in politike, da jih »držijo skupaj« le ob šolskih in nekaterih drugih pedagoških institucijah. Nove generacije naj bi sprejele vodilno ideologijo družbe. To pa je mogoče le z interiorizacijo te ideologije v dobi in položaju, ko je posameznik sicer fizično, intelektualno, emocionalno zrel, vendar splošno odvisen od predstavnikov družbe/države in ko sprejme položaj objekta v »pedagoškem odnosu« teh institucij. Takšna doba je prav adolescenca oz. mladost kot pretežni socialni status adolescentov.

Vsi ti interesi so partikularni, saj so izraz hotenja po utrditvi in reprodukciji določenih oblik razrednih in političnih dominacij v družbi. Teh interesov tudi ne moremo posplošiti na vse odrasle. To so interesi vladajočih skupin, razredov, slojev v določeni družbi, ki pa se prikazujejo kot splošni, naravni interesi vse družbe.

S tega stališča je socialna konstrukcija mladine na podlagi socialnega otroštva nujno tudi ideološka konstrukcija. Ne smemo spregledati tudi tistih elementov ideološkosti mladine, ki bolj ali manj samostojno celo v neposrednem konfliktu z državo in vodilno ideologijo producirajo sami mladi, torej ideološko reakcijo mladih na potiskanje v podaljšano, socialno otroštvo. Takšni odpori so znani v vsej zgodovini mladine in včasih postanejo celo prevladujoča ideološka oblika zavesti mladih ali vsaj njihov pomemben del.

Ideološka moč omogoča »podružabljanje od zgoraj« prevlada navidezno naddružbenega ali vsedružbenega subjekta«. Vsebuje posebne idejne predstave, vendar le kot sestavine konkretnih praks obvladovanja družbe. Zato so te prakse večkrat povezane s prisilo, čeprav same niso nujno represivne. Splošno velja, da nadrejanje ne izhaja iz oboževanja, temveč oboževanje iz nadrejanja. Pač pa je oboževanje nadrejenih dejstvo, ki navidez izključuje kavzalno zvezo. Ideološko pride do zavesti s tem, ko posamezniki ali nastajajoči razredi zavestno delujejo v oblikah kompetence/nekompetence. Zaradi tega pripada ideološkemu dejavniku relativno specifična vloga ideološkega podružabljanja od zgoraj, ki dopolnjuje oz. podpira oblastno v prvi vrsti državno podružabljanje od zgoraj.

Z ideologijo je povezana iluzija o dejanskih razmerjih, vendar ne v smislu gole zmote, prevare, zlasti ne nujno načrtno prevare, ki bi jo namenoma izvajali ideologi vladajočih razredov. Ta iluzija zajame spočetka vse vladajoče in podrejene razrede. Tu drži Althusserjeva pripomba, da vsaka vodilna ideologija najprej zajame, zagrabi sam vodilni razrede, njihove ideologe in šele potem se posploši na vso družbo. Althusser je v pojmu ideološki aparati države izrazil prav to moč ideologije, da kot državna moč hegemonizira določeno socialno polje, tako da privede posameznike do tega, da se začutijo kot »subjekti« nasproti državi. Ideologija po njegovem mnenju poziva, interpelira individue v subjekte. Vendar za ceno podrejanja nekemu velikemu subjektu, ki pripozna posameznike kot osebne individue, obenem svobodne in odgovorne redu zakona.

To pomeni, da individui prostovoljno sprejmejo svojo podrejenost državi, a se prav s tem čutijo tudi svobodni akterji, ki zavestno delujejo z izhajanjem iz sebe.

Althusser tukaj izkoristi dvoumen pomen besede »subjekt«, ki pomeni obenem podrejeni in svobodni, samoaktivni, spontani dejavnik.

Nekateri menijo, da je Althusserjev pojem »ideološki aparat države« preveč funkcionalističen, kar sugerira, da je da je statično sredstvo države le golo sredstvo države. Ideološka moč v obče pa ni le sredstvo države, kajti že država sama je poglavitna ideološka moč.

Pač je vsaka ideološka moč oblika podružbljanja od zgoraj, s hierarhizacijo, vladavino tistih, ki imajo vodilne pozicije pri delitvi dela in lastnine. Šele sekundarno se kompleks ideoloških moči organizira tako, da se vzpostavi »organizem države« kot posebna, vsem drugim ideološkim močem nadrejena instanca, ki totalizira vse druge. A tudi to ni vedno popolno (ločitev države in religije).

Ideološke moči, ki delujejo na mladostnike, da sprejmejo svoj »mladinski« položaj, so torej dejavniki, ki so vselej že zakoreninjeni v danih produkcijskih razmerjih, v delitvi družbenih sfer. Posameznik ne vstopa od zunaj pod njegov vpliv, temveč ga njegova realne, razcepljena, le imaginarno podružbljena vsakdanja dejavnost privede do tega, da sprejme svoj podrejeni položaj kot naraven in normalen. Zato to niso le sistemi obredov materialnih dejavnosti, menjav diskurzov, resda, kot to sugerira Althusser v tezi o ideologiji kot materialni praksi, temveč so ideološke moči tudi sistemi varovanja, prepričanj, kot so del življenja samega.

12. Ideološke moči, ki konstituira in legitimizirajo socialno otroštvo mladih

Ideološke moči, ki delujejo na mladostnike tako, da sprejemajo svoj mladinski položaj, so dejavniki, ki so že zakoreninjeni v danih produkcijskih razmerjih v delitvi družbenih sfer. Posameznikova vsakdanja dejavnost privede do tega, da sprejme svoj podrejeni položaj kot naraven in normalen. Ideološke moči so sistemi verovanja, prepričanj in so del življenja samega.

13. Ideološka moč: šola in pedagoški odnos

Eno najpomembnejših skupinskih generacijskih izkustev mladih vseh slojev in razredov sodobnih industrijskih družb je šolanje. Šolanje je proces, ki ga izvajajo posebne šolske institucije. Običajno so podrejene državi ali močnim zasebnim ustanovam, cerkvam. Šolanje zajame otroke vseh družbenih razredov, in to v dobi, ko so ti najbolj ranljivi, stisnjeni med družino in šolo. Zato se tedaj še posebej pripravljani, da brez odporov sprejmejo tudi osnove vladajoče ideologije. Šola ideološke prakse posreduje posredno, v samem »šolskem življenju« pa tudi v nekaterih vzgojnih predmetih (morala, državljanska vzgoja)

Obseg in vsebina ideološkosti se spreminja glede na tip in stopnje šolanja, tako da vsaka skupina spotoma pridobi ideologijo, ki ustreza vlogi, ki jo bo opravljala kot odrasla.

Ker je šola sredstvo države, ki naj iz otroka naredi delovno sposobnega in državi podrejenega subjekta, deluje izrecno ideološko, in to dejansko kot državna ideološka moč.

Tu je Althusserjeva teza o ideoloških aparatih države morda še najbolj na mestu. Po njegovem je v meščanskih družbah šola sploh najmočnejši ideološki aparat države, ki je nadomestil nekdanjo vlogo cerkve v fevdalni družbi.

Noben drug ideološki aparat ni tako uspešen v interiorizaciji ideologije kot šola, pravi Althusser, noben ne razpolaga s tolikšnim številom ur na dan in z obvezno navzočnostjo vseh otrok. Vendar pa šola ni le torišče delovanja ene same, vodilne ideologije, temveč več ideologij, ki se borijo za prevlado. Tudi v šoli odmeva nenehen razredni spopad v družbi. Zato država ne more svobodno razpolagati s šolo in jo podrejata interesov vodilnih razredov.

Šola tudi ni enako uspešna pri šolarjih različnih socialnih slojev. Šolarji iz srednjih slojev se poskušajo prilagoditi šolskemu sistemu in vidijo v šoli orodje svojega socialnega in delovnega napredovanja, medtem, ko šolarji iz nižjih slojev razvijajo pretežno strategijo bega in izogibanja šoli. Šola jim je le obveznost in ne priložnost za oseben in socialen dvig.

Zdi se, da deluje najmočnejše na učence, dijake in študente iz srednjih slojev, ker je narejena najbolj po njihovih potrebah in namenih. Šola je v tem smislu institucija socialnega napredovanja. Šolarje napotuje k interesom in življenjskim stilom srednjega sloja.

Vsak šolar postane objekt nekega socializacijskega procesa, ki vsebuje neizogibne ideološke sestavine, in kolikor bolje je pripravljen sprejeti svoj položaj v tem procesu, toliko bolj sprejema tudi ideološke sestavine pouka. Tu pa igra bistveno vlogo pedagoški odnos - to je temeljni socialni odnos med učitelji in šolarji. Ideološka oz. imaginarna sestavina tega odnosa je pedagoška iluzija - prepričanje, da je mogoče v drugem človeku proizvesti določene motivacije, vrednostna stališča, moralne drže, ne da bi bili ti izraz samomotivacije vsakega posameznika.

V sodobnih družbah se pedagoški odnos vse bolj širi na razne institucije, ki se ukvarjajo z mladino. Pri tem služi kot ideološko pokritje tega razširjanja pedagogizacije uradna pedagogika, seveda ob naslonitvi na druge elemente vladajočih ideologij.

Pedagoški odnos srečujemo skoraj povsod, kjer je govor o mladini. Kot po pravilu različni nosilci tega govora predstavljajo družbeno občost in poskušajo pokroviteljsko soliti pamet mladim ali jih razumeti v njihovi »nedoraslosti« m jim ponujati družbeno pomoč.

14. Ideološka moč: govor o mladini

Govor o mladini (govor institucij) utrjuje in legitimira obči pedagoški odnos do mladih in njihovo socialno otroštvo. Ta govor skuša doseči, da bi se mladi počutili kot subjekti, toda v okviru splošne podrejenosti »odrasli družbi«, da bi svobodno sprejeli svojo »nedoraslost«, zato je to vedno obenem govor o mladih in govor mladim. Ta govor učinkuje tudi na odrasle tako, da legitimirajo svoj generacijski socialni status odraslega kot status, ki jim omogoča svobodno zadovoljevanje njihovih potreb in nastopanje s pozicije moči in zgleđa nasproti otrokom, mladim pa tudi drugim obrobim in stigmatiziranim skupinam ljudi.

Splošno legitimiranje socialnega otroštva mladih s strani javnih medijev, avtoritet, institucij, zakonov torej daje najsplošnejše ideološko pokritje podrejenega socialnega statusa mladih nasproti odraslim in s tem opravičuje posege države v življenjske razmere mladih (šolstvo, zaposlitev, prosti čas...) Sklicevanje na »mladost« na specifične potrebe »mladine«, je po pravilu osrednja točka govora o mladih in mladim. Pri tem govorci pričakujejo, da se naslovljenci (mladi) strinjajo s premisami ideološke podobe družbe o mladini.

Kjer prihaja so protestov, mladi praviloma zavračajo premise svoje ideološke podobe. V zavesti mladih se je zamajala identifikacija z mladostjo in mladinskostjo. Zaradi tega prihaja ideološki govor do svojih notranjih meja in dosega ravno nasprotne učinke kot si jih želi. Toliko manj namreč zadeva mlade kolikor bolj poudarjeno skuša govoriti o njih. Od mladih, ki jim je ta govor namenjen, prihaja kot odgovor največkrat molk, neinteres, odkrito zavračanje in ironizacija. Protest sega od tihe pasivizacije mladih za javno sodelovanje v družbenem življenju in v institucionalni politiki do besne kritike razmer, provokacij in popolnega zavračanja šolskih, vzgojnih, političnih institucij.

Upirajo se različnim, predvsem ritualno simbolnim izrazom te miselnosti. V njej vidijo znak, da družba jemlje mladino še vedno kot nedoraslo, ki mora biti zato zavezana tradiciji in katere pravi življenje bo šele v prihodnosti. Mladim tako ostajata le preteklost in prihodnost. Ravno v implicitnem izključevanju sedanjosti se kaže mnenje, da so mladi le materija družbenega oblikovanja, ki bo dokončano šele v prihodnosti.

Odpori mladih proti takšnemu odnosu do njih naletijo na nezaupanje in zavračanje vodilnih institucij in njihovih zastopnikov. V javnosti se pojavljajo različne razlage vse večjega odpora mladih do obstoječih političnih institucij, njihove vse bolj izražene kritike do družne, nepristajanja na prazne forme, rituale... Govori se o prekinjeni komunikaciji družbe z mladino, o potrebi po večji pritegnitvi mladih v politično delo. Če se s temi poskusi ne dosežejo rezultati, potem sledijo obtožbe mladine, da podlega nam »tujim« ideologijam, da so mladinska glasila neustrezna.

Pomembno vlogo ideološkega posploševanja govora o mladini igrajo javna informacijska sredstva in znanost. Že nevtrarno pisanje o mladini je velikokrat polno pokroviteljskih teženj, skritih za

samoumevnostmi običajnega razuma, podcenjevanja dosežkov mladih ali izražanja strahu pred določenimi oblikami dejavnosti mladih. Pri tem dogajanju sodeluje tudi mladinski tisk, ki je namenjen mladim, kadar reklamizira infantilizirane in komercialne oblike mladinske potrošnje, zabav, vedenjskih oblik.

15. Ideološka moč; znanstveni diskurz

Tudi znanstvene raziskave in dela o mladini prispevajo k reprodukciji paternalističnega govora o mladini in pedagoškega odnosa do mladine. V pisanje o mladini se projicirajo želje, predstave piscev o samih sebi in družbi. Odnos pisca do mladine je vedno tudi odnos do njegove lastne mladosti oz. odraslosti. Tu je težko doseči objektivni odnos.

J.Bopp je takole ocenil pisanje in govor o mladih: »Pisan preplet posebnih naklonjenosti in odklanjanj, modnih muh, upanj in strahov pri mladih najprej zapelje opazovalca k temu, k čemur že tako in tako teži: k projiciranju lastnih nepriznanih in neizživetih želja za mlade. Rezultat tega so nekontrolirana devanja v nič ali bujno idealiziranje ali oboje. Mladi postanejo spačena podoba v ogledalu, podoba tega, po čemer hrepeni ali kar sovraži sam opazovalec. Kdor piše o mladih, govori o svojem odnosu do sebe, do tega, kar je dozdej dosegel ali zaigral v življenju. Šele če si opazovalec to pojasni, si lahko ustvari pogoje za ločevanje svojih lastnih občutkov in izkušenj v zvezi z mladimi«.

Podobno piše Kupfer: »Mlade idealtipsko trgamo od odraslih, ker odrasli želimo pri mladih obvladati tisto, kar moramo mi sami storiti. Tako lahko razložimo težnjo k natančnosti v mladinskih raziskavah; kdor razpolaga z natančnim »vedenjem« o mladini, veruje, da je sposoben za bolj izvedeno obvladovanje svoje lastne situacije. Odrasli sploh lahko »raziskuje« mlade le tedaj, če se jim je sam odtujil. Obenem pa potrebuje mlade zato, da ne bi povsem izgubil svoje lastne identitete«.

Sociološke in druge raziskave so veliko prispevale k produkciji ideoloških predstav in pojmovanj mladine. Kar po vrsti se je dogajalo, da je mladina »ušla« iz teoretskih okvirov. Skratka, mladi so sproducirali novosti, ki so bile izziv in presenečenje za raziskovalce.

Mladina se socialno in ideološko konstruira kot navidezna homogena socialna skupina, ki je odvisna od posebnega socialnega in obenem individualnobiografskega položaja socialnega otroštva. Poglavitne ideološke moči ki vodijo to konstruiranje mladine so : družinska vzgoja, šola in pedagoški odnos nasploh, govor o mladini, informacijska sredstva, znanstvene raziskave in teorije, ki podlegajo nereflektiranim ideološkim postavkam.

Tu zraven pa če niso upoštevani lastna ideologija mladih oz. delne skupinske ideologije, ki se formirajo npr. v okviru mladinskih kultur. Ti ideologemi so nastajali že kot reakcija mladih na pritiske s strani družbe in ideoloških moči. Celotna »ideološka podoba« mladine je vedno rezultat obeh vrst sil, tj. ideološkega pritiska na mlade, da sprejmejo svoje socialno otroštvo, in reakcije mladih na ta pritisk.

16.Mladinska kultura med avtonomijo in regresijo

Mladinska kultura je izraz in produkt mladosti kot statusnega prehoda. Je nekaj prehodnega, neobvezujočega in je produkt/izraz skupinskih dejavnosti mladih pri poskusih samoosvajanja od odraslih in simbolni predelavi realnosti, ki naj posameznikom podeli trajne in splošne sestavine njihove osebne in socialne identitete.

Pomemben del mladinske kulture je namenjen prav odraslim oz. izzivanju pozornosti odraslih, celo izrecni provokaciji »moralne panike« pri družbi odraslih oz. pri predstavnikih ideoloških aparatov družbe.

Prav intenzivnost, s katero se pomemben del mladih v razvitih družbah ukvarja s produkcijo artefaktov, imidžev, stilov, komunikacije, vedenja, glasbe in se identificira z vodji in vodilnimi trendi te kulture, vodi raziskovalce in teoretike v domnevo, da je mladinska kultura poglavitni dejavnik socializacije mladine in da postaja mladina nov socialni razred, ki transcendirata tradicionalne razredne oblike med meščanskim in delavskim razredom.

Mladinska kultura je danes eden ključnih dejavnikov socialne konstrukcije realnosti in s tem socialnega umeščanja mladih v družbo. S tem se prekinja tradicionalni potek socializacije, ki se je oblikoval v institucijah primarne socializacije in se nato nadaljeval v formalnih institucijah sekundarne socializacije. Neformalne skupine npr. vrstniške skupine so imele le obrobni pomen, saj mladim tudi ni preostajalo dosti prostega časa, kjer bi se lahko trdneje povezali v skupine vrstnikov.

Vrstniške skupine mladih in množična mladinska kultura ter različne subkulture so postali socialno pomembni pojavi šele tedaj, ko je zaradi dviga standarda, večje kupne moči mladih, podaljševanja šolanja in odtegotovanja mladine redni zaposlitvi, mladini preostajalo dovolj prostega časa, ki so ga lahko porabili zase. Mladi so ta čas porabili za posebno mladinsko potrošnjo, s čimer so pridobili posebno »mladostno« obarvan blagovni svet, ki je postal izhodišče za samosvoje oblikovanje predmetnega in socialnega sveta mladih.

17. Univerzalna mladinska kultura in razrednoslojne mladinske kulture

1. Mladinska kultura je neizogiben dejavnik socialne in še zlasti ideološke konstrukcije » mladine«. Univerzalnost te kulture navidez presega meje narodov, družbenih slojev in obljublja razširitev definicije mladosti. Ideološkost tega početja je na dlani, saj se omenjena univerzalnost pretežno industrijsko producira in reproducira s sodobnimi sredstvi in sredstvi masovne mladinske potrošnje. Ne glede na te pristne elemente socialnega kriticizma, uporništva v splošni mladinski kulturi, pa ti elementi ne morejo prebiti vnaprejšnjega horizonta, ki ga odpirajo ideološki aparati družbe, javna sredstva, blagovni trg. Odtod tudi tragikomično propadanje od začetka inovativnih subkulturnih in protikulturnih mladinskih stilov, ko preidejo v množično uporabo, ko se posplošijo v nadržane, nadrazredne modne stile.

2.razrednoslojne mladinske kulture:

Toda tudi pri živih subkulturah delavske in srednjeslojske mladine, ki so okamenele v modne sile ali v njeno obliko potrošnje, obstaja stalna nevarnost ideološke samozaslepitve. Njen izvor je v pretežno »imaginativni« obliki razreševanja protislovnega položaja raznih skupin mladih v podkulturah, do realnega razreševanja protislovij jim manjka družbena moč in dejanska teoretično izražena zavest o njihovem položaju in interesih. Oboje si lahko prilastijo šele, ko prekoračijo mejo mladinskosti, ko se znebijo iluzije, da lahko s svojimi omejenimi mladinskimi privilegiji, svobodo v prostem času, provokativnim mešanjem predanih pomenov predmetov in simbolov realno presežejo protislovja in spremenijo družbo.

M. Brake ugotavlja, da subkulture ponujajo mladini delavskega razreda tisto, kar mladina srednjega razreda išče na univerzi. To je moratorij, časovni in geografski prostor, ki je lahko uporabljen za preverjanje vprašanj o svetu in njihovem odnosu do sveta. V njem je možno eksperimentirati z identitetami in zamisliti ter tehtati možnosti za družbeno spremembo. Subkulture so uporniške in navadno nič več kot to. A vsebujejo zasnove radikalnejšega nestrinjanja, ki bi lahko izbruhnile v akcijo in s tem ogrozile družbo.

Pojme mladinske kulture je zato mešanica realnosti in irealnosti, interesov in fantazem, ki jih o sebi in družbi gojijo mladi sodobnih družb. Je le gola abstrakcija, če menimo, da obstaja nadržana in nadrazredna generacijska kultura, ki bi se jasno izoblikovala od preostale kulture sodobnih družb. To je prej »zbirni pojem« za množico različnih, medsebojno povezanih skupinskih in vrstniških stilov in artefaktov.

Temu so najostreje nasprotovali sodobni britanski avtorji iz t.i. »novega vala« teorije mladinskih subkultur, ki so znova uveljavili tezo o razredno in slojno razbiti mladini in o razredno opredeljenih mladinskih subkulturah.

Začetek diskusije tiči v zgodnjih raziskavah ameriške mladine v 40-ih letih, ko so sociologi odkrili jasne razlike med mladino s koledžov in mladino z ulice, torej med srednjeslojsko in delavsko mladino. Mladost obeh je potekala močno različno, v različnih vedenjskih in kulturnih formulacijah,

ki so prehajale v nasprotja med obema skupinama mladih. To je vznemirjalo tiste, ki so zagovarjali nadrazredno naravo ameriške družbe oz. tiste, ki so razredna nasprotja tolmačili kot razlike v stopnji izobrazbe, premoženja, v statusu, v družbeni moči. Funkcionalisti so dali za odgovor teorijo o posebni, nadrazredni družbeni vlogi mladih in o splošni mladinski kulturi, ki presega vse razredne in družbene razlike med mladimi.

V 60-ih letih je cela vrsta napredno, levičarsko usmerjenih sociologov začela zagovarjati tezo o mladini kot o novem revolucionarnem razredu, ki nadomešča delavski razred. Konservativni nasprotniki študentskih gibanj pa so tedaj poudarjali razredno slojne razlike v mladini, zlasti srednje slojski izvor večine študentskih upornikov in neinteres mladih delavcev za študentski upor. Torej je teza o novi enotni mladinski kulturi dobila predznak naprednosti, teza o razredno-slojno diferenciranih subkulturah pa konservativnosti.

Naše stališče je, da mladinska kultura le abstrakcija, ki pokriva bolj ali manj različno mrežo delnih kultur in subkultur mladih. Tako lahko združimo racionalno jedro obeh tez.

V tej mreži najdemo določeno univerzalnost mladinskih kultur. V prvi vrsti tisto, na katero vplivata propaganda in mladinska potrošnja. Kjer pa postajajo mladi ustvarjalni v svoji kulturi, tam se začenjajo pomembne razlike med posameznimi skupinami, obenem pa tudi navezave na splošnejša družbena vprašanja. Na eni strani lestvice teh skupin so npr. subkulture delavske mladine, ki izražajo in imaginarno rešujejo razredno-slojno protislovje delavske mladine. Na drugi strani pa so idejno in reflektivno visoko izdelane alternativne kulture, ki zajemajo šolajočo se mladino.

18. Tipologija mladinskokulturnih stilov (J.Zinnecker)

V raziskavi »Mladina 81« je Zinnecker predlagal naslednjo tipologijo mladinskih kulturnih stilov oz. mladinskih kultur, ki je obenem tudi hierarhija njihove avtonomnosti:

1. skupinske kulture navijačev in navdušencev (za disko, nogomet, vojsko,...)
2. modne stile (šminkerji, punkerji, rockerji...)
3. kulture manjšin, ki krepijo družbene nadzorne instance, imajo naravo tajnih združenj in skušajo doseči družbeno pozornost (nove religije med mladimi, nacionalistične skupine, teroristične skupine)
4. politično motivirano protikulturo, ki je slabo notranje povezana, brez trdnih organizacij, vodij, smotrov, prej subkulturno okolje kot skupina pristašev nekega gibanja, vendar pozna mnoge splošne znane oblike lojalnosti in znake prepoznavanja.

Ta delitev je dober zgled tega, kar mislimo pod mrežo mladinske kulture v nekem okolju. Ta mreža se deloma ujema z delitvami v socialni strukturi družbe. Nikakor je ne moremo npr. stilizirati v razliko med delavskimi subkulturami ali celo odklonskimi skupinami in srednjeslojskimi protikulturami.

19. Mladinske kulture in obvladovanje vsakdanjega življenja mladih

Zinnecker poudarja predvsem pomen mladinskih kultur za obvladovanje vsakdanjega življenja mladih. Vrstniške kulture pomagajo mladim obvladovati določene skupne probleme socialnega delovanja. Mladi morajo npr. obvladati določene rutine, odgovarjati na dileme v odnosih med generacijami, reševati tipične naloge, ki spadajo k določeni stopnji osebnega razvoja.

Iz takšnih globalnih situacij delovanja, pred katere je postavljena večina mladih, rastejo vsakdanji rutinski problemi delovanja, ki konstituirajo življenjski svet mladih. Le če imajo tisti, ki so v enakem razvojnem stadiju življenja možnost, da neposredno preizkusijo sebe kot sodelujoče, se ustvari gosta in na nove generacije mladih prenosljiva mladinska kultura. Socialna osnova skupne generacijske zavesti je vsakdanji socialni prostor delovanj posameznikov, v katerem mladi čutno nazorno doživljajo, da imajo drugi enake ali podobne probleme, opravljajo enake naloge, da imajo enake potrebe in vsakdanje radosti.

Vendar učinkovitost mladinskih kultur presega vsakdanjost. Tudi mladinska kultura pridobi nek splošnejši, od posameznikov in posameznih situacij neodvisen pomen. To pomeni, da se vrstniška

kultura vsaj deloma loči od določene generacije oz. njenih podskupin in postane družbeno splošno dobro, ki je dostopno drugim starostnim skupinam oz. pridobi neko lastno življenje kot ideologija onstran realnih problemov delovanja pri svojih tvorcih. Tako omogoča sodelovanje pri neki kulturi tudi ljudem, ki niso tipično mladi.

Mladinska kultura postaja s tem bolj in manj avtonomna. Bolj zato, ker ima trajnejši, bolj splošen in bolj objektivni status kot zgolj neposredna pomoč posameznikom v »redukciji kompleksnosti« vsakdanjega življenja mladih, ker postane prostor za resne in trajne kulturne in politične storitve. Manj avtonomna postaja, ker se zdaj neposredno zaplete v druge kulturne in politične institucije in podlega pritiskom, ki poskušajo mlade podrediti obstoječi družbi in institucijam ali jih izkoristiti sebi v prid (podkupovanje mnenjskih voditeljev, vplivanje na javnost,...).

20. Poglavitne slabosti in skupne lastnosti mladinskih kultur

Poglavitna slabost mladinskih kultur je, da mladi nimajo v rokah strukturnih pogojev svojega ravnanja. Zato so omejeni na ponavljanje variacij ene in iste teme: »kako se da neizogibne institucionalne strukture čimbolj spretno izbrati za svoje namene?«

Mladinske kulture tudi nimajo vsesplošne avtonomije in enotne udarne smeri. Velikokrat se kaka oblika kulture uveljavi kot parazitski privesek velikih socialnih institucij. Mladinsko kulturo spreminjajo v bojišče tudi njene notranje konfliktno razdelitve: od razlik med kulturami, ki so deležne podpore mladih iz različnih slojev, razlik med politično nasprotnimi mladinskimi kulturami do navijačev za nasprotna moštva, različnih religioznih skupin in subkultur.

Ena opozicija je skupna vsem mladinskim kulturam. To je opozicija tradicionalnim oblikam vodilnih kultur in ideologije, oz. represivnim, paternalističnim vidikom teh kultur, kot se izraža skozi institucije, mnenja avtoritet, »veljavne« norme in vrednote. Ta opozicija je lahko nezavedna ali pa reflektirana. Lahko se kaže zgolj kot razčlenitev in poudarjanje posebnosti mladih ali pa kot zasnitek nasprotnih kulturnih in ideoloških modelov, ki konkurirajo uveljavljenim. Pri tem prizadevanju se kaže pomembna ideološka naloga mladinske kulture. Reformulira vladajoče ideje in predhodno znanje v skladu z interesi pripadnikov določene oblike mladinske kulture. Podobno reformulira smisel določenih institucij – tako se razvijajo cele subideologije v okviru določene mladinske kulture.

Tudi politični in ideološki sistemi pridobijo posebne življenjsko pomembne konotacije in pomenske vsebine (napredna in nazadnjaška delitev).

In končno v mladinski kulturi se lahko izoblikuje posebna ideologija določene mladinske skupine, zlasti s tem, ko se v njej izoblikujejo predstave o mladosti in odraslosti in o pripadnikih te kulture ter o tistih, ki so ji tuji. Te ideološke operacije so v skladu z njihovim načinom izražanja. Segajo od povsem spontanih, skoraj nezavednih strategij dejanskosti (kombinacije oblačil in frizure), do teoretske, principialne formulacije pogledov, ki postajajo programi za nova družbena gibanja (nezavedni predmeti postanejo nenavadni tedaj, ko so vključeni v opozicionalni stil subkulture. Stil se ohrani, krepi in razširja mladinsko kulturo).

Eden od učinkov opozicionalnega stila je, da se prekine navidezna samoumevnost kulturne in ideološke hegemonije prevladujočih stilov oz. družbenega ravnotežja, ki ga ta hegemonija vzdržuje. To kaže možnost na spremembe v razrednih odnosih, kar zlasti izziva »moralne skrbnike« in »javnost«, ter sili družbo v represijo nad odklonskimi subkulturami.

Vendar prav pritisk na subkulture pomaga ohranjati subkulture, saj oživlja protestnega duha. Sili posameznike iz anonimnosti v personalno zavzetost in kolektivno solidarnostno organiziranje subkultur. Prava nevarnost za subkulture leži v posploševanju njihovih stilov na dele mladine ali starejše, saj se s tem subkulture prodajo industriji za mlade in zabavo.

Tisto, kar je produktivno, nikoli obvladano v ideološki dejavnosti je ravno nenehna produkcija novih izzivalnih pomenov, simbolov, artefaktov, stilov, diskurzov.

Kontinuiteta te sile mladinske produkcije daje slutiti, da se v razvitem svetu v delu sodobne mladine oblikuje posebna, od države in ideološke hegemonije neodvisna ideološka moč, ki ustvarja in razširja razpoke v obstoječih ideoloških hegemonijah sodobnih družb.

Notranja meja te proizvodnje je v lastni ideološkosti tega početja, v nespregledanih iluzijah, v sprevačanju razmerij na glavo (iluzija o moči mladine, da spremeni družbo). Ta ideološkost se ujema s pristajanjem na socialno otroštvo mladosti, na socialno odvisnost in pedagoški odnos družbenih instanc do mladih. Gradi na nekritični in nepremišljeni izrabi moratorija mladosti, tj. relativni osvobojenosti od pritiskov delovne situacije, od družine in zakonske skupnosti, od moralne odgovornosti mladih...

Mladinske kulture torej označuje stalno nihanje med regresijo v nedorasle oblike »izživljanja«, »dajanja si duška« ter avtonomijo. Zgolj med »mladino« to nasprotje ni rešljivo, saj je eden od konstitutivnih dejavnikov »mladinskosti«.

Socialna gibanja, ki se lotevajo različnih oblik marginalizacije potlačenih skupin in potiskanja v nedoraslost teh skupin, postavljajo mladinske protestne kulture v širši okvir, ki presega omejitve z mladinskostjo.

21. Mladina kot reproducent problematiziranja družbe

Družbenoekonomska vloga mladih se ni končala pri prizadevanju, da mladi čimprej dosežejo to, kar je bilo potrebno za legitimen prehod v odraslost, ampak je težila po samoreprodukciji industrijskih družb, ter težnja po reprodukciji družbenih sistemov za tolmačenje realnosti (ideologij, znanj, norm) ter sistemalegitimiranja politične strukture družbe. Reprodukcijska zahteva posebnih aparatov države. V njih se mladi predvsem vzgajajo v duhu vodilne ideologije in načrtno sprejemajo doseženo znanje in kulturo dane družbe.

Specializacija in funkcionalizacija modernih družb sta povzročili, da se je prvotno otroštvo, v katerem je vzgojno in izobraževalno delovala skoraj izključno družina, »raztegnilo« daleč čez konec pubertete, kar družina ni mogla več obvladovati. Tu so vstopile nove vzgojno-izobraževalne institucije in ideološke moči. To so sedaj ključni dejavniki v prenosu tolmačenj realnosti in sistema legitimiranja oblasti na nove generacije.

Köhr in Räder poudarjata, da mladi niso le sprejemali vnaprej danih ideoloških sistemov, temveč so jih vedno tudi spreminjali in prenavljali. Če je kulturni sistem tolmačenj realnosti zadoščal za obvladovanje družbenih problemov, tedaj generacijska menjava prenašanja tradicij ni bila noben problem. Če pa stanja stvari, dogodki in problemi niso bili asimilirani v ta sistem, potem se je pojavila kriza tolmačenj, tradicij, legitimnosti. Mladina je takrat postala »testni« primer za preverjanje upravičenosti in koherentnosti družbenega sistema tolmačenj. Individualni konflikti so postali sestavina generacijskega konflikta. Kriza identitete v adolescenci se je povezala s krizo kolektivne identitete družbe. Razvijajo se razna »mladinska gibanja«.

V razvitih družbah so vedno obstajala različna mladinska gibanja. Ta so nenehno problematizirala utečeno stanje v generacijskih odnosih in v družbenih sistemih tolmačenj. Vendar mladina kot socialna skupina ni imela izrazitega družbenopolitičnega profila, tako, da bi lahko samostojno in organizirano delovala na družbo. (zaradi razlik med mladino)

Za prve povojne generacije mladine do začetka 60-ih je bila značilna dokaj konformistična naravnost mladih do lastnih družb. To so pojasnjevali tako, da so bili mladi intenzivno zajeti v proces obnov in rasti industrijskih družb na Zahodu in revolucionarnih sprememb na Vzhodu. Vendar se pojavijo posamezni protesti »upornikov brez razloga« na Zahodu in »huliganov« na Vzhodu. To naj bi bili člani obrobnih mladinskih skupin, ki se odklonili od prilagodljive večine. Vse te so pojmovali kot »mladinska devianca«.

22. »Skeptična generacija« (H.Schelsky)

Schelsky podaja podobo globalno družbene konformne mladine in tudi mladinsko kulturno odklonskost razlaga kot poseben način prilagoditve moderni družbi, kot nujen davek družbenemu in materialnemu napredku.

Sklepal je, da je bila tedanja nemška mladina (50-ta leta) v glavnem dobro integrirana v družbo in da je njen glavni interes čim prejšnje doseganje pristojnosti odraslih. Mladi si prizadevajo za zadovoljevanje konkretnih vsakdanjih potreb, kot so zabava, potrošnja, poraba prostega časa. Pri tem so izjemno konformni. Mladi se malo zanimajo za politiko, za širša družbena in kulturna vprašanja. Zato je Schelsky menil, da ni potrebe po nobeni splošni politični obveznosti mladih. Ta nevtralen oz. celo skeptičen odnos mladih do politike je izraz normalne previdnosti mladih zaradi slabih izkušenj prejšnjih generacij s politiko. Enako velja tudi za mlade iz drugih razvitih držav. Za mladino naj bi bila značilna pametna zmes distance in konformizma (zlasti do politike), utelešene v naraščajočem individualizmu med mladino.

Ni se mogel ogniti vse bolj pogostih pojavov mladinskega prestopništva in mladinskih uporov »polmočnih«. Ti pojavi se niso ujemali s splošno podobo mladinskega konformizma, zato jih je poskušal tolmačiti kot normalne in za družbo nenevarne. To njegovemu so ti upori izraz odpora mladih proti pretiranemu konformizmu moderne družbe, proti manipuliranemu zadovoljevanju potreb modernega življenja, proti pritisku reda nasploh. Ugotavlja, da red moti mlade. Ti upori ne nasprotujejo »industrijski družbi«. So celo del nujnih konfliktov v njej. Zato je pričakoval okrepitev uporov, vendar je spregledal njihovo radikalno družbeno kritično ost.

Te in druge raziskave so kazale težnjo mladih k neformalnim dejavnostim, zabavi v prostem času, individualnem iskanju njihove življenjske poti čim dlje od politike in javnih institucij.

23. »Mladina v sklopu ameriške družbe (T.Parsons)

Parsons v svoji razpravi meni, da je najbolj izrazita poteza sodobne ameriške mladine združevanje v vrstniške skupine (peer groups). V njih se združujeta dve nasprotji težnji mladih:

- težnja po brezpogojni neodvisnosti nasproti odraslim in odpor do nadziranja
- težnja po vse prežemajočem konformizmu z mladinskimi skupinami.

Mladinske skupine se razlikujejo od večinske družbe po posebnem »mladinskem kontekstu«.

Parson je ugotavljal tudi velik avtoritarizem pri ameriški mladini. S tem je razložil splošen konformizem v odnosu do skupinskih vodij, do skupinskih norm in nagnjenost do strogih sankcij za vsak odklon.

Te skupine med drugim povzročajo zapiranje mladih v svet njihove mladinske kulture in odmaknjenost od politike. To je pripeljalo mlade do nereflektirane zmesi socialnopolitičnega konformizma in skepticizma. Poglavitni del raznih provokacij mladih gre pripisati »romanticizmu«, tj. nerealističnim in idealiziranim pričakovanjem mladih o možnosti uspeha v družbi. Ne zanika mnogih izvorov napetosti in konfliktov predvsem v protislovni pomenski vsebini pričakovanih socialnih vlog, v težavnem formiranju identitete, v storilnostnem pritisku na mlade. To povzroča anomijo pri delu mladine.

Parsons domneva, da obstaja dvajsetletni cikel mladinskega socialnopolitičnega aktivizma in pasivizma, da se približuje obdobje aktivizma, ki bo zamenjalo trenutni prevladujoči umik vase in konsolidiranje pri mladih. Mladina ne more biti dlje časa zadovoljna s še tako ugodnim statusom quo. To je le izhodišče za višje zastavljene cilje.

Schelsky in Parson sta bila skorajda edina sociologa, ki sta predvidela širše in intenzivnejše upore mladine, vendar je resničnost presenetila tudi njiju.

24. »Od generacije do generacije« (S.N.Eisenstadt)

Tedanje teorije so bile pretežno funkcionalistične. Njihov predmet je bila socialne integracija mladine v dano družbo. Te teorije so poudarjale posebno vlogo mladinskih vrstniških skupin in mladinske kulture v socializaciji mladih v modernih družbah. To naj bi bila zgodovinska novost pri poteku socializacije.

Eisenstadt je v svoji knjigi *Od generacije do generacije* prvi postavil teorijo mladine, ki temelji na tezi o bistveni in funkcionalni vlogi mladinskih skupin in mladinske kulture za socialno integracijo mladine. Mladinske skupine je imel za dejavnik stabilnosti vsega družbenega sistema. Mladinske skupine in mladinska kultura omogočajo premostitev čedalje večjega neskladja med primarno socializacijo otrok v družino in sekundarno socializacijo. Socialne vloge, kot se jih otrok uči v družini in kasneje v šoli, so vse bolj v neskladju. Zato se mora posameznik naučiti funkcionalnega diferenciranja in nato povezovanja obeh vrst socialnih vlog, tako da se ohrani kontinuiteta družbenega sistema. Prav mladinske skupine, ki združujejo člane sorodne starosti omogočajo to povezovanje, dajejo posameznikom emocionalni gotovost, toda tudi posplošene vedenjske vzorce: vrednote in norme.

Skupine se vzdržujejo z usmeritvijo k skupnim problemom in potrebam svojih članov. Mlade usmerjajo k odmiku od družine in sveta bodočih odraslih, kar je smotrno za osebno integracijo posameznikov in realizacijo solidarnosti in stabilnosti socialnega sistema.

V mladinskih skupinah je najpomembnejša stvar imidž določenih starostnih stopenj. Imidž postane simbol kolektivne identifikacije. Družbena funkcija mladinskih skupin je predvsem v razširjanju solidarnosti iz sorodstvenega sistema na ves družbeni sistem s poudarjanjem pripadnosti k vrstniški skupini.

Kritike:

-Griese ugotavlja, da ta teorija ne dopušča, da bi mladina sama postala družbeni problem, ampak da mladina rešuje družbene probleme.

-Kreutz kritizira nadrazredno in nadslojno pojmovanje mladinske kulture in mladinskih skupin.. Tudi zavrne njegovo tezo, da vsi člani družbe enako določajo otroštvo, mladost, odraslost in starost. Po njegovem se v teh odločitvah ideološko izražajo tudi posebni interesi določenih delov družbe.

Eisenstadtova teorija je še povezana z biološkim, nezgodovinskim merilom spola in starosti. Glavna sta biološko dozorevanje in individualna socializacija, razumljena kot vključevanje posameznika v družbeni sistem. To vključevanje razume kot prilagajanje posameznika normam, vrednotam in pričakovanjem o vlogah.

25. Tenbruckovo pojmovanje mladine

Tudi njegova teorije je poudarjala vlogo mladinskih skupin in mladinske kulture pri zapolnjevanju praznine med družinskim podsistemom in drugimi institucijami. Vendar ta ne izhaja iz bioloških meril mladosti. Vključevanje mladih v družbo razume kot konfliktni proces, ne kot prilagajanje družbi. Mladina spreminja socializacijski proces in s tem vnaša nestabilnost v družbeni sistem.

Temeljna naloga mladinskih skupin in mladinske subkulture je, da natančno reproducira in posreduje temeljni družbeni odnos (delitev dela in spolnih vlog). Toda zdaj vnaša mladinska kultura nadlokalne in nadrazredne vsebine socializacije. Zato omogoča neke vrste »nadsocializacijo«, ki usposobi posameznika za spretno komuniciranje in izvajanje socialnih vlog odraslih. Niti družina niti druge institucije ne izvajajo dovolj reda v potrebnih notranjih strukturah osebnosti. Tudi vrstniške mladinske skupine po svoji naravi ne morejo zaradi osebno nepoglobljenih, bežnih, poenostavljenih komunikacij med vrstniki omogočiti ustrezne diferenciacije čustev in predstav, kar je treba za izgrajeno in urejeno strukturo osebnosti.

Zaradi tega je Tenbruck pesimističen do bodočega razvoja mladine in družbe. Mladinska kultura po njegovem vodi do regresije v osebostnem razvoju mladih do »neskončne pubertete«, iz katere se posameznik ne more več izviti. Ker pa je mladinska kultura integralni del splošne kulture, to pomeni splošno regresijo v sodobnih družbah.

Kritika:

-poudarjajo zlasti iluzornost koncepta nadrazredne, nadlokalne, nadnacionalne mladinske kulture v industrializiranih deželah ter koncept avtonomnosti te kulture. V njegovi teoriji se kaže neupravičena idealizacija mladine, ki pa se sprevača v svoje nasprotje.

-težko je sprejeti njegovo idejo o avtonomni mladinski kulturi in mladini kot novi družbeni skupini, ter misel o regresivni, vendar vodilni vlogi mladinske kulture.

26. Osnovne značilnosti oblikovanja socialistične mladine II. Jugoslavije

Predstave in pojmovanja o mladini in mladosti v jugoslovanski družbi po II. svetovni vojni je bila od vsega začetka podrejena ideološkim zastavitvam, ki jih je prinesla s seboj graditev socializma. To pojmovanje je bilo eden najpomembnejših členov ideološke konstrukcije mladine in prizadevanj družbenih dejavnikov, da bi mladi množično, ne glede na razlike v socialnem izvoru, kulturi, narodnosti, spolu, letih sprejeli določno ideološko podobo o sebi kot »mladincih« in s tem svojo družbeno vlogo v sistemu.

Ta vloga je bila vedno integracijska in posebno prva leta po vojni izrazito produktivistična, saj so bili mladi v prvih vrstah povojne graditve. Med najmočnejšimi argumenti, s katerimi so tedaj poskušali motivirati mlade za delovne napore in za identifikacijo s sistemom, je bil ravno argument, da mladi s svojim intenzivnim sodelovanjem pri obnovi in pri napredku dežele neposredno nadaljujejo revolucijo in da predvsem sebi gradijo boljšo bodočnost.

Ker je jugoslovanska družba po vojni resnično razmeroma hitro napredovala in so v njej mladi postali deležni precejšnjih in naglih socialnih napredovanj, so se mladi v veliki večini močno identificirali z družbenim sistemom, njegovimi vrednotami, cilji, revolucionarno potjo družbe itd.

Razumljivo je, da je bil tudi v naši družbi po vojni, do srede šestdesetih let, značilen velik »socialni konformizem« mladine. To pomeni, da so bili mladi večinoma pripravljene pristati na marsikatero nepravilnost, krivice, pritiske zaradi tega, ker so vendarle videli pozitivno perspektivo zase v dani družbi. Ta konformizem je pomenil pristajanje na socialno otroštvo mladih.

V prvih povojnih zapisih je razvidna apoteoza mladine in mladosti. Prav tako se je s tem ujemala opredelitev mladine kot sile napredka, ki je najbolj zainteresirana za socialistično revolucijo. Tudi pospešeni ritem družbenih sprememb je povzročal epohalni razvoj mladinske socialne podstrukture. V socialističnih družbah se je mladina skristalizirala v posebno družbeno skupino precej hitreje kot v razvitih kapitalističnih družbah. Toda ta proces je bil pod izrednim pritiskom ideološkopolitične strukture, ki je nadzorovala vsa področja vzgojno-izobraževalnega dela in vedenja mladih. Zaradi tega je mladina v socialističnih državah doživljala neposredno odvisnost, podrejenost dominantnim družbenim strukturam. Odtod izhaja zelo poudarjena pozitivna podoba mladine iz prvih povojnih let, naravnost opitost družbe z uspehi mladih in ostro nasprotovanje te podobe »negativni« podobi mladine v kapitalističnih državah.

V prvih povojnih letih zasledimo pri nas predvsem ideološko nagovarjanje mladine v imenu institucij, govor družbe, ne mladih samih. Ideal mladince je bila oseba, povsem predana interesom ljudstva in partije, socialističnemu patriotizmu, ljubezni do resnice, doslednemu internacionalizmu, disciplini in kolektivnemu duhu, oseba, ki ima nov odnos do dela in ljudske imovine in je pripravljena na premostitev vseh ovir. In seveda je bilo vse negativno vnaprej zavrženo in obsojeno.

Slavilo se je učenje kot prva naloga mladine. Temu je sledilo delo oz. pripravljenost na prostovoljno mladinsko delo v brigadah in drugih oblikah povojne graditve dežele.

Častil se je pozitiven učinek športa, predvojaške vzgoje in sploh discipliniranega dela z mladino, zlasti v boju proti starim meščanskim vplivom.

Če uporabimo Althusserjev izraz: »ta ideologija je v resnici interpelirala individue kot/v subjekte«, toda kot imaginarne subjekte, ki so vseskozi zavezani tistim avtoritetam in institucijam, ki jih interpelirajo za subjekte.

Poudarjala se je odgovornost mladinske organizacije za pravilno družbenopolitično naravnost komunistov, ki »bedijo« nad mladino. Mladinska organizacija je bila seveda čista transmisija partije in drugih organov. Njen cilj ni bil predstavljen kot »zastopanje interesov« mladih v družbi, saj po tedanjem prepričanju mladi niso imeli svojih posebnih interesov. Mladinsko organizacijo so razumeli kot nekakšno množično politično šolo za mlade, kot povsem politično-organizacijsko institucijo.

Po propadu informbirojevske blokade, s porastom standarda sta se začela množiti tudi individualizem mladih in odtujevanje delov mladine političnim organizacijam in političnim vplivom nasploh. Začne se obdobje bedenja nad negativnimi vplivi z Zahoda.

Okrepijo se prvotne skromne oblike družboslovnega proučevanja mladine v Jugoslaviji, Andjelka Milić navaja v svoji knjigi Zagonetka mladine, da so prevladovali trije pristopi k problemu mladine:

- moralistično-revandikativni, ki izhaja od ideološke dogme o mladini kot nosilcu socialistične graditve, čemur sledijo zahteve po tem, da se družba bolj odpre mladim, da prisluhne njihovim interesom in da izkoristi njihove zmožnosti,
- pozitivistično-opravičevalski pristop. Gre za induktivno potrjevanje ideoloških etiket o mladini kot naprednem delu družbe, proučevanje transformacijskih procesov, ki jim je mladina izpostavljena, proučevanje stališč in vrednost mladih in zbiranje podatkov o objektivnem položaju mladih ter
- malo prisoten kritičen pristop, proučevanje izražanja kritične zavesti mladih, ki je sistem sicer ne priznava, a vendarle nosi možnost za zavzemanje avantgardne vloge v revolucionarnih družbenih procesih.

Nekateri avtorji so menili, da pri nas ne poznamo množičnih mladinskih neredov in jih tudi ni pričakovati, ker so ti predvsem izraz družbenih kriz zahodnih družb. Pri nas naj bi bila pereča le običajna individualna ali skupinska delikvenca.

Zanimivo je, da so raziskave iz l. 1966 kazale, da za vse jugoslovanske študentske centre velja, da imajo študentje pozitiven odnos do družbe in samoupravljanja. Pripombe, ki so jih dajali, niso kazale na posebno naraščanje kritičnosti med njimi, pač pa na veliko formalno-politično neaktivnost študentov. Torej so tudi pri nas raziskovalci zasledili podobno mnenje o političnosti kot raziskovalci drugod po svetu.

Vendar je npr. Stanko Milošević že leta 1967 pisal o nujni potrebi usmerjanja latentne revolucionarnosti naše mladine. Po njegovem šolski sistem ustvarja lojalnega, a pasivnega državljana.

27. Teoretske refleksije študentskega gibanja '68 (Habermas, Marcuse, Rosenmayr, Loch, Braun)

Leto 1968 in kasnejša leta, ko so izbruhnili mladinski in študentski protesti so bila šok za družbo in družboslovno znanost. Griesse ugotavlja, da je nemška mladina doživljala težko krizo identitete, vladala je negotovost zaradi nenehnih in naglih sprememb v mladini in teoretične dezorientacije. Po eni razlagi so se študentje uprli zaradi subjektivnih razlogov oz. posebnosti njihove socializacije. Ker so bili razbremenjeni pritiskov dela in družine ter iz dobro situiranih srednjeslojskih družin, so si lahko privoščili kritiko družbe in radikalne poglede. Njihova radikalnost je izhajala iz povsem posebne družbene in socializacijske privilegiraniosti, ki se je subjektivno preobrazila v protest proti zastarelim vrednotam, stilom življenja, tabujem, proti storilnostni delovni morali, nadomestnim zadovoljstvom. Podvomili so o smislu in vrednosti industrijske družbe.

Habermas pravi, da so študentje kot mladina že sicer marginalizirana družbena skupina »še ne odraslih«, a zaradi posebnega položaja vendarle privilegirani. Ravno paradoksalni spoj privilegiraniosti in nepriviligiranosti je sprožil proteste in študentske upore.

Herbert Marcuse meni, da je privilegiran družbeni položaj študentom omogočil razvijanje nove senzibilnosti, eksperimentiranje z novimi oblikami zavesti in razvoj novih potreb, ki so zdaleč

presegle okvire »enodimenzionalne« potrošniške družbe. Prišlo je do nenavadnega primera, da je ravno privilegiranost določene skupine privedla do revolucionarne zavesti.

Nova senzibilnost v intelektualnem delu mladine ni le čisto »psihološki« pojav, temveč postajajo v tem delu mladine družbene spremembe individualna potreba. Zato »posreduje med politično prakso spremembe sveta in težnjami za osebno osvoboditvijo«.

Tako Marcuse kot Habermas sta trdila, da se psihologija spreminja v politiko oz. da »privatno postaja politikum«. To pa je ravno nasprotno mnenju Theodorja Roszaka, ki je trdil, da gre pri študentskem gibanju za oblikovanje »protikulture«, kjer prevladuje težnja po »psihologiziranju politike«.

Marcuse nikoli ni trdil, da so študentje novi proletariat ali revolucionarni razred, pač pa, da so nekak vžigalnik družbene revolucije« oz. ferment upanja v prevladujočih in vse bolj represivnih kapitalističnih metropolah, ki priča o resničnosti alternative, o dejanski potrebi in o dejanskih možnostih svobodne družbe.

Drugi teoretiki so navajali sklop objektivnih oz. kombinacije subjektivnih in objektivnih razlogov in vzrokov študentskega protesta, kot so; porast tehnologizma, ekonomizma, potrošništva, kar vse je potisnilo mlade, zlasti intelektualno mladino, kljub njihovim velikim sposobnostim in znanju na rob družbenega vpliva. Temu naj bi se pridružile še spremembe v socializaciji mladine, zlasti vse manjši vpliv mladih na družbene spremembe in podaljševanje šolanja. Mladi tako ostajajo dlje socialno-ekonomsko odvisni čeprav vedno bolj izobraženi in delovno usposobljeni. Njihov upor je treba razumeti kot boj splošno družbenega protesta proti vedno bolj postvarjenemu življenju. Obenem pa naj bi študentje izrazili tudi občutja in interese drugih družbenih slojev ter generacijskega konflikta - težnje, da enakopravno sodelujejo z odraslimi v družbenih odločitvah, da so priznani kot enakopravni sociopolitični dejavnik.

Po mnenju L. Rosenmayra so nekateri študentje prenesli v javnost že prej obstoječe notranje diferenciranje od družbe, »notranji protest in emigracijsko držo staršev«. Svoj v družinah latentno prisoten generacijski konflikt so mladi tedaj prenesli v družbo.

Tudi zaradi tega je lahko generacijski konflikt poprijel oblike družbenega konflikta, pri čemer so se izrazili globlji problemi od generacijskega konflikta. Pač pa so po Rosenmayerju študentje prenesli svoj latentni konflikt s starši na upor proti drugim avtoritetam (učiteljem, politikom itd.).

Tako je po mnenju Rosenmayrja za mladinske proteste iz poznih 60-ih let značilno troje:

1. Mladina ne poskusa doseči boljšega življenja zase v družbi, temveč kritizira celotno družbo, njene institucije, ki se morajo spremeniti na odločilnih točkah, posebno na univerzah in šolah. Ne mladina, družba naj se spremeni.
2. Mladina ne išče tega, kar bi ustrezalo predvsem mladinskemu načinu življenja, npr. tako kot so to zahtevala »mladinska gibanja pred in po prvi svetovni vojni. Mladi hočejo doseči maksimalno razširitev dostopa mladih do soodločanja in soodločanja družbe.
3. Namesto kulturnovzgojnih ciljev nekdanjega mladinskega gibanja so zdaj v ospredju politični cilji, ki se le sekundarno nanašajo na vprašanja izobraževanja. Ne prizadevajo si za včlenitev v družbo, temveč za uresničevanje konceptov, ki jih zastopajo.

Vendar pa Rosenmayerju ni dovolj, če ugotovimo, da se je generacijski konflikt iz družin prenesel na družbo. Zato po mnenju Rosenmayrja ni dovolj govoriti o težavah v socializaciji, o odklonskost mladih, temveč o splošnih oblikah socialnega konflikta ter o njegovem razreševanju na podlagi subkulturnega soočenja. Teorija odklonskosti (deviantnosti) mladih ni primerna tudi zato, ker na tihem pristaja na stabilnost družbenega sistema, na konstantnost funkcij in disfunkcij, kjer se nobena od njiju ne more preobraziti v drugo. Toda prav to se po Rosenmayerju dogaja na univerzah, kjer prihaja do subkulturnega zgoščanja, [tj. do](#) nenavadnih povezav raznih vedenjskih vzorcev in vrednostnih preobrazb. Zato se lahko na univerzah izoblikujejo posebne skupine, ki z vidika družbenega sistema nastopajo destruktivno, [oz. ki](#) so pobudniki ali sprožilci družbenih sprememb.

Mladi torej po Rosenmayrju niso niti prilagojeni niti odklonski, temveč preprosto postanejo pobudniki, družbenih sprememb in to zato, ker začutijo in svobodneje izrazijo družbene konflikte. Mladi zavračajo določene vrednote in norme, določene :oblike življenjskih stilov in organizacije v družbi blaginje, vendar ne napadajo družbene blaginje kot take. Nasprotno, sprejemajo mnoge od njenih potez, toda povezujejo jih z emancipativnim humanizmom. Mladi poskušajo doseči družbeno moč in to z reideologiziranjem, ki naj privede k novim vrednotam. Takšno dejavnost mladih je videl Rosenmayr predvsem pri mladini iz srednjih slojev, medtem ko po njegovem mnenju pri mladih iz najnižjih in najvišjih slojev prevladuje konservativnost.

Podobno kot Rosenmayr je razlagal študentske upore tudi Werner Loch. Gre za posplošen generacijski konflikt ki pa se močno razlikuje od tradicionalnih oblik spopada »očetov in sinov za položaje v družbi. Mladi želijo bolj vplivati na odločanje in pritiskajo na prerazporeditev družbene moči in odgovornosti v njihovo dobro.

Toda to po Lochovem mnenju ni povezano z željo po čim prejšnjem odraščanju, po priznanju odraslosti. Nasprotno, hočejo ostati mladi. Tej obliki generacijskega konflikta pravi Loch »statusnocentralen« generacijski konflikt oz. statusnostacionarna emancipacija. Lahko bi dejali, da mladi želijo obdržati vse privilegije mladosti glede na odraslost. Loch s tem pojasnjuje tudi tesnjo po podaljševanju mladosti in po zavračanju odraslosti, ki da jo zasledimo pri upornih študentih, kot tudi nasprotni pojav, da študentska gibanja nočejo veljati za »mladinska gibanja«.

Ena najbolj odločilnih značilnosti te mladine je, da je pojem mladosti zanjo irelevanten. Seveda je to ne ukinja kot mladino. Lahko pa bi bilo znak tega, da je dosegla mladinska kultura v modernih industrijskih družbah svoj konec, da mladina sama protestira tako proti kultu in izkoriščanju, ki se istočasno zganja okrog nje, da se trend podaljševanja mladosti zopet preobrača v svoje nasprotje, da mladost zopet postaja v zgodovinski in etnološki primerjavi antropološko normalna - relativno kratka prehodna faza med statusom otroka in odraslega.

Prav te težnje (ponovno) odkrivajo tudi raziskovalci sodobnih mladinskih gibanj osemdesetih let.

Pripisujejo jih močno podaljšani mladosti, ki prehaja v novo obliko mladosti »postmladost«.

Res kar nekaj stvari opozarja na to, da študentska gibanja iz poznih šestdesetih let težko označimo za »mladinska«. Študentje so predstavljali le majhen del mladine in večina mladih ni delila istih stališč z njimi. Pa tudi med samimi študenti sp bili uporni študentje po večini le aktivna manjšina. Večinoma je delovalo manjše jedro aktivistov, ki so se jim občasno pridružili večji ali manjši krogi študentov. Študentje se niso sklicevali na posebne interese ali potrebe mladine, temveč so težili k splošnim ciljem in k celotni družbeni preobrazbi, ki naj zajame vse družbene sloje in vse generacije. V tem so se ločila od nekdanjih mladinskih gibanj, »ki so reševala posebne mladinske probleme«.

Čeprav res niso nikjer uresničili svojih ciljev, ustvariti humane in demokratične družbe, pa so vendar vplivali na precej stvari, zlasti na spremembo družbene klime, krepitev levih strank in sindikatov. Vsepovsod so se ljudje zaceli spraševati o potrebi po nadziranju tehnološkega razvoja, ekologiji, nujnosti večje pritegnitve ljudi k pomembnim družbenim in političnim odločitvam in upravljanju družbe.

V kulturi je zavladal pravi piš sub- in kontra- kulturnih inovacij, ki so se iz »podzemlja« prebile v ospredje in v javnost. To je pomembno, kljub manipulacijam z mladinsko kulturo s strani kapitala in potrošniškega izkoriščanja teh inovacij za produkcijo novih »umetnih« potreb (npr. potreba po »mladostniškem imidžu«). Zaradi študentskih kritik potrošniške družbe je postalo veliko ljudi kritičnih do potrošniške miselnosti in manipulacij s potrebami in mnenji ljudi. Na univerzah so se začeli tudi znanstveniki ukvarjati z družbenokritičnimi temami, zlasti z interesi za znanstveno-tehnično mašinerijo, z družbeno relevantnostjo znanosti in tehnologij. Družbene in humanistične vede so doživele velik vzpon in marksizem se je po dolgih letih »izgnanstva« iz uradne znanosti spet uveljavil in legitimiral kot upoštevanja vredna teorija in metoda družbenega raziskovanja.

Nemški politolog Hans Braun je zapisal, da je bil najpomembnejši uspeh študentskih gibanj na Zahodu, da je šlo za prvo množično in demonstrativno odpoved lojalnosti nasproti državi in družbenemu redu v modernih meščanskih družbah. šlo je za opozicijo, ki je šla do temeljev družbe, za odklanjanje družbenih načel, ki so konstitutivni za sistem, predvsem za kritiko načela storilnosti. Tudi Braun ugotavlja velik pomen študentskega gibanja za spremembo potreb in vrednot ter načinov druženja in komuniciranja med ljudmi.

Vendar pa so študentska gibanja vsebovala tudi vrsto notranjih omejitev in protislovij, tudi ideoloških samoslepil, ki so neposredno preprečevala uresničevanje študentskih zahtev. Tam pa, kjer je prišlo do delnega uresničenja, se je to kmalu spremenilo v farso zasnutka. Tudi študentska gibanja je označevalo tiho strinjanje z nekaterimi družbenimi premisami, na katerih so slonele ali še slonijo moderne družbe. Zlasti to velja za verovanje v družbeni napredek, nezadržno rast proizvodnih sil, potrošnje, tehničnega obvladovanja sveta. Čeprav so se mnogi temu upirali [oz. so](#) radikalno zavračali takšno obliko napredka, so vendarle svoj odpor gradili predvsem na splošno humanističnih pobudah, ne pa na razlogih, ki bi bili imanentni sami industriji, tehnologijam, gospodarski rasti in bi omejevali nezadržno rast ali jo spreminjali v katastrofo. Študentsko gibanje je bilo začetnik ekološke zavesti in ekoloških gibanj. Vendar pa so se ta gibanja prav razrasla šele v poznih sedemdesetih in osemdesetih letih.

Naravnost splošno prepričanje med študenti in levo inteligenco je bilo npr., da je delavski razred razvitih držav že integriran v družbeni sistem kapitalizma in da se dobro počuti v svoji vlogi, ker mu pač ne preti obubožanje, ker se mu nenehno dviguje življenjski standard. To je "študente vodilo v iluzijo nekakšnega revolucionarnega mesijanstva, avantgardnosti za vsako ceno, iluzijo o naglem preobratu razmer na podlagi sprememb v zavesti množic. Študentje in leva inteligenca naj bi bili katalizator družbene zavesti iz »meščanske« v »proletarsko« zavest.

Iluzije o velikem skoku, kulturni revoluciji, celo o revolucionarni vlogi terorja so bile neposredno kontraproduktivne in so le odvrčale javnost od študentov. Namesto vloge zamekta v novi idejno-praktični revolucionarni hegemoniji so študentje zelo hitro postali izločeni iz množic. Javni mediji so se povečevali ta razdor z umetnim napihovanjem konfliktov med študenti in institucijami in konfliktov med različnimi skupinami upornih študentov.

Lahko rečemo, da so bila študentska gibanja stalno razpeta med generacijskimi konflikti, ki so zadevali le določeno generacijo, in splošnimi družbenimi problemi, ki so jih študentje poskušali izraziti, vnesti v javno zavest in jim pomagati do rešitve. Kolikor bolj so se študentska gibanja izgubljala v totalizirajočih ideoloških iluzijah, toliko bolj so v resnici nastopala zgolj kot izraz generacijskega spopada. In obratno, kolikor bolj natančno, teoretično utemeljeno, z zavestjo o omejenem družbenem vplivu so nastopali študentje, toliko bolj splošni in dolgoročni so bili učinki študentskih akcij. Francoski študentje so sicer dosegli množično udeležbo drugih slojev. Pritegnili so dele delavskega razreda, inteligence, srednjega sloja, vendar le začasno. Veličastni shodi so kasneje izzveneli kot izbruh nezadovoljstva, ki je ostal brez teoretske artikulacije. Študentski upor je izzvenel kot generacijski spopad mladine z družbo. Podobno je bilo s precejšnim delom ameriških študentskih gibanj. Nemški študentje so dosegli demokratizacijo univerz, družbenokritično refleksijo o znanosti, vzpon SPD itd. Njihov protest so tudi drugi družbeni sloji večinoma razumeli kot izraz nadmladinskih problemov in protislovij. Obenem pa je značilno, da so ravno teoretiki iz kroga nemškega študentskega gibanja proizvedli celo vrsto odličnih teoretičnih refleksij dogajanja, in da je na sploh nemško družboslovje dobilo močan »kritičen naboj«, ki se do danes ni pojenjal.

Tudi v socialističnih državah in pri nas je prišlo v istem času do študentskih in sploh do mladinskih protestov. Ponekod kot [npr. na](#) Poljskem so hitro prerasli v širše proteste s sodelovanjem delavstva. V CSSR pa so bili študentski protesti eden od znanilcev Češke pomladi l. 1968.

V socialističnih deželah je šlo za druge spore in potrebe kot na Zahodu, vendar so bili tudi tam študentje znanilci splošnega družbenega nezadovoljstva. Vendar tudi tu ne moremo govoriti le o pozitivni družbeni vlogi študentskih protestov. Vsaj za jugoslovanske razmere že velja, da so študentje nastopali v imenu revolucionarnih idealov in nekaterih poenostavljenih socialističnih konceptov (npr. enakosti).

S tem so nasprotovali nekaterim pragmatičnim in nujnim potezam ekonomske politike, ki je prav tedaj izvajala gospodarsko reformo na obnove blagovne proizvodnje, konkurenčnosti, uspešnega vodenja podjetij itd. Gesla proti blagovni družbi, proti tehnokratizmu [ipd., so](#) prišla prav nasprotnikom reforme, ki so samo čakali na prvo priložnost da se ji upro. In dejansko je bilo potem reforme kmalu konec. Začeli smo z iluzijo o »dogovorni ekonomiji«, samoupravljanje pa smo formalno totaliziral družbo. Gesla mladih, ki so terjala več kritične marksistične zavesti, pa so bila izrabljena za opravičilo močnejše ideološke indoktrinacije v šolstvu itd.

Nihanja in notranja protislovja v študentskih gibanjih so odločilno pripomogla, da je v sedemdesetih letih pod udarci družbene prisile, ekonomske krize in delnih reform "študentska politična aktivnost po vsem svetu Vsaj začasno se je zdelo, kot da je politično ozaveščena in aktivna mladina izginila z zgodovinskega odra.

2. Ule M., Mihelj, V.: »Pri(e)hodnost mladine« /DZS Ljubljana 1994/,

1. Prehodnost mladosti

Mladost je prehod, tranzicija, na več načinov.

Najprej in nasploh je biografski prehod od otroštva k odraslosti. To je prehod od nižje faze k višji fazi življenjskega ciklusa. Ta prehod povzema v sebi več drugih pomembnih prehodov:

-prehod iz fluidne in disperzne zavesti posameznika k zgrajeni podobi o sebi in svojem mestu v družbi (identiteta)

- prehod od razmeroma omejenega spektra socialnih vlog otroka in mladostnika h kompleksnim in celostnim socialnim vlogam odraslega človeka
- prehod od šolskih dejavnosti in pretežno porabniško in prostočasno usmerjenih dejavnosti k svetu dela in zaposlitve,
- prehod od ekonomske odvisnosti od drugih k ekonomski neodvisnosti in samoodgovornosti
- prehod od pretežnega sprejemanja znanja in informacij k njihovi uporabi
- prehod od pravno in politični nekompetentne osebe k politični polnoletnosti in pravno odgovorni osebi.

To so najpomembnejši prehodi, ki pomenijo obenem biografski, socio-psihični in generacijski, predvsem pa statusni premik-od ekonomsko in socialno odvisnega in heteronomnega člana družbe in družine svojih staršev k ekonomsko in socialno neodvisnemu posamezniku, ki je usposobljen za lastno nadaljevanje rodu, za produktivno uporabo svojih znanj in sposobnosti.

Pomembna komponenta je tudi socialna promocija. Od mladega človeka se pričakuje, da bo vsaj dosegel, če ne presegel socialni status, kakršnega so imeli starši. To deluje kot pomembna motivacija, vzpodbuda za premagovanje težav in ovir ali kot obremenitev, frustracija.

Bistveni del socialnega statusa je vezan na življenjske perspektive v prihodnosti, ki so odvisne predvsem od položaja v širši družbi, ali bodo te pozitivne ali negativne.

Socialni položaj mladega človeka je nejasen in ambivalenten in mladi so izjemno občutljivi prav na izgubo ali znižanje statusa. Če nimajo možnosti za konstruktivne in družbeno priznane poti za doseganje pričakovanega socialnega statusa, potem skušajo to doseči s socialnimi protesti, mladinskimi gibanji, destrukcijo, nasilje ali samodestrukcijo.

K nejasnosti socialnega statusa mladih prispeva tudi nejasnost samih ciljnih vrednosti oz. nejasnost glede vsebine odraslosti v sodobnih družbah. V sodobnih družbah poznamo predvsem tri odločilne dimenzije oz. kriterije odraslosti:

- ekonomska neodvisnost (velike in nagle spremembe na trgu delovne sile, odprava trdne in trajne zaposlitve dela, ter ostre delitve dela in prostega časa. Značilne so občasne zaposlitve, dodatno izobraževanje)

- lastna družina (povečanje pluralnosti različnih oblik družinskih skupnosti, ni jasno kaj je »norma«, relativizacija spolnih vlog)

- kompetentnost v javnosti (trg, poraba, kulturna in politična javnost)

Ti kriteriji postajajo vse bolj nedoločeni, spremenljivi in tudi problematični.

Nedoločenost meja med mladostjo in odraslostjo ter njunih vsebin je povezana s čedalje večjo individualizacijo mladosti in življenjskih stilov nasploh. Posameznikom je čedalje bolj prepuščeno, da sami določajo glavna vodila svojega življenja. Socialni slo, spol, starost, generacija, niso več odločilni faktorji. Njihovo mesto prevzemajo individualne značilnosti in sposobnosti, dosežena izobrazba, znanje, informacije in ožji krog prijateljev, ki jim zaupamo. To je gotovo emancipatorna dimenzija individualizacije in mladi so to hitro dojemali, saj so jo sami promovirali.

Neuspehi mladih povratno delujejo tudi na odrasle, ki te neuspehe zaznavajo kot svoj lasten neuspeh in nižanje lastnega socialnega statusa. Tako se kriza mladosti nujno prenaša tudi na ostale generacijske skupine.

Bolj izobražena mlada generacija prinaša v produkcijo nova znanja, bolj usposobljeno in kreativno delovno moč. Le družbe, ki zmorejo odsotnost mladih iz sfere produkcije oblikovati v poznejšo večjo produktivnost, si lahko privoščijo mladino, sicer pa je to »luksuz«.

2.Mladost kot socialni moratorij

Osnovni predpogoj modernizacije mladine je prehod iz povsem industrijskih družb v družbe uslug, storitev in konzuma. Le v njih se lahko ohrani specifična mladinska poraba, izkoriščanje prostega časa, ki so rodna tla na nastanek specifičnih mladinskih vsakdanjih svetov in mladinskih kultur.

Mladost kot prehodno obdobje k odraslosti se v modernih družbah pojavi najprej kot institucija uvajanja v odraslo družbo. To je tradicionalna mladost ali prehodni psihosocialni moratorij. To je le eden od različnih moratorijev, ki jih lahko preživlja posameznik v svojem življenju. Vsak od teh predstavlja začasen odlog ali prekinitev katere od obremenitev posebnih ali socialnih obveznosti. (Izraz »mladinski moratorij« izhaja od E.I.Eriksona, ki je z njim označil obdobje, ki je osvobodeno neposrednega nadzora staršev oz. odraslih ljudi. V tem obdobju mladostnik »eksperimentira« z različnimi izkušnjami, socialnimi vlogami in išče prostor zase v družbi (oblikuje svojo identiteto). Najtežja naloga za mladostnika je razreševanje njegove krize identitete, poiskati povezavo med samopodobo in predstavo, ki jo ima o njem njegova socialna okolica.)

Socialno delovanje človeka namreč zaznamujejo posebni cikli angažiranja in dezangažiranja v socialnem svetu.

Moratoriji-torej ciklusi ali faze socialnega umika in socialne zadolžitve- strukturirajo vsakdanji svet v manjših časovnih enotah, pa tudi v daljših življenjskih sekvencah.

Pod vplivom nadaljnje modernizacije družbe, se postopoma razvije nov tip mladosti, ki ima poudarek na izobraževanju in samooblikovanju mladega človeka- izobraževalni moratorij.

Proces integracije v družbo odraslih je vedno tudi proces socialne selekcije za posamezne družbene položaje, ki ga danes ne izvaja več socialno zaledje, ampak predvsem izobraževalni in vzgojni proces ter stopnja uspešnosti posameznika znotraj tega procesa. Končna odločitev o doseženem statusu pripada sistemu dela (zaposlitev), vendar na to močno vplivajo doseženi izobraževalni rezultati (certifikati, dosežene stopnje). Seveda pa na izbiro šolanja in uspešen zaključek vplivata socioekonomski izvor posameznika in podpora družbe.

Danes enačba; višja izobrazba= boljša zaposlitev= boljši socialni položaj, ne velja več v celoti.

Kdaj in kako dolgo ter v kakšnih okoliščinah bo mladostnik vstopil v kak moratorij ali ga prekinil, je družbeno regulirano in strukturirano. Posamezniku navadno ni prepuščeno, da sam odloča o tem. V tem smislu je mladost družbeno institucionaliziran moratorij. Institucionaliziranje moratorija se odvija v treh smereh:

- Mladost je življenjski moratorij, ki se oblikuje kot eden mnogih v celotnem življenjskem poteku posameznika
- Mladina se izoblikuje kot moratorijska socialna skupina v odnosu do drugih skupin. (Obstajajo moratorijske skupine, ki so vezane na socialne okoliščine, ne na določeno obdobje v življenju)
- V okviru institucije mladosti se razvijajo značilni življenjski stili in habitusi, ki se ločijo in osamosvojijo v razmerju do realnih življenjskih položajev mladih ljudi. Druge skupine lahko imitirajo ali prevzamejo te življenjske stile mladih in tako mladostniški življenjski načini postanejo splošni kulturni vzorci.

Mladostniški moratorij lahko v modernih (industrijskih) družbah delimo v dve glavni obliki;

-prehodni moratorij

-izobraževalni (oblikovalni) moratorij.

Glavne razlike med obema so vidne v štirih dimenzijah:

-trajanje, začetek in konec moratorija

-institucije, ki skušajo nadzorovati mladost

-odnos med generacijami

-stopnjo relativne kulturne samostojnosti

3.Prehodni moratorij mladosti

Prehodni moratorij je časovno omejen in vsebinsko zožen moratorij, kjer gre za krajše obdobje uvajanja v odraslost. Mladostniki imajo status »novincev«, prehod v odraslost pa morajo potrditi odrasli in njihove institucije.

Poglavitne institucije kontrole so družina staršev, delo in okolje, način kontrole je neposreden, osebni in napet (kontrola »na kratko«).

Odnos med generacijami je predvsem postfigurativni (učenje mlajših od starejših generacij), le delno kofigurativni (medsebojno učenje), zato sta glavni socializacijski instituciji šola in družina. Stopnja kulturne avtonomije mladine je nizka. Prevladujejo tradicionalni mladinski »obredi«. Temeljni profil potreb in vrednot se ne razlikuje od profila kulturnih potreb odraslih.

Prehodni moratorij je razmeroma kratko vmesno obdobje mladosti na poti k odraslosti in ima majhno kulturno težo. Vse delovanje mladostnika je podrejeno k čimprejšnjemu prehodu v odraslost.

Mladostnik je podvržen neposrednemu nadzoru staršev in drugih avtoritet. Tudi skupnost, vrstniške skupine nimajo pomembnejše socialne vloge pri odraščanju mladostnikov. Mladost predstavlja tu vstopno fazo v poklicni in družinski potek sveta odraslih, zato se mladostnik tudi ne diferencira od tega sveta. Sprejema ga kot poglavitno normo in cilj mladosti. Mladi zavzemajo položaj novincev in začetnikov, zato je njihov položaj na delu, v družini in družbi v primerjavi z odraslimi bistveno podrejen.

Mladi prehodnega moratorija se med seboj razlikujejo po socialnem izvoru in življenjskih razmerah. Zato je malo možnosti za izoblikovanje kulturnih vzorcev in potreb, ki bi presegle omejitve socialnih slojev ali spola. Zlasti je značilna razlika med delavsko mladino in šolajočo se mladino.

Razlike med prehodnim in izobraževalnim moratorijem

DIMENZIJE	PREHODNI MORATORIJ	IZOBRAŽEVALNI MORATORIJ
1.trajanje	Časovno, vsebinsko omejen, amaterski status mladih	Časovno, vsebinsko razširjen, profesionalni status mladih
2.institucije nadzora	Družina, soseska, kontrola je neposredna	Šola, vrstniki, trg, kontrola je posredna
3.odnos med generacijami	Predvsem postfigurativni, delno kofigurativni	Predvsem prefigurativni in kofigurativni
4.stopnja kulturne avtonomije	Nizka, profil kulturnih potreb podoben odraslim	Visoka, mladinska kultura je drugačna od odrasle

4.Izobraževalni moratorij sodobne mladosti

Izobraževalni moratorij je časovno razširjen in vsebinsko bogat moratorij, kjer imajo mladi čas za oblikovanje svoje osebnosti, interesov in potreb, lastnega življenjskega poteka. Mladost pa pomeni prednostno življenjsko nalogo ("profesionalni status" mladih). Poglavitne socializacijske institucije so bolj zahtevne izobraževalne institucije (srednje in visoke šole), vrstniki in trg/industrija za mlade. Kontrola nad mladimi je posredna, abstraktna (na "dolgi rok"). Odnos med generacijami je predvsem prefigurativni in kofigurativni, le v omejeni meri postfigurativni (vpliv, starejših vzornikov).

Stopnja mladinske kulturne avtonomije je visoka. Utelesena je v popularni mladinski kulturi, Zanj je značilna diferenciacija na mnogo »scen«. Temeljni profil potreb in vrednot pa je liberalno-progresiven in se razlikuje od profila odraslih.

Idealtipsko rečeno, izobraževalni moratorij zaznamuje daljše življenjsko obdobje omejenih zadolžitvev (in razdolžitvev) glede na področja dela, družine in javnosti.

V središču izobraževalnega moratorija stoji diferenciran sistem izobraževanja in šolanja.

Izobraževanje lahko traja od enega do dveh desetletij in v tem času si mladi lahko naberejo veliko avtonomnosti in raznolikih izkušenj v oblikovanju socialnih vlog in socialnih odnosov. Pridobijo si skoraj vse kompetence odraslih (razen ekonomske samostojnosti). Šolske institucije omogočajo osnovni modus združevanja in primerjanja mladih ljudi. Poleg šolanja delujejo v tej smeri se mladinski trg (poraba) in množični mediji: Šola, mladinski trg in množični mediji so osnovne socializacijske institucije v izobraževalnem moratoriju, ki vse

po vrsti mlade potegnejo iz omejitev socialnega sloja in razreda. Izobraževalni moratorij vključuje poleg izobraževanja v posebnih institucijah tudi razne zunajšolske, prostočasne dejavnosti, ter preizkušanje partnerstva in seksualnosti.

Pojem izobraževalnega moratorija pomeni naraščanje avtonomnosti mladosti v primerjavi z drugimi življenjskimi dobami, upadanje interesa mladih za svet in vrednote [odraslih. Pomeni pa](#) tudi zunajšolske kariere mladih (v svetu popularne glasbe, športa, industrije zabave). Izobraževalni moratorij je ciljno-namensko usmerjen: mladi si v njem pridobivajo znanje in izobraževalne dosežke, pa tudi dosežke na področju mladinske kulture.

Izobraževalni moratorij predstavlja obdobje, ki mladim ponuja precej prostega časa za osebne dejavnosti in cilje. Mladi se na svoj način udeležujejo javnih dejavnosti v javnosti, zlasti v sferi porabe, pa tudi v politiki, kjer predstavljajo nezanemarljiv del volilnega telesa. Pomembna značilnost izobraževalnega moratorija je pomikanje meja med otroštvom in mladostjo v vedno zgodnejša leta in na drugi strani pomikanje meja med mladostjo in odraslostjo v vedno bolj pozna leta.

Doživljanje in izoblikovanje izobraževalnega moratorija ni omejeno na privilegirane sloje mladih, temveč odnese s seboj tudi mlade iz nižjih socialnih slojev, čeprav seveda v manjši meri in manj intenzivni obliki. Razlike, ki se tu pojavljajo, so razlike v pogojih za pridobivanje izobrazbe in kulture, stopnja prostovoljnosti in neprostovoljnosti moratorija, obseg dodatnih in sivih zaposlitev v moratoriju, prikrit vpliv družbene in spolne delitve dela na oblikovanje osebnih, izobraževalnih in poklicnih interesov mladih.

Dolgotrajen stik mladih z izobraževalnimi institucijami pomeni zanje tudi prisvojitve posebne izkušnje boja za svojo avtonomijo in za pluralnost poklicnih statusov. Ne družina staršev ne izobraževalne (delovne) institucije v tako podaljšanem izobraževalnem moratoriju nimajo več kontrole nad mladimi. Nasprotno, v zadnjih desetletjih se je v razvitih družbah oblikovala mreža mladinskih institucij in scen, ki so omogočale mladim tudi delno ekonomsko neodvisnost in individualne izbire v načinih bivanja in skupnega življenja. Čeprav ne gre idealizirati teh oblik alternativnega preživljanja mladosti in njenega spreminjanja v trajni življenjski stil, pa je jasna skupna težnja v njih: spreminjanje mladosti iz moratorija pred vstopom v odraslost v generator trajnih in individualiziranih življenjskih stilov, ki delno tudi nadomeščajo tradicionalno odraslost (stalno zaposlitev ter trajno zakonsko in družinsko skupnost) z novimi, fleksibilnejšimi oblikami zaposlitev in dela ter prav tako fleksibilnimi oblikami partnerskih in družinskih skupnosti.

A tudi dejstvo, da danes mladi poznajo visoko stopnjo individualne svobode v uporabi svojega časa, v izbiri oblik komuniciranja in partnerjev ter v organizaciji vsakdanjega življenja (posebno v svetu medijev in porabe), ne more nadomestiti njihove odrezanosti od sveta dela in od odgovornosti za svoj materialni položaj. V tem smislu ostaja mladost obdobje globalne odvisnosti mladih od družbe odraslih, pa čeprav se stopnja te odvisnosti zmanjšuje in so oblike odvisnosti j vse bolj posredne in abstraktne.

5. Selektivni moratorij mladih

Mladina v nekdanjih evropskih socialističnih družbah je preživljala mladost pod dvakratnim stresom zgodovinskega zaostajanja za razvojem mladine v zahodnem svetu zaradi splošnega zaostanka v modernizaciji v večini teh družb in zaradi specifičnih lastnosti "zaprte družbe", kot se je razvijala v času socializma. Te družbe so imele oziroma še imajo opravka s prehodom iz industrijske predmoderne v moderno, medtem ko jim je bil zahodnoevropski proces poindustrijske modernizacije tuj in neznan. Nekdanje socialistične države vzhodne in jugovzhodne Evrope so skušale ravno s pospešenim industrijskim razvojem, s hitro in močno deagrarizacijo, urbanizacijo in birokratizacijo družbe nadomestiti manko in zaostanke.

Toda omejeno zgodovinsko izhodišče modernizacije jim je dajalo tudi za naprej oporo le za neke segmente družbe omejeno modernizacijo, za selektivno modernizacijo.

Gerschenkron pojmuje selektivno modernizacijo za rezultat gospodarskega zaostajanja v zgodovinski perspektivi. Zato je tudi razvoj mladostniškega moratorija sledil temu modelu modernizacije, bil je primer selektivnega moratorija

Zinnecker poudarja predvsem naslednje značilnosti selektivne modernizacije:

- Slabo razvita ekonomska infrastruktura: modernizacija se izvaja selektivno, kar velja tako za ekonomski razvoj kot za spreminjanje vsakodnevnih življenjskih razmer.
- Modernizacijo vodijo institucije oblasti, na primer predimenzionirana državna birokracija. Te institucije predstavljajo tudi nadomestek za nezadostno razvitost družbene infrastrukture, na primer trga in blagovne menjave ali javnosti.
- Selektivno modernizacijo spremljajo gospodarske in družbene ideologije poslanstva, ki dajejo procesu modernizacije poseben motivacijski vzgoh in služijo za mobilizacijo množic.

Tem posebnostim selektivne družbene modernizacije naj bi ustrezale naslednje značilnosti selektivnega mladinskega moratorija v vzhodnoevropskih socialističnih državah:

- Enostransko poudarjanje poklicne usmerjenosti v mladosti: mladost se je konstituirala skozi državne intervencije vanjo, obenem pa je slabil socializacijske vpliv izvorne družine in izvornega socialnega okolja. Socializacijske kompetence so prevzele izobraževalne ustanove, ki so v državni režiji vzpostavile polavtonomni socialni status mladih.

V vzhodnoevropskih državah je ostalo obdobje šolanja, izobraževanja razmeroma izoliran dogodek, ki mladim ni odpiral širših prostorov svobode. To je bil izobraževalno zožen moratorij. Tudi če se je obdobje šolanja podaljšalo, temu ni sledil prehod v javnost. Ta prehod je bil sploh okrnjen zaradi manka dejanske civilne družbe in z njenim nadomeščanjem v obliki državno-partijske politične javnosti.

- Družinsko usmerjena mladost in zgodnejše poroke ter oblikovanje lastne družine v primerjavi z mladino na Zahodu: mladi ne razvijajo kulture samcev, ki se občasno družijo včasne partnerske skupnosti.
- Birokratsko upravljanje s prostim časom mladih s pomočjo državno-partijskih mladinskih organizacij in pomanjkanje lastne mladinske infrastrukture. Manjka predvsem ekonomska osnova za mladinsko porabo in za oblikovanje mladinskih kulturnih stilov. Namesto trga nastopajo državne intervencije in ustanove, ki so ustrezale specifični "ekonomiji pomanjkanja" v socializmih.
- Državno-partijsko organiziranje mladine in slabe možnosti za individualiziranje mladosti. Mladim primanjkuje najosnovnejših materialnih pogojev na individualizacijo mladosti.

Primerjava različnih oblik moratorijev

	Prehodni moratorij	Selektivni moratorij	Izobraževalni moratorij
Empirični primer	Zahodnonemška mladina 1954	Madžarska mladina 1985	Zahodnonemška mladina 1984
Izobraževalni in poklicni položaj	Več jih dela v svojem poklicu	Več jih dela v svojem poklicu in z višjo izobrazbo	Več učencev in študentov
Prebivališče	Pretežno v domu svojih staršev	V internatski obliki, v lastnih družinah	Pretežno sami, brez lastne družine
Življenjski potek	Zgodnji prehod v delo in v lastno družino	Zgodnji prehod v delo in v lastno družino	Pozen prehod v delo in v lastno družino, zgodnji prehod v porabo/civilno družbo
Cerkev, država, avtoriteta	Več navezanosti na državo in cerkev, bolj stroga vzgoja	Manj navezanosti na cerkev, več zaupanja v državo, blažja vzgoja	Manj navezanosti na cerkev, manj zaupanja v državo, blažja vzgoja
Vzorniki	Več vzornikov, a bolj	Več vzornikov, a bolj	Manj vzornikov, manj

	starši kot javne osebe	starši kot javne osebe	starši in bolj javne osebe
Zaupne osebe	Pretežno odrasli	Pretežno zakonski partner	Pretežno vrstniki

6. »Fokusna teorija adolescence« (Coleman)

Colemanova fokusna teorija adolescence opozarja na časovno zaporednost posameznih problemskih sklopov, s katerimi se soočajo adolescenti. Adolescenti lahko po njegovem mnenju uspešno in razmeroma mirno prenesejo vse krize in konflikte, ker jih ne razrešujejo sočasno, temveč v nekem obdobju adolescence »fokusrirajo« (usmerijo) na posamezne probleme oz. problemske sklope. Za Colemanovo teorijo je bistvena teza, da je adolescent aktiven agens v svojem razvoju, da je institucija lastne socializacije. Po tem se tudi loči razvoj v adolescenci od razvoja v otroštvu. Adolescent upravlja z lastno socializacijo oz. s tranzicijami tako, da po možnosti rešuje vedno le posamezen fokusni problem.

Raziskave na katere se je opiral Coleman kažejo, da se od 11 do 13 leta pri adolescentih zgostijo problemi povezani s spolnostjo, od 13. do 15. leta pridejo na vrsto problemi z vrstniki, od 15. do 17. leta pa konflikti z avtoritetami (nadzor staršev, šole)

Po Colemanu uspešno obvladanje ene razvojne naloge ni nujni predpogoj za reševanje naslednje, zato lahko posameznik kak zaostanek ali neuspeh v reševanju problemov nadomesti pozneje. Prav tako niso nujne fiksne meje med posameznimi fazami v razvoju. Tudi ni nujno, da vsi mladi doživljajo in rešujejo nek razvojni problem v istem obdobju. Do izraznih kriz prihaja po Colemanu tam, kjer se več razvojnih nalog zgosti v istem časovnem obdobju, tako, da posameznik ni sposoben razviti uspešnih strategij za reševanje vseh nakopičenih problemov.

Kritike:

-da zanemara vpliv socialnih in razrednih razlik, institucij, bivalnega okolja, skupin na mlade in razporeditev razvojnih problemov.

Coleman se brani tako, da njegov fokusni model razvoja pojasnjuje le psihološke tranzicije v adolescenci, ne pa socialnih ali ekonomskih okoliščin razvoja posameznika.

Adolescent ni le objekt različnih (nasprotujočih si) dejavnikov, institucij, socialnih moči, temveč je tudi subjekt, ki produktivno spreminja svojo (socialno) realnost in upravlja z njo.

Nekateri na tej osnovi gradijo model, ki povezuje osebni in socialni razvoj v dinamični perspektivi njunega medsebojnega vplivanja in »predeleovanja«. Temeljna ideja je, da posameznik vsak notranji ali zunanji vpliv predela tako, da to pomeni določeno rekonstrukcijo zunanje in notranje realnosti. Ta rekonstrukcija je lahko zgolj simbolna, le naznačena, vendar spreminja kak za posameznika pomemben vidik realnosti. Posameznik izhaja v svojem delovanju iz sistema usmeritev in dejanj, ki se prilagajajo vsakokratni situaciji posameznika in okolja. Tako v socialnem delovanju posameznika povezujejo notranji in zunanji dejavniki. Za adolescenco je značilno, da sta notranja in zunanja realnost občasno v velikem neskladju.

Socialna okolica nalaga adolescentu vrsto razvojnih nalog, ki jih mora rešiti, če naj se prebije v naslednjo fazo odraščanja on končno do odraslosti. Do stresnih izkušenj v adolescenci prihaja zato, ker adolescent na eni strani nima dovolj podpore referenčnih socialnih skupin pri reševanju razvojnih nalog, po drugi strani pa mu še ni omogočeno niti dopuščeno, da bi se kompetentno in enakopravno z odraslimi udeleževal v družbi.

7. Predelava socialne realnosti v adolescenci

Teoretični model predelave subjektivne in objektivne realnosti ponuja odgovor na vprašanje, kako mladim ljudem v večini uspeva reševati razvojne naloge adolescence. Ta model ima adolescenta za produktivnega predelovalca in producenta realnosti na treh ravneh:

- na ravni intraindividualne (znotrajosebne)
  - na ravni interindividualne (medosebne)
  - na ravni nadindividualne, družbene realnosti (raven družbene strukture, sistema)
- To so obenem tudi tri ravni oz. trije konteksti socializacije.

Na ravni osebnostnega razvoja lahko ugotovimo, da razvoj duševnih in fizičnih sposobnosti, emocij in afektov sledi svoji logiki, torej procesu zorenja. Obenem pa je ta proces obremenjen z dejavniki iz socialnega okolja, ki vplivajo na časovno zaporedje, trajanje in organizacijo psihofizičnih komponent osebnosti.

Na medosebni ravni gre za razmere v neposrednem fizičnem in socialnem okolju, za medosebne odnose v okolju posameznika. Konstitutivni deli tega okolja so majhne skupine in neformalne socialne mreže, ki imajo svojo lastno dinamiko in pravila delovanja. Te skupine in interakcijski sistemi so dovzetni za pričakovanja glede vedenja svojih članov, ter pričakovanja in dejanja adolescentov. Tako delujejo kot posredovalci socialnih norm in vrednot, obenem pa pripomorejo k razvoju inteligentnih in socialnih spretnosti posameznika, s katerimi lahko obvladuje socialno realnost.

Na družbeni ravni socializacijskega procesa gre za vplive tistih institucij, ki služijo neposredno vzgoji in izobraževanju mladih. Osnovna težnja sodobnih razvitih družb je, da vedno več vzgojnih in izobraževalnih funkcij predajo posebnim pedagoškim, izobraževalnim in socialno-varstvenim organizacijam. Njihov problem je, da so ločene od drugih sfer družbenega življenja, posebno tistih, ki so značilne za življenje odraslih. Zato mladi pogosto v njih dobijo zelo abstraktno sliko družbene stvarnosti in njenega delovanja. Te institucije vplivajo tudi z načinom organiziranja, ter namernimi vzgojnimi dejavnostmi.

Na institucionalni ravni delujejo tudi nekateri drugi sistemi, ki niso eksplicitno vzgojno-izobraževalne narave, so pa zelo pomembni za socializacijski proces v adolescenci. Delovne organizacije, politične in religiozne institucije in množični mediji dopolnjujejo, prekrivajo in korigirajo vplive vzgojno-izobraževalnih agensov.

Značilno za sodobno družbo je, da vsi socialni sistemi, ki so pomembni za socializacijo, delujejo sočasno, drug ob drugem in vsak v skladu s svojo logiko in da prenašajo vsaj svoje sistemske probleme na posameznika.

Tako nastajajo razne zapletene problemske rezultante in nasprotja med sistemi. Adolescenti morajo razviti visoke sposobnosti za realistično in zanesljivo reševanje svojih razvojnih problemov, ki nastajajo kot posledica raznolikih in včasih nasprotujočih si vplivov posameznih organizacij in socialnih sistemov, ki so socializacijsko pomembni.

Na družbeni ravni razvojnega procesa gre za ekonomske, politične, kulturne spremembe, ki imajo velike posledice za razvoj adolescence in oblikovanje mladosti.

Odgovor mladih na razvojne naloge v adolescenci je predelovanje realnosti. Tu gre lahko za zunanje posege v svet okrog sebe (urejanje osebnega okolja, sodelovanje v kolektivnih dejavnostih mladih), simbolne učinke (udejstvovanje v oblikah mladinskih kultur, političnih gibanjih), duševne učinke oz. za predelovanje notranje (subjektivne) realnosti posameznika (refleksija o svojem početju, možnosti, tveganja, smisel življenja, osvajanje načel in pogleda na svet).

Bistveno je, kakšno je takšno predelovanje produktivno, koliko pa le reproduktivno, v kolikšni meri posnema neke vzore. Produktivno predelovanje realnosti mladim omogoča, da premagujejo krize in strese, ter da se znajdejo znotraj protislovnih zahtev različnih socializacijskih agensov. Manj ko je produktivno predelovanje realnosti, bolj se mladi izpostavljajo tveganju kriz in konfliktov ter padajo v razne regresije.

Geulen je predpostavil 3 nujne pogoje za uspešno reševanje različnih problemskih situacij mladih:

- adekvatno zaznavanje situacije
- predstave o ciljnih delovanja (subjektivni smisel)
- predstave o sredstvih, ki lahko realizirajo delovanske možnosti ali/in spreminjajo te možnosti.

8. Značilni odgovori mladih na lastno življenjsko situacijo v sodobni družbi (po Hurrelmannu)

Hurrelmann je opozoril na 3 značilne odgovore mladih na lastne življenjske situacije v sodobni družbi, torej na tri značilnosti predelovanja realnosti, ki so jih mladi razvili v zadnjih desetletjih:

1. Odgovori mladinskih subkultur, ki predstavljajo različico produktivnega ali celo protistrukturnega predelovanja realnosti. Njihovo zaznavanje situacije je neločljivo povezano z njihovim vedenjskim stilom. Je zaznavanje ob ironiziranju in sprevačanju porabniških vrednot in storilnostno usmerjene družbe odraslih. Odtod razvijejo ciljne predstave, ki segajo od začasne prezentacije njihove različnosti od družbe do dejanskih zavračanj družbenih norm meščanske družbe. Zato so nekatere mladinske subkulture razvile tudi zelo učinkovita sredstva, zlasti stilne inovacije in provokacije običajnega razumevanja stvari in dogodkov, ki zagotavljajo identiteto posameznikom in skupinam. Mladinske skupine tega tipa so učinkovite prav zato, ker se ne identificirajo z uveljavljenimi normami. Te strategije so mladi razvijali v 70-ih in 80-ih letih.

2. Druga vrsta odgovora je prav nasprotna, je namreč »tiha« in kolikor se le da brezkonfliktna integracija v družbo ob hkratni zavesti, da obstaja veliko neskladje med realnostjo in proklamiranimi vrednotami. To je večinska reakcija mladih v 90-ih, je »mudding trough« (zviti se skozi zmedo). Mladi, ki uporabljajo to strategijo, menijo, da ni več nobenih »določenih« programov. Njihovo zaznavanje situacije je ustrezno. Je namreč uvid v odsotnost družbenih utopij, ki bi mladim pomagale posredovati delujoče perspektive prihodnosti.

Ker mladim manjka dolgoročnejših ciljnih predstav, tudi ne razvijajo samostojnih sredstev in poti za izogibanje obremenilnim situacijam ali za njihovo novo preoblikovanje. Tiho in neopazno manevrirajo skozi težave, tako, da obdržijo obremenitve s problemi na čim nižji možni ravni. Tu leži nevarnost zatekanja v nadomestke gotovosti (religiozne vrste, ekstremne skupine)

3. Tretji primer nudijo mladi, ki nihajo med poskusom časovno omejenih zasnutkov svoje identitete in brezpogojnega prilagajanja ali celo okrepitve vnaprej danih družbenih standardov, predsodkov in mentalitet. (skupine nogometnih navijačev) Te posegajo po iluzionističnem zaznavanju družbene situacije v času nogometne tekme. Utopljujejo se v doživljajski svet svojih vrstnikov in navijačev in tako podoživljajo napetost množičnega delovanja. S temi vtisi in predstavami se zavarujejo pred konkretno stvarnostjo, ki omejuje in obremenjuje njihov vsakdan in biografije.

Kljub temu se zdijo takšni pobegi nujni, da bi ti mladi ostali sposobni za delovanje v vsakdanjem življenju. Smisel situacije odkrivajo zato, da bi preživeli čas od ene do druge tekme, ne pa da bi odkrivali nove življenjske perspektive. V ostalem življenju se zadovoljijo s komercialnimi življenjskimi stili in modami. Prav tako ne poznajo nobenih sredstev in poti za spreminjanje stvarnosti. Če se že politično aktivirajo, potem v skupinah, ki zavestno rekrutirajo svoje privržence prav med navijači.

Navedene tri skupine mladih predstavljajo tri precej različne mladostniške modalitete predelovanja realnosti:

- simbolno predelavo stvarnosti v njeno nasprotje in ironiziranje stvarnosti
- konformno prilagajanje stvarnosti ob zavesti o izgubi globalne družbene perspektive
- začasen izstop iz vsakdana v iluzorno skupnost, kar jim pomaga prebiti ostali čas.

9. Življenjski svet mladih: vrstniška kultura mladih

V zahodnem družboslovju so se prve ugotovitve o nastajanju specifičnih mladinskih svetov pojavile v 50-ih letih, v času prvih »mladinskih nemirov«, vznemirjanja javnosti zaradi kršenja družbenih pravil in splošnega nespoštovanja »utrjenih« vedenjskih norm. Ta dogajanja so ostala zabeležena kot uporništvo brez razloga, upori polmočnih, kot pojav huliganov. Le malo avtorjev je sprva za temi prej kriminaliziranimi kot pa dejansko kriminalnimi dogajanja med mladimi videlo kaj več kot »gon po destrukciji hipertehniziranega sveta«, »anomijo mladine«, »socialno patologijo mladih«. Šele dela

sociologov iz konca 50-ih so preusmerila ta mišljenja v bolj konstruktivno smer. Skupna teza teh avtorjev je bila, da se je v mladih generacijah izoblikovala specifična vrstniška skupinska pripadnost, vrstniška kultura mladih, ki sega čez razlike med družbenimi razredi in matičnimi kulturami (kulturami staršev), in ki vse bolj prevzema iz rok družine in šole tudi socializacijske funkcije.

Coleman je s svojo raziskavo leta 1958 podal dokaz za vse, ki so zagovarjali obstoj avtonomne mladinske (sub)kulture. Takrat je ugotavljal obstoj specifične kulture najstnikov. Pozneje se je ta teza razširila na celotno mladino oz. na tezo o specifični in avtonomni mladinski kulturi. S študentskimi gibanji se je pozornost raziskovalcev preusmerila k starejši študentski mladini. Teza o obstoju posebne mladinske kulture je s tem pridobila na pomenu in teži.

Mladinske kulture konca 60-ih in 70-ih let so bile veliko bolj raznovrstne v vedenjskih vzorcih in usmeritvah kot skupine mladih iz 50-ih let. Vedenjski vzorci mladih so se nanašali na:

- stile oblačenja
- oblike uživanja v prostem času
- zavračanje običajnih norm vedenja
- nov odnos do erotike, religije, drog, politične dejavnosti.

Rock glasba, hipijevska kultura, skupine športnih navijačev, kulture uživalcev mamil, nova levica, študentska kultura, religiozne sekte in mnogo drugega se je prištevalo k mladinskim kulturam.

10. Mladinska kultura – subkultura – kontrakultura?

Terminologija avtorjev, ki se ukvarjajo z mladinsko kulturo, kaže na teoretsko zmedo v raziskavah mladine.

Zaradi razlik med različnimi tokovi mladinske kulture, je bolj utemeljeno govoriti o mladinskih kulturah kot o določeni homogeni in vseobsežni mladinski kulturi.

Zaradi pogoste nagnjenosti k »ilegalnim« dejavnostim in manjšinskega značaja mnogih mladinskih kultur govorijo razni teoretiki o mladinskih subkulturah., zaradi njihovega nasprotovanja dominantni meščanski kulturi pa je bil ponekod v uporabi termin kontrakultura.

Poskusi nekakšnega predalčkanja rabe teh terminov so do danes neuspešni.

Mladinska kultura naj bi predstavljala komercialno dostopno in nezahtevno vsakdanjo zabavo večine mladih vseh družbenih slojev.

Subkultura naj bi zajemala mladinske kulture delavskega razreda, nižjih družbenih slojev in marginalnih skupin.

Kontrakultura naj bi zajemala gibanja mladih iz srednjih slojev, ki so se upirala dominantni meščanski kulturi, porabništvu, naivni veri v napredek, tehnologijo, razumnost trga.

V dejanskem življenju se vse troje križa.

Že uporaba termina »mladinska kultura« predpostavlja majhno kulturno revolucijo, namreč odmik od dobro definiranih ter na visoke ideale in visoke kulturne dosežke oprtih socialnih in vrednostnih sistemov k vsakdanjemu dogajanju, k načinu življenja. Zato je najbrž bolj utemeljeno govoriti o mladinskih kulturnih in življenjskih stilih kot o izgrajenih sistemih vrednot in kulturnih dobrin. Mladinska kultura kot skupek specifičnih življenjskih orientacij mladih vsebuje tudi zavezujoča sporočila, zlasti glede novosti in sprememb, ki so na »dnevnem redu«, na primer spremembe na rokovski sceni, vrednosti posameznih simbolov..

Kultura je postala vsakdanja, popularna, mnogoznačna. Stoji v ozadju mnogih življenjskih praks, Mladinska kultura je tako postala institucija socialne regulacije življenjskega poteka mladostnikov. Kot vrstniška kultura postavlja in utrjuje socialne in kulturne povezave med mladimi in jim pomaga v vsakdanjem obvladovanju skupin delovanjskih problemov.

11. Stil

1. Javni skupinski stili: dvignejo gibanja nad lokalne vrstniške skupine, jih posplošijo celo do nadgeneracijske veljave in obenem zagotavljajo mladim razmeroma avtonomnost njihovega sveta. Poudarek je na javnih, da ne ostajajo partikularni in lokalni stili. Presegajo nacionalne, slojne in razredne ter generacijske meje, ker si jih včasih prilastijo tudi generacije odraslih. Govor o »skupinskih stilih« pa pomeni, da ne gre za posamezne skupine mladih in njihovo vedenje, temveč za vzorce vedenja, imidža, govora, ki si jih lahko prilastijo medsebojno zelo različne skupine mladih. Komunikacijski pretoki, ki omogočajo takšne prenose in posplošitve, so največkrat avdiovizualni mediji, zlasti specifični mladinski mediji in mladinski trg. Stili mladinskih kultur so se napajali pri različnih virih, iz segmentov preteklih zgodovinskih obdobj, novih tehničnih napravah in možnostih, množičnih srečanjih mladine iz različnih dežel in kultur, simbolih in lokalnih stilih, marginalnih, potisnjenih skupinah, pri tradicijah skrivnih združenj, pri posnemanju in ironiziranju oblasti in družbene elite. Pomemben ni izvor stila, temveč njegov učinek na vrstnike, določeno novo splošno sporočilo in prepoznavno znamenje za novo splošno gibanje med mladino.

2. D. Hedbidge je v svojih analizah opozoril na specifično kreativnost v oblikovanju stilov. Naslonil se je na strukturalistično estetiko in od tam prenesel termin in pojem »brkljarije« na razlago subkulturnih stilov. Gre za navidez kaotično mešanje različnih stilnih elementov v novo, za dominantno kulturo nenavadno in izzivalno povezavo. Stilni elementi subkultur izvirajo iz različnih predmetov vsakdanje rabe. V procesu »brkljanja« pa jih tvorca stila iztrgajo iz njihovega prvotnega vsakdanjega konteksta. Tako se pojavijo na novem, največkrat »nemogočem« mestu, ki pa postane združevalno mesto neke subkulture.

Subkulturni oblikovalci stilov zavračajo vsakdanji red stvari na več ravneh: prisvajajo si vsakdanje predmete, ki so značilni za uporabo drugih socialnih skupin, kot jim konkreten tvorec pripada, dajejo nov pomen predmetom, ki je nasproten utečenemu pomenu, kombinirajo medsebojno predmete, ki v splošni rabi ne sodijo skupaj, jih uporabljajo na napačnem mestu ob napačnem času, za nepravilne osebe.

Čeprav je on in ostali raziskovalci omejeval svoje ugotovitve o rojevanju stila na subkulture angleške delavske skupine, so njihova spoznanja splošno veljavna za takorekoč vse tokove mladinske kulture.

Oblikovanje javnih skupinskih mladinskih stilov je proizvedlo pomembno točko odpora mladinskih kultur proti pritiskom trga, komercializacije ipd. Oblikovanje novih stilov predstavlja ravno nasprotno strategijo, namreč manipuliranje s trgom, z blagom, ki je mladim na voljo.

Večino materiala za nastanek subkulturnih stilov je nudila mladim standardizirana mladinska kultura sama. Mladi zelo radi sprevačajo in ironizirajo prav etablirane vzorce množične mladinske kulture. Prav tako ležijo v standardizirani in tržno uveljavljeni mladinski kulturi tudi osnovni mediji za širjenje subkulturnih stilov. Zato komercializacije mladinskih subkultur ne smemo videti zgolj kot obliko kapitalističnega prisvajanja subkultur in njihovega domestificiranja v dominantni srednjeevropski kulturi, temveč tudi kot nujni pogoj širjenja in profiliranja stilov med mladino in nato v drugih generacijah.

Ob naslonitvi na Althusserjev pojem ideologije so angleški teoretiki subkulturnih stilov zagovarjali tezo, da predstavljajo subkulturni stili "življenjsko kritiko ideologije". Tu pomeni ideologija nek utečen sistem vsakdanjega ravnanja z materialnimi nosilci pomenov, vsakdanjih gest, ki nakazujejo definicije skupinskih pripadnosti in razlik itd. Ne gre torej za ideologijo v smislu "zavestnih predstav", temveč za pomenske strukture predmetov ter (neverbalnih in verbalnih) ravnanj, ki sestavljajo nek subkulturni stil.

Podobno kot lahko govorimo o ideološkosti mladinskih stilov le ob ustrezni razširitvi pojma ideologije, lahko govorimo tudi o njihovi političnosti le tedaj, če ustrezno razširimo pojem politike iz sodelovanja v formalnih političnih institucijah na neformalno "politiko vsakdanjega življenja". Tak razširjen pojem političnosti se je razvil prav pod vplivom raznih mladinskih in pozneje novih družbenih gibanj, ki so vsa po vrsti povezovala vsakdanji svet in politični angažma. Geslo "zasebno je

politično" je bilo eno vodilnih gesel teh gibanj. Tudi tu se kaže, da je kreativni del mladinske kulture v prvi vrsti stilno oblikovanje vsakdanjega življenja mladih, vendar ne nevtralnno stiliziranje, temveč vedno usmerjeno v soočenje in kritiko dominantnih oziroma vladajočih življenjskih oblik.

12. Scena

Scene ob "iznajdbi" javnih skupinskih stilov pomenijo nadaljnji korak v formiranju (razmeroma) osamosvojenega življenjskega sveta mladih.

Pomenijo socialne, polformalne prostore mladih, kjer se oblikujejo in potrjujejo življenjski stili posameznikov in skupinski stili mladih. Scene se navadno oblikujejo okrog katere od ključnih dejavnosti mladih v prostem času (šport, računalniške igre, jogging, koncerti glasbenih skupin, disko itd.). So javna zbirališča mladih, kjer so po možnosti vsi prisotni tudi aktivni udeleženci dogajanja. Dodatne značilnosti dejavnosti v scenah so pogosto: možnost za telesno, čutno stimulacijo, rizične telesne napore, preverjanje samopodobe. Ključna dejavnost v scenah je največkrat dostopna mnogim zainteresiranim, ni niti preveč ekskluzivna niti predraga. Vzporedno s pravimi scenami nastajajo tudi psevdoscene, na primer na TV, kjer zabavne oddaje velikokrat aranžirajo po vzorcih pravih scen. Pogost zametek novega stila je na primer tedaj, ko se okrog neke referenčne osebe ("zvezde" v mladinskem okolju) zbere skupina njenih oboževalcev, ki začnejo posnemati njen vedenjski stil, stil oblačenja, komuniciranja itd. Pomembno je, da ne gre le za zunanje posnemanje, temveč za rojevanje nekega življenjskega stila, ki prežema vse "oboževalce".

Scene, kjer se rojevajo življenjski stili, figurirajo kot nove, realne ali imaginarne referenčne skupine. Njihova sporočila se nato prek medijev prenesejo navzven in tako razširijo med mladino. Seveda to početje ni niti povsem svobodno niti neposredno "mladinsko", temveč je posredovano skozi tihe vplive trga, medijev, pa tudi formalnih institucij (šola, družina, delovne institucije). Globalni socializacijski vpliv vseh teh dejavnikov je v končni instanci izoblikovanje tržno usposobljenega in individualiziranega porabnika različnih dobrin, ki se skuša obnašati v skladu s svojimi osebnimi željami; skratka ne kot od drugih odvisen, temveč kot "iz sebe voden" posameznik.

Tudi ekspresivne scene so s tega vidika posebne neformalne institucije za socializacijo modernih posameznikov.

V njihovih immanentnih mejah se vidijo tudi meje »mladinskih svetov« in "mladinskih kultur". Bolj ko se v sodobnih razvitih družbah raztapljajo meje med socialnimi skupinami, kulturami, spolnimi in starostnimi identitetami, bolj se ukinjajo tudi družbeni in socializacijski pogoji za obstoj mladine, njenega posebnega življenjskega sveta in njenih (sub) kultur.

13. Individualizacija življenjskih potekov

Zaradi številnih dejavnikov, ki so delovali na razvoj mladine v razvitih družbah, zlasti pa zaradi vse bolj univerzalnih in vseživljenjskih učno-izobraževalnih procesov, ki zajemajo v tendenci vse generacije ljudi, ter zaradi drugačnih zahtev

trga, postaja potreba po starostnem segmentiranju družbe na mlade in odrasle v zadnjem času vse manj aktualna. Ta proces torej v tendenci odpravlja mladino in mladost, toda paradoksalno na način, da nekatere pomembne značilnosti razširja na vse generacije in na vse življenje. Med temi je na prvem mestu potreba po nenehnem izobraževanju, samooblikovanju, po nenehnem redefiniranju svoje identitete in oblikovanju lastnega življenjskega stila. Te značilnosti so doslej pripadale v prvi vrsti mladim oziroma mladostnemu moratoriju. Danes si jih mora v tendenci prisvojiti vsakdo, ki želi biti uspešen v modernih (poindustrijskih) družbah. Zaradi tega se po eni strani izgublja potreba po nekem specifičnem mladinskem svetu s svojimi vrstniškimi (sub)kulturami, po drugi strani pa se kulturno ramo najbolj produktivni dosežki mladinskih (sub)kultur širijo na generacije.

Mladinske (sub)kulture naj bi se izčrpale, in sicer zaradi naslednjih razlogov:

1. Pojem subkulture sugerira, da gre za sisteme, ki ležijo "pod" določeno (domnevno) splošno sprejeto »elitno« kulturo. Ta interpretacija ne ustreza več dejstvu.
2. "Subkultura" izziva nezaželene asociacije in briše razliko med primarnimi, "avtentičnimi" subkulturami in modnimi kulturami, ki so posredovane s pomočjo kulturne industrije in trga. Opraviti imamo z množico prehodov in vmesnih oblik na poti k skupni kulturi, s pluralnimi, v načelu enakovrednimi in enako pomembnimi dosežki in stilnimi oblikovanji onkraj emancipatornih, opozicionalnih in socialno protestniških dejanj, ki jih ni več mogoče stlačiti pod termin »subkultura«.
3. Obstoječih mladinskih stilnih oblik ni mogoče natančno prostorsko ali socialno niti politično lokalizirati (na primer na leve, desne, zelene, rdeče itd.). So delno komercialne, delno sociopolitične, vendar tako, da se jih ne da uvrstiti v nek socialno enoznačen okvir. Večinoma so internacionalne pojavne oblike različnih hedonistično-afektivnih načinov samopotrjevanja, samostojnosti in reagiranja na odvisnosti. S tem se je znižala izzivalna in kritična moč novih stilnih oblik in zmanjšala razlika s povsem komercialno etabliranimi stilnimi imitacijami.
4. Za mladinske stilne oblike je tudi danes značilno poudarjanje samostojnosti mladih ljudi, predvsem zagovor nacele dostopnosti porabniškega blaga, spolnosti, mode, svobodnega oblikovanja prostega časa itd. Toda kljub univerzalnim sporočilom so sedanje mladinske kulture vedno le prehodne narave. Obvladujejo prehod od mladosti k odraslosti. Ne spreminjajo družbe pač pa mlade ljudi.

Kljub včasih močnim skupnim doživetjem in skupinskim izkušnjam ponujajo mladinske kulture primarno individualne rešitve. Nobene razlage pomenov, ki jih ponujajo mladinske kulture, niso zaključene, nobena navodila za ravnanje niso zagotovljena.

V mladinskih scenah so medosebni stiki intimni in intenzivni, vendar niso trajni. Zato trenutno uspešne scene hitro zastarevajo in nadomeščajo jih nove, bolj aktualne, času primernejše scene. Edina stabilnost je stalnost nenehnega spreminjanja. Čeprav so mladinske kulture za mnogo mladih tudi danes življenjsko pomembne, ne zagotavljajo kontinuitete v razvoju posameznika. Osebnostno produktivne so le za tiste mlade, ki so dovolj močni, da sami konstruktivno iščejo izhod iz groženj nezaposlenosti, neprimerne izobrazbe in kvalifikacij itd. Tisti mladi, ki se zgolj "priključijo" kateri od mladinskih kultur, da bi v njej pač "preživeli" prosti čas, se znajdejo ujeti v pluralizmu življenjskih stilov, ki jih propagirajo posamezne mladinske kulture.

Mladinske scene danes niso nobena "domovina" v smislu, da bi nudile stabilne življenjske oblike v stabilnem svetu, ne ponujajo nobene stalne življenjske orientacije. Mladinske scene ponujajo inovacije na polju oblikovanja življenjskih stilov in življenjskega samouvrščanja posameznikov. V tem je njihova ustvarjalnost in tudi kritična produktivnost, toda ne zagotavljajo nobenega "stabilnega", "trdnega" izhoda iz mladostnega moratorija. Namesto kontinuitete in stabilnosti identitete, ponujajo kontingenco, relativiziranje, soodnosnost vseh identitetnih tvorb.

Obeti individualizacije življenjskih stilov danes zato vodijo do sila dispartnih realizacij, ki segajo od poudarjeno subjektivno refleksivne drže posameznika do narcistične površinsko strukturirane individualnosti, ki sloni na infantilnem jazu in nadjazu. Prvim oblikam ustrezajo angažirane oblike mladinske scene, drugim nekritično identificiranje socialnih mankov in kriz z individualnimi in odtod hitenje za tržno mamljivimi ponudbami "nadomestne subjektivnosti".

14. Prevladujoča stilno-scenska okolja mladih

Bolj kot o specifičnih mladinskih (sub)kulturah je dandanes upravičeno govoriti o poglavitnih stilno-scenskih okoljih mladih, ki predstavljajo "odzive" na pritisk k individualizaciji življenjskih stilov in s tem pritisk k individualiziranju družbenih problemov. Tako raziskovalci ugotavljajo naslednjih pet prevladujočih stilno-scenskih okolij mladih:

1. Telesnost in akcijo poudarjajoče mladinske scene
Te scene lahko opišemo s fizičnimi oznakami. Mladi, ki v njih sodelujejo, so nasledniki "polmočnih" (kot jih je poimenoval Schelsky) ali "huliganov" iz 50. let. Svoje življenje usmerjajo proti ne dovolj

jasnemu, vendar sovražnemu svetu odraslih (nogometni navijači, motoristi, militantne skupine, skinheadi, mladi neonaciji).

Preizkušajo se predvsem v agresivno-telesnih dejavnostih. Zanje so značilni občutki praznine, zasičenosti, brezizhodnosti njihove vsakdanjosti. Sem sodijo predvsem mladi fantje, dijaki poklicnih in strokovnih šol, pa tudi mladi, zaposleni in nezaposleni iz mest. Ti maskulinistično usmerjeni mladostniki se organizirajo v skupine. Lastnosti skupine so trdno članstvo, vsakdanje srečevanje članov, močan občutek pripadnosti in pojavljanje skupine v javnosti, na javnih mestih. Ti mladostniki zgodaj zapustijo šolo in dajejo prednost delu. Izhajajo iz nižjih socialnih slojev, hitro zapustijo izvorno družino, imajo zgodnje seksualne zveze. Dekleta so v tej kulturi izrazito podrejena. Mediji igrajo pri teh mladostnikih veliko vlogo, prav tako glasba (hard rock, električne kitare kot falični simbol moči).

2. Alternativne mladinske scene

Alternativni mladostniki se v nasprotju s prejšnjo skupino odlikujejo po prepoznavnih konceptih in programih. Če za prve velja moto "življenje je boj", gre pri drugih za iskanje "pravega" življenja: fantazije in utopije, iskanje naravnih, enostavnih življenjskih oblik, solidarnosti, kooperacije, strategije preživetja. V tej sceni so dekleta in fantje praviloma enakopravni. Avtentičnost in spontanost sta prav tako cenjeni kot iskanje smisla življenja. Danes pri njih ni več sovraštva do tehnike in tehničnega napredka.

3. Religiozno-spiritualne mladinske scene

Tu gre za duhovno-religiozna ali okultno-magična gibanja, ki obljublajo varnost, harmonijo, srečo. Gre za določen-notranji umik, osebno transformacijo. Pri tem se lahko v skupini razvije zelo rigidna kontrola. Govor je o new age, novem zaletu v boljšo prihodnost. Značilno je zavračanje medijev. Zaželeno je edinole glasba kot ozadje meditacije ter posebna kultura literatura, ki predstavlja zaščito pred nevarno sedanjostjo.

4. Manieristično - postmodernistična mladinska scena

Ta scena je prepoznavna prek zunanjih znakov; obleke, frizure, modni dodatki, žargon. To so mladi, urbani, podjetni povzpenteži oz. yuppiji. So komunikativni, ambiciozni, iz življenja hočejo potegniti najboljše. Niso socialno in politično angažirani, celo cinično gledajo na politično udejstvovanje. Pravila za svoje obnašanje in videz dobijo v filmih, glasbi, video-sceni in časopisih.

5. Institucionalno integrirane scene

Za mlade iz te scene je značilen tradicionalen in od odraslih komaj kaj različen vzorec vrednostnih, življenjskih in delovnih vzorcev in orientacij. Vezi z družino so harmonične in brezkonfliktne, tudi šolo doživljajo neproblemsko. Ta velika, pa tudi heterogena skupina nekompliranih, nevpadljivih in neizrazitih mladih teži k varnosti in ima razmeroma jasne predstave o poznejšem življenjskem poteku in poklicni usmerjenosti. Prosti čas teh mladih strukturirajo in kontrolirajo odrasli (gasilci, planinci, cerkvene skupine, plesne šole v prostem času). Zaradi nekompliranih in prilagojenosti so v veselje vsakemu vzgojitelju. To so mladi, ki svoj položaj doživljajo kot nedorasel, svojo mladost kot predstopnjo odraslosti, kot podaljšano otroštvo, zato pustijo, da jih vodijo in usmerjajo odrasli, obenem pa želijo čim prej odrasti in zasesti položaje očetov.

15. Skupne značilnosti mladinskih kultur

Socializacija v lastni režiji

Kljub zelo raznovrstnim pojavnim oblikam mladinske kulture je mlade pripadnike različnih gibanj družila vrsta skupnih značilnosti. Pomembne se nam zdijo predvsem naslednje značilnosti mladinskih kultur:

- Orientacija mladih k svojim vrstnikom kot glavnim komunikacijskim partnerjem, prijateljem, svetovalcem, vzornikom. Celu dobrine in usluge, ki so jih konzumirali, so v veliki meri prihajale od

mladih, na primer glasbeni stili, stili oblačenja, politični vzori, filmski vzori. Producenti in porabniki so bili sestavina široko razpredene mreže mladinskih kultur.

- Duševna vezanost mladih na svoje vrstnike. Od šestdesetih let vztraja med mladimi trend k tesnejšim medosebnim povezavam predvsem s svojimi vrstniki in ne toliko z odraslimi. Mladi dajejo drug drugemu terapevtsko oporo, gotovost.

- Težnja k avtonomiji. Ta se izraža v občudovanju tistih vrstnikov, ki uspešno izzovejo odrasle in ki delujejo neodvisno od njih. Politični apostoli, mladi igralci, ki so v svojih igralskih vlogah prikazovali neodvisnost mladih od odraslih, rockovske skupine, ki so izražale odklon mladih od sveta odraslih, so bili deležni občudovanja in navdušenja mladih. Mladi so si prej prizadevali, da bi dosegli spoštovanje in priznanje odraslih.

- Ustvarjanje lastnega komunikacijskega in medijskega prostora mladih. Ta pozna posebne mladinske medije od "underground" revij, radijskih postaj, filmske industrije, hi-fi in video produkcije do današnjih računalniško podprtih kanalov komuniciranja in artikulacije občutij.

- Močan interes in simpatija do marginalnih skupin in manjšin. Skoraj vse družbeno marginalizirane skupine (od ameriških črncev in etničnih manjšin do skupin z drugačnimi spolnimi praksami, gibanj za različne državljanske pravice, ženskih - gibanj idr.) so bile deležne občudovanja mladine različnih družbenih slojev. Konec koncev so mladi sami sebe "definirali" kot marginalizirano družbeno skupino z lastnimi interesi in potrebami.

Lahko govorimo o relativni samostojnosti mladinskih (sub)kultur, ki so neodvisne od drugih "konkurentov" na področju oblikovanja prostega časa mladih, ne pa tudi od vseh institucij in socializacijskih dejavnikov, ki delujejo na mladino. Prav tako je danes jasno, da gre za v sebi heterogeno mrežo (sub)kultur. Razlike so pogojene predvsem v možnostih za individualno in skupinsko izražanje mladih, v medijski razprostrtosti in dostopnosti (sub)kultur, v oblikah preživljanja prostega časa mladih in niso toliko slojno-razredno pogojene.

Vendar ti in drugi dejavniki, ne morejo spodriniti vpliva družine in šole oziroma jima ne morejo biti enakopraven socializacijski dejavnik.

16. Industrijska in postindustrijska individualizacija

Individualizacija-proces prestrukturiranja in dinamiziranja življenjskih procesov in je tako ambivalenten kot družbe v katerih obstaja.-to pomeni, da je izziv in tveganje za posameznike. Proces individualizacija delegira na pleča posameznika izjemno zahtevno psihosocialno integracijo v družbo, ki je bila do sedaj vsaj delno v rokah posredujočih institucij.

»Industrijska" modernizacija nam pomeni prvo obdobje modernizacije, obeleženo z nastankom in ekstenzivnim širjenjem industrije, tržno-blagovnih odnosov, konfliktov med delom in kapitalom. Njeno vodilo sta kopičenje in izraba energije in moči v vseh pomenih, instrumentalna racionalizacija proizvodnje in upravljanja, segmentiranje družbenih sfer in življenjskih področij (sfere dela, porabe, prostega časa in zasebnosti, javnosti), ločevanje civilne družbe in države, njen vrhunec pa je konsolidacija v porabniški družbi in socialni državi.

»Poindustrijska« modernizacija nam pomeni novo obdobje modernizacije, ki razvija gospodarstvo v skladu k ekološkimi resursi in omejitvami, gradi na sinergetskem povezovanju znanja, informacij, dela in človekovih potreb, tako, da se ohranja visoka kakovost življenja in ravnotežje v okolju. Njena vodila so znanje, informiranost, kultura bivanja, preseganje socialnih, kulturnih razrednih, spolnih in drugih omejitev, usmerjenost k posamezniku ter visoka fleksibilnost obnašanja in registriranja na vseh nivojih družbe, od posameznika do državnih in naddržavnih institucij.

Poindustrijska moderna ne pomeni zanikanje industrijske proizvodnje, pač pa njeno nadzorovano rast v skladu z naravnim in človeškim okoljem. Geslo takšne proizvodnje ni »čimveč produktov na enoto energije in človeškega dela« ampak »čim manjša poraba energije in snovi za enoto produkta ob čim večji porabi znanja in informacij«.

17. Strukturne spremembe v razmerju moči med mladostjo in odraslostjo (P. Bourdieu)

Bourdieu je uvedel nove razlike med izvori kapitala, ki služijo temu, da določena družbena skupina potrdi ali pa spremeni svoje mesto v socialnem in kulturnem prostoru. Razlikoval je med ekonomskim, socialnim, kulturnim kapitalom. Pomembno, je s kakšnim kapitalom razpolaga posamezna starostna skupina v družbi, ter relativna teža posamezne vrste kapitala v danem zgodovinskem obdobju.

Sodobne družbe označuje premik v medsebojnih odnosih med različnimi vrstami kapitala; ekonomskim, kulturnim socialnim.

Ekonomski zajema tradicionalni kapital v obliki proizvodjalnih sredstev, finančnih virov in institucij, ki obvladujejo gospodarstvo.

Kulturni kapital pomeni možnost poseganja v izbrano kulturno bogastvo družbe in izobrazbeni potencial ljudi.

Socialni kapital pa označuje možnosti mobiliziranja drugih socialnih struktur in skupin za cilje in namere posameznikov ali posameznih skupin.

Vse te oblike kapitala pomenijo izvore družbene moči. Izvori moči se lahko menjajo (posest ekonomskega kapitala se lahko izrabi za nabavo kulturnih dobrin). Kapital pozna različne oblike obstoja. Tako lahko kulturni kapital obstaja v »objektivnem stanju«, v »institucionalnem stanju« in v »inkorporiranem stanju«.

Položaj posamezne družbene skupine izhaja iz obsega in sestavljenosti kapitala, ki je na razpolago tej skupini. Tukaj loči dve dimenziji:

- vertikalno dimenzijo skupnega obsega kapitala neke skupine
- horizontalno, skupino ki ponazarja razmerje med ekonomskim in kulturnim kapitalom skupine.

Loči tri osnovne razrede:

- kapitalsko močnejši
- srednji
- kapitalsko slabotni razred

vsakega pa razdeli še na »kulturno« in »ekonomsko« frakcijo.

Tako dobi v celoti 6 osnovnih družbenih skupin v sodobni meščanski družbi.

Sodobne razvite družbe naj bi karakterizirala čedalje večja družbena teža in moč kulturnega kapitala ter razmeroma upadanje družbene teže in moči ekonomskega kapitala. To je povzročil hiter razvoj znanosti, tehnologije in potreba po vedno boljši izobrazbi vedno večje množice ljudi.

Zinnecker uporabi njegovo ugotovitev o relativni večji družbeni teži kulturnega kapitala za razlago povečane družbene vloge in družbenega vpliva mladine v sodobnih razvitih družbah. Tranzicija mladine iz industrijske v postindustrijsko moderno je povzročila, da je mladina postala ena od nosilnih skupin kulturnega kapitala sodobnih družb. Višje vrednotenje mladosti in mladine kot družbene skupine je torej mogoče razlagati kot posledico te prerazdelitve med družbenimi kapitali, saj je ravno mladina bistveno navezana na proces reprodukcije in prisvajanje kulturnega kapitala modernih družb.

Ustrezno obsegu in sestavi razpoložljivih kapitalskih resursov izhajajo različne možnosti in pritiski na mlade, ki težijo k reprodukciji prevzetih vzorcev obnašanja, kulture, dela in izkoriščanja prostega časa, družinskih oblik, vzgojnih vzorcev. V naslonitvi na te reprodukcijske strategije se izoblikujejo posebni mladinski habitusi in posebne ideologije mladine. Pomembno je predvsem to, da se v vseh razredih mladina pomika h kulturni frakciji kapitala oz. postaja njen vodilni reprezentant. Zato se v vseh družbenih razredih in skupinah mladost zaznava kot čas za pridobivanje čim višje in kakovostne izobrazbe, višjih izobrazbenih in poklicnih nazivov, da bi mladi tako družbeno potrdili osebne pridobitve v kulturi in se osamosvojili od nadaljnjih tveganj.

Krepitev kulturnega kapitala nasproti ekonomskemu ima za mlade tudi negativno posledico, in sicer tam, kjer v družbi še vedno dominira ekonomski kapital. Vedno daljša izolacija mladine od proizvodne sfere in s tem od virov ekonomskega kapitala zopet slabi družbeno moč mladih. Mladi to nadomestijo le z bolj intenzivnim pridobivanjem drugih kapitalov, zlasti socialnega in kulturnega.

Poleg tega je podaljševanje mladosti vendarle v funkciji sredstva in motorja družbene reprodukcije, prav zaradi večje potrebe vse družbe po kulturnem kapitalu. To zagotavlja mladim nek delež ekonomskega viška dela družbe tudi brez lastnega pridobitniškega dela.

Kulturni kapital si mladi prisvajajo v prostem času in v času porabe s posestjo porabniških predmetov, z različnimi naslovi in priznanji, za katere se morajo včasih zelo potruditi. V ravnanju z uporabniškimi predmeti se skriva veliko nakopičenega kulturnega kapitala, ki tako prehaja na uporabnike. Tretji izvor kulturnega kapitala leži v osebnih kompetencah posameznikov. Ne pojavlja se samo na področju visoke kulture in nadaljnega izobraževanja, prav tako ga zaznamo na področju oblikovanja komercialnega okusa. Izrazi mladinske kulture so pomembni zato, ker so neodvisni od pozicijskega spopada družbenih razredov v odrasli družbi.

Temu premiku mladine v smeri kulturnega kapitala ustrezajo tudi današnja prevladujoča pojmovanja mladosti in ideologije, povezane z njimi: mladost kot politično-kulturni moratorij, mladost kot izobraževalni potek in mladost kot komercialna mladinska kultura oz. kot subkulturni mladinski stil. Na področju teorije mladine temu premiku v »kulturalistično« smer ustreza upadanje biološko nativističnih pojmovanj in porast sociokulturnih pojmovanj mladine. Spopad okrog ideoloških konceptov mladine je spopad za prevladujočo ideološko konstrukcijo mladine in mladosti. Strateško mesto v tem spopadu imajo mediji in znanost. Ti največkrat podpirajo ideološke vzorce mladine in mladosti vladajočega razreda kot »legitimne«.

Spremembe v sodobnih razvitih družbah vodijo do sociokulturnega prežemanja različnih konceptov mladosti, pri čemer dominirajo koncepti kulturne frakcije meščanske inteligence. Pri tem se nenehne odvijajo ideološki in teoretični spopadi o mladosti in mladini, oblikujejo se pozitivne in negativne slike mladine. Individualizacija življenjskih stilov tudi tu povzroča kvalitativno spremembo, namreč znatno relativizacijo in dinamizacijo razrednih in slojnih identitet ter razlik. Vse manj je vnaprej določeno, kakšno socialno pozicijo bo dosegel mladostnik iz posameznega družbenega sloja. Tveganje padca in možnosti uspeha so na razpolago vsem. Šele posameznik v svojem življenju, predvsem pa s tem, kako in v kolikšni meri lahko inkorporira in izkoristi kulturni kapital, določi svoj socialni in razredni položaj.

Podaljševanje mladosti daje mladim različnih družbenih slojev možnost in čas za preskušanje različnih opcij, za premislek in pogovor o zaželenih in nezaželenih, možnih in zaprtih položajih v družbene prostoru odraslih. To stanje najbolj ustreza podobi mladosti kot socio-kulturnega moratorija, kot prostora socialnega in biografskega eksperimentiranja mladih.

18. Rizičnost individualizacije mladih

Dosedanje ugotovitve o individualizaciji mladosti globalno gledano napovedujejo pozitiven prehod izobraževalno usmerjene mladosti v individualizirano odraslost. Pa proces pa ima še drugo plat: različne individualne življenjske poti posameznikov v razvitih družbah so zavarovane z različnimi ukrepi in strukturami socialne države zoper nezaposlenost in ekonomsko negotovost. Velik del tega, kar se nam zdi dosežek individualizacije, je potemtakem reakcija družbe in mladih na vedno manjše zaposlitvene možnosti mladih, ne pa emancipacija. Je uživanje možnosti in pravic ter institucionalnih olajšav, ki jih mladim ljudem ponujajo ekonomsko moči družbe in jim s tem lajšajo krize zaradi negotove prihodnosti. To individualizacijo seveda postavlja v močno odvisnost od države in jo s tem v načelu ogroža.

Dvojnost med videzom neodvisnosti in individualnosti ter prikrito odvisnostjo od družbe proizvaja odvisne in nezrele posameznike. Drug vzrok za pojav odvisnih in nezrelih posameznikov je porabniško usmerjena socializacija mladih, kjer prevladujejo dejanja recepcije, použivanja materialnega in duhovnega blaga ter dejanja refleksije. V produktivno naravnani socializaciji pa prevladujejo navzven usmerjena dejanja, katerih rezultati so opazni in pomembni za posameznika in za druge ljudi.

Težnje k porabniško usmerjeni socializaciji v modernih družbah ni mogoče preusmeriti. Nove tehnologije temeljijo na abstraktnih operacijah, ki jih ne moremo več spremljati v neposrednem delovnem procesu in se jih naučiti iz dela.

Delo in zaposlitev ne vplivata več tako neposredno na socializacijo kot v tradicionalni mladosti, pač pa posredno z izobraževalnim sistemom.

Ločitev sveta mladosti od sveta dela in porabniško usmerjena socializacija sicer brani mlade pred hitrimi frustracijami zaradi nejasne prihodnosti, vendar pa teh frustracij ne odpravlja. Izkušnje mladih jim jemljejo zaupanje v družbo in v njih same in njihovo sposobnost za zrelo oblikovanje svojega življenja. Kakršno obliko in vsebino že zavzame to razočaranje mladih, vedno pomeni zadovoljitev s sistemom podzaposlitve ali z zaposlitvijo, ki ne ustreza njihovi izobrazbi in zbuja dvom v njihovo dotedanje šolanje in študij.

En izhod je dodatno šolanje in izobraževanje že v času rednega študija, toda to je mogoče le pri mladih iz boljše situiranih družin. Tako se znova uveljavlja regresivna vrsta socialne selekcije. Pritisk dodatnega in posebnega šolanja ustvarja pretežno karieriste, ki se že zgodaj naučijo uveljavljati na račun drugih. S podaljševanjem izobraževanja postajajo za mlade s slabšo materialno osnovo prehodi v zaposlitev povezani z negotovostjo in strahom. Vse to postavlja meje veselju do eksperimentiranja in pripravljenosti za kritiko v postadolescenci.

Dejstvo, da se mladost posameznika podaljšuje v pozna dvajseta leta lahko pojasnimo tudi tako, da moderna družba potrebuje več časa in prostora za mladost kot predpripravo za polno življenje posameznika v vseh družbenih sferah. Torej ne moremo govoriti le o čedalje večji odrezanosti mladosti od sveta, temveč tudi o novih, globljih povezavah med njima. Res pa je, da te povezave niso več instrumentalne, temveč strukturalne in socializacijsko utemeljene. Prav teza o večji družbeni moči kulturnega kapitala govori o tem, da je za uspešno funkcioniranje ekonomskega kapitala potreben večji kulturni kapital. Mladi kot nosilci pretežno kulturnega kapitala dovajajo družbi nujno potrebno novo znanje, informacije, sposobnost ravnanja z novimi instrumenti, z nakopičenim znanjem, predvsem pa nemara veliko fleksibilnost v soočenju z novimi problemi in izzivi. Brez tega ne danes ne jutri ne bo mogla delovati nobena družba, razen za ceno regresij.

19. Družbene okoliščine, ki oblikujejo odraščanja bodočih mladinskih »generacij«.

Predvidevanja za prihodnje se gradijo na naslednjih predpostavkah razvoja evropskih družb:

-da imajo evropske države razvito množično porabo in da se bo družbeno bogastvo evropskih družb razvijalo na osnovi visoke produktivnosti in porazdelitve blagostanja na razmeroma široke plasti prebivalstva oz. ne bo doživelo dramatičnega poslabšanja

-da so evropske države prihodnosti storitvene družbe, torej se bo še naprej razvijal prenos dejavnosti v smeri storitvenih dejavnosti

-da se bo obseg dela, ki ga poznamo pod oznako mezdno delo zmanjševal, torej se bo nadaljevala kriza zaposlitve in ustalitev sistema fleksibilne podzaposlitve, oz. brezposelnosti.

-prva značilnost sprememb otroštva in mladosti v teh razmerah je in bo rastoč pritisk na mlade, da si pridobijo čim več in čim višjo izobrazbo, visoko kulturno raven in z njima povezana »priznanja, spričevala, nazive«, ki omogočajo družbeno promocijo, kariero, privilegije. To težnjo bodo podpirali tudi odrasli, predvsem starši.

-poleg šolskih izobraževalnih spričeval in naslovov ponuja družba storitev tudi vzporeden sistem formalnih in neformalnih priznanj na področju porabe in dosežkov v prostem času, na primer v športu,

medijih, modnih stilih, posebnih spretnostih, individualno specifičnih in od drugih zaznanih porabniških stilih itd.

Konkurenca za kariero in naslove, priznanja, spričevala vpliva in bo vplivala na podaljševanje mladosti. Investicija v izobrazbo in osebnost mladostnikov bo predstavljala vedno večji in glavni strošek družin, uspeh mladih v šoli in zunajšolskih dejavnostih pa glavno merilo uspešnosti družin. Krepile se bodo težnje, da se začne intenzivno šolanje že v zgodnjih otroških letih in da se podaljšuje v tretje desetletje življenja. Faktor časa bo igral vedno bolj pomembno in odločilno vlogo v otroštvu in mladosti.

Približevanje mladosti kulturnemu kapitalu zbližuje to generacijo s kulturno frakcijo v družbenem prostoru. Življenjski stil skupin z močnim kulturnim kapitalom lahko označimo kot kulturalizem. Kulturalizem v otroštvu in mladosti pomeni, da se otroke že zgodaj vzgaja v spoštovanju do estetskih vrednot in umetniških dosežkov, da se v njih zbuja fantazijo, igro, estetski čut, vzgaja njihove različne talente. Seveda morajo zato prezaposleni starši žrtvovati svoj že tako omejeni prosti čas. To pomeni, da se povečujejo vzgojni in izobrazbeni naporji staršev.

Kulturalizem v mladosti ima seveda tudi svojo družbeno-politično dimenzijo: razvoj mladinske kulture, eksperimentiranje z alternativnimi življenjskimi stili, sodelovanje v raznih mladinskih gibanjih, oblikovanje mladinske javnosti s simboli, diskurzi, dejavnostmi.

Kriza zaposlitvene družbe in fleksibilna podzaposlitev mladih

V prihodnosti se bo kriza zaposlovanja nadaljevala. Vedno bolj zožen obseg dela za zaslužek bo najbolj prizadel mlade. To ne pomeni, da bo mladost ostala brez stika s svetom dela, ampak, da se bo v mladosti najprej začel uveljavljati sistem fleksibilne podzaposlenosti, ki se oblikuje na robu uradnega sistema polne zaposlitve. Za mlade to pomeni menjavanje nezaposlenosti z obštudijskimi zaposlitvami, delnimi zaposlitvami, z delom v alternativni ekonomiji ipd.

Mladi bodo verjetno razvili večjo kritično distanco do storilnostnih principov do dela, med prihajajočo generacijo pa lahko pričakujemo tudi odsotnost vrednot, povezanih z delom.

Predpostavljamo, da se bodo krepile predstave o učenju kot delu, tudi o porabniških dejavnostih kot obliki dela, o delu v družini ipd. Odnos do dela bo postal abstraktniji, nekakšna storilnostna motivacija. Mezdno delo bo izgubilo monopolni položaj tistega, kar določa smisel (odraslega) življenja. Kot konkurenčna motiva se pojavljata samorazvoj in zasebnost.

Šolanje znotraj in zunaj šole

Vzgojne in izobraževalne ustanove bodo v prihodnosti izgubljale monopol nad vzgojo in izobraževanjem otrok in mladine. Prav tako bodo izgubljali pomen formalni zaključki teh šol in nazivi, ki jih podeljujejo mladim. Zato pa se bo krepila ponudba in trg neformalnih izobraževalnih ponudb in zunajšolskih učnih dejavnosti: glasbene šole, slikarske šole, računalniško izobraževanje, obiskovanje različnih tečajev, kurzov predavanj, delavnic itd.

Zaradi tendence po podaljševanju mladostniškega moratorija gre torej obenem za pospeševanje in upočasnjevanje življenjskega časa otroštva in mladosti. Vstop v osrednje družbene pozicije se pomika v poznejša leta življenja, toda dejavnosti odraslosti se selijo v zgodnejša leta.

Tržna kontrola mladostnikov

Namesto-kontrolnih sistemov družine in šole se uveljavljajo in se bodo še okrepile nove oblike socialne kontrole mladih, zlasti kontrola skozi porabo, institucije prostega časa in kulturne industrije. Novi kontrolorji otroštva in mladosti delujejo skozi zgodaj razvite vzorce ponotranjanja napotkov, vzorov vedenja in potreb, ki ji ponujajo mediji in trg. Nove oblike kontrole so posredne in zgrajene na formalnem principu enakosti ter svobode kupcev in uporabnikov. Kontrola postaja tudi vse bolj brezosebna, funkcionalna.

Vse to vodi do dolgoročnejših sprememb, na primer: mladostnike vzpodbuja k zgodnejšemu samoupravljanju s svojim fizičnim in psihičnim počutjem, mladi participirajo v vsakdanjih užitkih odraslih (tudi alkoholu, mamilih), da samostojno nastopajo v storitvenih dejavnostih (trgovini, turizmu, kulturi, izobraževalnih dejavnostih)...

Spremenjena retorika otroštva in mladosti

Čeprav se je samostojni moratorij v otroštvu izoblikoval prej kot samostojni mladostniški moratorij, se danes razmerje med njima spreminja. Že otroci so fascinirani z mladostjo in njenimi možnostmi ter skušajo usmerjati otroštvo v skladu s tako anticipirano mladostjo. Kar izkoriščajo mladi, se z veliko hitrostjo seli v mlajše generacije. Dejavnosti mladinske kulture tako hitro postajajo domena prihodnje otroške kulture.

Seveda temu vzporedno ustreza težnja po čimprejšnjem koncu otroštva in prehodu v mladost.

"Politizaciji" mladosti sledi politizacija otroštva, pa čeprav predvsem skozi različne konstrukcije odraslih, na primer delitev na otroštvo pred uvedbo TV in po njej, pred množično rabo osebnih računalnikov in po njej. Otroci so vse pogosteje objekti raznih anket in spraševanj. Skratka, njihovo mnenje je postalo zanimivo za družbo. Torej tudi oni postajajo "upoštevani občani" in potencialno vplivni politični dejavnik.

Otroke in mlade družba sili, da že zgodaj odločajo o svojem "življenju, da sprejemajo daljnosežne življenjske odločitve, na primer o izobrazbenih poteh.

Zato pričakujemo okrepitev procesa zgodnje biografizacije. To bo spremljala po eni strani povečana vloga raznih svetovalnih služb, po drugi pa se bo spreminjala retorika otroštva in mladosti od pretežnih razgovorov o razpoloženjih k razgovorom o identiteti in življenjskem poteku. Povečuje se tudi sposobnost otrok in mladih za refleksijo samih sebe in načrtov o svojem prihodnjem življenju.

Rastoči pomen imaginarnega

S tem, ko se otroštvo in mladost osvobajata tradicionalnih ureditev in vezi, se pojavlja presežek zaželenega in možnega v tem, kaj lahko posameznik stori v svojem življenju in kaj se utegne družbeno realizirati. Mladi projicirajo utopične perspektive ali negativne, apokaliptične strahove nase, na svoj življenjski potek in na družbeno prihodnost. Enako velja za odrasle; otroštvo in mladost pojmujejo kot projekcijski zaslon za svoje neizživete in utopične želje ali za katastrofične strahove. Zdi se, da dolžnosti poklicnega sveta odraslih in njihovega družinskega življenja spodbujajo odrasle k temu, da obremenjujejo vse starostne skupine, ki so začasno ali delno osvobojene dela in družbenih obveznosti, s takšnimi projiciranimi željami in strahovi. Razmejitev otroških in mladinskih želja oziroma strahov od drugih fantazijskih podob prihodnosti, prav tako kot "povratak mladih v realnost", je danes in bo tudi v prihodnosti resen kulturni problem.

Novo ravnotežje moči med generacijama

Status odraslosti se ne bo več oblikoval z ekonomsko neodvisnostjo ali osnovanjem lastne družine, temveč s kompetenco posameznika v kulturni, politični in porabniški sferi.

Demografsko gledano spadajo otroci in mladina na stran tistih, ki v demografsko-generacijskem pogledu izgubljajo, saj se demografski delež mlajših generacij v razmerju do deleža starejših generacij zmanjšuje. To bi nas utegnilo navesti k domnevi, da se tudi v družbi ravnotežje moči vse bolj premika v prid starejših.

Otroci in mladostniki postajajo "luksuzno blago", redka dobrina. Toda to je le kvantitativna stran medalje. Kvalitativna stran pa pokaže nasprotno podobo.

Mladi s podaljševanjem mladosti pravzaprav kompenzirajo manjšo zastopanost v družbi. Na mnogih življenjskih področjih so mladi že mnenjski vodje ali pomembni nosilci novosti. Tako imajo prednost na področju mode in vsakdanje kulture. Od tu pa se ta prednost seli tudi na področje politike in ekonomije. Mladi ustvarjajo koalicije z institucijami kulturne sfere, mediji, kulturno industrijo, z nosilci pedagoških in socialnih storitev. Te koalicije načenjajo legitimnost moči odraslih na področju pridobivanja in uporabe kulturnega kapitala. Medgeneracijska nasprotja so se iz družine prenesla v javnost, v spopad mladih z vplivnimi institucijami, in njihovimi predstavniki ter v spopad odraslih z eksponiranimi skupinami mladih.

Spremembe v razmerju moči med mlajšimi in starejšimi se še posebno kažejo v zasebnosti, kjer mlajši prav tako pridobivajo v ravnotežju moči. To se kaže v liberalizaciji vzgojnih stilov, zlasti v odpovedi

kaznovanju in nasilju pri vzgoji otrok, v čedalje bolj neformalnih in bob osebnih odnosih med odraslimi in mladimi. Starši imajo vedno manj potreb po formalnem izkazovanju avtoritete. Vedno bolj se uveljavljajo oblike refleksivnega pogovora med generacijami, intenzivna kultura pogovora. Otroci in mladi gledano v celoti postajajo prej samostojni v odnosu do izvornih družin in doma. Povezave med starši in otroci postajajo zelo prožne, tako da mladi izkoriščajo pomoč staršev le tedaj, ko se znajdejo v psiholoških ali ekonomskih težavah. Starši bodo postali vse bolj svetovalci, ne pa nadzorniki ali oblikovalci življenjske poti svojih otrok. Zato bodo prisiljeni svojim otrokom zgodaj dopustiti samodejavnost in jih voditi "le na dolgi rok".

V vzgojnih stilih lahko pričakujemo značilno dvojnost: medtem ko se po eni strani zastrujejo abstraktne storilnostne zahteve, se po drugi rahljajo omejujoče vzgojne zapovedi v otroštvu. Tako za odrasle kot za mlajše postaja družina enklava prostega časa.

Naraščanje pomena zasebnosti

Področje zasebnega življenja bo postalo tudi za mlade vse bolj osrednje življenjsko področje. Zasebnost vse bolj postaja mesto samorealizacije posameznika in ne mesto dolžnosti ali obveznosti. Da bi to realizirali, bodo mladi v zasebnosti težili k partnerskim odnosom, ne pa k hierarhijam in delitvi moči. Zato ima za mlade zaupanje v zasebnost tudi družbeno-politični pomen.

V tej optiki pomenijo otroci sestavino samorealizacije in profiliranja življenjskih stilov prihodnjih staršev. Imeti otroke je stvar življenjskega stila in želje posameznikov po otrocih. Po drugi strani pa tudi za otroke družina izgublja značaj biološke naravne danosti, dane ali usodne skupine. Vse bolj postaja način bivanja s pomembnimi bližnjimi ljudmi, ki imajo radi otroka, ne glede na to, ali je njihov biološki potomec ali ne. Otrok lahko živi v različnih družinskih konfiguracijah. To, koliko starši cenijo otroka, postane življenjska vsebina, ki ni odvisna od partnerskega odnosa.

Zbliževanje spolnih vlog

V prihodnosti bodo prihodnje delovne in starševske vloge, ki najbolj določajo spolno delitev dela, potisnjene v ozadje. Že do sedaj se je uveljavila formalna enakopravnost med spoloma v izobraževalnem sistemu in v mladinski kulturi. V prihodnosti bo mladost igrala prednostno vlogo pri odpravi polarnih spolnih delitev, ki so se zgodovinsko izoblikovale v industrijski delitvi dela. Rezultati raziskav kažejo, da mladostnik toliko bolj teži k redukciji spolno specifične delitve dela in njej ustrezne psihologije spolnih vlog, kolikor močnejše so izkušnje mladostniškega in postmladostniškega moratorija v okviru življenjskega poteka posameznika.

Zato lahko pričakujemo depolariziranje moških in ženskih življenjskih svetov in identitet za vse starosti, posebno se pri tistih, ki so deležni podaljšanega izobraževalnega moratorija. Dekleta si v tem moratoriju prav gotovo izboljšajo življenjske perspektive.

3. Skupina avtorjev: »Predah za študentsko mladino« /DZS Ljubljana 1996/

1.Odkritje mladosti (S. Hall).

V tradicionalnih družbah v posebnem procesu priprave na odraslost starejši člani družbe uvajajo mlade v določena znanja odraslih, jim posredujejo »svetovni nazor«, jih seznanijo z dolžnostmi in pravicami moških in žensk. To obdobje je praviloma obdobje preskušnje mladih.

Razsvetljenstvo je »odkrilo« otroštvo in mladost kot ključni življenjski obdobji, v kateri se izoblikujeta posameznikova osebnost in značaj. Rousseau, Pestalozzi in drugi razsvetljenski avtorji so želeli z razširjanjem svojih pedagoških teorij pospešiti demokratizacijo in humanizacijo družb. Otrok in mladostnik sta tako postala subjekta različnih disciplinarnih, moralnovzgojnih in izobraževalnih praks. Šolski aparat je izpodrinil tedanji primat družine in cerkve na področju vzgoje in izobraževanja mladih. Revolucija šolstva je bila vzporednica industrijske revolucije. Zato se vzporedno z

intenziviranjem industrijske revolucije razširja in podaljšuje tudi šolanje in z njim vred obdobje med otroštvom in odraslostjo.

Do sociološke tematizacije mladosti je prišlo šele v 20.stoletju. Idejo o mladosti oz. adolescenci kot posebnem življenjskem obdobju najprej zasledimo v monomentalni študiji S.Halla. On je prvi raziskal obdobje mladosti in ga tudi poimenoval z besedo »adolescenca«. Svoje teze je empirično preveril v obsežni empirični raziskavi stališč in vrednostnih usmeritev tedanje ameriške srednješolske mladine. Po njegovem je za adolescenco značilno viharništvo, stresi in upori mladih proti različnim avtoritetam. To je bilo tudi nujno za razvoj modernega individualizma in za samostojni vstop mladih v odraslost. To prepričanje je bilo blizu romantičnemu pojmovanju mladosti, ki je vladalo v 19.st.; podoba mladih, ki nihajo med občutki vznesenosti in skrajne potrnosti, heroizma in strastnega navdušenja. Moderna adolescenca je bila po Hallovem mnenju individualna vzporednica antičnemu heroičnemu obdobju v razvoju zahodnih kultur.

Od Hallove knjige dalje se termin »adolescenca« uporablja v vseh krogih. Prav tako od tedaj govorimo o »problemih adolescence« in adolescenca je per definitionem »problematično« življenjsko obdobje.

Halovo pojmovanje adolescence je vezano le na del tedanje ameriške mladine in relativno ozek pas srednjeslojske mladine. Vendar lahko z razvojem industrijskih družb hitro posplošimo nekaj njegovih ugotovitev na večino mladih.

Mladinske kulture srednjega sloja so postale dominantne v mladi generaciji, prav tako kot sta mladinska množična potrošnja in srednješolski mladinski moratorij postala normalni izkušnji za večino mladih.

Čeprav so Hallova dognanja postala klasična za pojmovanje adolescence, pa je samo obdobje še vedno predmet številnih kontroverznih raziskav. Večina se jih strinja z Eriksonovo tezo, da je adolescenca obdobje identitetne krize, t.j. neravnotežja v posameznikovi predstavi o sebi, iskanje novega koncepta sebstva in preskušanja različnih socialnih vlog. Adolescenca je sečišče vplivov iz otroštva in poskusov identificiranja s socialnimi vlogami odraslih. Rezultat uspešne predelave krize je reorganizacija osebnosti in razvoj novih zrelejših odnosov do vrstnikov in vrstnic, do utrjenih avtoritet do institucij.

2.Postadolescenca (K. Keniston).

V poznih šestdesetih letih so se v prehodu iz klasične mladosti (adolescence) v odraslost zgodile bistvene spremembe. Podaljševanje izobraževanja čez dvajseta leta je povzročilo, da vse več mladih po zaključku adolescence ne vstopa v odraslost. Med adolescenco in odraslost se je umestilo še eno formativno obdobje, »postadolescenca«

Keniston je v 60-ih letih avtor teorije in pojma postadolescence kot novega življenjskega obdobja, ki nastopi po »viharniškem« obdobju mladosti in se umešča med odraslost. Svojo teorije je zasnoval na empiričnih raziskavah med študenti ameriških univerz.

Po Kenistonu se adolescenca časovno umešča v obdobje med 16. in 19. letom in je predvsem značilna za mlade dijake in dijakinje, vajence in vajenke. Postadolescenca pa je posebna oblika mladosti, ki nastopi po zaključku tradicionalne mladosti in zajema prvo polovico dvajsetih let (20-24 let). Pomeni obdobje nove intenzivne osebnostne in identitetne krize, ki sledi prvotni identitetni krizi v adolescenci. Eden od pomembnih pogojev za nastop postadolescence je prav uspešno rešena identitetna kriza adolescence. Izkusijo so predvsem tisti, ki podaljšujejo šolanje in se znajdejo v posebnem izobraževalnem moratoriju. Za postadolescenco je značilna bolj zavestna in kritična refleksija lastnih socialnih vlog in družbe kot celote.

Rezultati obeh kriz so precej različni:

Adolescentska kriza nima političnih posledic, njen potek je viharški, v njej se srečujejo močna čustva krivde, nemira, osamljenosti, strahu zgodnje adolescence.

Postadolescentska kriza ima politične posledice. Spremlja jo občutek »bližanja koncu črte« in po Kenistonu je šele to prava identitetna kriza. Vsebuje manj občutkov strahu in zavestnega nemira, zato jo je težje opisati in razumeti. V tej krizi ponovno oživijo sledi prve krize (problemi identifikacije, psihološki problemi, iracionalno vedenje, nevrotično vedenje), vendar pa izhaja predvsem iz neuspehov mladih, da bi se identificirali z družbo odraslih in svojimi bodočimi vlogami v njej.

Nekateri so razlagali reakcije in identitetno krizo kot neke vrste podaljšani infantilizem razvijane ameriške mladine, ki se boji vstopa v odraslost.

Keniston to zavrača in trdi, da so študentski radikali in radikalke kot najpomembnejša in izrazita skupina postadolescentske populacije praviloma normalno uspešni, celo nadpovprečni študentje, ki bi lahko brez večjih problemov postali uspešni člani obstoječe družbe. Preprosto niso zadovoljni s podobo odraslosti, ki jim jo ponuja obstoječa družba in prihodnostjo, kar želijo spremeniti. To nekatere vodi v politični radikalizem. Zato ni naključje, da množični pojav adolescence sovpada s pojavom študentskih uporov.

Pogoj nove krize je relativno uspešno zaključena prva adolescentska kriza, ne njen neuspeh. Novo krizo izzove dejstvo, da se bodo morali kmalu vključiti v odrasli establishment, ta korak pa je zanje problematičen.

Keniston se tudi ne strinja s tezo, da gre pri podaljšani mladosti za kombinacijo pozne adolescence in zgodnje odraslosti. (tisti, ki to zagovarjajo trdijo, da gre za socialno podaljšano otroštvo).

Najbolj aktivni predstavniki študentske populacije se zelo razlikujejo od tipičnih adolescentov. Imajo dobro izoblikovane življenjske orientacije in nazore ter izdelano samopodobo. Toda razlikujejo se od mladih odraslih, ki so že sidrani v družbo odraslih. Ti se ne ukvarjajo več toliko s temeljnimi eksistencialnimi vprašanji (smisel življenja, lastna socialna pozicija, življenjski stil).

Keniston ugotavlja da je za postadolescentsko populacijo značilno, da tega časa ne doživlja kot nekaj vmesnega. Iz (podaljšane) mladosti so naredili življenjsko fazo z njej lastnim življenjskim stilom in prakso. Zato je za mnoge značilno, da ne »želijo odrasti«.

3.Osrednje teme postadolescence.

1.Napetost med samopodobo in zahtevami družbe

V podaljšani mladosti socialno etiketiranje ni več tako pomembno. Bolj problematično postane razmerje med družbenimi vlogami mladih in lastno samopodobo oz. sebstvom. Postadolescent se srečuje in ukvarja predvsem z neskladjem, konfliktom, razkolom med lastno samopodobo, vrednostnimi in življenjskimi orientacijami, željami, pričakovanji ter zahtevami in možnostmi za posameznike v družbi. Ker že imajo relativno urejeno samopodobo, spoznavajo neskladje med svojo samopodobo in družbenim redom. Zato je pogosto glavni problem, kako uskladiti samopodobo z družbenimi pravili. Odziv mladih je lahko zavračanje družbenega reda ali politični relativizem, lahko pa pride tudi do zavračanja samopodobe. To lahko privede do različnih intenzivnih oblik samospreminjanja, kjer mladi uporabljajo sredstva in možnosti, ki jim jih ponuja sodobna družba: udeležba v subkulturnih dogajanjih, intelektualnih in študijskih dejavnostih, zatekanje v religijo, duhovnost.

Tu mladi prvič občutijo konflikt med ohranjanjem avtonomne osebne integritete in individualnosti ter potrebami in zahtevami po vključitvi in potrditvi v družbi. Značilno je tudi intenzivno preskušanje različnih življenjskih stilov in eksperimentiranje s samim seboj in je bolj življenjsko zavezujoči in tudi rezultati so dolgoročni, saj zaznamujejo poznejšo odraslost.

2.Razpetost med omnipotentnostjo in samozavračanjem

Za to obdobje so značilna pogosta nihanja odnosa do sebe, ki se kažeta v dveh skrajnostih: občutkom nezadostnosti in onipotentnostjo. Samozavračanje vsebuje občutke izolacije, neresničnosti, absurda in ločenosti od medosebnega, družbenega in fenomenološkega sveta. Mladi imajo sočasno občutek depersonalizacije sebe in derealizacije sveta. Občutki vsemoči izhajajo iz neskladja med sebstvom in družbenim svetom. Vsebujejo občutke popolne svobode, doseganja ali spreminjanja česarkoli. Obdobje označuje potreba po dinamiki, spremembah, gibanju, razvoju, stabilnosti. Spreminjati se, »ostati na poti« pomeni mladim ohranjati občutek notranjega razvoja in rasti. Lahko gre za spreminjanje samopodobe, koncepta sebe, življenjskega stila, okolja ter družbenih razmerij. Druga stran težnje mladih po spreminjanju se kaže v strahu in odporu pred statičnostjo. Tako lahko zastoj v samospreminjanju in spreminjanju okolja vodi do psiholoških problemov in stisk. Mladi dojemajo odraslost kot statičnost, to pa nezavedno identificirajo s smrtjo, nebitju in v nekem smislu prenehanju pravega življenja.

3. Mladocentričnost ter zavračanje socializacije in kulturalizacije

Postadolescenti se v svojih intenzivnih in raznolikih izkušnjah soočajo z učinki družbe in kulture na svojo samopodobo. Včasih te vplive in učinke tudi zavrnejo, kar pomeni, da poskušajo izstopiti iz predpisanih socialnih vlog ter kulture in zgodovinskega časa, v katerem živijo.

To je obdobje, ko mladi samokritično opazujejo dosedanji potek socializacije in kulturalizacije in ga skušajo preseči. S tem se opirajo na sredstva, ki jim jih nudi obstoječi kulturni zgodovinski kontekst.

V podaljšani mladosti mladi spreminjajo socialne vloge, ki se razlikujejo od bolj labilne strukture identitete adolescentov in od bolj zavezujočih identitet odraslih. Sami se že čutijo bolj zavezani svojim identitetam. Spoznajo, da so vse mladostniške identitete nujno prehodne in to spoznanje jih prej frustrira kot navdušuje. Zavedajo se, da se bodo morali prej ko slej etablirati v eno od odraslih identitet. Že Keniston opazi težnjo po ohranitvi postadolescentske identitete in življenjskega stila čim dalj časa, kar nemški raziskovalci imenujejo mladocentričnost.

4. Identitetne spremembe v postadolescenci.

Najpomembnejše spremembe so vezane na odnos med posameznikom in družbo. Tu so mladi že relativno emancipirani od družine, vzpostavijo pa se nove napetosti med njimi in družbo. Konflikti z družino nastopajo samo takrat, kadar se starši obnašajo kot reprezentanti družbe v njihovem zasebnem svetu.

Postadolescent teži k sintezi med konceptom sebe in konceptom družbe, torej med avtonomijo posameznika in priznanjem družbe. Keniston takšno sintezo imenuje individuacija, ki pomeni sprejemanje družbe oz. integracije vanjo in obenem distanciranje od nje. Neposrečena individuacija pomeni odtujitev posameznika od samega sebe ali od družbe, kar povzroča zastoj v individualnem in socialnem razvoju.

V tem obdobju lahko govorimo o premiku od identičnosti k medsebojnosti. Doseže se raven komplementarnosti v medsebojnih odnosih, priznavanja razlik med seboj in drugimi.

Poteka spreminjanje odnosov do odraslih oz. starejših v smislu sponzorske podpore in morebitnega partnerstva. Starejše osebe ostajajo vedno bolj prisotne in realne v zavesti mlajših. Starejše tudi bolj cenijo in priznavajo individualnost mlajših, ki so že presegli 20-ta leta.

Spreminja se odnos mladih do njihovih staršev. Tu se starši odkrijejo kot kompleksne osebe, ki so determinirane s svojo družbeno in zgodovinsko situacijo in delno s svojimi željami. Mladi se zavejo obsega družinskih tradicij, družinske usode, družinske kulture in smeri razvoja. Sprašujejo se ali naj nadaljujejo s to tradicijo, ali naj ustvarijo svoj lasten način življenja, kulturo, smer razvoja. Sebe in starše se učijo gledati kot večdimenzionalne osebe, jih razumeti in se čutijo manj odvisne od njih. Zato so sposobni preseči meje perspektiv, ki jim jih zarisujejo starši.

Moralni in kognitivni razvoj posameznikov doživi preobrat k bolj osebnim in načelnim oblikam razmišljanja in sklepanja. Keniston jim pripiše sposobnost za postkonvencionalno moralno presojo in

usmeritev. Ta morala temelji na osebno privzetih in ponotranjenih načelih, ki jih mlad človek sprejema z razmislekom, ne pa slepo ali zaradi socialnega konformizma. Pojmi dobrega in slabega so tedaj relativni in spremenljivi, so rezultat družbene pogodbe med posameznikom in skupnostjo.

Študij na univerzi zaradi svoje abstraktnosti in osvobojenosti od pritiskov iz sfere dela in vsakdanjega boja za eksistenco podpira razvoj načelnega mišljenja, moralne brezkompromisnosti ter premočrnosti ter kritične presoje obstoječih moralnih pravil in pojmov. Postkonvencionalni morali so bolj naklonjeni študentje družboslovja in humanistike kot pa tehničnih ved. Prisiljeni smo živeti s konflikti ideologij, svetovnih nazorov, vrednostnih sistemov, filozofskih prepričanj, estetskih usmeritev in političnih stilov. Temu pravi Keniston »interkulturalna implozija«. Te konflikte najbolj zaostreno doživljajo razmišljajoči in odprti posamezniki, ki so v latetnem razcepu med sebstvom in družbo.

Kohlberg opozarja na nevarnost zloma postkonvencionalne morale v cinizem, terorizem, fanatizem, itd. če mladi ne najdejo oprijemljivega torišča za uresničevanje moralnih načel. Zato se pojavljata tako izjemni moralni razvoj kot moralna regresija.

Intelektualni razvoj poteka podobno kot moralni razvoj: od prvotnega epistemološkega dualizma do zavesti o mnogostranskosti stvarnosti in zdravega relativizma, ki ne zavrže težnje k resnici in resnice kot temeljne spoznavne vrednote. Lahko dosežejo tudi fazo reflektivnega mišljenja, ko posameznik razvije zavest o zavestnosti, pozornost na pozornost, mišljenje o mišljenju in zmore razlikovati fenomenološki jaz od vsebine zavesti (diferenciranje zavesti na subjekt in objekt).

Človeški razvoj poteka neravno, s prekinitvami in zastoji ali pospeški. Pojem adolescence je torej vebrovski idealni tip – model, ki nam pomaga razumeti realne izkušnje mladih, vendar jih nikoli ne zajame ali razloži v celoti.

Postadolescenca ne pomeni zaključka identitetnega razvoja. Je uvod v naslednje spremembe, ki nastopijo pozneje. V tem smislu je prehodno življenjsko obdobje, kot so prehodna vsa druga življenjska obdobja.

Pojem ne označuje določenih družbenih skupin socialnih vlog, ne družbenih položajev. Je psihološko stanje in je možnost posameznika, ne pa univerzalna značilnost vseh mladih v določeni starosti. Lahko jo uresniči tisti del mladih, ki ima zanjo ustrezne materialne in socialne pogoje. Niti ni vedno privlačna za mlade, kajti dominantna mladinska kultura in prevladujoči »duh dobe« pogosto poudarjata nerefleksiven, zgolj porabniški odnos do družbe, zabavo in sprostitev, zato terja napor mišljenja, kritično distanco in iskanje alternativ.

5. Izobraževalni moratorij študentske populacije.

Študentje so deležni najboljše kombinacije dveh glavnih dimenzij, ki določata življenjsko situacijo mladih ljudi v sodobnih družbah: prostorov svobode- možnosti za eksperimentiranje in preskušanje različnih življenjskih stilov in dolžine mladosti. Zanje je značilno, da imajo veliko možnosti za svobodno izražanje svojih hotenj, eksperimentiranje z različnimi življenjskimi izkušnjami in stili. Študentje so praviloma že dokaj emancipirani od svojih izvornih družin. Glavna odvisnost od izvornih družin je ekonomska in socialnovarstvena. Socializacijski učinki izvorne družine so majhni glede na socializacijske učinke študija, vrstniških skupin in partnerskih zvez. Starši predstavljajo izvor socialnoekonomske podpore, izvor motivacije za študij, za določen poklicni profil, merilo svojega socialnega položaja. Niso pa večinski izvor njihovega osebnostnega profiliranja niti ne življenjskega stila, kulture, idejne in politične usmeritve.

Študij kot socializacijska dejavnost zajema tako formalne učne učinke kot neformalne socializacijske učinke, ki imajo svoj izvor v raznih oblikah komuniciranja, druženja, izmenjavanja izkušenj med študenti in profesorji.

Takšna socializacija ustreza dvema višjima fazama razvoja socialnih vlog in identitete posameznika: neformalni in osebnostni ravni. Zato ugotovitev, da so študentje najbolj izobražen del mladih govori o

specifični socializaciji študentov oz. o posebnem poteku mladosti, ki ni več odraščanje, temveč načrtno in intenzivno akumuliranje in prisvajanje kulturnega kapitala ter temu ustrezen osebnostni in socialni razvoj posameznika.

Podaljšana mladost ni le kvantitativno obsežnejša temveč tudi kvalitativno bogatejša. Predstavlja posebne vrste mladinski moratorij-izobraževalni moratorij. To je posebna oblika mladosti, ki daje poudarek izobraževanju in samooblikovanju mladega človeka. V izobraževalnem moratoriju se mladost podaljšuje v tretje desetletje življenja posameznika. Vsebinsko se širi na območje šolanja in prostočasnih sprostitev dejavnosti mladih na samosvoje kulturne, socialne in politične oblike življenja mladih in izgublja značaj prehodnega obdobja. Prehod v odraslost se podaljša in postane vse bolj individualno specifičen.

Postale je vse bolj zavezujoče obdobje za vse nadaljnje življenje posameznikov. Mladim je omogočil socialni status bodočih strokovnjakov, bolj posredne oblike socialne kontrole (univerzitetne institucije, vrstnice, trg, avtonomen nastop v polju mladinskih kultur, subkultur, scen in bolj kooperativen in bolj izravnani odnos mlajših in starejših generacij).

Izobraževalni moratorij je radikaliziral in delno homogeniziral mladino kot generacijsko skupnost. Mladinske generacijske kohorte pomenijo populacije, ki so izpostavljene relativno podobnih socializacijskim učinkom, kulturnim vzorcem in zavezujočim zgodovinskim dogodkom. Kolikor bolj izobraženi so mladi, kolikor dlje so izpostavljeni izobraževalnemu moratoriju, toliko bolj je izrazita njihova generacijska podobnost, kohortnost.

Študentje niso le pasivni akumulatorji utečenih znanj in drugod zbranih informacij, ki jih dobijo v visokih šolah in univerzah, temveč si tudi aktivno prizadevajo za pridobivanje svežih znanj, informacij in za povezovanje le teh v integrirano celoto. S tem se spreminjajo v katalizatorje in moderatorje novih znanj, informacij, spretnosti in kulturnih usmeritev med mladino. Navdušujejo se za nove trende v kulturni, novosti v tehniki, znanosti in jih razširjajo dalje med mladino.

Sposobnost študentov za hitro sprejemanje različnih inovacij, znanj in kulturnih dosežkov je zlasti pomembna v sodobnih razvitih družbah. Zato je postalo odločilno predvsem pridobivanje in prenašanje kulturnega kapitala, to je novega znanja, informacij, spretnosti in kulturnih dosežkov. Študentje so torej pomembni prenašalci in akterji kulturnega kapitala v družbi nasploh. S tem so postali nosilci postmodernih teženj.

Študentska gibanja konec 60-ih so v medijih in strokovni javnosti razvila pričakovanj, da so študentje nekakšna politična mladinska elita, ki s svojimi protestnimi gibanji prebijajo zavore, ki stojijo na poti k družbenim spremembam. Od študentov se takorekoč vnaprej pričakuje, da so politično angažirani, kritično usmerjeni do družbe.

6. Izvori študentskega radikalizma – »Young Radicals« K. Kenistona.

Različne študentske skupine v razvitih zahodnih državah so izoblikovale tla za eksperimentiranje z različnimi oblikami demokratične in libertarne prakse. Vse več družbenokritične literature je študentom omogočalo vpogled v mehanizme delovanja oblasti, kapitala in množične potrošnje.

Tako se je nabralo veliko kritičnega znanja o družbi in inovativnih socialnih izkušenj, ki so bile v velikem nasprotju s tedanjo potrošniško družbo na Zahodu. Tudi mnogi odrasli so zagovarjali njihova kritična stališča do političnih dogajanj, socialnega konformizma in različnih tabujev v vsakdanjem življenju ljudi. Izoblikoval se je raznolik in intelektualno ter ekspresivno močan blok reformnih skupin, kjer so bili študentje le vrh ledene gore.

Nesorazmerje med relativno visoko ravno študentske socialne inovativnosti in libertarnih izkušenj na eni strani ter relativno zaprtostjo institucij in medijev za te pobude in izkušnje se je v zahodnih državah izravnalo z izbruhi študentskega nezadovoljstva, z nasprotovanjem etablirani ali množični

kulturi. V vzhodnih državah pa sploh ni bilo možnosti za kakršnokoli neodvisno politično dejavnost in družbeno kritiko.

Tudi nasprotje med študentskimi izkušnjami, znanjem in zaprto družbeno stvarnostjo ne bi zadoščalo za nastanek študentskih gibanj, če se med študenti ne bi pojavile radikalne aktivistične skupine, ki so predstavljale katalizator študentske kritike in protesta.

Keniston meni, da so izvori študentskega radikalizma v majhnih radikalnih skupinah, katerih radikalizem je bil zopet posledica posebne vrste socializacije in biografskega razvoja, ki s ga bili deležni ti posamezniki.

Študentski radikalizem koncem 60-ih let ima svoj začetek v t.i. Vietnamskem poletju. Poletje 1967 se je zbrala večja skupina študentov, ki se je sestajala od junija do septembra 1967, da bi pripravila projekt in organizacijo odpora do ameriške vpletenosti v Vietnam. Ti študentje so se imenovali Nova levica, tisti, ki so se mu kasneje pridružili pa si bili imenovani novi radikali. Značilno zanje je bilo strogo nasprotovanje vojni v Vietnamu, pa tudi zavzemanje za druge spremembe v prevladujočih vrednotah, instituciji, politiki po svetu in doma.

Keniston je sodeloval v »Vietnamskem poletju« in kasneje nadaljeval z raziskovanjem radikalizacije študentov. Rezultate je objavil v knjigi »Mladi radikali«, kjer je izpostavil več dejavnikov, ki so vplivali na izoblikovanje študentskih radikalcev:

- psihosocialni dejavniki odraščanja
- kulturna klima, življenjske in vrednostne usmeritve, ki prevladujejo v študentskih skupnostih.
- družbene in zgodovinske okoliščine, ki podpirajo nastanek in širjenje protesta.

7. Psihosocialni dejavniki odraščanja radikalnih študentov in študentk.

V formiranju mladih radikalov so bili pomembni prav psihosocialni faktorji: družinska klima, odnosi s starši, osebni dejavniki, potek mladosti in izobraževalna pot. To je zgodovinska novost, kajti pred tem so bili glavni vzroki za nastanek družbenih protestov ekonomski, politični, ideološki, in kulturni dejavniki. Keniston vidi to spremembo v modernizaciji družb, prehod iz industrijske moderne v poindustrijsko, postmoderno. Postmoderne družbe slonijo na izobrazbi, znanju, informacijah in ne na fizičnem delu, moči, družbenem položaju, utrjenih socialnih vlogah. Zato so postali promotorji zgodovinskega razvoja osebe, ki so bile sposobne združiti novo znanje in svoj osebni razvoj v kreativni sintezi, individuaciji (izobraženi, socialno emancipirani-študentje).

Keniston navaja dva psihološka razloga za oblikovanje mladih radikalov:

- radikalni uporniki, ki so svoj konflikt in upor avtoriteti staršev, predvsem očetovi avtoriteti prenesli na upor proti družbenim avtoritetam
- bolj sofisticirani uporniki so sami prihajali iz radikalnih, družbeno-politično angažiranih družin, kjer so se identificirali z vrednotami staršev in jih sami nadaljevali.

Za radikalno mladino je značilno, da je že od otroštva razvijala posebno socialno senzibilnost in jo prenašala tudi v politično delovanje. Mladi so izhajali povečini iz srednjeklasnih, liberalno orientiranih, intelektualnih družin in imeli ambivalenten odnos do staršev. Starši so bili portretirani kot intelektualno močni, visoko etični in načelni ter večkrat življenjsko neuspešni in neustrezni.

Starši so jih spodbujali k samostojnosti, razumnemu in etičnemu ravnanju, k intelektualni neodvisnosti in nekonformizmu, vendar jih niso soočali z realnimi problemi.

Študentski radikali so v glavnem uspešno dokončali svojo adolescentsko krizo, si izoblikovali fleksibilno identiteto in postali sposobni za udeležbo v kompleksnih socialnih vlogah. Pogosto so zelo nadarjene osebe in močno cenijo osebno neodvisnost in skladnost med prepričanji, vrednotami in ravnanjem v vsakdanjem življenju. Najbolj so zavračali neskladnost med proglašeni vrednotami in realnim obnašanjem ljudi in institucij. Zaradi tega so bili pogosto v konfliktu z okolico, institucijami in avtoritetami izven družine.

Študentski radikali so bili frustrirani zaradi nesposobnosti uresničevanja sprejetih načel in etičnih stališč v realnem življenju odraslih. Kazali so dokaj zrelo kombinacijo kritičnosti in realizma, zato niso bili dogmatično prepričani v svoje ideje. Niso bili obremenjeni s svojim zgodovinskim poslanstvom, čeprav so imeli družbeni dogodki zanje velik pomen. Težili so k praktičnim vodilom v življenju, ki bi jim omogočili čim večjo integracijo osebne avtonomije in reflektiranega sodelovanja v družbenem življenju.

Ta dejstva kažejo, da je šlo za mlade, ki so preživljali akutno in intenzivno obliko identitetne krize v postadolescenci. Najpomembnejše je bilo vprašanje, če in kako se vključiti v družbo odraslih, če družbeno delovanje nasprotuje temeljnemu načelom postkonvencionalne morale.

8. Življenjske in vrednostne usmeritve mladih radikalov in radikalk.

Temeljne vrednostne usmeritve radikalnih študentov so bile akademske in nepoklicno naravnane. Težili so k izobrazbi zaradi njene notranje vrednosti za razvoj posameznika, ne zaradi bodočega socialnega uvrščanja. Izražali so humanistične vrednote in stališča, težili k samouresničevanju in osebni ekspresiji. Zato so tudi odlašali z zaposlitvijo oz. z dokončanjem študija, kjer so zavračali dogmatizem in avtoritarnost. V kritiki do univerzitetnega študija so najbolj kritizirali univerzitetno administracijo, ki libertarnih vrednot ne ceni dovolj, zatira pravice študentov do oporekanja in protestov in jim ne dovoli sodelovanja v odločitvah, ki jih zadevajo.

V glavnem se niso zoperstavljali vrednotam in življenjskim idealom svojih staršev, saj so delili z njimi skupna libertarna načela in vrednote. Protestirali so proti njihovem neuresničevanju in hipokriziji v vsakdanjem življenju.

Ključni dejavnik v razvoju študentskega radikalizma je tudi socialna in kulturna klima v univerzitetnih ustanovah. Zelo pomembna je bila ustrezna protestna subkultura, ki je generirala študentske vodje, programe in demonstracije. Take okoliščine so se pojavile na najbolj uglednih in kvalitetnih univerzah in kolidžih. Tako je tudi kvaliteta univerzitetne ustanove hote ali nehoti spodbujala razvoj študentskega gibanja, v katerem so sodelovali tudi mnogi profesorji, ki so se identificirali s študenti.

Bistveno vlogo v osebostnem razvoju radikalne mladine so imeli tudi njihovi vzorniki in vzornice, s katerimi so se identificirali, od katerih so dobili prve radikalne ideje, si prisvojili retoriko in simbolizem in se naučili delovanja v radikalnih študentskih skupinah.

Za nastanek študentskih uporov je bila pomembna specifična kulturna klima, sistem vrednot in življenjskih usmeritev na univerzah in študentskih naseljih. Specifično občutenje stvari je oblikovalo študente in to občutenje je producirala cela mreža subkulturnih ustanov, diskusijskih skupin, karizmatičnih vodij in vplivnih profesorjev. Študenti so se morali osvoboditi strahu pred posledicami svojih dejanj in javnega nestrinjanja z aktualno politiko države.

Pomembna značilnost v 60-ih in 70-ih letih je bila nezadržna potreba po univerzalizaciji načel, vrednot, življenjskih ciljev. To je pomembna razlika od sočasnih hipijevskih skupnosti, ki so se bolj zapirale vase, gojile posebno obliko kulturnega partikularizma in ločenosti od družbe.

V ospredju študentskega univerzalizma so bile človekove pravice, enakost možnosti, pravna država, družbena pravičnost, solidarnost z zatiranimi in odrinjenimi družbenimi skupinami in narodi, mirovništvo, odpor do potrošništva. Uresničitev teh zahtev so terjali kot nekaj samoumevnega, in ne kot utopične cilje, saj so izhajali iz prepričanja, da morajo sodobne razvite družbe vsem svojim pripadnikom omogočiti osnovni življenjski standard, socialno zaščito in enake pravice pred zakonom. Pojavijo se nove zahteve, ki so stvar individualnih želja: težnje po osebostnem razvoju, neposrednosti, čustveni in čutni ekspresiji, osebostnem razvoju.

9. Družbeni in zgodovinski pogoji "študentskih gibanj.

Sociokulturna klima in zgodovinske okoliščine se vedno prepletajo med seboj in jih je težko ločiti. Še posebno v času študentskih gibanj v 60-ih in 70-ih. Študenti se niso neposredno odzivali na zunanje zgodovinske dogodke, temveč na (sub)kulturno interpretirane dogodke, kot so jih zaznavali v svojem sociokulturnem okolju. Pri tem jih niso vodile obsežne ideološke konstrukcije, ki bi jim narekovale tolmačenje dogodkov, temveč predvsem občutenje dogodkov in njihov demokratični, libertarni življenjski stil.

Keniston ugotavlja, da so na radikalizacijo mladih vplivala zlasti naslednja njihova spoznanja:

- šok soočenja z družbeno neenakostjo, krivicami, politično in institucionalno manipulacijo.
- radikalna preinterpretacija družbenega dogajanja kot kriznega in potrebnega radikalne spremembe, občutek, da je družbeni sistem odpovedal
- spoznanje o nemoči mladih, da v družbi lahko kaj spremenijo.

Zlasti odzivni so bili tisti dogodki, ki so jih študentje občutili kot nasprotje svojih idealov in libertarnega načina življenja (nasilje v domačem okolju in svetu ter družbene krivice). Študentje se v glavnem niso borili za svoje posebne pravice ali izboljšanje življenjskih ali študijskih razmer, čeprav so bili ti pogosti neposredni povodi. Hitro so prišli v posplošene oblike protestov in se dotaknili globljih družbenih problemov.

Tu je pomembno delovanje univerzitetnih oblasti, njihova pripravljenost, da študenti stopijo v odkrit pogovor in razumejo njihove frustracije in nezadovoljstva.

Spremembe v načinu odzivanja mladih na dogodke v okoliški družbi in v svetu so konec 60-ih let kazale na mešanico političnega angažmaja in apolitičnosti – niso bila politična gibanja v tradicionalnem pomenu te besede. Niso imela jasnih političnih ciljev, po večini niso zagovarjala obsežnih družbenih revolucij, niso bila strankarsko vezana ali vodena od političnih aktivistov. Bila so politična zato, ker so v javnost pripeljala mnoge komponente in težnje libertarne civilne družbe.

Ob tem so študentska gibanja sprožala celo vrsto novih družbenih potreb, ki so postajale s časom vse pomembnejše: ekologija, mirovništvo, feminizem.

Študentska gibanja so bila v tistem sozvočju z globalnimi spremembami v modernih družbah, ki so se odvijale večinoma nezavedno, študentje pa so nanje prvi javno opozorili, kar je prišlo do izraza šele v 80-ih in 90-ih letih (spreminjanje od industrijske moderne k postmoderni kulturi in civilizaciji).

Po Kenistonu se moderna družba v 2. polovici 20. stol. sreča z dvema revolucijama: z dokončanjem industrijske in z začetkom nove, poindustrijske revolucije, kjer začne prevladovati informacijska tehnologija.

Industrijska revolucija kot merilo napredka poudarja kvantiteto, poindustrijska revolucija pa nastopa v znaku kvalitete. Cilji poindustrijske revolucije so manj jasni in enoznačni, pretežno kulturalni in psihološki, in manj ekonomski ali družbeni. V potezah študentskih gibanj se kaže, da za študente dosežki industrijske revolucije povečini niso bili cilji, ki bi jih bilo šele treba uresničiti, temveč so bili enostavno dejstva, pravice, ki v sodobni družbi morajo biti realizirani.

Toda glavna gonila gibanj so ležala v kraljestvu možnega, domišljije, igre. Geslo: bodimo realisti, zahtevajmo nemogoče!, tedaj edino ustrezno. To je bilo realno in v skladu s prvimi znaki globalnih družbenih sprememb. Tisto, kar je bilo »mogoče«, to je zahteve in dosežki meščanske revolucije, so bile preprosto stvari, ki so bile za študente nekaj samoumevnega, zato jih ni bilo potrebno zahtevati. Študentske zahteve so bile realne za tiste, ki so se že zavedali radikalnih sprememb, ki so se že dogajale.

Kasnejša mladinska in alternativna gibanja pojmuje kot nadaljevanje študentskih gibanj, le da so še bolj jasno in izrecno izpostavila različne »postmoderne« vrednote in cilje. Ti cilji niso več nemogoči, postali so domena običajne ekonomije in politike.

Študentskega upora ne moremo in ne smemo romantizirati in pričakovati od študentov nekakšnega »generatorja« socialnih, kulturnih in političnih sprememb. Danes prevladuje nezanimanje za širšo družbo, ukvarjanje študentov s samimi seboj, s študijem, z vrstniki in z možnostmi za potrditev v medijih mladinske kulture. Značilno je realistično ocenjevanje možnosti za uveljavljanje svojih idej in želja v družbi.

Dalj časa trajajoča odsotnost študentov iz javnosti in političnega dogajanja lahko poglobi njihove občutke nemoči in nevlivnosti in jih privede v resnično družbeno anomijo. Socialna pasivnost se lahko sprevrže v socialni cinizem in zavestno socialno anomijo. Zato trdimo, da je študentska kritičnost pravilo, študentski upor pa le izjemna situacija. Upor je pričakovati tedaj, ko študentje svojega kritičnega odnosa do stvarnosti ne morejo več vgraditi v postopno akumulacijo socialnih izkušenj, temveč se ta odnos akumulira v posebnih intelektualnih, simbolnih in emocionalnih podsistemih, ki so v manifestnem nasprotju z javno in implicitno proglašeni normativi, pravili, ideali obstoječe družbe.

Socialni cinizem in socialna anomija sta politična učinkina, ki sta po svojih negativnih posledicah bolj nevarna kot povečana študentska političnost in upornost. Če takšna gibanja zajamejo študentsko mladino, je to znak, da gre za resno družbeno krizo in globalno socialno regresijo.

10. Študentska gibanja v Sloveniji.

Študentska gibanja v Sloveniji so bila zelo pomemben fenomen, ki niso samo razburkala javnosti in oblasti ob dogodkih, ampak so sprožila pomembna dogajanja v mladinski kulturi in subkulturi v Sloveniji.

Študentje so v Sloveniji že v 50-ih letih postali sumljiv in problematičen del populacije. Posamezne skupine radikalnih študentov so vseskozi problematizirale prevladujočo ideologijo in opozarjale na pomanjkanje intelektualne svobode, avtonomije. Tako da se je »ljubezenski« odnos med družbo in mladino prekinil pred univerzami. Tako zasledimo v javnih občilih in političnih govorih opozorila na nesocialistične, buržoazne pojave in razvade med študenti. Govorci z javnih tribun so očitali študentom, da se ločujejo od preostalih delov mladine, zlasti delavske.

Konflikt predvsem med »študentsko« mladino in družbo se je zaostрил koncem 60-ih let in dosegel svoj vrhunec v študentskih gibanjih. V 70-ih je bila tako v Sloveniji značilna povečana represija in ponovni ideološki pritisk na mlade. To je bil čas obračuna z »liberalizmom«, uvajanja čistk v političnih krogih in med inteligenco na univerzi, vsiljevanje marksizma in ideologije samoupravljanja izobraževalnemu sistemu, v reforme šolstva v smislu »usmerjenega izobraževanja«.

Posledica študentskih uporov je bila ukinitve samostojne študentske organizacije in okrepitev pritiskov na mladinski tisk in medije. Na drugi strani pa je oblast izboljšala študentski standard in naredila nekaj sprememb na fakultetah in univerzah: uvedena je bila tripartitna sestava fakultetnih in univerzitetnih organov, kjer so imeli študentski delegati vsaj formalno enak status s profesorji in zunanjimi delegati.

V resnici je šlo za zmanjševanje avtonomije fakultet in univerze in za njihovo podrejanje političnim interesom.

Združitev študentske organizacije z mladinsko je na študente v začetku delovala frustracijsko, a kasneje koristila razvoju alternativnih in socialnih gibanj v Sloveniji. Okrepila se je s kadri, ki so šli skozi šolo študentskih gibanj in ki so delovali v študentskih medijih. Zato se oblastem v Sloveniji med prsti izmuznilo ustvarjalno jedro študentskega gibanja in se tako izognilo teži svinčenih časov.

Od srede 70-ih let zasledimo odmik od nekdanjih levičarskih in marksističnih idealov študentskega gibanja in iskanje novih teoretskih usmeritev, ki bi bile bolj primerne za kritično analizo in družbene spremembe. Tako se je konec 70-ih let v Sloveniji oblikovala senzibilna in razvejana mladinska scena, ki je predstavljala pomemben del neodvisne politične javnosti. Oblikovala se je tudi v različnih oblikah subkultur. Sredi 80-ih let se je razrasla v vrsto družbenih gibanj in izoblikovanih družbenih pobud.

Nova družbena gibanja so v 80-ih letih v Sloveniji s svojo drugačno, izzivalno politično prakso opozorila na navidezno politizacijo življenja v Sloveniji. Obenem je mladina preko tega angažiranja povzročila in doživljala razkrajanje temeljnih vzorcev mladinskosti, zlasti v njihovih socialističnih simbolnih podobah.

11. Značilnosti protestnih gibanj mladih v sedemdesetih letih (K. Keniston).

Keniston množičnost in univerzalnost teh gibanj razlaga z nezavedno reakcijo mladih na začetke postmoderne družbe, »družbe znanja«, kjer postaneta gonilni sili proces nastajanja in reprodukcije znanja, ne pa industrijska proizvodnja in potrošnja. V postmodernih družbah so pomembne vse tiste oblike vsakdanjega življenja, ki podpirajo razvoj ustvarjalnih osebnosti, spajanja konkretnih dejavnosti in fantazije. Zato nasprotja nastopajo na področju razvijanja znanja, izobraževanja, komunikacij in kulture, ne pa v razmerju med delom in kapitalom, nesorazmerjih socialne moči, politične oblasti, kot je bilo značilno za industrijske družbe.

Eno takšnih nasprotij je nasprotje med instrumentalno, vrednostno nevtralno rabo znanja, ter družbeno in ekološko odgovorno uporabo znanja.

Nekatere lastnosti študentskih in mladinskih gibanj 60-ih in 70-ih let so zato presegle okvire svojega časa in so paradigmatične za cel spekter mladinskih in alternativnih gibanj, ki so se pojavila kasneje.

Keniston izpostavlja naslednje značilnosti protestnih gibanj mladih: fluidnost in dinamičnost, identifikacija z lastno generacijo, personalizem, neasketizem, inkluzivnost, antitehnologizem, težnja k udeležbi, antiakademizem in nenasilje.

Fluidnost in dinamičnost pomenita težnjo k osebni in družbeni odprtosti posameznikov, ohranjanje fleksibilne in nedokončane identitetne strukture, pomenita razvoj t.i. »prometejske« osebne strukture. Mladi težijo k izoblikovani identiteti, vendar je to »identiteta razvoja«. Sposobnost za spremembo in ponovno definiranje samega sebe postane poglobljena osebna kvaliteta in mladi jo želijo ohraniti tudi kot odrasli. Zato odraslost pomeni le nov začetek s počasnejšo dinamiko.

Personalizem označuje poudarjeno težnjo mladih k neposrednosti, odkritim medosebnim odnosom, odprtosti in medosebnemu zaupanju. Personalizem nasprotuje produkciji strahu, nadzora, neregularnosti in nasilja v medčloveških odnosih.

Podobna težnja je inkluzivnost in univerzalizem, odprtost do drugih in drugačnih, celo nasprotnikov. Psihološko gre tu za napor osebe, da je odprta do vsakega vidika svojega čustvovanja, impulzov in fantazij, gre za težnjo po sintezi in integraciji, ne pa po potiskanju in izločanju. Na medosebni ravni pomeni inkluzivnost sposobnost za vživljanje v druge, za sodelovanje z ljudmi različnih kultur, nazorov, religij, sočutje z nemočnimi in zatiranimi.

Nenasilje zagotovo ne velja za vsa mladinska gibanja, vendar je težnja k nenasilju prevladovala. Nasilna dejanja kot so terorizem, neposredne akcije, so ostala manjšinsko obnašanje skrajnežev. Nenasilje je obstajalo kot osnovna etična in psihološka usmeritev med protestno mladino.

Nekatere od teh lastnosti so bile vezane na zgodovinski okvir študentskega gibanja in kritiko družbenega in akademskega establishmenta tedanjega časa. In za današnji čas niso več značilne (antitehnologizem, težnja k udeležbi, antiakademizem).

Značilnost 70-ih in 80-ih let je bila, da so osrednje vrednote in ideali protestniške mladine postali splošno sprejeti v sodobnih družbah. Zato so nekateri opozarjali, da so mladi postali tisti, ki so narekovali vrednote odraslim in ne obratno.

Procesi v 90-ih letih, ki se v mnogih pogledih zdijo regresivni v odnosu na prejšnja desetletja, so posledica protiudara nekaterih institucij in vzvodov oblasti in moči »odrasle« družbe, ki je želela ustaviti in preusmeriti proces posnemanja mladih v vsakdanjem življenju in kulturi (juvenilizacija

družbe) in civilnodružbena gibanja, katerih posledica so bile nekontrolirane in nenačrtovane spremembe osrednjih družbenih vrednot in razmerij moči.

12. Kulturna modernizacija mladih vs. generacijska modernizacija mladih.

Celoten proces spreminjanja življenjskih in vrednostnih usmeritev mladih od 60-ih let do danes predstavlja nezadržan in vse močnejši tok kulturne modernizacije mladih, ki sledi prvi fazi modernizacije, kjer se je mladina šele izoblikovala kot relativno samostojna in homogena generacijska skupnost. Lahko jo imenujemo generacijska modernizacija.

Generacijska modernizacija mladine se je začela z industrijsko modernizacijo in dosegla vrhunec v poznih 50-ih in zgodnjih 60-ih letih.

Izrazit pojav prve faze modernizacije mladine so bile vse bolj izrazite vrstniške skupine mladih, ki so prve razvile lastne vrednostne orientacije in življenjske stile. Identifikacija z lastno generacijo je bila vse bolj opazna značilnost mladih. Značilni so bili občasni, spontani ter idejno neartikulirani ter partikularni upori mladih v družbi odraslih (gibanja »polmočnih«, »huliganstvo«) v 50-ih letih.

Druga faza zajema obsežen in kompleksen proces preusmerjanja vrednostnih in življenjskih usmeritev.

Glavne poteze procesa kulturne modernizacije so bile:

- vse večji odklon od sveta plačanega dela in zaposlitve kot centralne sfere vrednot posameznika k svetu prostega časa, potrošnje in zabave,

- sprememba spolnih vlog, pluralizem družinskih oblik, izenačevanje družinskih in izvendružinskih skupnosti.

- sledenje novim stilom v potrošnji in v množični kulturi, ki so jih prenašali množični, zlasti vizualni mediji,.

- individualizacija življenjskih usmeritev in življenjskih poti,

- vse večji pomen osebnih izkušenj, vrednot in idealov,

- poudarjanje »postmaterialnih« vrednot (kvaliteta življenja in medosebnih odnosov, svobodno odkrivanje duhovnosti, vrednotenje osebnih izkušenj) nasproti tradicionalnim vrednotam (karierizem, materialne dobrine, socialna moč).

Najprej so se uveljavile spremembe v sferi potrošnje, prostega časa, zabave, množične kulture, medtem ko je individualizacija življenjskih poti ter vzpon postmaterialnih vrednot stvar 80-ih in 90-ih let.

Pri prehodu iz industrijske v poindustrijsko moderno gre za obsežno in globoko spremembo v celotni konstrukciji socialnega življenja.

Te poteze spreminjanja življenjskih usmeritev mladih natančno ustrezajo spremembam v globalni družbi.

13. Destrukcija mladine - »Mladi v Evropi med moderno in postmoderno družbo« (S.N. Eisenstadt).

Paradoksalen rezultat procesa kulturne modernizacije je zgodovinska in družbena dekonstrukcija mladine. Rastoča specializacija v delitvi dela in rastoča raznovrstnost izobraževalnih poti ter sočasno komunikacijsko povezovanje, ki preči vse stanovskem, spolne, generacijske, razredne in kulturne razlike, povzroča rahljanje nekdanjih meja socialnih vlog in meja življenjskih prostorov posameznih družbenih skupin.«Mladost» tako ni več predhodnica niti nasprotje »odraslosti«, temveč sta obe postali različni biografski dimenziji, ki sta vse bolj odvisni od samopripisovanja posameznika, ne pa od utrjenih družbenih konvencij in definicij. Podobno se je zgodilo tudi s poklicnimi, spolnimi in družinskimi vlogami, razlike med javnim in zasebnim, prostim in delovnim časom, učenjem in delom.

Eisenstadt poudarja, da danes ne moremo govoriti več o »mladinskih problemih« in »mladini« kot o nečem tipičnem, določenem. Mladina ni homogena družbena kategorija, še manj skupina, ki bi se konfrontirala z družbo. Mladi niso več nosilci potencialno karizmatičnih lastnosti, pristnih vrednot in zgodovinske inovacije. Mladine tudi ne zanimajo več globalni spopadi z obstoječo družbo, čeprav jo kritizira. Pri mladih ni več zaslediti volje po spreminjanju »družbenih centrov« ali udeležbi v njih, po spreminjanju razredne ali socialne strukture, po spreminjanju ali udeležbi v osrednjih političnih in nacionalnih ustanovah.

Vzporedno z družbeno dekonstrukcijo mladine izginja generacijski spor med mladino in odraslimi, zmanjšuje se vloga vrstniških skupin in mladinskih kultur v oblikovanju identitete v odraščanju. Vse bolj ga zamenjuje nov pojav medgeneracijske fuzije in solidarnosti.

Proces družbene dekonstrukcije mladine lahko teče v močno nasprotnih smereh (oživljanje tradicionalnih vzorov odraščanja) ali nasprotno, v razgradnji odraslosti skupaj z mladostjo.

14. Individualizacija mladosti (Beck).

Beck razume individualizacijo kot širok proces reforme modernih družb, ki vsebuje dinamizacijo in pluralizacijo življenjskih pogojev, življenjskih vzorcev in stilov. Individualizacija zajema tri glavne družbene strukturne procese:

1. Neznansko povečanje materialnega življenjskega standarda po II. svetovni vojni, razvojem množične potrošnje in velike možnosti za razvoj individualnih potrošniških stilov in navad, posledično tudi razvoj različnih individualnih življenjskih stilov. Kolikor bolj so se ljudje osvobajali pritiska boja za vsakdanjo materialno eksistenco, toliko več časa so posvečali prostemu času, potrošnji, bivalnim razmeram, medosebnim odnosom, razvoju svoje osebnosti. S tem so se osvobajali slojnih in razrednih okvirov svojega socialnega okolja.

2. Povečana družbena in prostorska mobilnost prebivalstva. To je povezano z obširnimi spremembami v poklicni strukturi z ekspanzijo različnih servisnih in uslužnostnih dejavnosti in ustanov, z intenzivno urbanizacijo, z vse večjo participacijo žensk na trgu dela. Ta mobilnost je trgala ljudi iz tradicionalnih življenjskih svetov in povezav, spajala med seboj do tedaj ločene socialne sloje in razrede ter pomešala do tedaj utrjene in različne življenjske načine in poti. Beck opozarja na naraščajočo zaposlitev žensk in spremembe družinskih vlog in družinske strukture. Tradicionalne spolne identitete moških in žensk niso več zavezujoče in edine mogoče. Pojavlja se pluralizem »identitet«.

3. Vedno daljše šolanje in raznovrstno izobraževanje vse večjega dela mlade populacije podpirajo težnje k bolj poglobljenemu samoiskanju posameznikov in k refleksiji življenjskih poti in možnosti, ki privedejo do dvoma mladih v tradicionalne življenjske in vrednotne usmeritve in življenjske poti. Tudi individualna storilnostna motivacija in karierna motivacija, ki jih podpira dosedanji izobraževalni sistem, ne omogočajo več posamezniku, da svojo življenjsko pot najde v okvirih razredne, socialne ali spolne pripadnosti, temveč jo najde kot rezultat interpretacije lastnih dosežkov.

Individualizacija ne pomeni samodejne emancipacije posameznikov od različnih avtoritet, socialnih definicij in socialnih pritiskov. Posamezniki se sicer osvobajajo tradicionalnih vezi in odvisnosti, toda po drugi strani postajajo čedalje bolj odvisni od pritiskov drugih socialnih institucij, na katere imajo malo vpliva (trg delovne sile, izobraževalni sistem, sistemi socialnega skrbstva, sistemi socialnega zavarovanja in zdravstva).

Tudi zaporedje biografskih obdobij: otroštvo, mladost, odraslost, starost so močno odvisni od institucij, ki v njih dominirajo. Torej imamo opraviti tako z osamosvajanjem posameznikov od nekaterih institucij in socialnih okvirov kot tudi z institucionaliziranjem oz. standardiziranjem njihovega življenjskega poteka.

Beck je v svoji analizi zanemaril prikaz subjektivnih plati tega procesa, kot tudi analizo socializacijskih sprememb.

Ambivalentnost individualizacije posameznika se kaže tudi v nasprotju med težnjo po individualni edinstvenosti, ki izhaja iz socio strukturalne diferenciacije, odpadanja tradicionalnih identitet in

življenjskih poti in zamenljivostjo in nadomestljivostjo vsakega posameznika. To podpirajo prostorska in družbena mobilnost, napredujoča delitev dela in drobljenje družbenih dejavnosti, množična proizvodnja in potrošnja. Proces individualizacije spremljajo torej sočasen nasprotni proces deindividualizacije. Njeno tipično sredstvo so potrošniški produkti, ki služijo le zunanjemu ločevanju posameznika od drugih in za demonstracijo posebnega življenjskega stila, izza tega pa se skriva dejanska standardizacija identitete, oz. posnemanje kakšne od tržno uveljavljenih identitet.

15. Individualizacija in destrukcija mladosti (Fuchs, Zinnecker).

Zinnecker in drugi sociologi so Beckov pojem individualizacije uporabili pri razlagi učinkov druge (kulturne) modernizacija mladine in dekonstrukcije mladosti v izobraževalnem moratoriju. Fuchs in Zinnecker poudarjata osvobajanje mladih od tradicionalnih povezav in odvisnosti. Mladost predstavlja razširjeno področje biografskih odločitev in poskusnih ravnanj. Pri tem se mladi naslanjajo na svoje medije, mrežo mladinskih skupin in kultur, mladinski trg.. Tako lahko razvijejo bolj individualen, bolj avtonomen življenjski stil. Postajajo bolj senzibilni in bolj zahtevni kot prej. Bolj skrbno in bolj diferencirano načrtujejo predstave o svoji identiteti in življenjske zasnutke. Mladina lahko produktivno izkoristi individualizacijo zato, ker je postala nosilka kulturnega kapitala.

Negativno plat individualizacija mladosti poudarja Beathge. Po njegovem gre v sodobni mladosti za težnjo k dvojni individualizaciji. Prvo predstavlja proces razlikovanja življenjskih položajev in pluralizacije življenjskih stilov, druga pa sprememba procesov oblikovanja identitete posameznika, ki proizvaja vedno bolj individualistične oblike identitete nasproti kolektivnim oblikam identitete. Izginjajo slojno in razredno specifični načini oblikovanja identitete. To vodi k uničenju individualnosti.

Mladi pospešeno izgubljajo stik s svetom produktivnega dela. Omejitev na izobraževalne in prostočasne dejavnosti jih vodi v receptiven odnos do življenja, ki temelji na rokovanju s simboli in njihovimi konteksti. Individualizacija je tako radikalizacija »potrošniške« socializacije.

Individualizacija se izteka v čedalje večjo osamljenost in izolacijo mladih, ki jo množična mladinska potrošnja in mladinska kultura le pokrivata, ne pa ukinjata.

Mladi so se manj sposobni upreti tem razmeram in se z njimi soočiti, saj jim manjka subjektivnih moči za odpor in dejavno kritiko.

Vendar so ti negativni učinki drugih dejavnikov (regresija aktualne mladinske kulture in scen iz agensov mladinske solidarnosti, gojenja kolektivne kritične refleksije in socialnih inovacij v medije zabave, sprostitve in produkcije mladinskih artefaktov in modnih stilov).

16. Sprememba struktur vsakdanjega sveta mladih: strukturni procesi modernizacije vs. protimodernizacijske težnje danes.

Ziehe opozarja na 3 subjektivne procese modernizacije:

- povečani horizont možnosti
- večja refleksivnost
- intenziviranje izkušenj
- občutek da lahko naredimo karkoli.

V teh procesih gre za vedno večjo možnost izvire različnih življenjskih osnutkov, gre za različne možnosti samonanašanja posameznikov, pri čemer je to znanje medijsko posredovano in pakirano tako, da gre le redko za dejansko miselno refleksijo, za teženje k potenciranju doživljanja, za občutek, da lahko upravljamo in s svojo voljo preurejamo celo vrsto življenjskih področij, od lastnega telesa, svoje komunikacijske zmožnosti, odnosov z drugimi.

Nova modernizacija mladim ljudem odpira večje možnosti subjektiviranja, je pa tudi prisila k subjektiviranju. Iz te dvojnosti izhajajo glavne protimodernizacijske težnje danes:

- konvencionalizem
- kulturalna gibanja iskanja
- neokonservativizem

Konvencionalizem je zatiskanje oči pred spremembami in trmasto vztrajanje pri nekdanjih veljavnih življenjskih in vrednotnih vzorcih in usmeritvah.

Kulturalna gibanja (samo)iskanja skušajo posamezniku pomagati z različnimi oblikami »najdenja sebe«.

Neokonservativizem poskuša nasproti subjektiviranju in individualizaciji postaviti vrednote »družine, vere, optimizma«. Zaradi življenjskih tveganj brani nujnost razlik med ljudmi, nujnost »neuspešnih« življenjskih poti ob »uspešnih«, »dinamično življenjsko načrtovanje«.

Ziehe opozarja na spremenjene oblike vsakdanjega znanja in socialne konstrukcije resničnosti mladih: velika tematiziranost, parcializacija in univerzalizem vsakdanjih svetov mladih, velika množica vse bolj poljubnih vsakdanjih svetov mladih, ne le en sam vsakdanji svet, vse zgodnejše sociokulturno odraščanje mladih in vse manjša stopnja strukturiranosti, urejenosti vsakdanjega življenja mladih. Dogajata se hkrati zgodnje odraščanje in podaljšan socialni infantilizem mladih, ki je posledica podaljšane ekonomske odvisnosti mladih, zlasti povečanega strahu pred dolgotrajno nezaposlenostjo, neučinkovitostjo njihovega šolanja in študija. Temu pravi nestrukturirana zgodnja odraslost.

Druga negativna posledica subjektiviranja in individualizacije mladosti so vse večje težave mladih pri vzpostavljanju konsistentnih in poglobljenih identitetnih povezav ter nizka motiviranost za napor, da dosežejo takšne povezave. Pomembna pozitivna stran pa so nove spretnosti in znanja mladih, kjer so v veliki prednosti pred odraslimi: računalniška znanja, virtuoznost v vizualnih zaznavah, v zbiranju in izbiranju relevantnih informacij, v množini in raznovrstnosti sprejetih dražljajev in hitrosti odzivanja na nove dražljaje. Na žalost pa ta razvoj spremlja upadanje pisne in govorne kulture mladih.

Novi narcizem označuje kompleks vedno večje narcistične ranljivosti mladih, ki se kaže v simptomih slabitve jaza, umikanju pred zahtevnimi medosebnimi odnosi. Pri novem narcizmu mladih ne gre za to, da bi bili preveč narcistični, temveč nasprotno, da so premalo narcistični.

Novi narcistični značajski tipi ne zmorejo avtonomne regulacije občutka lastne vrednosti. Sami sebe lahko sprejemajo le tako, da se naslanjajo na druge. So močno ranljive osebe, njihova čustva so povsem odvisna od okolja. Brez ljudi, ki jim dajejo čustveno oporo in podporo, so brez moči. Tedaj za svojo nesrečo krivijo vse okrog sebe. Da bi se take osebe izognile grožnji potrtosti, samoizgube, razvijejo obsežne obrambne mehanizme, kot so zadržanost pred medosebno bližino, odpoved odpiranju pred drugimi, ofenzivnost in rizične oblike samovrednotenja. Nastane lahko atmosfera trajne previdnosti brez veselja.

Zdravilo proti tovrstnemu narcizmu »produktivni narcizem«, kar med drugim pomeni sposobnost, da prerastemo otroške sanje po popolni zadovoljivosti in sreči, ne da bi jih pozabili ali potlačili. Zato je tudi »novi narcizem« nekaj pozitivnega, kot potencial za produktivni narcizem. Pozitivno je tudi to, da ni obremenjen z ojdipskimi prisilnimi strukturami. Narcistična hrepenenja po sreči, zavarovanosti, se lahko produktivno predelajo v kulturnih conah sublimacije. To so ponudbe oblik vsakdanjega življenja, samopredstavljanja posameznikov in identifikacijskih vzorcev, ki niti ne potlačijo niti ne potencirajo narcističnega veselja posameznika nad samim seboj.

Novi narcizem zaživi predvsem v »novih kulturnih oblikah samoiskanja«. Novi narcizem mladih se tako kaže kot ena možnih obrambnih reakcij na izzive nove modernizacije in individualizacije.

Lahko rečeno, da je novi narcizem reflektirana oblika odzivanja na individualizacijo, saj predpostavlja visoko izdelan samoodnos posameznika in določeno spretnost in kulturo v pridobivanju »narcistične podpore« od drugih ljudi in v dajanju takšne podpore drugim ljudem.

Novi narcizem zato ni le »psihološki«, ampak je tudi kulturni rezultat in novi socializacijski tip. Ni torej toliko »bolezen« kot poteza določenega »psihorazreda« mladih, ki je dovolj senzibilen, izobražen in obenem ranljiv, da sploh razvije stalno težnjo k samoiskanju/samonajdenju. Zato oblike

novega narcizma srečamo predvsem pri bolj izobraženi, študentski, postadolescentski populaciji mladih.

17. Zasebnštvo in samopotrjevanje sodobnih mladin (Schell '85).

Za raziskave mladine je pomembno razlikovanje med zasebnštvom in samopotrjevanjem, ki so ga uvedli nemški raziskovalci v okviru Schellove mladinske raziskave, tu gre za dva nasprotna modusa individualizacije, ki se medsebojno prepletata in ne nastopata v čistih oblikah.

Zasebnštvo združuje stališča, ki ne kažejo zanimanja za stvari zunaj zasebnega sveta, ampak težnjo k neodvisnosti od zunanjega sveta in miru s samim seboj, nezanimanje za druge ljudi in visoko vrednotenje urejenega zasebnega sveta. Pozitivno se povezuje zlasti s socialnim konformizmom, samoodgovornostjo, z visokim vrednotenjem izvorne družine kot varuhinje pred zunanjim svetom, družbenim optimizmom in zavračanjem tedanjih alternativnih gibanj.

Samopotrjevanje je združevalo stališča, ki kažejo težnjo mladih k izstopu iz družbenih prisil, željo po avtonomnosti, nepodrejanju zunanjim predpisom in splošnemu mnenju. Pozitivno se je povezovalo z nagnjenjem k fantaziji in sanjam in z občutkom samoodtujenosti, z mladocentrizmom, družbenim pesimizmom, simpatijo do tedanjih alternativnih gibanj.

Na splošno se je zasebnštvo kazalo kot družbeno pasiven, samopotrjevanje pa kot družbeno aktiven vzorec družbenega orientiranja.

Razlika med obema tipoma je v glavnem povezana z razliko v izobrazbi in manj z drugimi socialnimi razlikami. Največji delež samopotrjevanja so zaznali med študenti (družboslovna in humanistična smer), medtem ko je največji delež zasebnštva pripadel mladim z nižjo izobrazbo.

Samopotrjevanje najbolj ustreza težnji mladih k individualizaciji, zasebnštvo pa ustreza tradicionalnemu razumevanju vedenja in vrednot posameznika v industrijskih in tržnih družbah. Značilnost samopotrjevanja je navidezno protislovna kombinacija občutkov socialnega pritiska in determinacije in težnje k uveljavljanju samega sebe kljub pritiskom.

Kompleks stališč in vrednot, ki se navezujejo na samopotrjevanje, označuje pripravljenost mladih na aktivno soočenje z »družbo tveganja«. Vsebuje tudi realistično zaznavanje pritiskov standardizacije, ki omejujejo možnosti za avtonomno oblikovanje življenjskega stila in poteka posameznika.

Kompleks stališč, ki se navezujejo na privatizem, označuje predvsem obrambno reakcijo posameznikov na družbene pritiske in njihovo težnjo, da najdejo »svoje zasebne niše« v družbi, kjer bodo vsaj relativno avtonomni.

Oba tipa individualizma pa povezuje predvsem visoko vrednotenje medosebnih odnosov, osebne avtonomije in svobodnega osebnostnega razvoja. V razmerah postmodernih družb lahko zato na ravni socialnih odnosov zavlada »ideologija intimnosti«, na subjektivni ravni pa težnja k narcističnim subjektivnim strukturam.

Osnovne poteze samopotrjevanja in zasebnštva se kažejo tudi pri odraslih. Gre za razlike med tistimi življenjskimi strategijami, ki iščejo možnosti za samopotrditve posameznika, kljub pritiskom standardizacije in majhnim možnostim za avtonomne družbene projekte v sferi civilne družbe, in tistimi strategijami, ki uveljavljajo avtonomijo posameznika le v sferi zasebne potrošnje in zasebnega podjetništva.

Samopotrjevanje ohranja »razprto družbo«, v kateri je prisotno javno nestrinjanje, kritična refleksija dogajanja, odpiranje novih alternativ, zasebnštvo pa ohranja »zlepljeno družbo«, kjer vlada socialni konformizem, pasivno prepuščanje družbenega dogajanja formalni politiki, vplivnim medijem in ekonomskim monopolom, kjer vlada ostra ločnica med javnim in zasebnim ter strah pred spremembami.

Zaradi kulturne, politične in izobrazbene prednosti študentov pred drugimi mladimi, razvijajo ti družbeno najbolj vplivni model individualizma med mladino in subjektiviranja mladosti. Čeprav je samopotrjevalni modus najbolj razširjen, se lahko ohrani le tako, da ima podporo v starejših generacijah. Tedaj samopotrjevanje eksplicira skrite, neizražene namere in težnje starejših, ne glede na javno proglašene vrednote, cilje, ideologije odrasle družbe.

4. Ule, M.: »Stoletje mladine«, spremna študija v J. R. Gillis: »Mladina in zgodovina«

1. Odkritje mladosti in mladine.

J. R. Gillis v knjigi Mladina in zgodovina zajema ključne faze zgodovinskega razvoja, ki je v zahodni Evropi privedel k sočasemu odkritju, utrditvi in končno začetku izginjanja adolescence kot posebnega vmesnega obdobja med otroštvom in odraslostjo in mladine kot posebne, generacijsko pogojene družbene skupine, ki ima svoje lastne probleme in potrebe. Čeprav se je Gillis omejil po večini na angleške in nemške zgodovinske vire, je odlično prikazal kompleksnost zgodovinskega procesa in družbenih dejavnikov, ki so v Evropi in ZDA privedli k »odkritju« mladosti oziroma mladine. Morda ni naključje, da tako v angleščini kot v nemščini srečamo dvoumnost v oznakah mladost oz. mladina. Oba jezika poznata eno besedo za oboje: youth in die Jugend namreč pomenita tako mladost kot mladino. Ta dvoumnost olajšuje pojmovno identifikacijo mladosti kot življenjskega obdobja posameznika in kot pripadnosti posebni družbeni skupini.

Adolescenca v svojem pomenu zajema obdobje, ko mlad človek ni več otrok, ni pa še pripoznan za odraslega. Zaradi svoje »vmesnosti« med dvema razmeroma trdno definiranimi in dobro prepoznavnima življenjskima obdobjema, otroštvom in odraslostjo, je od vsega začetka veljala za labilno in ambivalentno razvojno obdobje, ki zahteva posebno skrb in nadzor odraslih. Konec 19. in na začetku 20. stoletja je bila v tedanjih razvitih družbah na splošno pripoznana za izrecno formativno življenjsko obdobje, ki je ključnega pomena za življenje in delo odraslega človeka.

Nikjer drugje kot prav v zahodnem svetu se ni konec 19. stoletja začelo pojavljati tako posplošeno in množično pripoznavanje mladosti za posebno, razmeroma samostojno življenjsko obdobje, ki ima svoj visok družbeni pomen in relativno samostojnost v primerjavi z otroštvom in odraslostjo. Nikjer drugje ni generacijska skupina mladih postala tako izrecno in poudarjeno poseben »družbeni objekt«, na katerem so si posamezne države gradile svojo prihodnost. Zato je tudi »delo z mladimi« postalo poseben družbeni projekt, ki je združeval načrtno vzgojo, nadzor in številne pedagoško-politične intervencije ideoloških aparatov države, znanosti in vodilnih družbenih institucij.

Po Gillisu ta »odkritja« zvečine sodijo v obdobje konca 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja. To je bilo že sicer dramatično in zgodovinsko dinamično obdobje, v katero sodi večina najpomembnejših »revolucij« človeštva do danes: hiter in neznanski razvoj znanosti in tehnike, hitra urbanizacija in industrijska modernizacija razvitih družb, oblikovanje svetovnega gospodarskega in političnega sistema, zgrajenega na moči industrijsko razvitih družb, na vladavini trga, nadnacionalnih politično-vojaških zvez in industrijske proizvodnje. Zadnji korak v zgodovinski in družbeni konstituciji mladine pa je storila moderna potrošniška družba z množično mladinsko potrošnjo, mladinskim trgom, ki je ekonomska podlaga prav tako na novo nastale mladinske množične kulture.

Družbeno-ekonomska vloga mladih se ni nikoli izčrpala le s prehodom od otroštva k odraslosti, čeprav se zdi, da je to poglobljena naloga mladosti. Za tem početjem je se drug smoter, težnja po samoreprodukciji modernih družb; predvsem po reprodukciji družbenih sistemov za tolmačenje realnosti (ideologij, vrednot, norm). Reprodukcijski proces je zapleten proces, ki v kompleksnejših družbah terja posebne državne institucije in aparate. V teh institucijah se predvsem mladi vzgajajo v duhu vodilne ideologije in načrtno sprejemajo doseženo znanje in kulturo posamezne družbe. Specializacija in funkcionalizacija modernih družb sta povzročili, da se je prvotno otroštvo, v katerem je vzgojno in izobraževalno delovala skoraj izključno družina, raztegnilo daleč čez konec

biološkega dozorevanja. Teh procesov pa družina ni mogla več obvladovati in nadzorovati. Tu so se torej angažirale posebne vzgojno-izobraževalne institucije, znanost, javna občila, socialno-zdravstvene institucije itd.

Mladina se torej socialno konstituira v posebnem zgodovinskem procesu razvoja moderne družbe. Vendar bi zabredli v grobo zmoto, če bi menili, da je slo pri oblikovanju mladine za homogen proces, ki je brisal slojne in razredne razlike. Odraščanje pripadnikov srednjega in višjega razreda se je močno razlikovalo od odraščanja mladih nižjih slojev. Pravzaprav na začetku moderne družbe ne moremo govoriti o mladini nižjih slojev. Bili so le mladi delavci, ki so veljali za odrasle, takoj ko so zaslužili dovolj za preživetje. Vse okolje jih je sililo, da se čim prej ekonomsko osamosvojijo. Se celo potem, ko je bilo obvezno šolanje razširjeno na vse sloje, ni bilo veliko podobnosti med delavsko in srednjeslojsko mladino. Ne le zaradi razlik v šolah, ki so jih oboji obiskovali, in zaradi daljšega šolanja srednjeslojske mladine, ampak predvsem zato, ker delavska mladina ni imela možnosti za posebne meščanske oblike individualnosti in subjektivnosti, ki so jih bili deležni mladi srednjih in višjih slojev. Srednjeslojska meščanska vzgoja je omogočala, da si mladi zgradijo svoj lastni svet, svet izražene subjektivnosti, ki je bil sposoben prilastiti si dosežke hitro razvijajočih se kulture in znanosti. Zlasti romantika je veliko prispevala k idealizaciji in favoriziranju mladosti kot obdobja, v katerem se zgradijo temelji za značaj in nadaljnjo življenjsko pot posameznika.

Mladi pa nikoli niso le sprejemali vnaprej danih ideoloških sistemov, ampak so jih vedno tudi spreminjali. Če je kulturni sistem tolmačen realnosti zadoščal za obvladovanje družbenih problemov, tedaj generacijska menjava prenašanja tradicij ni bila noben problem. Če stanja stvari, dogodki, problemi niso bili asimilirani v ta sistem, pa se je pojavila kriza tolmačenj, tradicij, legitimnosti. Mladina je takrat postala »testni primer« za preverjanje upravičenosti in koherentnosti družbenega sistema. Individualni generacijski sistemi so tedaj postali sestavina obsežnejših generacijskih konfliktov. Kriza identitete v adolescenci je povezala s krizo kolektivne identitete družbe. To početje mladih le bilo navadno skrito očem odraslih, saj so morali mladi nujno prekoračiti nekatere tabuje in nadzor odraslih, če so hoteli priti do zanimivih izkušenj in do tega, da postavijo temelje svoje življenjske poti.

2. Politizacija mladosti in mladine.

Predvsem tri področja so bila zanimiva za mlade: umetnost, spolnost in politika. Umetnost je bila privilegiran izraz subjektivnosti izobražene mladine. Spolnost je bila najbolj preprežena s tabuji in nadzornimi posegi odraslih. Politika je bila priljubljena tema javnega diskurza mladih; pogovorov, srečanj, krožkov, ki so včasih prerasli v prava politična gibanja z revolucionarnimi cilji. Predvsem spolnost in politika sta bili najbolj subverzivni dejavnosti mladih, zato sta bili deležni tudi največ družbene moralne panike.

Gillis ocenjuje, da so bila mladinska gibanja izpred prve svetovne vojne izrazito omejena na srednjeslojsko mladino, predvsem moško. Bila so po večini konzervativno usmerjena, kljub občasni romanticistični »liberalni« retoriki in svobodnjaškemu obnašanju novih članov; bila so izrecno apolitična, pravzaprav je bila odsotnost politike v njih naravnost norma. Po prvi svetovni vojni se je sicer zmanjšal odkrit konzervativizem mladinskih gibanj. Pojavila so se tudi družbenokritična in reformna gibanja mladih; zlasti med mlado humanistično inteligenco, ki je poskušala premisliti tragedijo prve svetovne vojne in začeti s povsem novimi življenjskimi in nazorskimi opredelitvami. Vendar je bilo socialni konzervativizem med mladino se vedno močno čutiti, to pa je prišlo na plan v močnih in množičnih, avtoritarno organiziranih in vodenih desničarskih in prav tako nekaterih levičarskih mladinskih gibanjih po Evropi.

Teoretiki in praktiki »dela z mladimi« so se zavedali, da je treba, »presežno energijo« mladih nekako kanalizirati in »družbeno konstruktivno« uporabiti. Izumljali so različne oblike deseksualiziranega in depolitiziranega druženja in organiziranja mladih, pri tem pa so vedeli, da tradicionalni izvori socialne kontrole in sekundarne socializacije mladih, kot so bile družina in religiozne organizacije, pa tudi

moderni izvori, kot je množično šolstvo, ne bodo zadoščali za usmerjanje mladostniških energij. Vojaška disciplina in vojaški militaristični vzorci organiziranja mladih so bili značilnost tako angleških skavtov kot nemških Wandervoglov. Tem vzorom so sledile številne druge mladinske organizacije in »mladinska gibanja« po Evropi pred prvo svetovno vojno in po njej.

Gillis ni spregledal tesne funkcionalne povezave vzgajanja moškega dela mladih ob kombinaciji telesne vzgoje, paravojaške discipline ter kolektivnih iger in množičnega in navdušenega »prostovoljnega« vstopa fantov v vojsko na začetku prve svetovne vojne. Po prvi svetovni vojni se je tudi okrepila tendenca, da so vse več odgovornih in vodstvenih mest v mladinskih organizacijah in gibanjih prevzemali mladi sami, namreč starejši, zahtevam odraslih dobro prilagojeni mladi. Tako so mladi del nadzornega mehanizma nad seboj prevzeli sami. To je natanko ustrezalo večji stopnji ponotranjanja avtoritarnega socialnega nadzora pri mladih samih.

Mladina po prvi svetovni vojni je bila torej že manj konformna, teže obvladljiva in zato že »nevarna« za tedanje politiko in kulturo. To je bilo se zlasti opazno po izbruhu velike svetovne gospodarske krize, ki je radikalizirala družbene konflikte, okrepila zahteve po družbenem nadzoru nad kapitalom in različna revolucijska gibanja.

Po drugi svetovni vojni se je v Evropi zgodil pomemben rez v zgodovini mladine. Močno se je razširilo in podaljšalo obvezno šolanje, mladim vseh družbenih slojev se je izboljšal življenjski standard, hkrati pa so pridobili več prostega časa. Te spremembe so prenesle privilegij mladosti tudi v nižje socialne sloje, pa čeprav v obliki množične mladinske potrošnje in navdušenja za nove modne skupinske stile. V Evropi se je to začelo dogajati šele po drugi svetovni vojni, v ZDA pa že od štiridesetih let naprej. Vendar so se tudi takrat med mladimi ohranjale razredno-slojne, nacionalne, kulturne, rasne in spolne razlike. Razmah mladinskih subkultur v petdesetih in šestdesetih je nekatere od teh razlik spravil v javnost.

»Odkritje« množičnih subkulturnih stilov je pretreslo moderno družbo in obenem pokazalo razpoke v kozmosu moderne meščanske kulture. Pokazalo je na veliko privlačnost »delavskih« mladinskih kultur. Tako se je začela zunanja socialna diferenciacija mladine prepletati z avtonomnejšo notranjo diferenciacijo mladih na razne nove subkulture in njim ustrezne življenjske stile.

Mladi po svetu so bili enako naklonjeni nekonvencionalnim življenjskim stilom, novim oblikam druženja, zabave. Soroden jim je bil odpor do represivnih posegov države, do ideološkega uniformiranja mladih. Ta odpor spočetka ni bil množičen in javno izrazen. Tako je mladina v petdesetih in šestdesetih letih dajala vtis konformističnosti in dobre integriranosti v družbo.

Schelsky za tedanje nemško mladino trdi, da je nevtralen, celo skeptičen (skeptična generacija) odnos mladih do politike in družbe izraz normalne previdnosti mladih zaradi slabih izkušenj prejšnjih generacij s politiko. Tudi raziskave drugod po svetu so v tem času kar po vrsti odkrivale podobne usmeritve mladih; zmes konformizma in skepse, zlasti do politike. Ameriške raziskave so ugotovljale, da prizadevanja mladih za obstoj v novi »mladinski kulturi« in prizadevanja v izobraževanju posrkajo večino energije mladih.

Zato so študentska gibanja leta 1968 presenetila in pretresla svet povsod tam, kjer so izbruhnili študentski in mladinski protesti. In nikjer ni bila niti politika niti (družboslovna) znanost pripravljena na razlago dogodkov. Najprej je zavladovala splošna zbežanost. Nato je sledila inflacija zelo nasprotujočih si razlag vzrokov in pobud za te procese. Po nekaterih razlagah so vzroki za upore subjektivni in izvirajo iz posebnega položaja študentske mladine. Študenti so kot mladina marginalizirana družbena skupina »se ne doraslih«, a zaradi posebnega položaja vendarle privilegiranih. Razbremenjeni pritiskov dela so si lažje privoščili kritiko družbe in radikalne poglede kot drugi družbeni sloji, zanje je to povezano z manj tveganja. Njihova radikalnost naj bi bila izhajala

iz posebne, družbene in socializacijske privilegiranosti, ki se je subjektivno preobrazila v protest proti zastarelim vrednotam, stilom življenja, tabujem, nadomestnim zadovoljstvom itd. Na podlagi svojih razmeroma ugodnih življenjskih izkušenj, ki so dopuščala več osebne avtonomije, spontanosti, manj žrtvovanja sedanjosti, so iskali nove smisle in vrednote znotraj moderne družbe. Ravno ta paradoksalni spoj privilegiranosti in nepriviligiranosti je sprožil proteste in študentske upore. Tako je pojasnjeval vzroke za proteste J. Habermas.

Po mnenju H. Marcuseja, je privilegirani družbeni položaj študentom omogočil razvijanje nove senzibilnosti, eksperimentiranje z novimi oblikami zavesti in razvoj novih potreb, ki so zdaleč presegle okvire »enodimenzionalne« potrošniške družbe. Nova senzibilnost v intelektualnem delu mladine ni le popolnoma psihološki pojav. Družbene spremembe v tem delu mladine postajajo individualna potreba, zato »posreduje (nova senzibilnost) med politično prakso, težnjami po spremembi sveta in težnjami za osebno osvoboditvijo«.

Tudi drugi analitiki so za vzroke študentskih in mladinskih nemirov konec šestdesetih in na začetku sedemdesetih navajali kombinacijo objektivnih in subjektivnih dejavnikov; porast tehnologizma, nebrzdano ekonomsko rast, potrošništvo, vse to pa je potisnilo predvsem intelektualno mladino na rob družbenega vpliva. Temu naj bi se pridružile se spremembe v socializaciji mladih zaradi podaljševanja šolanja. Mladi so tako ostajali dlje socialno-ekonomsko odvisni, čeprav vedno bolj izobraženi in delovno usposobljeni.

3.Študentska gibanja 1968.

Študentska gibanja konec šestdesetih in na začetku sedemdesetih so bila dogodek, ki je v svojem času sprožil velike reakcije in odmeve. Pojavila so se hkrati v vsem razvitem svetu, tako na zahodu kot na vzhodu. Čeprav res nikjer niso uresničila svojih ciljev-ustvariti resnično demokracijo in humano družbo - pa so vendarle pustila precej sledi.

H. Braun je zapisal, da študentski protesti pomenijo prvo množično in demonstrativno odpoved lojalnosti državi in družbenemu redu v sodobnih družbah. Gibanja so se usmerila v kritiko nebrzdanega tehnološkega razvoja in slepote za družbene in naravne posledice sodobnih tehnologij, kritiko potrošništva in posestniškega individualizma.

V kulturi se je pojavila množica subkulturnih inovacij, ki so se iz marginaliziranih mladinskih okolij prebile v ospredje in javnost.

Vendar so študentska gibanja vsebovala tudi niz notranjih omejitev in protislovij, tudi ideoloških samoslepil, ki so neposredno preprečevala uresnitvev študentskih zahtev.

Študentska gibanja so bila razpeta med generacijskim konfliktom, ki je zadeval le eno generacijo in splošnimi družbenimi problemi, ki so jih študenti poskušali izraziti, vnesti v javni prostor in zavest in jim pomagati do rešitve. Kolikor bolj so se študentska gibanja izgubljala v totalizirajočih ideoloških iluzijah, toliko bolj so v resnici pomenila zgolj izraz generacijskega spopada. In obratno; kolikor bolj natančno, teoretično utemeljeno, z zavestjo o omejenem družbenem vplivu so nastopali študentje, toliko bolj splošni in dolgoročni so bili učinki študentskih akcij.

Nihanja in protislovja v študentskih gibanjih so odločilno prispevala, da je v sedemdesetih letih pod udarci družbene prisile, ekonomske krize in delnih reform študentska politična dejavnost po vsem svetu upadla. Vsaj začasno je politično ozaveščena in aktivna mladina zginila z zgodovinskega odra. Kot odziv na »poraz« se je pri najbolj zagretilih aktivistih začela pot v teroristični ekstremizem, pri večini študentov pa umik v navidezno pasivnost in kroge različnih subkultur. Začelo se je iskanje teoretskih odgovorov na vzroke poraza študentskih gibanj, to pa je privedlo do zanimivih teoretskih del, ki so poskušala »zavest poraza« spremeniti v potencial novih družbenih sprememb.

Leta, ki so sledila dobi študentskih gibanj, so pomenila navidezen mir in pasivnost mladine. Kritična zavest in protestniška zagnanost sta se umaknili študiju, strahu za zaposlitev in zabavi v novih institucijah mladinske kulture. Mladi niso več kazali zanimanja za velika politična dogajanja in niso bili pripravljeni na organizirano in kolektivno reagiranje.

Družbenokritična misel mladih je v sedemdesetih letih začasno zastala v različicah levega dogmatizma in terorizma. Ta dogmatizem je bil nekaj časa brez dvoma izraz hotenja študentov po naglih in totalnih družbenih spremembah, s katerimi so želeli nasilno udejanjiti novolevičarske ideale »velikega odbijanja«. Sčasoma pa se je spremenil v ideološko obrambo svojih lastnih pozicij, to pa je le odbilo nove generacije mladih od idej študentskega gibanja.

Mladi sedemdesetih let torej niso imeli niti teoretičnih osnov niti programskih usmeritev za obnovitev družbene kritike in protesta. Dogodke in procese v sedemdesetih letih lahko ocenimo kot obdobje »latence«, v katerem so mladi predelovali izkušnje »poraza«, obenem pa so se pripravljali začetki novih mladinskih in družbenih gibanj sploh.

Opazovalci in komentatorji dogajanj med mladimi pa so v tem času nasedli vtisu o depolitizaciji in dokončni družbeni pasivizaciji mladih. Ugotavljali so, da je mlada generacija zaspana, konformistična in nepripravljena na soočenje z družbenimi izzivi.

Družboslovni teoretiki so ponujali različne teoretske razlage za to stanje z opisi tendenčnih sprememb v družbeni naravi mladih generacij, s tezo o dekonstrukciji subjekta, o novi dekadenci in kolektivni infantilizaciji mladih. Vendar so spregledali pojav novih interesov in drugačne zamisli o družbeni akciji pri mladih, ki so zavračali ideje revolucionarnih obratov, množičnih družbenih spopadov, celostnih sprememb politike. Nove zamisli so nastajale v sedemdesetih letih v krogih alternativnih skupin in alternativnih projektov; na primer alternativnih ekonomijah, avtonomnih mladinskih centrih, stanovanjskih komunah, zasedenih hišah, alternativnih medijih, alternativnih vrtcih, ki jih ustanavljajo in vodijo mladi, alternativnem kmetovanju itd. Na koncu sedemdesetih in v začetku osemdesetih so te ideje že dosegle raven avtonomne družbene, kulturne in politične dejavnosti mladih v zahodnem svetu.

Fantazija se je med študentskim gibanjem zvečine omejevala se na obstoječe, uradno, v sedemdesetih letih pa se je usmerila v alternativo. Sociokulturno osamosvajanje mladih v zahodnih družbah (Nemčiji, Veliki Britaniji, Franciji, Nizozemski, Danski) si je konec sedemdesetih let zgradilo lastno kulturo in celo družbo, ki je želela postati samozadostna poleg ali celo stran od uveljavljene, ki je bila podlaga nadaljnjega razvoja alternativne kulture in novih družbenih gibanj v osemdesetih letih. Bila je nov začetek novih družbenih odnosov, individualnosti, novih načinov komuniciranja, celo ekonomije.

Mladi konec sedemdesetih in v osemdesetih so tiho, vendarle množično uveljavljali pomembne spremembe v odnosih med generacijami in v osamosvajanju mladosti od paternalizmov raznih avtoritet. Med mladino se je začelo uveljavljati novo geslo »Izstop iz institucij«, ali še raje, »Marš v institucije, ki si jih ustvarjajo mladi sami.« Te značilnosti alternativne aktivizacije mladih so dajale protisloven vtis sočasne depolitizacije in nove politizacije mladih. Alternativna gibanja so bila bolj simbolični izziv družbi in prav tako so dosegala, da se je na videz partikularen problem spremenil v univerzalnega. V družbe, ki so bile prignane skoraj do obupa transparentnosti, so vnesla šifrirana sporočila.

Alternativna scena ne sloni več na množičnih protestnih gibanjih z jasnimi političnimi izhodišči, temveč na množici vzporednih gibanj in skupin, ki se občasno lahko združijo za kak skupni cilj, na primer mirovno gibanje proti postavitvi novih raket v Zahodni Evropi ali ekološki projekt proti graditvi novih jedrskih elektrarn ali žensko gibanje za »pravico do izbire« itd. Generacija kritične in uporne mladine šestdesetih let je bila generacija »krize meščanske zavesti«, tako kot so ugotavljali številni družboslovci, generacija sedemdesetih let pa je bila predvsem generacija »krize industrijske družbe«.

Značilno za ta gibanja je tudi to, da niso več enogeneracijska, da presegajo okvire mladosti, čeprav so vsaj sprva mladi glavni pobudniki teh partikularnih gibanj in odporov. Ta gibanja so bila znak preobrazbe mladine iz primarno generacijsko in socializacijsko določene družbene skupine v primarno kulturno, informacijsko in življenjskostilsko določeno skupino. Temu lahko rečemo »modernizacija mladine«.

Značilnost sedemdesetih in osemdesetih let je, da so osrednje vrednote in ideali protestniške mladine postali splošno sprejeti ideali in vrednote sodobnih družb. Zato so nekateri avtorji opozarjali na pravo »pomladostenje« sodobnih družb, kjer so mladi postali tisti, ki so določali vrednote odraslim in ne narobe. Spremembe v vsakdanjem življenju, v strukturi potreb in vrednot, ki so jih sprva izzvala študentska gibanja, so se v poznih sedemdesetih letih nadaljevale s pojavom alternativnih gibanj, z novimi ekološkimi vrednotami, vrednotami nenasilja, emancipacije in v osemdesetih letih z novimi socialnimi gibanji z idejami participativne in neformalne demokracije, novim odkritjem duhovnosti.

4. Mladost kot stil življenja - mladinski moratorij.

V sedemdesetih in osemdesetih letih je mladina iz obdobja med otroštvom in odraslostjo ustvarila svoj lastni svet, ki ga odrasli ne morejo po svoje usmerjati, nadzorovati ali si ga prisvajati. Naj se zdi to še tako »vsakdanja stvar«, pa je vendar največji sociokulturni dosežek mladih v letih po drugi svetovni vojni. Proces osamosvajanja in izoblikovanja sveta mladih, združuje namreč številne druge pomembne sociokulturne spremembe, ki odlikujejo zlasti dogajanje v razvitih družbah druge polovice dvajsetega stoletja: detabuizacijo spolnosti, liberalizacijo medspolnih, družinskih in generacijskih odnosov, razvoj ekološke zavesti itd.

Kot vsak družbeni dosežek tudi sociokulturno osamosvajanje mladine ni samo po sebi razumljiva stvar.

Je rezultat kompleksnih zgodovinskih dogajanj in socialnih nasprotij ter vztrajnih in napornih prizadevanj posameznikov in posameznic ter skupin. Njegovo poglavitno gonilo je seveda pospešen družbeni in ekonomski razvoj sodobnih industrijskih in tržnih družb. Vendar pa je to le splošna družbenoekonomska podlaga za proces sociokulturnega osamosvajanja mladih, ki so jo mladi dopolnili s svojimi včasih radikalnimi posegi v kulturno in socialno tkivo sodobnih družb.

Prvi pogoj konstituiranja in se posebno modernizacije mladine je prehod iz čisto industrijskih družb v družbe storitev in konzuma. Le v njih se namreč lahko razvijajo in ohranijo specifična mladinska potrošnja, izkoriščanje prostega časa in zabave, ki so rodna tla za nastanek specifičnih mladinskih vsakdanjih svetov in mladinskih kultur. Zgolj intenziviranje industrijske modernizacije družbe, deagrarizacija prebivalstva, podaljševanje šolanja in osvobajanje mladih od pritiskov dela ne proizvedejo specifičnih mladinskih svetov, temveč le marginalno participacijo mladih v potrošnji in prostem času odraslih. Mladi pri tem še vedno pristajajo na uniformirane, od družbe, tradicije, družine, šol, politike, religije »dodeljene« oblike preživljanja mladosti.

Mladost kot prehodno obdobje k odraslosti se v modernih družbah najprej pojavi kot institucija uvajanja v odraslo družbo. To obliko mladosti imenujemo tradicionalna mladost ali psihosocialni moratorij, ki je v mladosti le eden od različnih moratorijev, ki jih lahko preživlja posameznik v svojem življenju. Vsak od teh pomeni začasen odlog ali prekinitev kakšne od obremenitev osebnih ali socialnih obveznosti. Socialno delovanje človeka zaznamujejo posebni ciklusi angaziranja in dezangaziranja v socialnem svetu.

(Izraz »mladinski moratorij« izhaja od E. H. Eriksona, ki je z njim označil obdobje, ki je osvobojeno neposrednega nadzora staršev oziroma odraslih ljudi. V tem obdobju mladostnik »eksperimentira« z različnimi izkušnjami, socialnimi vlogami in išče prostor zase v družbi (oblikuje svojo identiteto). Najtežja naloga za mladostnika je razreševanje njegove krize identitete, tj. najti povezavo med njegovo lastno samopodobo in predstavo, ki jo ima o njem socialna okolica.)

Moratoriji - torej ciklusi ali faze socialnega umika in socialne razdolžitve - strukturirajo tako vsakdanji svet v manjših časovnih enotah (v dnevu, tednu), pa tudi v daljnih življenjskih sekvencah. Pod vplivom nadaljnje modernizacije družbe, zlasti diverzifikacije različnih subsystemov, in se posebno diverzifikacije šolskih, izobraževalnih in na splošno socializacijskih poti, se od šestdesetih let naprej razvija nov tip mladosti, ki ima poudarek na izobraževanju in samooblikovanju mladega človeka. Pojav in krepitev mladosti kot izobraževalnega namesto prehodnega moratorija je ključna družbena sprememba mladosti, ključna sprememba v družbeni konstrukciji mladine kot družbene skupine v sedemdesetih in osemdesetih letih.

Proces integracije v družbo odraslih je vedno tudi proces socialne selekcije za posamezne družbene položaje. Te selekcije ne izvaja več socialno okolje posameznika, ampak predvsem izobraževalni proces in stopnja uspešnosti posameznika v tem procesu. Končna odločitev o doseženem statusu pripada sicer sistemu dela (zaposlitve), vendar na to močno vplivajo doseženi izobraževalni rezultati (certifikati, dosežene stopnje, zlasti akademske).

Kdaj, kako dolgo in v kakšnih okoliščinah bo mlad človek vstopil v kak moratorij ali ga zapustil, je družbeno regulirano in strukturirano. Posamezniku in posameznici po navadi ni prepuščeno, da sama odločata o tem. To pomeni, da je tudi mladost družbeno institucionaliziran moratorij.

Institucionaliziranje moratorija poteka v treh smereh:

- Mladost je življenjski moratorij, ki se oblikuje kot eden od mnogih v celotnem življenjskem poteku mladega človeka.
- Mladina se izoblikuje kot moratorijska socialna skupina v odnosu do drugih (moratorijskih in nemoratorijskih) skupin. Obstajajo namreč tudi moratorijske skupine, ki niso vezane na kako obdobje v življenju, temveč na socialne okoliščine (marginalne skupine).
- V okviru institucije mladosti se razvijajo značilni življenjski stili in habitusi (mladinski svetovi), ki se ločijo in osamosvojijo od realnih življenjskih položajev mladih ljudi. Druge skupine lahko imitirajo in prevzemajo te življenjske stile mladih in mladostniški življenjski načini postanejo splošni kulturni vzorci.

Mladostniški moratorij v modernih (industrijskih) družbah torej lahko idealno tipsko razdelimo v dve osrednji obliki: v prehodni moratorij in v izobraževalni (oblikovalni) moratorij. Poglavitne razlike med omenjenima vrstama mladinskih moratorijev lahko predstavimo v štirih dimenzijah glede na:

- trajanje, začetek in konec moratorija,
- institucije, ki skušajo nadzorovati mladost, - odnos med generacijami,
- stopnjo relativne kulturne samostojnosti.

M. Mead (1971) je uvedla tri tipe odnosov med generacijami kot različne oblike kulturnega transferja v družbi. V postfigurativnem odnosu med generacijami se mlajši učijo od starejših sodobnikov, v kofigurativnem odnosu se uče mlajši od starejših in hkrati narobe, v predfigurativnem odnosu pa se starejši učijo od mlajših (kulturni potencial leži v prihodnjih generacijah). Prehodu od tradicionalnih k modernim družbam ustreza tudi pomik od izrazito postfigurativnih medgeneracijskih odnosov h ko- in predfigurativnim odnosom.

Razlike med prehodnim in izobraževalnim moratorijem

dimenzije	prehodni moratorij	izobraževalni moratorij
1. trajanje	časovno, vsebinsko omejen, amaterski status mladih	časovno, vsebinsko razširjen, profesionalni status mladih
2. institucije nadzora	družina, soseska, kontrola je neposredna	šole, vrstniki, trg, kontrola je posredna
3. odnos med generacijami	predvsem postfigurativen, delno kofigurativen	predvsem predfigurativen in kofigurativen
4. stopnja kulturne avtonomije	nizka, profil kulturnih potreb podoben odraslim	visoka, mladinska kultura drugačna od odrasle

Študentska gibanja konec šestdesetih so pomenila popolno afirmacijo mladih kot političnega subjekta, družbena gibanja v sedemdesetih in osemdesetih pa so bila že proces »ukinjanja in preseganja« mladine in mladinskosti kot vmesnega ali prehodnega obdobja. V tem času se je zdelo, da proces nove modernizacije odpravlja družbene vzroke in potrebo po homogenizaciji mladih, saj s povečano individualizacijo, s podaljševanjem šolanja, z vse zgodnejšim sociokulturnim dozorevanjem mladih, predvsem pa zaradi nefunkcionalnosti množične ideološke interpelacije v razvitih družbah odpada potreba po socialni infantilizaciji celih generacij.

Teza o spreminjanju oziroma izginjanju klasične mladosti kot vmesnega ali prehodnega obdobja se je pojavila konec sedemdesetih let. Po mnenju T. von Trothe gre pri spreminjanju mladosti za strukturalno reorganizacijo socializacije, ki odpravlja potrebo po posebni vmesni fazi med otroštvom in odraslostjo. Namesto mladih govori o »mladih odraslih«, to pa je pravzaprav vrnitev v obdobje pred oblikovanjem mladosti oziroma mladine v modernih razvitih družbah. Hkrati s tem procesom naj bi se odpravljale oz. personalizirale vzgojne avtoritete, osvobajala spolnost, uvajal subkulturni pluralizem in spreminjalo znanje iz nevtralnega v družbenokritično.

Poglavitni razlogi za spreminjanje mladosti oziroma mladine so podaljševanje šolanja čez klasično mladost in posploševanje izobraževanja na vse socialne sloje, vedno večja individualizacija izobraževalnih poti, profesionalizacija socialnega nadzora. Ti procesi odpravljajo specifičnost mlade generacije kot ekskluzivno šolajoče se in odpravljajo potrebo po statusu »šolarja« oziroma ločujejo status mladostnika od statusa šolarja. Profesionalni proces socializacije se začne že s koncem otroštva in se razteguje na vse življenje. Vse to opušča potrebo po psihosocialnem moratoriju mladosti in uveljavlja izobraževalni moratorij mladosti. Opuščanje klasične mladosti in statusa mladostnika deluje tudi na sociokulturno sceno mladih. Poprej v geto subkulture odrinjeni »odklonski« kulturni in življenjski vzorci mladih postajajo vse bolj »normalni« del vsakdanjega življenja. Razlika med konformnostjo in odklonskostjo v vedenju se relativizira.

Ugotovitve o spreminjanju mladosti in mladine pomenijo predvsem zgodovinsko spremembo družbene reprodukcije generacij in generacijskih enot. Vse do sedemdesetih let so bili mladi močno vpeti v »produkcijski sistem« družbe. Njihovo šolanje in prosti čas sta jim sicer omogočala delno neodvisnost od produkcijskega sistema, vendar so bili tako šolski proces kot vzgoja doma in vsakdanja kultura v vlogi prihodnjih zaposlitev, delovnih nalog in trdno določenih socialnih vlog. S sirjenjem specifičnih mladinskih kultur, z vse bolj avtonomno mladinsko potrošnjo in s podaljševanjem šolanja, ki tudi ni več nujno v funkciji prihodnjega dela, se je razrahljala in močno individualizirala.

5. Življenjski svet mladih.

V zahodnem družboslovju so se prve ugotovitve o nastajanju specifičnih mladinskih življenjskih svetov pojavile v petdesetih letih, v obdobju »mladinskih nemirov«, vznemirjanja javnosti zaradi kršenja družbenih pravil in splošnega nespoštovanja »utrjenih« vedenjskih norm. Ta dogajanja so v literaturi o mladini zapisana kot uporništvo brez razloga, Upori polmočnih, kot pojav huliganov itd. Le malo avtorjev pa je spočetka izza teh prej kriminaliziranih kot pa zares kriminalnih dogajanj med mladimi videlo kaj več kot »anomijo mladine«, »socialno patologijo mladih« ipd. Šele dela sociologov, kot so bili Parsons, Bell, Tenbruck, Schelski, Eisenstadt, Coleman idr., s konca petdesetih let so preusmerila ta razmišljanja v bolj konstruktivno smer. Skupna teza teh sicer raznovrstnih avtorjev je bila, da se je v mladih generacijah izoblikovala specifična vrstniška skupinska pripadnost, vrstniška kultura mladih, ki sega čez razlike med družbenimi razredi in matičnimi kulturami (kulturami staršev) in ki vse bolj prevzema iz rok družine in šole tudi socializacijske funkcije.

J. Coleman je z raziskavo med ameriški dijaki iz leta 1958 podal nekakšen »kronski dokaz« za vse, ki so zagovarjali obstoj avtonomne mladinske (sub)kulture. Takrat je ugotavljal obstoj specifične kulture najstnikov. Kasneje se je ta teza razširila na celotno mladino oziroma na tezo o specifični in

avtonomni mladinski kulturi. S študentskimi gibanji konec šestdesetih let se je pozornost raziskovalcev mladine preusmerila od pretežno mlajše mladine (šolarjev, dijakov) k starejši študentski mladini. Teza o obstoju posebne mladinske kulture pa je tako pridobila pomen in težo.

Mladinske kulture sedemdesetih in osemdesetih let so bile veliko bolj raznovrstne v vedenjskih vzorcih in usmeritvah, kot skupine mladih iz petdesetih let. Vedenjski vzorci mladih, ki so se sprva nanašali le na stile oblačenja, na oblike uživanja v prostem času, na zavračanje običajnih norm vedenja, so se razširili na nov odnos do erotike, religije, politike, življenjskega poteka.

Že uporaba termina »mladinska kultura« predpostavlja majhno »kulturno revolucijo«, namreč odmik od dobro definiranih ter na visoke ideale in visoke kulturne dosežke oprtih socialnih in vrednostnih sistemov k vsakdanjemu dogajanju, k vsakdanjemu življenju. Zato je najbrž bolj utemeljeno govoriti o mladinskih kulturnih in življenjskih stilih kot o zgrajenih sistemih vrednot in kulturnih dobrin. Vendar tu sledimo ustaljenim terminom. Toda tudi pojem vrstniške (mladinske) kulture ne izraža dovolj družbenih inovacij, ki so jih v moderne družbe vnesli mladi v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. st. Te inovacije so globlje in bolj daljnosežne kot zgolj vsebine in oblike skupinske, generacijske (sub)kulture.

Tisto, kar dviga gibanja v mladinski vrstniški kulturi v drugi polovici dvajsetega stoletja nad meje vsakokratne in lokalne vrstniške kulture, jih posplošuje celo do nadgeneracijske veljave in obenem zagotavlja mladim relativno avtonomnost njihovega sveta, so po mnenju mnogih teoretikov javni skupinski stili.

Poudarek je na javnih, na tem, da stili ne ostajajo partikularni in lokalni. Presegajo nacionalne, slojne in razredne ter končno tudi generacijske meje, ker si jih včasih prilastijo tudi generacije odraslih. Govor, o »skupinskih stilih« pa pomeni, da ne gre za posamezne skupine mladih in njihovo vedenje, temveč za vzorce vedenja, imidža, govora, ki si jih lahko prilastijo medsebojno zelo različne skupine mladih.

Komunikacijski pretoki, ki so omogočali takšne prenose in posplošitve, so bili največkrat avdio-vizualni in mediji, zlasti specifični mladinski mediji in mladinski trg. Stili mladinskih kultur so se napajali pri sila raznovrstnih virih, pri segmentih preteklih zgodovinskih obdobjih, iztrganih iz konteksta, pri novih tehničnih napravah in možnostih, pri množičnih srečanjih mladine iz različnih dežel in kultur, pri simbolih in lokalnih stilih na rob potisnjenih skupin, pri tradicijah skrivnih združenj, pa tudi pri posnemanju in ironiziranju oblasti in družbene elite. Pomemben je bil ne le izvor stila temveč njegov učinek na vrstnike, neko novo splošno »sporočilo« in prepoznavno znamenje za novo splošno gibanje med mladino.

D. Hebdige je v svojih analizah mladinskih (sub)kultur opozoril na specifično kreativnost v oblikovanju stilov. Naslonil se je na strukturalistično estetiko in od tam prenesel termin in pojem »brkljarije« za razlago subkulturnih stilov. Gre za na videz kaotično mešanje različnih stilskih elementov v novo, za dominantno kulturo nenavadno in izzivalno povezavo. Stilski elementi subkultur izvirajo iz različnih predmetov vsakdanje rabe. V procesu »brkljanja« pa jih tvorci stila iztrgajo iz njihovega prvotnega vsakdanjega konteksta. Tako se pojavijo na novem, največkrat »nemogočem« mestu, ki pa postane združevalno mesto posamezne subkulture.

Subkulturni oblikovalci, stilov zavračajo vsakdanji red stvari na več ravneh: prisvajajo si vsakdanje predmete, ki so značilni za uporabo drugih socialnih skupin, kot jim posamezni ustvarjalec stila pripada, dajejo nov pomen predmetom, ki je nasproten utečenemu pomenu, medsebojno kombinirajo predmete, ki v splošni rabi ne sodijo skupaj, jih uporabljajo ob, »napačnem času«, na »napačnih mestih«, za »neprave osebe« itd.

Tudi gibanja t.i. kontrakulture iz poznih šestdesetih in začetka sedemdesetih let, ki naj bi po nekaterih pojmovanjih zajemala predvsem mladino meščanskega srednjega razreda, so poznala enake stilske strategije (simbolno in izrazno mešanico v hipijevskih gibanjih in psevdoproletarsko simboliko novolevičarskih gibanj).

Oblikovanje javnih skupinskih mladinskih stilov je vsaj na začetku nekaterih stilskih inovacij (kot sta bila na primer rock in punk) proizvedlo pomembno točko odpora mladinskih kultur proti pritiskom trga, komercializacije ipd. Ob nedvomnih manipulacijah z mladino prek trga pomeni oblikovanje novih stilov ravno nasprotno strategijo, namreč da mladi manipulirajo s trgom, z blagom, ki je mladim na voljo. Seveda sta obe manipulaciji včasih tudi v medsebojnem sozvočju, saj sta množična potrošnja in množična kultura hitro odkrili tržno privlačnost mladinskih skupinskih stilov.

Večino materiala za nastanek subkulturnih stilov je dajala mladim standardizirana mladinska kultura sama. Mladi zelo radi »preobračajo« in ironizirajo prav etablirane vzorce množične mladinske kulture. Prav tako ležijo v standardizirani in tržno uveljavljeni mladinski kulturi tudi osnovni mediji za širjenje subkulturnih stilov, na primer množična reprodukcija in propagiranje stilov, množična ponudba in potrošnja. Zato komercializacije mladinskih subkultur ne smemo videti zgolj kot obliko kapitalističnega prisvajanja subkultur in njihovega domestificiranja v dominantni srednjeslojski kulturi, temveč tudi kot nujen pogoj širjenja in profiliranja stilov med mladino in nato v drugih generacijah.

6. Pomik mladih h kulturnemu kapitalu.

Da bi avtorji pojasnili strukturne spremembe v razmerjih moči med mladostjo in odraslostjo v sedemdesetih in osemdesetih letih, so se nekateri od njih naslonili na koncept Bourdieuja o kulturnem kapitalu. Bourdieu je uvedel nove razlike med izvori kapitala, ki služijo temu, da kaka družbena skupina potrdi ali pa spremeni svoje mesto v socialnem in kulturnem prostoru. Razlikoval je med ekonomskim, socialnim in kulturnim kapitalom. Pomembno je, s kakšnim kapitalom razpolaga posamezna starostna skupina v družbi. Prav tako je pomembna relativna teza posamezne vrste kapitala v danem zgodovinskem obdobju.

Sodobne družbe po Bourdieuju označuje premik v medsebojnih odnosih med različnimi vrstami kapitala: ekonomskim, kulturnim in socialnim.

Prvi zajema tradicionalni kapital v obliki proizvodjalnih sredstev finančnih virov in institucij, ki obvladujejo gospodarstvo.

Kulturni kapital pomeni možnost poseganja v zbrano kulturno bogastvo družbe in izobrazbeni potencial ljudi.

Socialni kapital pa označuje možnosti mobiliziranja drugih socialnih struktur in skupin za cilje in namere posameznikov ali posameznih skupin. Vse te oblike kapitala pomenijo izvore družbene moči. Izvori moči se lahko menjajo; na primer posest ekonomskega kapitala se lahko izrabi za nakup kulturnih dobrin in privilegijev. Kapital pozna različne oblike obstoja. Tako na primer kulturni kapital lahko obstaja v »objektivnem stanju« (v umetniških izdelkih, v knjigah), v »institucionalnem stanju« (v doseženih izobrazbenih nazivih ljudi) in v »inkorporiranem stanju« (v posameznikih prisvojene in ponotranjene prakse in vrednote).

Sodobne razvite družbe naj bi karakterizirali čedalje večja družbena teža in moč kulturnega kapitala ter relativno upadanje družbene teže in moči ekonomskega kapitala. To sta povzročila hiter razvoj znanosti in tehnologije ter potreba po vedno boljši izobrazbi vedno večje množice ljudi.

Nemški sociolog J. Zinnecker je uporabil Bourdiejevo ugotovitev o relativni večji družbeni tezi kulturnega kapitala za razlago povečane družbene vloge in družbenega vpliva mladine v sodobnih razvitih družbah. Po Zinneckerju je tranzicija mladine iz industrijske v poindustrijsko moderno družbo povzročila, da je mladina postala ena od nosilnih skupin kulturnega kapitala sodobnih družb. Višje vrednotenje mladosti in mladine kot družbene skupine je torej mogoče razlagati kot posledico te prerazdelitve med družbenimi kapitali, saj je prav mladina bistveno navezana na proces reprodukcije in prisvajanja kulturnega kapitala modernih družb.

Iz obsega in sestave razpoložljivih kapitalskih resursov izhajajo značilne možnosti in pritiski na mlade, ki težijo k reprodukciji prevzetih vzorcev obnašanja, kulture, dela in izkoriščanja prostega

časa, družinskih oblik, vzgojnih vzorcev ipd. V naslonitvi na te reprodukcijske strategije se izoblikujejo posebni mladinski habitusi in posebne ideologije mladine. Toda bolj kot ta stratifikacija mladinskih habitusov in ideoloških predstav o mladini je pomembno, da se v vseh razredih mladina pomika h kulturni frakciji kapitala oziroma postaja njena vodilna reprezentantka. Zato se v vseh družbenih razredih in skupinah mladost zaznava kot čas za pridobivanje čim višje in kakovostne izobrazbe, višjih izobrazbenih in poklicnih nazivov, da bi mladi tako družbeno potrdili osebne pridobitve v kulturi in se osamosvojili od nadaljnjih tveganj.

Krepitev kulturnega kapitala nasproti ekonomskemu pa ima za mlade tudi negativno posledico tam, kjer v družbi še vedno prevladuje ekonomski kapital. Vedno daljša izolacija mladine od proizvodne sfere in s tem od virov ekonomskega kapitala spet slabi družbeno moč mladih. Mladi lahko to nadomestijo le z intenzivnejšim pridobivanjem drugih kapitalov, zlasti socialnega in kulturnega. Poleg tega je podaljševanje mladosti vendarle v funkciji sredstva in motorja družbene reprodukcije prav zaradi vedno večje potrebe vse družbe po kulturnem kapitalu. To zagotavlja mladim delež ekonomskega presežka dela družbe tudi brez njihovega lastnega pridobitniškega dela. Osvobajanje od pridobitniškega dela mladim omogoča udeležanje dolgoročnih »investicij«, ki se ne realizirajo šele nekoč v prihodnosti, temveč že v sedanosti, v družbeno zavarovanem in priznanem moratoriju.

Kulturni kapital si mladi prisvajajo v prostem času in s posestjo potrošniških predmetov, z različnimi naslovi in priznanji, za katere se morajo včasih zelo potruditi. V ravnanju s potrošniškimi predmeti se skriva veliko nakopičenega kulturnega kapitala, ki tako prehaja na potrošnike. Med sistemi naslovov in priznanj za mlade so danes najbolj izdelani športni sistem, industrija zabavne glasbe in tudi industrija novih tehnologij. Tretji izvor kulturnega kapitala so osebne kompetence posameznikov. Ne pojavlja se samo v visoki kulturi in nadaljnjem izobraževanju, ampak ga zaznavamo tudi v oblikovanju komercialnega okusa.

7. Od generacijske h kulturni modernizaciji mladine.

Celoten proces spreminjanja življenjskih in vrednostnih usmeritev mladih v sedemdesetih in osemdesetih letih pomeni intenziven tok kulturne modernizacije mladine. Kulturna modernizacija mladine sledi prvi fazi modernizacije, kjer se je mladina sploh šele izoblikovala kot razmeroma samostojna in razmeroma homogena generacijska skupnost. Lahko jo imenujemo kar generacijska modernizacija. Generacijska modernizacija mladine se je začela z industrijsko modernizacijo in je vrhunec dosegla v poznih petdesetih in šestdesetih letih. Izrazit pojav prve faze modernizacije mladine so bile vse izrazitejše vrstniške skupine mladih, ki so prve razvile svoje lastne vrednostne orientacije in življenjske stile. Opazna značilnost mladih je bila identifikacija z njihovo lastno generacijo. Značilni pojav prve faze modernizacije mladine so bili občasni, spontani in idejno neartikulirani ter partikularni upori mladih proti družbi odraslih.

Druga faza modernizacije mladine pa zajema obsežen in kompleksen proces preusmerjanja vrednostnih in življenjskih usmeritev, ki progresivno zajema vse obsežnejše segmente družbe in vse večji del populacije, začevši z najbolj izobraženimi in informiranimi deli mladine.

Poglavitne poteze procesa kulturne modernizacije so:

- vse večji odmik od sveta plačanega dela in zaposlitve kot centralne sfere vrednot posameznika k svetu prostega časa, potrošnje in zabave,
- sprememba spolnih vlog, pluralizem družinskih oblik, vse večje izenačevanje družinskih in zunajdružinskih skupnosti,
- sledenje novim stilom v potrošnji in množični kulturi, ki so jih prinašali in prenašali množični, zlasti vizualni mediji,
- individualizacija življenjskih usmeritev in življenjskih poti,
- vse večji pomen osebnih izkušenj, vrednot in idealov,

- poudarjanje »postmaterialnih« vrednot (kakovost življenja in medosebnih odnosov, svobodno odkrivanje duhovnosti zunaj ortodoksnih religioznih meja, visoko vrednotenje osebnih izkušenj nasproti tradicionalnim vrednotam, zlasti nasproti karierizmu, gonji za materialnimi dobrinami, socialno močjo itd.).

Te težnje se niso uresničevale enako intenzivno v vseh družbenih sferah niti ne enako v vseh delih populacije mladih. Značilno je, da so se najprej uveljavile spremembe v sferi potrošnje, prostega časa, zabave, množične kulture, nato spremembe v vrednotenju dela. Individualizacija življenjskih poti ter usmeritev in vzpon »postmaterialnih« vrednot pa so značilne predvsem za osemdeseta in devetdeseta leta.

Gledano iz današnjega zornega kota, gre pri prehodu iz industrijske v poindustrijsko moderno za obsežno in korenito spremembo v celotni konstrukciji socialnega življenja, ki je v funkciji radikaliziranja moderne. Prvo karakterizira tradicionalna industrijska proizvodnja s tekočim trakom kot paradigmo, z veliko porabo snovi in energij, ekološko požrešnostjo, drugo pa informacijsko vodena in obogatena proizvodnja, ki temelji na vložkih informacij in znanja, ne pa na količini vložene energije in snovi. Produktivnost družbe se seli iz medija tradicionalnih zaposlitev (mezdnega dela, vezanosti na »obrat«, »pisarno«, »fiksno delovno mesto«) v novo enotnost delo-izobraževanje-prisvajanje kulturnega kapitala.

Te poteze spreminjanja življenjskih usmeritev mladih torej natančno ustrezajo spremembam v globalni družbi. Ne moremo reci, kaj je bilo vzrok in kaj učinek, ali najprej kulturna modernizacija in nato spremembe v produkcijskem načinu ali nasprotno. Kakor koli že, mladina je bila »avantgarda« v teh kulturno-transformacijskih procesih. Zlasti mislimo tu na postadolescentški študentski del mladine, ki je bil sposoben tudi za kulturno ekspresijo in artikulacijo, ne le za prisvajanje in uživanje kulture.

8. Prestrukturiranje in dinamiziranje življenjskih stilov: individualizacija.

V letih od 1950 do 1990 se je zgodil verjetno nepovraten premik v ravnotežju moči med mladimi in odraslimi. Oglejmo si, kaj epohalnega se je zgodilo v teh desetletjih:

- podaljševanje izobraževanja in vedno višja izobrazba, več možnosti za doseganje družbenih priznanj, ki vodijo k višjim socialnim statusom in omogočajo kariero;
- višje družbeno vrednotenje mladosti in nižja vrednost odraslosti, ker je vedno manj tradicij in znanj, ki jih lahko in morajo starejše generacije predati mlajšim, ter manjša moč starševskih in drugih odraslih avtoritet;
- vse večje polje nasprotnih odvisnosti odraslih od mladih in nasprotnih učnih procesov, kjer mladi učijo odrasle;
- psihosocialno in kulturno osamosvajanje mladih, oblikovanje njihovega lastnega sveta, vrednot, politične presoje in ideologij;
- stilizacija življenja, oblikovanje posebnih življenjskih slogov in praks mladih, navajanje na vsakdanje potrošniške spretnosti.

Ta proces se je v devetdesetih letih na poseben način zaustavil in preusmeril. Družboslovna znanost je devetdeseta leta označila za leta novih tveganj in nevarnosti. To se zdi celo močnejše od izzivov, ki jih ponuja nadaljnja modernizacija z vsemi znanstvenimi, tehnološkimi, kulturnimi novostmi in spremembami. Najpomembnejši globalni izvori tveganj so: nagla, in zdi se, da za večino nepričakovana, zrušitev bipolarnosti, delitve na »kapitalistični« in »socialistični« blok in izbruh nevarnih nestabilnosti in vojnih kriz v Evropi in drugod po svetu, globalna ekonomska kriza in spremembe, ki jih prinašata s seboj nagla informacijska revolucija (poindustrijska modernizacija) in ekološka kriza (na ravni krajev, mest, regij, posameznih držav, planeta). Skupek novih izzivov in tveganj je našel svoj odmev in izraz na ravni družb, posameznih skupin, institucij in v ljudeh kot posameznikih, v njihovih spremenjenih življenjskih modalitetah in značajskih strukturah. Pod vplivom hitrih sprememb je zlasti proces socializacije oziroma odraščanja.

Nova informacijska modernizacija sodobnih družb nasprotuje stereotipnemu sprejemanju pričakovanj in zahtev okolja, povezanih s spolom, starostjo, socialnim izvorom, kulturno pripadnostjo posameznikov. Enostavno ne prenaša vnaprej definiranih in monolitnih osebnih in socialnih identitet, trajnih življenjskih stilov, prikljenosti posameznikov na kraj, stan, spol, izvor itd. Informacijska modernizacija terja od ljudi sorodno fleksibilnost in kreativnost, kot jo uvaja v proizvodni proces oz. v druge družbene procese.

Posameznik, ki skuša slediti intencam informacijske modernizacije, je tako rekoč prisiljen k individualnemu, osebnemu stilu življenja, dela, učenja. Nenehno se mora potrjevati kot »izvirna, kreativna oseba«, kot »fleksibilen« delavec itd. Če tega ne more prenesti, slej ko prej pade iz konkurenčnega boja za kreativna delovna mesta, za doseganje dobrega standarda [itd. in](#) pristane v množici tistih, ki živijo od slabo plačanih, predvsem pa neperspektivnih služb ali pa ostanejo brez dela. Zdi se, kot da posameznik sam neposredno postaja mesto križanja in posredovanja zasebnega in javnega, splošnega in posebnega interesa, institucije in osebnosti itd., poprejšnji posredujoči člani, kot so na primer družina, socialni sloj, razred, ideologije, pa nezadržno izgubljajo veljavo in vpliv. Poskuse oživljanja tradicionalnih rešitev (obnove trdne patriarhalne družine, tradicionalne morale, vrnitev žensk v družino itd.) je sicer zaznati po vsej Evropi, vendar nimajo možnosti na uspeh, saj nasprotujejo temeljnim intencam nove globalne modernizacije družb. So prej obrambna reakcija proti spremembam, proti občutkom, da ljudje izgublamo tla pod nogami, kot pa alternativna rešitev. V družboslovju se je za proces prestrukturiranja in dinamiziranja življenjskih stilov že utrdil naziv *individualizacija*.

Proces individualizacije je vse prej kot homogen in enoznačen proces. Nasprotno, je prav tako ambivalenten, kot so družbe, v katerih se razvija. To pomeni, da je individualizacija sama spet izziv in tveganje za ljudi. Temeljni izziv in tveganje je že to, da proces individualizacije delegira na pleča posameznika ali posameznice izjemno zahtevno psihosocialno integracijo v družbo, ki je bila doslej vsaj delno v rokah posredujočih institucij (družine, dela, raznih referenčnih skupin).

Težnja k individualizaciji je najočitnejša med mlado generacijo, saj se v mladosti začne oblikovanje trajnih življenjskih stilov in vrednostnih usmeritev. Pri odraslih se individualizacija kaže tako, da ne privoljujejo v utrjene socialne definicije, socialne vloge in poklicne profile, da vstopajo v individualno in konsenzualno določene partnerske in družinske zveze, se vračajo v izobraževalni proces, in so vse bolj pripravljene sami poskrbeti za svoje življenje in socialno varnost brez zanašanja na državo in druge institucije. To je tudi odziv ljudi na delno razgraditev obsežnih varovalnih sistemov socialne države, ki so blažili posledice nezaposlenosti in socialnega padca (pokojninskih sistemov, državno podprtega socialnega in zdravstvenega varstva, štipendij, pomoči nezaposlenim), in na zamenjavo letih z zasebnimi ustanovami in s samoorganiziranjem ljudi.

Individualizacija življenjskega poteka zahteva večjo pripravljenost za sprejemanje tveganih odločitev v poslovnem in vsakdanjem življenju, sposobnost ljudi, da »poskrbijo sami zase«.

9. Mladostniki pod vplivom kariere.

Mladostniki so pod velikim pritiskom da si pridobijo čim več in čim višjo izobrazbo, visoko kulturno raven in nanju vezana »priznanja«, »spričevala«, »nazive«, ki omogočajo družbeno promocijo, kariero, privilegije.

Poleg tega ponuja družba tudi vzporeden sistem formalnih in neformalnih priznanj v potrošnji in pri dosežkih v prostem času (šport, mediji, modni stili, posebne spretnosti)

Konkurenca na kariero on naslove, priznanja in spričevala vpliva na podaljševanje mladosti. Investicija v izobrazbo in osebnost mladostnikov pomeni vedno večji in osrednji strošek družin, uspeh mladih pa poglavitno merilo uspešnosti družin.

Zavest o tem, da so prednosti mladostnika v boju za boljši položaj v družbi toliko večje, kolikor več izobrazbe in družbenega kapitala si nabere v mladosti, se razširja na vse generacije in sloje. Zato se krepijo težnje, da se začne intenzivno šolanje že v zgodnjih otroških letih in da se šolanje podaljšuje v tretje desetletje življenja.

Približevanje mladosti kulturnemu kapitalu zbližuje to generacijo s tistimi skupinami v družbenem prostoru, ki imajo moč nad kulturnimi resursi, povezanimi z odgovarjajočim ekonomskim kapitalom. Življenjski stil skupin z močnim kulturnim kapitalom lahko označimo kot kulturalizem. Kulturalizem v otroštvu in mladosti pomeni, da otroke in mlade že zgodaj vzhajamo v spoštovanju do estetskih vrednot in umetniških dosežkov, da se v njih zbuja domišljija, igra, estetski čut in da se vzgajajo njihovi različni talenti. Ta vzgojni stil je oblikovan po idealni podobi negovanega in privilegirane meščanskega otroka in je bil doslej poznan v meščanskih izobraženih krogih in med intelektualci. Vzgojne in izobraževalne ustanove izgubljajo monopol nad vzgojo in izobraževanjem otrok in mladine. Zato pa se krepi ponudba in trg neformalnih izobraževalnih ponudb in zunajšolskih dejavnosti; glasbene šole, slikarske šole, računalniško izobraževanje, tečaji, predavanja, delavnice. Krepil se bo pritisk na starše.

Nadaljnja posledica je pospeševanje otroštva. Zaradi tendence po podaljševanju mladostniškega moratorija gre torej obenem za pospeševanje in upočasnjevanje življenjskega časa otroštva in mladosti. Vstop v osrednje družbene pozicije, trajna zaposlitev se pomika v kasnejša leta življenja, obenem pa se nekatere dejavnosti odraslih (kompetentnost na trgu dobrin, avtonomno oblikovanje življenjskih stilov) selijo v zgodnejša leta.

Že otroci so fascinirani nad mladostjo in njenimi možnostmi in skušajo otroštvo v skladu s tako anticipirano mladostjo. Kar izkušajo mladi, se prek vpliva medijev, starejših vrstnikov, z veliko hitrostjo seli v mlajše generacije. Dejavnosti mladinske kulture zato hitro postajajo domena otroške kulture.

Politizaciji mladosti sledi politizacija otroštva. Otroci so vse pogosteje objekti raznih anket in spraševanj. Njihovo mnenje je postalo zanimivo za družbo. Otroke in mlade družba prisiljuje, da že zgodaj odločajo o svojem življenju, da sprejmejo daljnosežne življenjske odločitve. Gre za nov proces zgodnje biografizacije. To spremlja povečano vlogo raznih svetovalnih služb, spreminja se retorika otroštva in mladosti. Povečuje se sposobnost otrok in mladih za refleksijo samih sebe in načrtov o prihodnjem življenju.

Individualizacija življenjskega poteka sooča mlade tudi z večjimi tveganji. Mladi se že zgodaj pripravijo, da s strategijami »vijuganja«, med različnimi biografskimi izbirami vnaprej omilijo svoje probleme, ki so obenem tudi problemi njihovih staršev. Zaželeni življenjski potek mladih postaja predmet »pogajanja« med starši in mladostniki.

Namesto kontrolnih sistemov družine in šole se uveljavljajo nove oblike socialne kontrole mladih, zlasti preko potrošnje, institucij prostega časa in kulturne industrije. Novi kontrolorji delujejo preko zgodaj razvirih vzorcev ponotranjanja napotkov, vzorov vedenja in potreb, ki jih ponujajo mediji in trg. Nove kontrole so posredne in zgrajene na formalnem principu enakosti ter svobode kupcev in porabnikov.

Kontrola postaja tudi vse bolj brezosebna, funkcionalna. Pojavlja se kontrola rezultatov daljših življenjskih obdobij. Vse to vodi do dolgoročnejših sprememb: mladostnike spodbuja k zgodnejšemu samo-upravljanju fizičnega in psihičnega počutja, mladi participirajo pri vsakdanjih užitkih odraslih (alkohol, droga, samostojno delujejo v potrošnih in storitvenih dejavnostih (trgovini, turizmu, kulturi, izobraževalnih dejavnostih).

10. Novo ravnotežje moči med generacijami.

Otroci in mladina sodijo na stran tistih, ki izgubljajo, saj se demografski delež mlajših generacij v primerjavi z deležem starejših generacij zmanjšuje. To nas lahko navaja k domnevi, da se tudi v družbi moč premika na stran starejših.

Otroci postajajo »luksuzno« blago, redka dobrina. To je kvantitativna stran. Kvalitativna stran kaže nasprotno podobo.

Mladi s podaljševanjem mladosti kompenzirajo manjšo zastopanost v družbi. Na mnogih življenjskih področjih so mladi že mnenjski vodje in pomembni nosilci novosti. Tako imajo prednost v modi in vsakdanji kulturi. Od tod se ta prednost seli tudi v politiko in ekonomijo. Mladi ustvarjajo koalicije z institucijami kulturne sfere, mediji, kulturno industrijo, z nosilci pedagoških in socialnih storitev. Te koalicije načenjajo legitimnost moči odraslih pri pridobivanju in uporabi kulturnega kapitala. Medgeneracijska nasprotja so se iz družine prenesla v javnost, v spopad mladih z vplivnimi institucijami, ter v spopad odraslih z ekspanziranimi skupinami mladih.

Spremembe v razmerju moči med mlajšimi in starejšimi se podobno kažejo v sferi zasebnosti, kjer mlajši prav tako pridobivajo ravnotežje moči. To se kaže v liberalizaciji vzgojnih stilov, v odpovedi kaznovanju in nasilju pri vzgoji otrok, čedalje bolj v neformalnih in bolj osebnih odnosih med odraslimi in mladimi. Starši imajo vedno manj potreb po formalnem izkazovanju avtoritete. Vedno bolj se uveljavljajo oblike reflektivnega pogovora med generacijami, intenzivna kultura pogovora. Otroci in mladi postajajo prej samostojni glede na odnos do izvornih družin in doma. Povezave med starši in otroki postajajo zelo elastične, tako, da mladi izkoristijo pomoč staršev le takrat, kadar se znajdejo v psihičnih ali ekonomskih težavah. Starši postajajo svetovalci, ne pa nadzorniki ali oblikovalci življenjskih poti otrok.

Medtem, ko se na eno strani zastrujejo abstraktne storilnostne zahteve (šola), se po drugi rahljajo omejujoče vzgojne zapovedi v otroštvu. V sistemu šole morajo biti otroci zgodaj soodgovorni za osvojitve življenjske poti in raznih nazivov; doma pa se lahko sprostijo od obveznosti. Tako za odrasle kot mlajše postaja družina enklava zasebnosti in sprostivne. Zasebnost vse bolj postaja mesto samorealizacije posameznika in ne mesto dolžnosti in obveznosti. Mladi zato težijo k partnerskim odnosom v zasebnosti, ne pa k hierarhiji in delitvi moči. Zato ima za mlade zaupanje v zasebnost tudi družbenopolitičen pomen.

Otroci pomenijo sestavino samorealizacije in profiliranja življenjskih stilov staršev. Imeti otroke je stvar življenjskega stila in želje, ter stvar presoje individualnih možnosti in odločitev.

Tudi za otroke družina izgublja naravo biološke naravne danosti. Vase bolj postaja način bivanja s pomembnimi bližnjimi ljudmi. Otrok lahko živi v različnih družinskih konfiguracijah. To, koliko starši cenijo otroka, postane življenjska vsebina in smisel skupnega življenja.

11. Mladina ob koncu stoletja.

Paradoksalen rezultat procesa kulturne modernizacije v zadnjih 10-ih letih 20.st. je nadaljnja zgodovinska in družbena dekonstrukcije (post)adolescentske oblike mladosti in mladine kot generacijske skupine.

Mladost kot individualno življenjsko obdobje se je diferencirala in razpršila na niz različnih oblik, od čisto moratorijskih do alternativnih oblik »juvenilne odraslosti«.

Rastoča specializacija v delitvi dela in raznovrstnost izobraževalnih poti ter sočasno komunikacijsko povezovanje, ki preči vse stanovske, spolne, generacijske, razredne in kulturne razlike, povzročajo rahljanje nekdanjih meja socialnih vlog in meja življenjskih prostorov družbenih skupin.

Mladost tako ni več prehodnica niti nasprotje odraslosti, temveč sta obe postali različni biografski dimenziji, ki sta vse bolj odvisni od pripisovanja posameznika, ne pa od utrjenih družbenih konvencij in definicij. Podobno se je zgodilo tudi s poklicnimi, spolnimi in družinskimi vlogami, razlikami med zasebnim in javnim, prostim in delovnim časom, učenjem in delom.

Danes ne moremo več govoriti o »mladinskih problemih« in »mladini« kot o tipičnem, določenem. Mladina ni homogena družbena kategorija, še manj skupina, ki bi se soočala z družbo. Mladi niso več nosilci potencialno karizmatičnih lastnosti, pristnih vrednot in zgodovinske inovacije. Mladina ni več zainteresirana za globalne spopade z družbo, čeprav jo kritizira. Pri mladih ni več zaslediti volje za spreminjanje »družbenih centrov moči« ali udeležbi v njih, Hkrati izginja generacijski upor med mladimi in odraslimi, zmanjšuje se odločilna vloga vrstniških skupin in mladinskih kultur v oblikovanju identitete v odraščanju. Vse bolj ga zamenjuje nov pojav medgeneracijske fuzije in solidarnosti.

Proces družbene dekonstrukcije mladina lahko teče v močno nasprotnih smereh (oživljanje tradicionalnih vzorov odraščanja; odkrivanje zasebnosti in družine, zblíževanje z odraslimi, iskanje ekonomske neodvisnosti mladih) ali pa nasprotno, v razgraditev odraslosti skupaj z mladostjo. Poznamo več novih življenjskih stilov, ki jih ne moremo uvrstiti med »mladinske« ali »odrasle« (menjava zaposlitve in nezaposlitve, vračanje v izobraževalni proces, fleksibilne oblike zakonskih zvez in družine). Mladi odpravljajo ne le sebe, ampak relativizirajo tudi smiselnost drugih starostnih in družbenih skupin.

5. J. R Gillis: »Mladina in zgodovina« /Dialogi Maribor 1999/.

1. Mladina v predindustrijski družbi.

Aries trdi, da predindustrijska Evropa ni razlikovala med otroštvom in drugimi prehodnimi obdobji do odraslosti. Obstajalo je »nejasno razločevanje med otroštvom in adolescenco na eno strani ter kategorijo, znano kot mladost na drugi. Ljudje niso poznali pojma adolescence in za izoblikovanje te ideje je bilo potrebno veliko časa«. Latinska izraza puer (otrok) in adolescens so uporabljali izmenično vse do 18. st. Glede na to, da se je mladost popolnoma enačila s tem, kar bi danes natančneje imenovali »polnoletnost«, pridemo do sklepa, da Evropejci niso poznali vmesne stopnje, ki bi jo lahko primerjali z današnjim pojmom adolescence. »Nihče ni pomislil, da se otroštvo konča s puberteto. Ideja otroštva je bila povezana z idejo odvisnosti. Otroštvo zapustiš samo tako, da zapustiš tudi stopnjo odvisnosti ali jo vsaj zmanjšaš od drugih.

Mladost so pojmovali kot zelo dolgo prehodno obdobje, od trenutka, ko majhen otrok prvič postane nekoliko neodvisen od svoje družine, navadno med sedmim in osmim letom starosti, do takrat, ko ob poroki v srednjih ali poznih dvajsetih letih doseže popolno neodvisnost.

Sociologija tega obdobja je kljub temu razmeroma jasna. Otroci so se zgodaj ločili od svojih družin in odšli živeti v druga gospodinjstva. Pri 14-ih je velika večina otrok živela delno samostojno kot služabniki, vajenci ali študenti. Prav ločenost od družine je dala predindustrijski mladini njeno posebno zgradbo in pomen.

Dokazi o mladosti kot o ločenem obdobju v življenju z lastno zgodovino in tradicijo prihaja iz različnih virov: ljudska tradicija, dokazi o delitvi na starostne stopnje pri aktivnostih v prostem času in praznovanjih. Ob novem letu in veliki noči so dečki in deklice plesali in se igrali igre, določene za njihovo starostno stopnjo. Na vaških zabavah so naščuvali mlade neporočene moške proti starejšim poročenim, kar je poudarilo razliko v starosti in položaju.

Nekatere prireditve so pripadale samo mladim, npr. oxfordski 5. november, kjer pride do pretepa med meščani in študenti.

V večini tradicionalnih procesij, tako cerkvenih kot posvetnih, so bile starostne skupine povsem razpoznavne. Ples, petje in glumaštvo ob praznikih so dokazi o starostnih skupinah.

Druženje mladih moških in žensk ob prazničnih priložnostih je samo ena od oblik institucionaliziranega druženja mladostnikov.

Te skupine so bile zelo podobne posameznim obrtnim in poklicnim združenjem, s katerimi so se včasih dopolnjevale.

Študentje in obrtniški pomočniki, novinci v vojski, v duhovniškem stanu in birokraciji so vsi imeli organizacije in tradicije, ki so jih razlikovale od otrok na eni strani in poročenih odraslih na drugi.

Predindustrijska Evropa ni poznala univerzalnega razlikovanja starosti, kot ga je vpeljala naša družba s sistemom šolanja. Vendar je družba priznala določeno idealno starost za vstop in izstop iz delne odvisnosti v mladosti (v Nemčiji birma – mišljena kot obred prehoda v mladost). Drug uveljavljen mladostniški ideal je bilo pričakovanje, da se bo mlad moških v poznih 20-ih poročil (prezgodnja poroka je izzvala grajo).

Te predstave so bile bolj ustaljene kot predpisane. Življenje naj bi doseglo svoj višek v prvih letih poroke, vrh življenja se smatra med poznimi 20-imi in sredino 30-ih let. Na otroštvo in mladost so gledali kot na manj pomembno, podrejeno obdobje v življenju, ki mu sledi obdobje tik po poroki. V družbi, kjer je le polovica rojenih otrok dočkala dvajseti rojstni dan, ni moglo biti drugače.

Hierarhija obdobj – z otroštvom, mladostjo in starostjo z različnimi stopnjami odvisnosti od zgodnje odraslosti, je pravzaprav jasna podoba ekonomske, socialne in politične starostne strukture predindustrijske družbe, kakor so jo videli tisti, ki so imeli družbeno in ekonomsko moč. Odvisnost so predpisali otroštvu, delno odvisnost mladosti in upokožitev starosti, kajti to je bilo v veliki meri edino zagotovilo, da so se kultura, lastnina in veščine prenašale iz roda v rod.

2. Razlogi za nerazlikovanje adolescence in mladosti.

Adolescenco povezujemo z določenimi nalogami osebne rasti, ki vsebuje spolna dozorevanja in oblikovanje osebnosti, medtem ko se na poznejša leta prenesejo odločitve o poklicu, izbiri partnerja, politični dejavnosti in ostalih družbenih odgovornostih.

Predindustrijska Evropa pa ni razdelila življenjskega kroga v tem smislu. Osebne, družbene in ekonomske naloge razvoja so bile prej sočasno kot zaporedno organizirane. To dejstvo pojasnjuje pomanjkanje razlikovanja med adolescenco in mladostjo v družbenem pojmovanju normalnega življenjskega kroga.

Prevladujoči ekonomski, demografski in biološki pogoji pojasnjujejo te razlike:

- ni obveznega šolanja, ki bi zamaknilo dostop do dela
- zaradi omejene družbene mobilnosti ni težav pri izbiri poklica,
- dečki pri osmem letu starosti so sledili očetovi poti brez razmišljanja o izbirah,
- pri 14-ih ali še prej so začeli z vajeinstvom;
- sinovi aristokratskega rodu so se pri 15-ih vpisovali na univerze;
- šolanje otrok je bilo običajno v vseh slojih razdrobljeno in vedno znova prekinjeno s sezonskim delom in drugimi bolj pomembnimi potrebami;
- začetek telesne in spolne zrelosti ni označeval nikakršnega preloma, ker so bili otroci navajeni prevzeti spolno vlogo odraslih že zelo zgodaj in nastop pubertete ni bil zaznamovan s spremembo v oblačenju ali z drugimi zunanjimi pojavi zrelosti. Imeli so manj težav pri obvladanju svojih bioloških sprememb.
- puberteta in z njo povezane fiziološke spremembe so se pojavile kasneje in bolj postopoma (3 ali 4 leta kasneje kot danes);
- otroci bogatašev so dozoreli prej kot otroci revežev (hrana);
- fiziološki razvoj, ki je povezan s puberteto, se je pojavil bolj postopoma – srednja 20-ta so norma zrelosti.

3.Odnos do otrok v predindustrijski družbi.

Pubertetni obredi so običajno družbeno določeni. V našem času se adolescenti od starejše mladine razlikujejo po tem, da živijo s svojimi starši. Ko mlad človek zapusti dom, prestopi v kategorijo mladosti. Predindustrijska družba ni poznala takšne razlike, saj so otroke pri 8-ih letih poslali živeti v

druga gospodinjstva. Včasih so pri 14-ih letih začeli z bolj formalnim vajeinstvom. Tako so večino svoje mladosti preživeli zunaj svoje prave družine.

Mnenje, da ta praksa izvira iz pomanjkanja čustvenosti, je sporna. V družini so ravnali skoraj enako z lastnimi otroki in z mladimi tujci; vsi so se morali enako vesti do gospodarja, Pater Familias, oče družine pa naj bi očetovsko skrbel tako za svoje služabnike kot za lastne otroke. V povračilo je bila dolžnost malega služabnika do gospodarja in gospodarice, »da ju ljubi in jima je naklonjen, kot je ubogljiv otrok naklonjen svojemu očetu«.

Mladi so morali ostati v podrejenem položaju, dokler niso s poroko ali dedovanjem dosegli statusa družinskega poglavarja. Nenehno so jih spominjali na njihovo delno samostojnost s podrejenim ekonomskim, družbenim in pravnim položajem v družbi.

Italijani so menili, da je na starostne odnose vplivalo pomanjkanje starševske nežnosti. Thomas Hobbes je to pripisal motivu sebičnosti. Starši so fante poslali v Oxford »samo zato, da bi se otreli vzgoje svojih otrok doma in to v obdobju, ko so otroci najmanj ubogljivi«. Ni presenetljivo, da so starši navedli se drug razlog za to, hoteli naj bi preprečiti morebitno razvajenost svojih otrok. Verjetno so za to obstajali različni motivi, toda v ozadju vseh pa se skrivajo demografski pogoji obdobja, življenjska dejstva, ki so v kombinaciji z ekonomsko strukturo predindustrijske družbe določala definicijo mladosti.

Najbolj ranljiva leta so bila leta najmlajših. Samo v nekaterih delih predindustrijske Evrope je več kot polovica rojenih otrok doživela polnoletnost. Soočeni z dejstvom, da bo preživel samo eden od dveh rojenih otrok, so bili starši v situaciji, ki se je močno razlikovala od današnje. Za zgolj enostavno reprodukcijo ljudi je morala biti njihova rodnost znatno višja, kot je danes. Več otrok je bilo rojenih preprosto zaradi potreb, ki so nastajale zaradi visoke umrljivosti. V vsaki družini so morali biti rojeni vsaj štirje otroci, da bi obstajalo vsaj 60% možnosti, da bo en moški potomec preživel očeta. Ker so socialne norme zahtevale, da bi moral sin naslediti svojega očeta po smrti ali upokojitvi, je družinska strategija potrebovala visoko plodnost tako pri kmečkih posestnikih kot tudi pri mestnem prebivalstvu.

Otroci v predindustrijski družbi so pomenili to, kar za nas pomenita pokojnina in invalidsko zavarovanje. Predstavljali so vrsto investicije, ki ni bila vedno izplačana, bila pa je nujna. Tako so Starši imeli dušni mir glede ohranjanja svoje lastnine in preskrbljenosti na stara leta.

Peter Laslett ugotavlja, kako malo pozornosti so odrasli posvečali svojim otrokom kljub njihovem ogromnemu številu. To je bilo deloma zaradi visoke umrljivosti v zgodnjih letih in zaradi dejstva, da starši nikoli niso mogli biti gotovi, kateri od njihovih otrok bo dočaka¹ zrelost. V takšni situaciji je bilo vedenje takratnih staršev gotovo drugačno od vedenja današnjih staršev, vendar ne zato, ker bi bili bolj trdosrčni, ampak zato, kot je menil Rousseau, ker bi s tem, ko bi jim posvečali napačno vrsto pozornosti, svojim otrokom bolj škodovali kot pomagali. Starši so bili poučeni, da je potrebno mlade seznaniti s smrtjo, tako z njihovo lastno kot tudi s smrtjo o njihovih bližnjih.

Knjige z nasveti so pripravljale starše na smrt njihovih dojenčkov, ki ni izzvala enakega gorja kot smrt starejših otrok. Okoliščine so zahtevale, da starši prihranijo sebi in svojim potomcem veliko razočaranje tako, da omejujejo pričakovanja za posameznega sina ali hčerko še vse tja do najstniških let.

4. Dedovanje in oblikovanje družine predindustrijski družbi.

Pozornost je bila seveda naklonjena predvsem moškim članom družine, na katerih je slonelo bogastvo in ime, ki sta se ohranjali. Navade dedovanja so se razlikovale od sloja do sloja in niso bile enake v vseh delih Evrope. V Angliji, na primer, se je dedna pravica prvorojenca (primogarnitura) upoštevala pri višjem in nižjem plemstvu ter buržoaziji, kmetje in obrtniki pa so svoje premoženje delili bolj radodarno, včasih so dali deleže celo hčeram. V nekaterih delih Francije in zahodne Nemčije je bila

delitev dediščine zelo razširjena, čeprav je tudi tukaj prevladovalo pravilo, da je bil najstarejši sin deležen največjega deleža. Pozornost, ki so jo posvečali samo enemu otroku, ni nujno bila v škodo drugih otrok, kajti na splošno so se zavedali, da je dobrobit vseh v družini odvisna od gladkega nasledstva v primeru smrti ali upokojitve staršev. Na primer, izguba družinske lastnine je lahko pomenila hkrati tudi izgubo naselbinskih pravic vseh preživelih otrok; to je bil udarec, ki jih je lahko prisilil v potepuštvo v obdobju pred možnostjo uveljavljanja, splošnega državljanstva in s tem povezanih socialnih pravic (do blaginje). Za hčere in celo mlajše sinove je bilo običajno, da so žrtvovali svojo dediščino za dobrobit vseh v družini in sicer tako, da so se ji popolnoma odpovedali in si izbrali, kot je to imenoval David Hunt, »pomembno gesto družinske vdanosti« - samski stan.

Tudi tam, kjer je bilo premoženje deljivo, je v sedemnajstem in osemnajstem stoletju prevladoval močan pritisk glede delitve dediščine, ki naj se ne bi delila na majhne dele, saj bi se tako premoženje izročilo in bi bil ogrožen obstoj celotne družine. V primeru dedne pravice prvorojenca so bili mlajši otroci, predvsem hčere, pa tudi mlajši sinovi odvečni. Rojeni zaradi pritiska visoke umrljivosti, so ti mlajši otroci predstavljali presežek družine, njihova koristnost pa se je zmanjšala v trenutku, ko je najstarejši sin po očetovi upokojitvi oz. smrti podedoval vse družinsko premoženje. Ta odvečnost je dajala mladini poseben pečat.

Bogate družine so lahko, in pogosto tudi so, poskrbele za svoj presežek sinov in hčera, tako da so obdržali doma, jih oskrbeli z ustrežno doto ali pa so jih poslali v uk za razne posle in poklice, ne da bi delili ali kako drugače zmanjšali družinsko premoženje. Mlajši sinovi so bili običajno vpeljeni na spoštovane položaje in so imeli vedno pravico podedovati naslov ali posestvo družine, če je najstarejši sin prekmalu preminil. Takšno žrtvovanje je bilo omiljeno s tem, da so jim njihovi očetje lahko priskrbeli dobro kariero in zakon.

V Franciji in Nemčiji je bil položaj mlajših sinov se bolj negotov, saj so bile razredne meje bolj izrazite, in otrokom, ki so imeli očete s plemiškim ali častnim naslovom, je bilo prepovedano, da bi se ukvarjali z mnogimi posli in poklici. Potrditev svojega statusa so si tako iskali z vstopanjem v duhovniški samski stan ali z iskanjem kariere v vojski in civilnih službah. Tudi hčere so bile v negotovem položaju; predvsem v državah, kjer je prevladovala katoliška vera, je bil samostan ugledna alternativa za dekleta. V predindustrijski družbi je bil odstotek neporočenih moških in žensk relativno visok in je znašal povprečno 10%. Samski stan žensk je prevladoval predvsem med revnimi, ki so si zelo težko privoščile poroko ali ponovno poroko.

Usoda odvečnih otrok je bila veliko slabša v revnih družinah. Glavnina prebivalstva je živela blizu bivanjskega minimuma in celo kmetje z zemljo in mestni obrtniki niso bili varni pred obubožanjem, ki je bilo posledica občasnih lakot, vojn, epidemij in naravnih katastrof.

Vemo, da so kmečki sinovi redko podedovali premoženje svojih očetov pred poznimi dvajsetimi leti, ko so njihovi starši umrli ali se prostovoljno upokojili in predali kmetijo na preužitek. V zadnjem primeru je najstarejši sin dobil kmetijo v zameno za oskrbo staršev do konca njihovega življenja. Končna delitev premoženja je navadno vključevala doto za hčere in manjše posesti za mlajše sinove. Podedovanje posestva ali družinskega posla je starejšemu sinu omogočilo, da se je takoj poročil in si ustvaril lastno družino in s tem obnovil družinski krog.

V predindustrijski družbi je bil obseg gospodinjstva sorazmeren glede na premoženje, revni pa so se preživljali le z veliko težavo. Če je otrok podedoval premoženje družine zaradi upokojitve staršev, so le-ti predstavljali se dodatno breme mlademu zakonskemu paru. V nekaterih primerih je lahko oče delal pri svojem sinu, njegova žena pa je pomagala pri gospodinjskih delih, kljub temu je njuna smrt mnogokrat pomenila odrešitev za že tako preobremenjeno mlado družino. Za kmete je bilo običajno, da so si najeli hlapce, ki so pomagali obdelovati zemljo ali opravljali gospodinjska opravila v času, ko so bili otroci se majhni. Kakor hitro je bil otrok dovolj fizično sposoben, so mu naložili delo. Običajno

so otroci začeli delati s šestimi ali sedmimi leti; to je bila starost, ki je bila postavljena glede na običaje in fizični razvoj.

Zaradi visoke rodnosti je družina v določenem obdobju imela več delovne sile, kot jo je potrebovala. Mlajši otroci so izpodrivali starejše in ti so si morali svoj kruh iskati drugod, njihov odhod pa je bil v olajšanje vsej družini. »Ustanovo služabništva lahko pojmuje kot prikrit način, s katerim je premoženje in delo prehajalo od revnih k bogatim.«

To je bilo tudi življenjsko obdobje, ko so mlade fante pošiljali v šole, vajeinstvo ali noviciat v cerkev. Odhod iz družine pa je bil predvsem odvisen od premoženja.

Običaj t. i. »terjajočega sorodnika« (»claiming kin«) se je ohranil v pozno 18. st. in je bil način, da so se družine rešile bremena presežnih otrok. Kadar je bilo v bližini večje mesto, je bilo običajno, da so tja poslali starejše otroke, včasih na že dogovorjen položaj, pogosto pa same »s trebuhom za kruhom«.

V času, ko je prebivalstva naraslo in je bilo več otrok kot ponavadi, je se več mlajših sinov in hčera odšlo in se prepustilo negotovi prihodnosti v mestih ali na mejnih kmečkih področjih. To se je zgodilo v obdobju od 1550 do 1630, ko se je angleško prebivalstvo podvojilo, presežni otroci pa so množično prihajali na prazna področja, kot so močvirja in višavja, pa tudi v razvijajoča se mesta. Sodobniki so bili prepričani, da so odkrili naraščajoče generacijske napetosti, in obstajala so gibanja, ki naj bi povečala avtoriteto gospodarjev domačij, delavnic in šol proti »kršitvam in uporom otrok nespodobnega obnašanja, ki osebno niso spoštovali poslušnosti staršev«.

Predindustrijska družba s svojimi omejenimi sredstvi ni mogla preživljati vsega naraščajočega prebivalstva. Neizogibna posledica je bilo pomanjkanje, lakota in zmanjšanje rodnosti, kar so dosegli s prelaganjem porok, uporabo prekinjenega spolnega občevanja in z zatekanjem k splavu in detomoru. Vsi aristokratski otroci so se poročili kasneje ali pa sploh ne. Najmlajši sinovi so bili tisti, ki so nosili breme samoomejevanja.

Lahko rečemo, da so najmlajši, odvečni otroci najbolj trpeli, tako socialno kot tudi ekonomsko, tudi v času naraščanja prebivalstva. Reakcija angleške aristokracije na demografsko krizo v sedemnajstem stoletju je bilo uvajanje strožjih pogodb o dediščinah. Dokazano je, da so očetje poskrbeli za to, da je , najstarejši sin dobil najboljšo izobrazbo

In skrbništvo, najmlajše pa so zanemarjali in jim dajali manj obetov kot kdajkoli prej. Najboljši partnerji za zakonsko zvezo so bili namenjeni najstarejšim, mlajši sinovi in hčere pa so se bili prisiljeni poročiti s partnerji nižjega stanu. Londonske obrtne in trgovske družine so na srečo angleške aristokracije sprejele povezavo s statusno nazadujočim plemstvom; to pa je skupaj z večjimi možnostmi v vojaških in civilnih službah omogočilo, da se je njihova situacija znatno izboljšala.

Starši so se poskušali rešiti presežka otrok tako, da so svoje sinove poslali v šole in na univerze, da bi si pridobili izobrazbo. Toda kmalu so se delovna mesta zapolnila, kar so sodobniki poimenovali »egipčansko obleganje gosenc«, in mlajši sinovi so se zatekli k uporu. Nekateri so se seveda navdušili nad novimi idejami enakopravnosti, drugi so našli olajšanje in rešitev v novem svetu, kjer je obstajala, kot je bilo rečeno, »dobra zaposlitev za mnoge mlajše brate in pogumne gospode, uničene od tukajšnjega pomanjkanja.«

Populacijski razcvet v poznem šestnajstem in na začetku sedemnajstega stoletja je prinesel v Anglijo poplavo določil in zakonov o naselitvi in vajeinstvo, ki so poskrbeli za otroke brez staršev in ščitili družbo pred temi »vztrajnimi berači«. Zakonodaja iz leta 1547 je omogočila oblastem sklenitev vajeniške pogodbe z beraškimi otroki moškega spola do njihovega štiriindvajsetega leta in z otroki ženskega spola do dvajsetega leta. Že čez dve leti so ta zakon umaknili, saj je bil prestrog. Zakon o vajeinstvo iz leta 1601 je določal, da so osiroteli otroci morali od svojega triindvajsetega leta v uk, ki ga je organizirala župnija. Potepustvo otrok po štirinajstem letu je bilo še vedno kaznovano kot zločin in v nekaterih primerih so otroke staršem tudi vzeli, če so ugotovili, da živijo v večnem brezdelju.

Župnijske oblasti so bile odgovorne za vaještvo beraških otrok starih od pet do štirinajst let, da bi »imeli svoj dohodek, ko bodo dosegli polnoletnost«.

Podobne disciplinske pritiske lahko najdemo tudi v šolskih in univerzitetnih zakonih istega obdobja. John Brinsley je leta 1627 zapisal, da so šestletne dečke »raje poslali v šolo zgodaj, da niso bili v breme družini in da so bili varni pred nevarnostmi in krizami, kot pa zaradi nekega velikega upanja ali želje, da bi se dejansko nekaj naučili«. Angleški internati so bili na slabem glasu, saj so sprejemali odvržene, nemirne, nepotrebne mlade. In ker je bila skrb za to marginalno mladino v Angliji in Evropi zaupana skoraj predvsem neporočenim moškim in ženskam, je šola opravljala dvojno funkcijo -olajšala je starše presežka otrok, hkrati pa priskrbela zaposlitev starejšim, ki so bili prisiljeni v neprostovoljno samsko [življenje](#).

5. Sistema bratske in očetovske avtoritete.

Lahko rečemo, da so najmlajši, odvečni otroci najbolj trpeli, tako socialno kot tudi ekonomsko, tudi v času naraščanja prebivalstva. Reakcija angleške aristokracije na demografsko krizo v sedemnajstem stoletju je bilo uvajanje strožjih pogodb o dediščinah. Dokazano je, da so očetje poskrbeli za to, da je , najstarejši sin dobil najboljšo izobrazbo

In skrbništvo, najmlajše pa so zanemarjali in jim dajali manj obetov kot kdajkoli prej. Najboljši partnerji za zakonsko zvezo so bili namenjeni najstarejšim, mlajši sinovi in hčere pa so se bili prisiljeni poročiti s partnerji nižjega stanu. Londonske obrtne in trgovske družine so na srečo angleške aristokracije sprejele povezavo s statusno nazadujočim plemstvom; to pa je skupaj z večjimi možnostmi v vojaških in civilnih službah omogočilo, da se je njihova situacija znatno izboljšala.

Starši so se poskušali rešiti presežka otrok tako, da so svoje sinove poslali v šole in na univerze, da bi si pridobili izobrazbo. Toda kmalu so se delovna mesta zapolnila, kar so sodobniki poimenovali »egipčansko obleganje gosonic«, in mlajši sinovi so se zatekli k upor. Nekateri so se seveda navdušili nad novimi idejami enakopravnosti, drugi so našli olajšanje in rešitev v novem svetu, kjer je obstajala, kot je bilo rečeno, »dobra zaposlitev za mnoge mlajše brate in pogumne gospode, uničene od tukajšnjega pomanjkanja.«

Populacijski razcvet v poznem šestnajstem in na začetku sedemnajstega stoletja je prinesel v Anglijo poplavo določil in zakonov o naselitvi in vaještvo, ki so poskrbeli za otroke brez staršev in ščitili družbo pred temi »vztrajnimi berači«. Zakonodaja iz leta 1547 je omogočila oblastem sklenitev vaještne pogodbe z beraškimi otroki moškega spola do njihovega štiriindvajsetega leta in z otroki ženskega spola do dvajsetega leta. Že čez dve leti so ta zakon umaknili, saj je bil prestrog. Zakon o vaještvo iz leta 1601 je določal, da so osiroteli otroci morali od svojega triindvajsetega leta v uk, ki ga je organizirala župnija. Potepustvo otrok po štirinajstem letu je bilo še vedno kaznovano kot zločin in v nekaterih primerih so otroke staršem tudi vzeli, če so ugotovili, da živijo v večnem brezdelju. Župnijske oblasti so bile odgovorne za vaještvo beraških otrok starih od pet do štirinajst let, da bi »imeli svoj dohodek, ko bodo dosegli polnoletnost«.

Podobne disciplinske pritiske lahko najdemo tudi v šolskih in univerzitetnih zakonih istega obdobja. John Brinsley je leta 1627 zapisal, da so šestletne dečke »raje poslali v šolo zgodaj, da niso bili v breme družini in da so bili varni pred nevarnostmi in krizami, kot pa zaradi nekega velikega upanja ali želje, da bi se dejansko nekaj naučili«. Angleški internati so bili na slabem glasu, saj so sprejemali odvržene, nemirne, nepotrebne mlade. In ker je bila skrb za to marginalno mladino v Angliji in Evropi zaupana skoraj predvsem neporočenim moškim in ženskam, je šola opravljala dvojno funkcijo -olajšala je starše presežka otrok, hkrati pa priskrbela zaposlitev starejšim, ki so bili prisiljeni v neprostovoljno samsko [življenje](#).

Ubogljivost mladine je bila toliko večja deloma zaradi družbeno rigorozno vsiljene pete zapovedi, katere razlaga je zajemala ne samo biološke starše, ampak vse gospodarje, ki so jim bili podrejeni. Robert Ram je leta 1655 označil »očete« kot: »1. naše biološke starše, očeta in mamo, 2. nase

državljanske starše, sodnike, guvernerje in celotno oblast. 3. naše duhovne starše, župnike, duhovnike in učitelje.«

Morda bi lahko celo omenili ekonomske očete, cehovske mojstre in podobne.

Patriarhalna vladavina v vseh svojih oblikah je bila nujna za vzdrževanje dolgega obdobja delne odvisnosti, ki je zaznamovala »mladost« v predindustrijskem življenjskem obdobju. Mojstri in gospodarji kmetij so bili zainteresirani, da so mladi čim kasneje prišli do polnih pravic odraslih, kajti dokler je njihovo življenje ostalo preprosto in varčno, so bili stroški vzdrževanja na posesti živečih hlapcev in vajencev relativno majhni. Mladina se je oblačila v stilu odraslih, vendar niso smeli nositi bolj razkošnih oblačil. Gospodarji so tudi skrbeli, da mladina ni pila, kockala ali se družila z nasprotnim spolom, imeli so tudi zakone za policijsko uro, da se vajenci in služabniki ponoči niso potikali po cestah. Morda najbolj zanesljivo varovalo, da si mladina ni prisvojila odraslih vlog, je bilo dejstvo, da so živeli pod isto streho z gospodarji. V Nemčiji so imeli zakone, ki so prepovedovali poroko pred končanim vajeništvom, toda prav dejstvo, da so mladi ljudje bili podrejeni hiši kjer so stanovali in so bili za svoje delo le redko plačani v obliki dohodka, jim je onemogočalo, da bi si sami začeli ustvarjati družino in tako se dodatno obremenili že tako omejene dohodke.

Patriarhat je bil gotovo pomemben pri oblikovanju značilnosti predindustrijske mladine, njegove učinke pa je težko ločiti od se ene institucije, ki je bila še bolj povezana s tradicijo mladine, namreč; bratovščine. Glavni organizacijski princip v 17. in 18. st. je bil koncept bratovščine, in v manjši meri sestrstva; ki je dal obliko in pomen skoraj vsem institucijam, s katerimi so prišli v stik mladi, razen gospodinjstva. Horizontalno povezovanje neporočenih mladih je bilo značilno ne samo za šole in univerze, ampak je bilo prisotno tudi v mnogih poklicih, vojski, birokraciji in duhovščini. Duhovščina je bila edina, pri kateri je samski stan predstavljal pomemben vidik bratovščine; bil pa je tudi pogoj za vajenstvo in del nekakšnega podaljšanega obreda prehoda v vseh obrteh in poklicih. Pri ceilih so obrtniške zveze poudarjale ideal čistosti in odloga poroke z dovršenimi podobami in rituali »bratovščine«, da bi okrepili družbene in moralne vezi znotraj skupine. Vstop v francoske *compagnonnages* in nemške *Gesellenverbände* je zahteval izdelano iniciacijo v kateri se je moral posameznik formalno odreči lastni identiteti kot član svoje družine, podvržen je bil nekakšnemu simboličnemu krstu v prisotnosti »botra«, ki so ga izbrali iz vrst novih bratov, dobil pa je tudi vzdevek, ki je moral ostati skrivnost za vse nečlane.

Namen tako študentskih kot tudi obrtniških ceremonij je bil tako moralen kot tudi poklicen in je v iniciiranca vnesel občutek obveznosti do poklicne etike obrti in »časti« članstva. Prepovedi nespoštovanja pravil so bile zavite v biblijski jezik In pogosto so omenjali podobo družine z gospodarji kot očeti, obrtniški delavci kot dobrimi sinovi, ali »dobrimi bratranci«.

6. Kmečka bratstva in njihove funkcije v predindustrijski Evropi.

Bratovske institucije so zagotavljale najstrožjo kontrolo mladine, posebno še za tiste mlade, ki so bili proč od svojih družin in rodnega kraja. Obrtniška bratovščina potujočih vajencev, (*Wanderjahr* v Nemčiji, *tramping* v Angliji in v povezavi s *tour de France*) je bila visoko institucionaliziran dogovor, ki je varoval in skrbel za obrtniške člane, medtem ko so bili na poti. Potovali so po celi Evropi od ene obrtniške hiše do druge in iskali zaposlitev ali, kjer to ni bilo mogoče vsaj pomoč. To je bil način s katerim so se preživljali preden so se vrnili v svoja domača mesta in se poročili. Obrtniške hiše, ki so jih francoski obrtniki imenovali kar »matere« so bile dejansko nadomestna družina. Služile so tudi kot prostor, kjer se je bilo mogoče organizirati in hujskati proti zlobnim izkoriščevalskim gospodarjem in od koder so lahko izvedli stavke in bojkote. Morda primarna funkcija *Wanderjahra* je bila zamotiti mlade fante pred poroko, ki bi lahko povzročila ogromne posledice za celotno skupnost in tako podaljšati stanje delne odvisnosti, dokler se niso pojavile nove možnosti v naravnem razvoju generacijskega cikla.

Tradicija samskega stanu v šolah in na univerzah je služila enakemu namenu tudi pri drugem razredu mladih ljudi. Tudi pri njih je šlo za kombinacijo očetovske in bratske vladavine, ki je želela institucionalizirati in regulirati podaljšano obdobje mladosti.

Univerzitetna pravila, ki so osamila mlade fante, kot da bi bili otroci in določala tepež za vse prestopnike ne glede na let, so odsevala prevlado patriarhata v 17. in 18.st. Hkrati je ta mladina imela veliko svobode in študentje so se lahko sami organizirali in ustanovili bratske oblike samovlade. Starejša mladina je poskrbela za mlajšo in vse do zgodnjega devetnajstega stoletja so bili mnogi najbolj prestižni angleški internati v veliki meri pod vodstvom lastnih študentov. Učenci so imeli svoje rituale iniciacije za novince, ki so utrdili solidarnost skupine proti učiteljem. V Nemčiji so bile podobnosti med študenti in obrtniški vajenci se večje. Novinca so imenovali *adolescens* in je moral opraviti veliko poniževalnih nalog, ki so lahko trajale tudi celo leto. Šele ko je opravil težke socialne in moralne teste, so ga sprejeli v družbo

kot »častnega tovariša« (ehrlischer Bursch). Tudi tukaj so obstajale napetosti med študenti in njihovimi profesorji, ampak v splošnem so najbolj razsvetljeni profesorji tistega časa, pozitivno obravnavali tradicijo študentske samodiscipline, navkljub njihovim izgredom.

Bratovski duh je v vsakem primeru dopolnjeval cilje latinskega izobraževanja.

Ti so bili tako družbeni kot tudi intelektualni; izobraževanje v težkem in vse bolj tujem jeziku ni bilo funkcionalno v ekonomskem smislu, vseeno pa je služilo kot nekakšen podaljšan obred prehoda za fante, ki so vstopali v elitni status, in poudarilo meje med njimi in ostalimi preprostimi ljudmi. Latinsko izobraževanje je služilo temu, da je izoliralo fante od sveta, predvsem ženskega, Domači jezik in tudi ženske, ki so ga govorile, je veljal za nevarnega; latinščina kot orodje segregacije pa je povečala odpornost moralnega značaja. Kot jezik izključno moške družbe je služila enakim namenom pri podaljševanju mladosti kot skrivni simboli in nerazumljiv jezik obrtnikov.

Univerze so imele tudi svoje organizacije bratovščin, ki so segale od nemških krajevnih bratovščin (*Landsmannschaften*) do bolj neformalnih skupin, ki so pomagale organizirati študentsko življenje. V večji ali manjši meri so vse nudile socialno in moralno pomoč, Praznični običaji študentskih bratovščin so bili podobni drugim predpoklicnim institucijam, kjer so se zbirali izobraženi neporočeni moški. Bratovščine mladih uradnikov in pravnikov so bile najbolj prisotne ob festivalih in praznikih, ko so poklicne skupine sodelovale v praznični svečanosti, zbijale hudomušne šale, se norčevale iz šibkih točk odraslih in nasploh postavile patriarhalni red na glavo, vsaj za kratek čas bučne zabave. Tradicijo norčevanja so si izposodili od srednjeveškega praznika norcev.

Na prvi pogled se zdi, da so te bratovščine izpodbijale Patriarhat, ampak tolerantnost odraslih nam kaže njihove prave funkcije, ki so bile globoko moralne in skrajno konzervativne. Odrasli so brez dvoma uživali v prostosti festivalskega veseljačenja, ki so jo predstavljali mladi, hkrati pa so razumeli potrebo po veseljačenju in občutku nadzora pri mladih, ki so bili proč od doma. Šele ko so se lokalne norčevske skupine začele vmešavati v politične in religiozne probleme, so jim začeli biti uradno nenaklonjeni, in celo takrat se je mnogim uspelo hraniti v osemnajsto stoletje.

Obrtniške, študentske in poklicne bratovščine so bile manjšinske institucije v družbi, v kateri je 85% prebivalstva živelo na kmetiji. Patriarhalno gospodinjstvo je zadovoljevalo pogoje večine mladih in hišni oče je imel dolžnost poskrbeti za tiste, ki so mu bili zaupani v oskrbo, da so bili deležni ritualov družinskega življenja - skupnega obedovanja, molitev, obiska cerkve, vstajanja in odhajanja spat -glede na letni čas in finančno stanje. Toda ne glede na to, kako skrbno se je trudil, da bi nadziral svoje varovance, so bili trenutki, ko so lahko pobegnili očetovskim očem. Mrtve sezone so bile kar pogoste in poleti, ko so opravili z drobnimi opravili, so topli večeri nudili možnosti za nekontroliran prosti čas. Poleg tega so bile situacije, ko so se mladi selili iz ene družine v drugo, čas, ki je bil do neke mere kontroliran s sezonskimi »zaposlovalnimi« sejmi, ki so imeli posebno mesto v koledarju mladih.

Prvi maj, se je povezoval s plesom, igrami in splošnim veseljačenjem. Njegova pomembnost ni bila samo v tem, da so se v trgovskih mestih zbrale velike skupine mladih, ampak predvsem v tem, da je to bil sicer kratek, ampak zelo globok trenutek sprostitev od discipliniranega dela in odvisnosti od patriarhalne družine.

Stubbs je bil eden od najstrožjih kritikov mladine in nasprotnik kakršne koli lahkomiselnosti. Takšni pretirani ceremoniali so bili dejansko izraz visoko organizirane in disciplinirane mladinske kulture, ki je obstajala po vaseh širom Evrope. Te mladinske skupine so si nadele različna imena - Opatije nereda v Franciji, *Bruderschaften* v Nemčiji in delih Švice - vse pa so kazale izjemno podobnost v obliki in namenu; to je bila bratskost med kmečko mladino v 16. in 17. stoletju, izvajanje funkcije socialne kontrole in moralne podpore podobne študentskim in obrtniškim bratovščinam v mestih.

O zgodovinskih začetkih kmečkih mladinskih skupin vemo zelo malo, toda zdi se, da so že stoletja morale biti integralni del kmečkega življenja. Najmočnejše so bile v zgodnji moderni Evropi na področjih, kjer delitev med bogatimi in revnimi ni bila tako globoka. Na takšnih mestih so vključevale vso mladino iz vasi od približno štirinajstega leta starosti vse do poroke. Medtem ko so bile glavne skupine skoraj v celoti moške, so ženske skupine včasih ustvarile tudi podružnično društvo.

V Nemčiji je vstop sovpadal s sprejetjem zakramenta svete birme, novinci pa so tu verjetno morali opraviti tudi iniciacijske obrede, vključno z opravljanjem ponižujočih nalog. V mnogih primerih je prevladovala striktna starostna hierarhija, samski moški srednjih dvajsetih let so bili vodje, dokler niso bili s poroko prisiljeni zapustiti skupine. Večne samske moške so tolerirali približno do tridesetih let. Kolikor je mogoče ugotoviti, solidarnost skupine ni našla nobene podpore v ločenih ekonomskih funkcijah ali življenjski ureditvi, kot je to značilno za starostne skupine v nekaterih afriških družbah. Nobeden od spolov ni živel zunaj običajnih družinskih enot, razen kjer so paša in podobni pastirski poklici odgnali mladino za kratek čas v letu iz vasi.

Medtem, ko so bile ekonomske funkcije skupine ničelne, so njihove družbene in moralne naloge cenili kot zelo pomembne. V nekaterih predelih zgodnje moderne Evrope so mladinske skupine služile kot lokalna vojska, ki se je urila skupaj in sodelovala kot skupina v družbenih slovesnostih skupnosti. Celo tam, kjer je vladna oblast prevzela vojaško funkcijo, je cerkev pogosto mobilizirala mladino, kar je dalo mladinskim skupinam pomembnost v religioznih procesijah, ki so zaznamovale pomembne dneve v krščanskem letu. Identifikacija mladine s krščanskimi simboli regeneracije izvira iz zgodnejše poganske povezave mladine s silami plodnosti, predstava, ki je bila med kmeti se vedno popularna. Poletni plesi in dvorjenje, ki so bili značilni za predkrščanska poletna veseljačenja, so postali ustaljeni del praznika svetega Janeza v srednjem veku; in cerkvene sankcije iger in drugih mladinskih aktivnosti ob pustu in veliki noči dodatno potrjujejo vezi med poganskimi tradicijami in krščanskimi predstavami o regeneraciji.

Pomembnost njihove funkcije se je zrcalila v visoki stopnji organizacije, v zahodni Nemčiji in Švici. Tam so v 16. in 17. stoletju imeli svoje zapisane zakone s preprostim sodnim sistemom, ki je predpisoval globe in druge kazni. njihova glavna skrb je bilo bolj moralno in spolno obnašanje kot pa same družbene zadeve. Glavna odgovornost zgodnjemodernih mladinskih skupin je bila uravnavanje spolnosti v skupnosti, še posebno dostopnost poroke.

Vemo, da so nemški *Bruderschaften* imeli močno kontrolo nad primernimi ženskami za poroko v vasi, omejevali so pristop lastnim članom, kakor tudi vsem vsiljivcem zunaj bratovščine in starejšim moškim, ki bi lahko zmanjšali število nevest. Te vaške vezi so igrale izjemno pomembno vlogo pri reguliranju vzorcev dvorjenja in celo pri izbiri partnerja. Spoznavanje, ki je imelo obliko nočnih obiskov, je uravnavala skupina sama in njene norme so dovoljevale obiske deklet v njihovih spalnicah, vendar je bil spolni odnos, razen pri zaročenih, prepovedan. Postavljena so bila rigorozna pravila »ležanja v postelji«. Mlajše fante, ki so bili prezgodaj zreli za dvorjenje, so starejši strogo obravnavali, in dekleta, ki so bila spolno zelo svobodna, so bila kaznovana, saj so njihova vrata okrasili z nespodobnimi simboli bodičastega grmovja. Vaški mladeniči so bili tudi nasilni do tistih, za

katere so menili, da jim zmanjšujejo možnosti za poroko. Proti svojim sovražnikom so lahko uporabili starodavne strašljive simbole, brutalno glasbo (bogokletne pesmi) in norčevalno mimiko.

Ponovne poroke so vedno izzvale največ ogorčenja, nasprotno pa so bile endogamne poroke partnerjev približno enakih let prilžnosti, ob katerih so mladinske skupine praznovale. V tem primeru je bila funkcija norčevalne procesije za mladoporočena obrnjena in par je glasna množica spremljala do njune poročne postelje. Poročno slavlje in sodelovanje Opatij je simboliziralo glavni cilj mladinske skupine, ki je poskrbela za podaljšan ritual prehoda od približno začetka pubertete do poroke.

Seveda so predindustrijske oblike bratovščin bile pogosto v nesoglasju z očetovskimi interesi pri izbiri partnerja. Starši so poroko jemali kot prilžnost za izboljšanje družinskega premoženja in statusa v skupnosti in za bogate kmete je bilo značilno, da svojim hčeram niso dovolili sodelovanja v vrstniskih skupinah, da bi obvarovali ta vitalni interes. V času velike populacijske rasti in obubožanja v poznem šestnajstem in zgodnjem sedemnajstem stoletju je bila moč mladinskih skupin izpostavljena velikemu izzivu. Vemo, da so bile vrstniške skupine šibke na področjih, kjer je vladala družbena in ekonomska heterogenost, posebno se v Angliji, kjer je delitev kmečkega prebivalstva na tiste z zemljo in tiste brez nje bila najmočnejša.

Nobenega razloga pa ni, da bi verjeli, da je gospodarska modernizacija, ki je imela za posledico pretrganje skupinske enotnosti, nujno pomenila zmanjšanje mladinskih skupin. V sedemnajstem in osemnajstem stoletju so te skupine postale celo pomembnejše in Robert Wikman je to imenoval »nekakšen popravek očetovskega despotizma«. Ostanki norčevalnih procesij so izražali skupinsko, moralnost in predanost tradiciji s tem, da so poudarjali spodrsaljaje tako mladih kot starih.

7.Spremenjene tradicije bratovščin v mestih in na vasi.

Še v zgodnjem devetnajstem stoletju je bilo mogoče zaslediti sledove običajev nereda v lancashirskih predilskih skupnostih. Bamford se je spominjal, da »je bodičevje označevalo žensko ki je nesramno neskromna, in bodika naskrivaj ljubljeno, rogovje ovc je pomenilo, da sta bila moški ali ženska nezvesta veja mladike je predstavljala resnico v ljubezni in brezova vejica je pomenila čedno dekle. Vendar je bila demografska situacija v mestih drugačna, godni fantje in dekleta niso bili tako omejeni in mladi so imeli manj skrbi s problemom dediščine in kontrole nad možnostjo poroke. Mnogi mladi, ki so prišli v predindustrijska mesta, so že obupali, da bi kdaj koli lahko podedovali zemljo, in tako niso imeli nobene pridobljene pravice, da bi vzdrževali ali regulirali tradicionalno poročno tržišče. Namesto tega so bili bolj nagnjeni k temu, da so skrbeli za cene kruha in tedenska plačila, to je pa pomenilo, da so stare kmečke oblike norčevalnih procesij v mestih šestnajstega in sedemnajstega stoletja dobile novo podobo.

Natalie Davis in Edward Thompson ugotavljata, da se je v mestnih okoljih zgodil izrazit premik od norčevalnih procesij proti ponovnim porokam k protestom proti sitnim ženskam, kot je bil proti pretepačem žensk. Za kakršne koli spremembe v statusu ženske naj bi šlo, le-te nakazujejo propad tradicionalne skrbi za godne partnerje. Zmanjšana skrb pri izbiri partnerjev je sovpadala z naraščajočim nezadovoljstvom nad drugimi vidiki življenja in vse pogosteje so s sredstvi običajev nereda začeli napadati ekonomske in tudi politične cilje. V 16. in 17. stoletju se je bratovščina *Opatije* nereda v francoskih mestih razvijala ob poklicnih, krajevnih in razrednih mejah ob prilagajanju tradicionalnih ritualov novim oblikam upora.

Rituali upora, nad katerimi je mladina imela monopol, so začeli izgubljati značilno starostno strukturo. Sredstva običajev nereda so uporabljali po mnogih kmečkih vaseh v svojem protestu proti veleposestniškemu izkoriščanju in proti državnim davkom in vojaški obveznosti. V Angliji je znana oseba med *Lordi nereda* imenovana *Mati Norost* - moški, preoblečen v ženska oblačila, z zamaskiranim ali potemnjanim obrazom - igrala pomembno vlogo v kmečkih uporih od 17. vse do

zgodnjega 19. stoletja. V svoji obupni obrambi pravičnosti so angleške množice v 18. stoletju spremenile neubrano, kričečo glasbo, ki je tradicionalno izražala moralno neodobranje razuzdancev, v instrument razrednega konflikta.

Seksualno in ekonomsko izkoriščanje sta bila vedno tesno prisotna v mislih ljudi in morda je bil porast izkoriščanja ubogih deklet od starejših moških, delodajalcev in gospodarjev domačij v zgodnjem 18. stoletju posledica obupanosti, revnih in razpada starih moralnih pritiskov, vključno z mladinskimi skupinami. V vsakem primeru so obscene kretnje in posvetne pesmi, ki so še vedno nosile sledi svojega originalnega pomena, našle svojo pot v politično, ekonomsko in celo religiozno polemiko. V veliko negodovanje cerkve in cerkvenih avtoritet so bile bratovščine aktivne v mnogih uporih v času med 16. in 17. stoletjem. Vse pogosteje so takšne bratovščine, kot so bile *Opatije* in druge, bile uradno prepovedane, kar je v končni fazi rezultiralo v njihovem razpadu.

Velika večina je imela včlanjene tako poročene kot tudi neporočene člane, s čimer se je izvorna funkcija podaljšanja samskega stana povsem okrnila. Med izobraženim prebivalstvom je ulični teater stare bratovščine *Opatije nereda* kot nosilca družbene in politične kritike zamenjala karikatura in pisana satira. Starodavna mladinska tradicija je lahko ohranila svojo avtentičnost le za zidovi združb, v Oxfordu, Cambridgeu in domovih študentov prava v Londonu. Nekatere oblike običajev nereda je mogoče prepoznati v veseljačenju londonskih »razuzdancev« v 18. stoletju, neotesanih mladih gospodov, ki pa s svojimi divjimi potegavščinami in nasilnim obnašanjem niso ohranjali moralnega in družbenega namena starih Opatij. Razuzdanci in njihovi vrstniki na kontinentu so bili cinični posamezniki, ki so se norčevali iz idej zmernosti in čistosti. Njihovo kolektivno vedenje je bilo groteskno in anarhično, zbrani v tolpe mladih kavalirjev, so se klatili po londonskih ulicah, napadali mimoidoče, nadlegovali nemočne ženske in nasploh delovali v nasprotju s tradicijo nereda.

Razuzdano veseljačenje novih mladinskih skupin, ki ni bilo več vezano na koledar prireditev in je bilo bolj poljubno kot ritualno, je označilo začetek novega obdobja v socialni zgodovini mladine.

V evropskih vaseh so mladinske skupine ohranile svoje funkcije še v pozno devetnajsto stoletje. Posebni pogoji, ki so od mladine zahtevali dolgo obdobje samozanikanja, so izginjal najprej v mestih in kasneje na deželi. Upad tradicionalnih poklicnih in krajevnih mladinskih oblik je sovpadal s pojavom kapitalizma v kmetijstvu in trgovini, z rastjo mest in s povečano centralizirano državno kontrolo. Z upadom kmetijskega gospodarstva se je povezava med nasledstvom in poroko začela hkrati in tako so se mladim odprle nove možnosti. Enako pomembne kot ekonomske, so bile tudi demografske spremembe, ki so se začele sredi osemnajstega stoletja. To je spremenilo razvojni cikel družine in z njim parametre otroštva, mladosti in odraslosti.

8. Demografska eksplozija v obdobju »prehoda« 1770-1870.

Tradicionalno povezovanje mladine z obnovitvijo in regeneracijo je služilo mnogim namenom. »Postavite mladino na čelo uporniških množic; kaj ne veste, kakšno prikrito moč imajo te mlade skupine, kakšen magičen vpliv imajo glasovi mladih na množico,«.

Toda ko so bile vloge zamenjane in so revolucionarji zasedli oblast, je bilo nujno, da so mladinske tradicije prevzeli tudi konservativci.

Pod temi manifestacijami nezadovoljstva so bile globoke demografske, gospodarske in družbene spremembe, ki so spreminjale poljedelsko Evropo v prvo industrializirano in urbanizirano družbo.

Modernizacija je na različne skupine različno vplivala. V obdobju od 1770 do 1870 so se mladinske tradicije ponovno razvijale v okviru razrednih mej. Delavski razred je razvil svojo posebno mladinsko kulturo, ki je bila organizirana okoli urbanih krajevnih tolpe, višji in srednji razred sta razvila lastne ekskluzivne oblike, vključno z modernim študentskim gibanjem in bohemstvom.

Tradicije niso vedno omejevale sprememb, ampak so z njimi medsebojno delovale tako, da so običaji sami po sebi postali pomembno gibalno preobrazbe.

John Stuart Mill je to imenoval »obdobje prehoda«, ko je »človeštvo preraslo stare institucije, in stare doktrine in še ni našlo novih.« Prehod se ne nanaša samo na gospodarske in politične strukture, ampak tudi na družino in individualni življenjski cikel, ki sta v obdobju med 1770 in 1870 šla skozi korenite spremembe. Pomemben dejavnik je bila strma rast prebivalstva, ki se je začela sredi osemnajstega stoletja.

Rast se je na začetku začela pod istimi pogoji visoke smrtnosti in visoke rodnosti, ki sta značilni za predindustrijsko družbo. Smrtnost otrok ni začela občutno padati vse do poznega 19. stoletja. Ostranjanje stopnje smrtnosti, ki so jih povzročale lakote, epidemije in negotova preskrba s hrano, so do srede 19. stoletja izginila, toda pogoji v novih industrijskih mestih niso bili takšni, da bi znižali smrtnost otrok, ampak se je ta v mnogih mestih se povečala. Znižala se je, ko sta pričeli učinkovati moderna medicina in higiena. Seveda se je odstotek smrtnosti močno razlikoval glede na področje in družbeni razred. Pravilo je bilo, da gostejše, kot je bilo poseljeno področje, večja je bila tudi možnost smrti. Bogastvo je igralo zelo pomembno vlogo in angleška aristokracija je določala napredek v svoji državi z življenjsko dobo. Življenjske možnosti so bile sorazmerne s položajem v družbi.

Največji napredek v nižanju odstotka umrljivosti dojenčkov je za aristokracijo kazal srednji razred. Toda za veliko večino delavskega razreda, ki je sestavljal 85% prebivalstva, je izguba otrok ostala pomembno življenjsko dejstvo vse do začetka dvajsetega stoletja.

Znižanje rodnosti je sledilo enakemu družbenemu in kronološkemu sosledju kot umrljivost, začelo se je jasno v višjih razredih, ki sta jim sledila srednji in nižji srednji razred, revne delavce pa je doseglo komaj na koncu 19. stoletja. Razredne razlike v rodnosti in umrljivosti so imele za posledico ogromne razlike v velikosti družine pri posameznih družbenih razredih. Med leti 1890 in 1899 so družine iz angleških poklicnih stanov imele povprečno 2,8 člana, za polovico manj kot fizični delavci, katerih družine so bile po velikosti se vedno predindustrijske in so povprečno imele 5,11 [članov](#). V Franciji se je družinsko načrtovanje uveljavilo v zelo razširjenem pomenu že zelo zgodaj.

Videli smo, da je v predindustrijski Evropi ravno stanje visoke rodnosti in umrljivosti povezano s posebnim vzorcem dedovanja in sklepanja porok zahtevalo, da so morali otroke odstraniti iz družin v tistem delu njihovega življenjskega ciklusa, ki je definiran in institucionaliziran kot »mladost«. Začetek industrializacije in urbanizacije ni takoj spremenil demografskih pogojev, ki so bili osnova tej tradicionalni družinski strategiji preživetja, vendar je spremenili vzorce dedovanja in sklepanja porok v tolikšni meri, da je resno prekinil stare razvojne vzorce. To je bilo najbolj očitno v nižjih družbenih razredih, še posebno med kmeti in obrtniškimi skupinami, ki jih je nova gospodarska ureditev prikrajšala za zemljo in delo; ostali so tako brez premoženja kot tudi brez poklica, ki bi ga lahko podedovali njihovi otroci.

Očeta ki je zavrnil, da bi zemljo prepustil svojemu sinu, so francoski kmetje pogosto imenovali oče, ki predolgo živi in v 19. stoletju je bilo značilno, da so tako v Angliji kot tudi na kontinentu ponovno napadli zakon dedne pravice prvorojenca (primogenitura). Soočena s prekinitvijo starih vzorcev očetovstva in bratovščine je mladina vseh razredov ponovno začela bolečo oceno tradicionalnih navad in vrednot. Rezultat tega procesa je bila množica novih vedenjskih vzorcev, ki so vsak zase predstavljali poskus določene populacije mladih, da bi obvladala izzive novega industrijskega obdobja.

9. Populacijska rast in spremembe tradicionalnih starostnih odnosov med kmečkim prebivalstvom.

S hitro populacijsko rastjo je bil povezan tudi zlom tradicionalnih povezav med dedovanjem in sklepanjem porok, kar je pomenilo, da se je status mladine bistveno spremenil, kar je omogočilo nove osebne in skupinske vzorce vedenja. V Angliji se je ta proces začel s kmetijsko revolucijo v 18. stoletju, katere posledica je bil množični odvzem zemlje, ki je prisilil kmete, da so postali

delavci brez zemlje. Zgodnje faze kapitalizacije kmetijstva so bile naklonjene mladim, saj se jim je povečala moč, ker so zaslužili več denarja. Povečana proizvodnja živil je za tržno gospodarstvo pomenila bolj intenzivno uporabo plačane delovne sile in propad stare patriarhalne ureditve, vključno s plačilom dela s hrano in stanovanjem. Do konca napoleonskih vojn se je povpraševanje po otroškem in ženskem delu povečalo, kar je opogumilo kmečko prebivalstvo v Angliji, da se je enakomerno povečevalo navkljub dejstvu, da je bil novi kmečki proletariat prisiljen večino obdobja preživeti z minimalnimi sredstvi za življenje.

Kmečko prebivalstvo je bilo razdeljeno v tri relativno dobro definirane razrede - velike veleposestnike, kmete zakupnike in delavce brez zemlje. Tradicija v hiši živečih delavcev in hlapcev je postala za veleposestniške elite družbeno in gospodarsko nesprejemljiva in mnogo je bilo tudi kmetov, ki niso več želeli, da bi njihovi sinovi in hčere sedeli za isto mizo s preprostimi ljudmi. Kjer so obdržali hlapce, so le-ti bili »pod stopnicami« in nič več del družine, kot je to bilo običajno v stari patriarhalni družini. Tržno usmerjeni veleposestniki so ugotovili, da je plačevanje dela s hrano in stanovanjem v vsakem primeru nedobičkonosno.

Isti družbeni razred, ki je v 16. in 17. stoletju tako ljubosumno varoval patriarhalni sistem, je bil zdaj pripravljen dati mladim delavcem njihovo neodvisnost in jih celo vzpodbujal, da si ustvarijo svoje družine, saj je bilo zdaj gospodarsko zelo ugodno, če je bilo veliko delovne sile.

Revno kmečko prebivalstvo, ki se je tradicionalno rešilo bremena svojih otrok s tem, da jih je poslalo v družine bogatejših kmetov, jih je moralo zdaj obdržati doma ali pa jih poslati še dlje v nova industrijska mesta. Očitno je, da so v poznem osemnajstem in na začetku devetnajstega stoletja skupna stanovanja staršev in otrok naraščala. V vsakem primeru je bilo to tisto, kar je kmečki sistem socialnega skrbstva vzpodbujal, saj so družine z otroki dobile podporo kot dodatek k plači. Bila pa je se ena stvar, boljša od poroke in družine, in to je bilo poročiti mater z nezakonskimi otroki.

Čeprav cilj rojevanja ni bil več dobiti moškega dediča, so revni kmetje se vedno gledali na veliko število otrok kot na najboljšo garancijo za zadovoljna stara leta. Kmečki delavci so se vedno imeli velike družine, saj so živeli od nanovo odkritega živila, krompirja. Na Irskem so imeli tradicijo deljene dediščine, ki je razdelila zemljo na manjše dele, vendar so starši kljub temu nadaljevali z veliko rodnostjo. Na koncu je ta irska strategija povzročila strašno prenaseljenost in lakoto, zaradi česar se je na tisoče mladih moških in žensk začelo seliti in tako se je starostna meja poroke za tiste, ki so ostali doma, dvignila. Na Irskem je bilo v zgodnjem devetnajstem stoletju mnogo zelo mladih družin, zato so po strašni lakoti leta 1847 hitro spet uvedli dedno, pravico prvorojenca in se s tem povrnili na sistem, v katerem so se mlajši sinovi zavezali dolgemu samskemu stanu.

V času visoke umrljivosti so družine upoštevali strategijo visoke rodnosti in tako imele presežek starejših otrok, ki so morali oditi od doma, ko je družina postala prevelika. Nič več niso bili pod okriljem kakšne družine in ker so imeli svoj dohodek, so si lahko ustvarili lastno družino. Socialno skrbstvo je prav tako vzpodbujalo mlade poroke in tako prispevalo k nadaljnjemu populacijskemu razcvetu. Mnogi so se naselili blizu svojih sorodnikov in niso kazali nobene želje, da bi se selili, kot je bilo to običajno. Župnijsko socialno skrbstvo, ki je dodelilo podporo samo tistim, ki so lahko pokazali pogodbo o naselitvi, je imelo veliko opraviti s tem, in preseljevanje z angleškega podeželja je med leti 1751 in 1831 dejansko upadlo. Tekmovalnost za nizke dohodke in nezaposlenost se je najbolj čutila v dvajsetih letih 19. stoletja in ustvarila krizo, ki se je začela v tridesetih letih z množičnim uporom revnih kmetov, znanim kot »Swing Rebellion«.

Ni presenetljivo, da so v tistem letu bili mladi neporočeni moški najbolj aktivni pri razbijanju strojev in požiganju kopic. To so bili moški, »ki so najbolj trpeli zaradi obubožanja, ker so dobili najmanj župnijske podpore in so bili pogosto prisiljeni delati najbolj ponižujoča in nesmiselna dela.

Na samo obliko tega upora so vplivale tako družbene navade kot tudi struktura delovne sile. Mladinske tradicije so prilagodili, da so služile ciljem gospodarskega protesta. Ritualni Bratovščine *nereda* so se izkazali za zelo učinkovite pri organizaciji celotnih skupnosti proti izkoriščanju;

maskiranje je bilo značilno za prve dni razbijanja strojev in procesije, ki so spominjale na mladinske binkoštno praznike in praznik oranja, so postale glavni način za zbiranje množice, zastraševanje gospodarjev ter za »zbiranje« stvari od bogatih v imenu revnih. Vodje tega upora so se imenovali za 'poveljnike'. Uporniki so bili »v splošnem zelo čedni mladi moški, ki so bili se posebno dobro oblečeni, ko so si za to priložnost nadeli najbolj praznja oblačila.« Podobne obnovitve mladinskih tradicij so bile značilne tudi za druge kmečke upore v tem obdobju.

10. Dodatna domača proizvodnja in propad tkanja na domu.

Podobne povezave med tradicijami in spremembami so bile značilne tudi za ostale predele Evrope, kjer je povpraševanje po delu prisililo vse večje število mladih, da so ostali v svojih vaseh, namesto [da bi](#) se selili kot nekoč. Kmetje so začeli dodajati svojemu kmečkemu dohodku se dohodek iz domače proizvodnje, saj so dobili bombaž od mestnih veletrgovcev; stkali so ga in ga prodali nazaj. Nov vir dohodka je omogočal tem in drugim takšnim skupnostim po vsej Evropi, da so preživele veliko večje število ljudi, kot je to bilo možno prej. Za tiste, ki niso imeli nobene možnosti, da bi podedovali zemljo, je bila domača proizvodnja še posebno zanimiva in je takoj učinkovala na zlom tradicionalnih vezi med dedovanjem in sklepanjem porok. Dohodek iz tkanja je omogočil mladim parom, da so se izmaknili starševski kontroli in si v zelo mladih letih ustvarili svoje družine. Mladina obeh spolov in vseh starosti se je svobodno mešano družila v urah brezdelja in tako uživala v oblikah druženja, ki so bile poprej rezervirane samo za starejšo mladino.

Poznavanje spolnosti, če ne že dejanska izkušnja spolnega odnosa, je očitno postalo mladini dosegljivo mnogo prej kot nekoč. Tekmovanje za partnerje se je vse bolj zaostriло, ker so dekleta in fantje, ki so se prej morali seliti zaradi pomanjkanja dela in dediščine, zdaj ostajali doma, zato je tudi nežnejši spol postal bolj bojevit.

Običaji skupnega ležanja so bili na voljo vse večjim vrstniškimi skupinam. Noči, ki so jih preživeli v takem druženju, so se množile in mladi, ki so imeli svojo lastno prisluženo žepnino, so uživali v pijači in oblekah na način, ki so ga starejši gledali z grozo. Nekdaj omejenemu krogu kmečkih sinov in hčera so se pridružili otroci revnih in tistih brez zemlje. Duhovščina in premožni kmetje so zastonj ostro napadali »beraške poroke«, kajti mladina je imela ne samo številčno moč, ampak tudi tradicijo običajev nereda, s katero so se upirali starejšim. (uničili so jim ograje in pomendrali vrtove).

Prepovedi nedeljskih plesov in predpisi zoper nočne obiske so bili v glavnem neupoštevani, ker so starši sami morali sprejeti - kot posledico svoje revščine in želje, da starejši otroci zapustijo dom - svobodo svojih otrok vključno z zgodnjo poroko.

Ker je dedovanje izginjalo, je očetovska moč izgubila veljavo in prednosti starejših otrok so se zmanjšale.

Domača proizvodnja je nudila možnosti za delo in je otroke zadržala doma dlje časa, hkrati pa tudi okrepila vezi med starši in otroki, ki so živeli z njimi. Tudi kadar so si sinovi in hčere ustvarili svoje družine, so staršem še naprej plačevali rento kot nekakšno zavarovalno premijo za stara leta.

Otroci so postali »podnajemniki« pri svojih družinah in sorodniške vezi, ki so bile še nedavno utemeljene na tiraniji dedovanja, je zamenjal bolj pragmatičen način, ki je mladim omogočal kar veliko svobodo, da se poročijo in si ustvarijo svojo družino, kljub temu pa še vedno prispevajo k vzdrževanju starajočih se staršev. Jasno je, da so gospodarske spremembe pomaknile ravnovesje nekoliko bolj v prid mladim kot staršem, toda kjer so bila na razpolago delovna mesta v domačem kraju, so se potrebe po preseljevanju drugam ali stanovanju pri drugih družinah izničile in to je pripomoglo, da so lahko družinski člani ostali skupaj dlje kot kdaj koli prej.

Domača proizvodnja je bila samo ena stopnička do industrializacije. Tkalci v švicarskih kantonih so preživeli do zgodnjega 19. stoletja, ko je njihov obstoj uničila konkurenca s tovarniško izdelanimi izdelki. Najbrž ni bolj žalostnega primera taksnega obsojenega poklica, kot so bili angleški ročni tkalci, katerih prihodnost je v zgodnjih letih industrializacije bila videti bolj rožnata, a je celotna obrt

s pojavom mehanskega tkalstva na začetku dvajsetih let 19. stoletja v končni fazi propadla. Do tega obdobja je preja, ki je bila narejena s tovarniškim vrtenjem, omogočala tkalcem in njihovim otrokom veliko dela, pospeševala je družinsko ekonomijo, v kateri so starši lahko svoje otroke obdržali doma dlje časa in jim tako posredovali neprecenljivo dediščino veščin in kulture. Za tkalske otroke je bilo delovno mesto tako šola kot zabava.

Propad domačega tkalstva in drugih podobnih obrti je pomenil razbitje družine in do srede 19. stoletja so imeli tkalci med delavskim razredom v mestu Lancashire eno od najnižjih stopenj generacijske kontinuitete. Ker niso imeli drugih možnosti, so stari tkalci vztrajali pri svojih umirajočih obrteh. Kljub temu svojih otrok niso vzpodbujali, da bi nadaljevali obrt, ampak so jih poslali v tovarne, kjer so bile možnosti za primerno plačilo veliko večje.

Za starejše izurjene tkalce je bilo težko, ko so sprejeli delo v tovarni. Ne samo, da je bila tam disciplina drugačna od tiste, ki so je bili vajeni doma, ampak je to pomenilo tudi motnjo v družinskem gospodarstvu in izgubo statusa. Generacijski konflikt med starši, ki so bili prezaposleni s tradicionalnimi vrednotami, kot je čast, in otroki, ki so iskali svojo prihodnost v novem industrijskem svetu, je bil tako neizogiben.

11. Propad obveznega vajeništva in politična radikalizacija mladine 1848.

Takšne napetosti so bile pogosto okrog institucije vaještva, ki je bila osnovni regulativni mehanizem tradicionalnih obrti. V Angliji je vaještvo postalo problem že v drugi polovici 18. stoletja, ko so funkcije te mladost podaljšujoče institucije oslabele zaradi konflikta med vajenci s *pogodbo*, in njihovimi mojstri. Veliko so bili krivi slednji, ki so tako kot veleposestniki ugotovili, da so stari načini skupnega stanovanja tako gospodarsko kot tudi socialno vse manj dobičkonosni. Mnogi delodajalci v Londonu so najeli mlade fante samo zaradi tega, ker so bili cenena delovna sila, in jih niso ničesar naučili, potem pa so jih vzpodbujali naj prekinejo vajeniške pogodbe, da bi lahko izterjali izgubljene premije. Najbolj prizadeti so bili tisti mladi, ki se niso mogli braniti, sirote in reveži, ki so sklenili vaještvo pod župnijskimi oblastmi, leta 1844, pa so to dolgo pogodbeno vaještvo ukinili.

Nezaželene vajence so dajali v najem kot poceni delovno silo, jih pošiljali v kolonije, predajali pomorskim tolpom, včasih so jih tudi umorili.

Mnogi angleški mojstri niso upoštevali patriarhalnega reda, ko so se otresli stroškov prehranjevanja, stanovanja in vseh skrbi za svoje vajence. Le manjše število mojstrov si je lahko privoščilo ali pa so si želeli svoje vajence obdržati pod isto streho, ko so zvečer zaprli delavnice.« Navada izplačevanja plač namesto preživljanja je še vzpodbudila neupoštevanje starih vajeniških omejitev: »Ne smejo obiskovati gostiln in pivnic, ne igrati kart, biljarda ali kakšnih drugih nezakonitih iger, ne smejo se poročiti in morajo svojemu gospodarju biti dan in noč na razpolago.« Prepiri, popivanje in obiski prostitutk so bili zelo razširjeni.

V Angliji so splošno obvezno vaještvo (z izjemo župnijskega vaještva sirot in revnih otrok) prepovedali leta 1814. Francoska revolucija je prepovedala cehovsko kontrolo, čeprav je v drugih kontinentalnih državah, se posebno v Nemčiji, ta običaj le počasi izginjal. Delodajalci so še vedno najemali vajence, vendar ne zato, da bi jih česa naučili, ampak ker so bili poceni delovna sila.

V zgodnjem obdobju po letu 1815 se je pojavilo ponovno oživljanje tradicij *Wanderjahra*, *trampinga* in *tour de France*. Te institucije so za krinko romantičnega potepanja odkrivale velike potrebe razreda mladih fantov, ki so bili vse bolj odtrgani od svojega poklica. Oblasti so v strahu pred posledicami potepništva otežile potovanje, ampak obrtniški pomočniki so se še dalje sklicevali na tradicijo, da bi branili svoje popotovalne pravice. V Franciji so *compagnonnages* doživeli ponoven razcvet pod vodstvom Aricola Perdiguierfay, ki se je zavzemal za moralne in socialne ugodnosti za mlade in si je pridobil podporo nekaterih tovarnarjev, ki so ugotovili da se pomočniški vajenci, ki pripadajo takšnim zvezam, bolje obnašajo in so bolj zanesljivi kot ostali delavci. Tudi v Angliji je sistem popotovanja

dobil nov pomen, predvsem v času stavk ali kriz, ko so obrtniki pošiljali svoje delavce v stran, da so se znebili bremena.

Shajališča obrtniških pomočnikov ali »matere«, kot so jih imenovali Francozi, so še vedno služila kot nadomestne družine, bratovščine »bratov«, ki so se prepoznali po skrivnih znakih in stiskih rok. V zgodnjem 19. stoletju so rituali bratovščin cveteli, delno, da bi ušli represiji oblasti, delno, da bi zapolnili socialno in emocionalno praznino. Slikoviti ceremonialni rituali bratovščine *compagnonnage* so pritegnili pozornosti in navdušenje intelektualcev, in v času reform Aricola Perdiguierja so imeli podporo »romantičnega gibanja«. Podpora razcvetu obrtniških bratovščin je bila predvsem socialna in gospodarska in manj kulturna, in ko so se obrti, na katerih so temeljile te institucije, ki so podaljševale mladost, vključile v industrijski sistem, so tradicije *Wanderjahra* zastarele.

Preden so popolnoma izginile, so institucije obrtniških pomočnikov vseeno služile nepričakovanemu namenu. Nekdaj so uravnale pritok kandidatov, ki so postali mojstri, zdaj pa so postale del širšega gibanja, ki je imelo močno politično konotacijo in je zahtevalo ukinitve vseh poklicnih privilegijev. V štiridesetih letih 19. stoletja so nemški obrtniški pomočniki zahtevali ukinitve vseh poklicnih združenj, katerih del so bili. Njihovi *Gesellenverbände* so razširili pogoje članstva, dobrodošli so bili delavci ne glede na obrt in sprejeli so tudi poročene moške. Nadalje je tradicija *Gesellen* s svojimi skrivnimi zapisegami in verigo povezav na širšem področju bila zelo primerna za zarotniške dejavnosti.

Stopnja radikalizma mladih obrtnikov se je pokazala še prej, v času revolucije 1848. Obrtniški pomočniki na Saškem so s pridom uporabili novo svobodo druženja in zahtevali prepoved pravil samskega stanu, ki so poročenim pomočnikom onemogočala, da bi kdaj koli postali mojstri. Obrtniki v drugih delih Nemčije so na mnogih področjih napadali naselitvene omejitve in zahtevali lažji dostop do obrti, ki so ga zapirale cehovske prepovedi.

Med samimi obrtniki se je razvila aristokracija in sicer - aristokracija 'z boljšimi plašči'.

Prav v času svojega razkroja so postale tradicije obrtniških pomočnikov najbolj politično eksplozivne. V zgodnjem 19. stoletju so bili nasilni protesti značilni za svoj tradicionalni status proti novim silam modernizacije, ki so jih zajele. Množice so v letih 1830 in 1848, sestavljali večji del spoštovani uveljavljeni obrtniki, lastniki trgovin in obrtniški pomočniki, ki so se z modernim orožjem demokracije defenzivno bojevali proti vse bolj tujemu svetu. Uporniki niso bili ne zelo mladi ne zelo stari. V Berlinu; kjer je bilo med mrtvimi v marčevski revoluciji leta 1848 zelo veliko obrtniških pomočnikov, je bila naloga mladine se eno dejanje v seriji protestov in uporov, ki so se začeli s tako imenovanim »krojaškim uporom« leta 1830. Upori obrtniških pomočnikov v letih 1830 in 1848 niso bili brez osnove ali tradicij. »Ti obrtniški pomočniki so bili zelo mobilni, vendar si moramo zapomniti, da za obrtniške pomočnike, kot na primer za krojače, velika geografska mobilnost zaradi institucije *Wanderschafta*, ni nujno vsebovala izkoreninjenosti v socialnem smislu.« Takšne in podobne institucije delavske mladine, nekdanje stebri stabilnosti, so bile zdaj prinašalke uporov. Stara miselnost o bratovščinah je v sebi nosila zarodke nove. Starodavne zamisli o bratstvu povsod v Evropi so se razširile do razrednih meja in zajele ves delavski razred, ne glede na obrt, zakonski stan ali starost.

12. Omejevanje selitve prebivalstva in povečana patriarhalnost zgodnjega kapitalizma.

Razširitev kapitalizma je delovala tako, da je spremenila ekonomske institucije delovne mladine.

Množična urbanizacija, ki se je začela v tridesetih in štiridesetih letih 19. stoletja, je radikalno spremenila selitvene tradicije mladih in prispevala k zamenjavi z njimi povezanih institucij z oblikami, ki so bile bolj prilagojene modernemu mestu. Prišleki v mestih so bili močno skoncentrirani v starostno skupino, ki jo danes imenujemo mladina. Mladi ljudje se niso vračali nazaj v vasi kot nekoč, ampak so v velikem številu postali stalni prebivalci mest. V drugi polovici devetnajstega stoletja so podeželska področja po Evropi začela ostajati neposeljena.

Tradicionalni selitveni cikel se je zrahljal in prostori za najemanje in nastanitev potujočih obrtnikov, so izgubili svojo privlačnost.

V Angliji se je popotovanje, ki je predstavljalo olajšanje v težkih časih, nadaljevalo. Starejši delavci so bili prvi, ki so z njim prenehali, ko so odkrili, da lahko uporabljajo podzemne železnice in tramvaje in si poiščejo delo na večjih urbanih področjih, na katerih so živeli, ne da bi morali zapustiti dom. V poznem 19. stoletju so mladi pomočniki se vedno potovali, vendar so njihove institucije zaradi gospodarske modernizacije počasi [zastarele](#).

Industrializacija in urbanizacija sta v nadaljevanju stoletja dejansko še bolj privezali mlade delavce k njihovim družinam in soseskam.

Izjemna revščina, povezana z visoko rodnostjo, je nujno povzročila generacijske napetosti, vendar je povezanost med sorodniki kljub temu ostala presenetljivo možna. V prvih fazah industrializacije je večina oblik domačega tkalstva vzpodbujala družine, da so ostale skupaj in da so otroci delali s starši. Z izumom predilnega stroja na vodo v devetdesetih letih 18. stoletja je bil ta del procesa prenesen za tovarniške zidove in uvedlo obdobje, s katerim je začelo biti otroško delo zelo iskano. prevzeli nadzor izurjeni odrasli moški predilci. Imeli so navado, da so zaposlili svoje otroke med osmim in devetim letom kot čistilce, jih povišali, ko so nekoliko odrasli, v česalce bombaža in jih med sedemnajstim in osemnajstim letom naučili presti. Na takšen način je lahko predilni mojster obdržal svojo očetovsko avtoriteto in poskrbel, da je družina do dvajsetih let devetnajstega stoletja ostala nedotaknjena. Pričevalci so opisali, da je takšna oblika družinskega gospodarstva zmanjšala, ne pa vzpodbujala mladinsko nemoralnost.

Tudi v rudarski industriji je zgodnja industrializacija povečala patriarhalnost. »Mladi premogovniški rudar je bil v vsakem pogledu last svojega očeta (tudi pri plači), dokler ni dočakal sedemnajstega leta ali se poročil.« Šele ko so se tovarne povečale in je zapletenost proizvodnega procesa odpravila predilne mojstre, se je očetovska avtoriteta v tekstilni industriji zmanjšala. Celotako pa je sorodstvo obdržalo svojo pomembnost pri iskanju in zagotavljanju dela v mnogih industrijskih skupnostih. Ker je mnogim delodajalcem zelo ustrezalo, da so zaposlovali vajence iz družin njihovih najbolj zvestih delavcev, je tovarna ostala vir podaljšane družinske skupnosti.

Mladi ljudje so se iz prenaseljenega podeželja selili v tovarniška mesta, kjer so iskali visoke plače in ženitne možnosti. To gibanje je prineslo olajšanje na podeželska območja in omogočilo stabilizacijo družinskega življenja. Vendar so mladi pogosto delovali kot izvidniki za tiste doma in so jih vzpodbujali, ko so si že ustvarili poznanstva in možnosti, naj tudi oni pridejo za njimi.

Večina tistih, ki so se preselili v mesta, ni nikoli imela v lasti lastnega podjetja in so se zaposlili v tovarni. Ker so otroke zelo radi zaposlovali, so bili starši pogosto odvisni od njih. Sorodniki so nudili stanovanje prišlekom, da so se lahko vključili v industrijski sistem. Službe za ženske v gospodinjstvih so dobili na enak način, tako da so tisti, ki so delali pri družinah, rekli kakšno dobro besedo v njihov prid.

V bistvu je tovarniška industrializacija uspešno prevzela tradicionalne kmečke navade preseljevanja za lastne namene. Vendar se je v tem procesu tradicionalna družinska strategija popolnoma spremenila, se posebno za tiste, ki so postali prebivalci mest. Svojih otrok niso bili več prisiljeni poslati od doma ob določeni starosti, zdaj je bilo zelo zaželeno, da so jih obdržali doma v tistem delu življenjskega cikla, namreč mladosti, ki se je nekoč povezoval z *Wanderjahre*. V angleških bombažnih mestih so delavske družine zdaj raje sprejemale otroke, kot pa jih pošiljale proč.

Opaziti je porast stanovalcev in zmanjšanje v hiši živečih hlapcev, še bolj presenetljivi so podatki o stanujočih sorodnikih. Industrializacija ni samo vzpodbujala družin, da so svoje otroke zaradi dohodka, ki so ga prinesli družini, obdržali dlje časa doma, hkrati je zdaj bilo veliko več tudi skupnega življenja mladih družin z ostarelimi. Tovarniško zaposlovanje je ustvarilo trigeneracijska

gospodinjstva, ne samo socialno, ampak tudi gospodarsko zaželena, ker so lahko starejši pazili na vnuke in so tako matere lahko odšle na delo. V zameno so otroci staršem lahko ponudili novo vrsto socialne gotovosti.

Lahko je bilo seveda tudi obratno; plače, ki so jo zaslužili mladi z delom v tovarni, so jih lahko spodbujale k večji neodvisnosti. Poceni najemna stanovanja so bila kot nalašč za tiste mlade, ki so hrepeneli po osebni svobodi, in obstajajo podatki, da so v večjih mestih mladi tvorili posebno subkulturo, ločeno od sorodnikov.

Obstajale so močne gospodarske vzpodbude, ki so težile k temu, da bi mladi fanti ostali doma do šestnajstega ali sedemnajstega leta, deklice še dlje. Do takrat so prispevali k družinskemu proračunu in zase obdržali delež denarja za lastno zadovoljstvo in prihranke. Ker so mladi doma živeli veliko ceneje kot v najetih stanovanjih, so lahko varčevali za poroko, medtem ko so hkrati izpolnjevali obveznosti do svojih staršev, bratov in sestra in tako je le malo otrok zapustilo svoje družine in glede na današnje standarde je sorodstvena povezanost med njimi ostala izjemno možna.

V primerjavi s kmečko situacijo, kjer je očetova dediščina zagotavljala pokornost, je bilo razmerje med starši in otroki bolj enakopravno, vendar so bile vsakdanje negotovosti in revščina, vključno z zdravjem, nesrečami in nezaposlenostjo, še vedno tako omejujoče, da je bila večina staršev s svojimi otroki povezana iz gole nujnosti.

Za delavske družine je bila revščina ciklična in tesno povezana s številom otrok in njihovimi leti.

Zdelo se je, da je starejša mladina nepotrebna, vendar ne na enak način kot v predindustrijski družbi. Plače mlajših bratov in sester so bile v pomoč najstnikom v družini tako, da so prispevale k povečanju družinskega proračuna, tako da so si lahko privoščili ločeno stanovanje ali celo poroko. Anderson ugotavlja, da so tudi mlajši otroci imeli določene ugodnosti prav zato, ker so se pojavili, ko je bil zaslužek v družini največji, in včasih so imeli tudi možnost šolanja, za kar je bil prvorojenec prikrajšan.

V vsakem primeru se je do srede devetnajstega stoletja življenjski cikel delavskih otrok močno spremenil.

13. Vrstniške skupine v začetku 19. stoletja.

Kljub temu še vedno ne moremo govoriti o obdobju življenja, ki ga poznamo pod pojmom 'adolescenca', ki bi nadomestilo tradicionalni delno odvisni status mladine. Večji del družbenega življenja mladih je bil še vedno bil organiziran okoli tradicionalnih vrstniških skupin. Ne glede na nove oblike bivanja so demografski in gospodarski faktorji ohranjali koristnost mladinskih skupin, ki so bile zelo podobne tistim iz predindustrijske družbe.

Vseeno je videti, da so si mladi priseljenci prikrojili mnoge kmečke tradicije, da bi zadovoljili svoje potrebe v urbanih naseljih. Vrstniške skupine so imele strogo moralno kontrolo nad svojimi člani, celo med domnevno spolno promiskuitetnimi sloji mladinskih uličnih prodajalcev veljala nekakšna koda časti. Fantje so bili znani po tem, da so disciplinirali dekleta zaradi nezvestobe zelo brutalno. Skupine mladih, starih od štirinajst do dvajset let so imele enak občutek za teritorialnost kot mladinske skupine na vasi, enako nasilno sovraštvo do nečlanov, še posebno do tekmecev, ki so se borili za naklonjenost lokalnih deklet. Skupine so si nadele imena sosesk ali se krstile z bolj izrazitimi imeni. V mestu Manchester je bilo življenje v takšni skupini znano kot »scuttling«, izraz, ki je pomenil »nekakšno željo uveljaviti premoč lastne soseske proti sosednji.« Starostna hierarhija je bila jasna, mlajši člani stari od štirinajst do sedemnajst let so se ukvarjali predvsem z od spolnosti ločenimi dejavnostmi, kot so bile šport in kockanje, starejši »bratje« pa so imeli nadzor in dostop do resnejšega dvorjenja. Zdi se, da so tudi dekleta ustanovila spremljevalne skupine, ki niso imele definirane lastne strukture, so pa pogosto delovale proti nečlanom in v imenu vrstniške solidarnosti moških skupin. Ko so si začeli dvoriti, so vrstniške skupine nudile nekakšen prostor za te aktivnosti. Mladi zaljubljenici so uvedli

sezonske običaje »sprehajanja« v večjih skupinah. Ob poletnih večerih so ulice tako velikih kot tudi malih angleških mest bile polne mladih ljudi.

Vrstniška pripadnost je lahko seveda služila tudi drugim, bolj sumljivim namenom in kriminalne tolpe mladih žeparjev, cestnih razbojnikov in drugih prebrisanih sleparjev, so kazale tesno prepleteno strukturo. Strogi, pošteni starši so poskušali svoje otroke odvrniti od takšnih tolp in ko jih niso mogli več obvladati, so jih včasih celo poslali na sodišča, saj je možnost za prestopništvo vedno obstajala.

Raziskave o prostituciji v istem obdobju kažejo, da so vrstniške skupine imele veliko moč, da so dekleta spravile na kriva pota, čeprav je jasno, da so v obeh primerih tako moške kot ženske delinkventnosti bile sirote in potepuški otroci, in ne tisti, ki so živeli s starši ali blizu njih, tisti, ki so se najbolj pogosto posvetili zločinskemu življenju.

Opazovalci srednjega razreda, ki so si tovarštvo razlagali kot odklonskost, so v stikih nasprotnih spolov videli le malo drugega kot razuzdanost. V angleških mestih so mladinske skupine nadaljevale vaške tradicije znotraj svojih lokalnih sosesk. Ulice so bile njihovi travniki, poročne zabave, sejmi in obiski cirkusa pa posebne priložnosti za zabavo in obrede.

Ulične tolpe so bile neke vrste šola za revne in so združevale mlade ljudi od začetka najstniških let do sredine dvajsetih let v vsestranskih učnih situacijah. Mladi ljudje so preko teh vrstniških skupin pridobili občutek za prostor in merila za posameznikovo vrednost. »Socialne vezi med spoloma, ki so se začele pri štirinajstih, so po srednjerazrednih standardih bile prezgodnje, a večina spogledovanja je bila docela nedolžna, bližja otroškim ljubezenskim igram in neslanim šalam kot pa odrasli intimnosti. Lily Montague, je ugotovila, da se je resno snubljenje začelo v poznih najstniških letih, pred zaroko je bilo potrebno daljše obdobje poznanstva. Čeprav se je mladina iz delavskega razreda poročala prej, so bile dolge zaroke zaželeni, saj so dekleta lahko testirala »resnost« svojih fantov pred poroko. Snubljenje je bilo poznano med spoštovanim angleškim delavskim razredom kot »hodenje«, pojem, ki je poudarjal svoj javni ritualistični značaj. Kot v vaških mladinskih skupinah so prijatelji služili kot nekakšna družbena in moralna porota.

Rast stanovanjskega ločevanja glede na razred je imela za posledico, da je vsaka soseska imela svoj specifičen socialni karakter; morda je celo vzpodbujala večjo kohezijo kot v časih, ko so različni razredi doseljevali isti prostor. Družbena delitev je povzročila upad starostno homogenih skupin, vendar so mesta 19. stoletja povzročila prav nasproten učinek, posebej zato, ker so odrasli ob premestitvi na delovno mesto morali sprejeti delno avtonomne vrstniške skupine kot podaljšek svoje moralne avtoritete.

Kar je tukaj zelo zanimivo, je ravnotežje med patriarhalnostjo in bratstvom: Starši, so bili več kot pripravljeni zaupati izobraževanje in kontrolo vrstniškim skupinam. V zameno so bile mestne mladinske skupine pripravljene ščititi interese staršev, kadar je položaj tako zahteval. Skozi vse zgodnje devetnajsto stoletje so rituali nereda ostali sredstvo upora v francoskih mestih. Ne glede na medgeneracijske napetosti so bili mladi in stari združeni v boju za svoje razredne interese. V Oxfordu so tradicionalne aktivnosti postale osnova za ekonomski upor, ko so se skupine moških in fantov potikale po ulicah in vzklikale parole za nižje cene kruha, na koncu pa so se zbrali pod okni kolidža Balliol in podprli stavko zidarjev.

V nadaljevanju stoletja so se upori mladine usmerili proti drugemu cilju splošnega nezaupanja delavskega razreda - šoli. Tudi tukaj opazimo solidarnost starih in mladih in v mnogih predelih Anglije so starši sami vzpodbujali upore proti šolskim oblastem, ko se je obvezno šolanje križalo z njihovimi prepričanji, da imajo pravico do dela svojih otrok. Revščina in negotovost sta povezovali mlade in stare, in na vse, kar je odvrnilo otroke od doma in zmanjšalo njihov delež k družinskemu proračunu, so gledali z žalostjo.

14. Zgodnji kapitalizem in otroci bogatejših družbenih slojev.

Ni presenetljivo, da so spremembe vplivale tudi na višji družbeni razred. Tudi v njem so se mladinske tradicije temeljito spremenile z novimi strukturami za podaljševanje mladosti, ki so služile drugemu sloju mladine v težavah.

Do šestdesetih in sedemdesetih let devetnajstega stoletja, ko je načrtovanje družine postalo med bogatimi vse bolj razširjeno, je veliko število otrok tudi zanje predstavljalo obliko socialne varnosti, bolj v smislu ohranjanja družinskega imena in premoženja kot pa prispevka k trenutnemu dohodku. Velike družine so bile še vedno nujne, saj so zagotavljale moškega dediča; čeprav je bila mortaliteta med višjimi sloji nižja.

Vse to je odražalo določeno vdanost v usodo, ki so jo bogatejši delili z revnimi. Rousseau in drugi pedagogi so jih opozarjali, da je velika investicija v šolanje majhnega otroka relativno veliko tveganje. To ni bil neusmiljen nasvet, saj je bil Rousseau eden glavnih zagovornikov bolj čustvenega odnosa do otrok, kar se je ob koncu osemnajstega stoletja dotaknilo tudi predstav izobraženih razredov.

V vsakem primeru, sentimentalnosti, ki so jo posvečali malim otrokom, mladina ni bila deležna, saj se je v tem obdobju prehoda v njihovem ravnanju do mladine zrcalila družinska strategija, ki so jo sicer novi gospodarski in socialni pogoji spremenili, hkrati pa se je še vedno obdržala tradicionalnost vsaj glede mlajših sinov in hčera, ki so jih lahko pogrešali pri tem, kar je Aries imenoval »kolektivna ambicija«.

In ker je stopnja umrljivosti pri višjih razredih sredi 19. stoletja začela upadati, je nenehna visoka stopnja rodnosti imela za posledico več nepotrebnih otrok kot nekoč. Pojavil se je problem, kaj narediti z mlajšimi sinovi in hčera. Kot skupina je bil srednji razred prvi, ki je prekinil z običajem, da so otroke pošiljali živeti v druge družine. Aristokracija s svojo mrežo pokroviteljstva je lahko bila prepričana, da bo poslala otroke na pravo mesto, toda novi bogataši (*nouveau riche*), katerih družben status je bil še majav, so bili v skrbeh, da bi izgubili status, če bi se njihovi otroci družili s slojem ljudi, kot so bili najeti služabniki. Dekleta so prva opustila služenje pri družinah in ker viktorijanski srednji razred ni odobral javnega izobraževanja žensk, niso imele nobene druge izbire, kot da so do poroke ostale doma ali, če so se odločile za samski stan, da so se preselile k bratu ali k drugim sorodnikom. Kar je zadevalo sinove, je bil srednji razred razdeljen na podjetniške elemente, ki so jim vse do srede 19. stoletja po opravljenem vajeinstvu omogočili, da so začeli s svojim poslom in na izobražene družine, za katere je formalna izobrazba predstavljala ključ do uspeha. Slednje so raje izobraževale svoje otroke doma, deloma tudi zaradi strahu, da bi se v okoliški šoli družili z nižjimi sloji. Vse do tridesetih in štiridesetih let devetnajstega stoletja, ko so postali internati vse bolj priljubljeni, so mnogi bogati otroci ostali doma vse do srede najstniških let, ko so preživeli sinovi nadaljevali študij na univerzi ali še bolj pogosto, začeli z vajeinstvom v obrteh in na poklicnih področjih.

Tradicionalne oblike preživljanja, kot je bilo potovanje peš, za naraščajoči srednji razred preprosto niso bile več sprejemljive. Neposredno uvajanje sinov v družinski posel je bil najcenejši način njihove oskrbe, vendar to ni bilo ravno v pomoč izobraženemu sloju. Ta je z aristokracijo delil sovraštvo do obrti in bil odločen, da jim bodo njihovi potomci sledili v lastnem ali podobno prestižnem poklicu.

15. Šolanje za akademske poklice v 18. in 19. stoletju.

Celo v osemnajstem stoletju je bilo šolanje za intelektualne poklice zelo razvlečen proces. Sredi devetnajstega stoletja so bili angleški zdravniki in odvetniki tipično starejši kot skupina poslovnežev in podjetnikov, razlika, ki je odsevala njihovo podaljšano izobraževanje. Do srede stoletja so bili

stroški domačega izobraževanja ali srednješolskega izobraževanja do sedemnajstega ali osemnajstega leta z dodatnim pet- do sedemletnim pogodbenim pripravništvom pogosto večji kot 2.000 funtov. V Angliji so bile samo državnopravne službe povsem na voljo tudi sinovom s skromnimi dohodki, saj je celo vojska zahtevala kupovanje častniških činov. Drugod po Evropi je bila situacija zelo podobna, razen v Prusiji, kjer je bila za visoke državnopravne službe potrebna univerzitetna pravna izobrazba, kar je pomenilo, da so bile tako drage kot drugi intelektualni poklici. Formalnim stroškom izobraževanja so samski moški, godni za poroko, morali dodati se stroške za vzdrževanje podobe poklicne in socialne sprejemljivosti..

Nič čudnega ni, da je leta 1868 angleška Šolska preiskovalna komisija ugotovila, da so bili višji stanovski razredi obupani zaradi stroškov izobraževanja. »Ker so sami dosegli takšno visoko izobrazbo, so zaskrbljeni, da njihovi sinovi ne bi zaostajali za njimi. Ničesar nimajo razen izobrazbe, da bi svoje sinove obdržali na visokih družbenih položajih.

Od srede 18. stoletja v Evropi in od dvajsetih let 19. stoletja v Angliji obstajajo podatki, da so starši obupno iskali olajšanje tega bremena in se zatekli k vsakršnemu sredstvu, da so njihovi še nezreli sinovi lahko začeli s kariero ne glede na posledice za posameznika. Starši so barantali za najcenejše pripravniške premije ne glede na kvaliteto učenja. Brezvestni zdravniki, odvetniki in drugi so najeli fanta samo zaradi njegovega dela, ga ničesar naučili in potem za nove izpitne neuspehe krivili njegovo lenobo. Kjer so se starši obrnili na srednješolsko izobraževanje, jih niso nič manj diskriminirali. V Angliji so lakomni učitelji izkoristili starševsko lahkovernost. V Prusiji so učitelji poročali, da so starši otroke silili v šole in kasneje na univerzo nerazumljivo zgodaj in z naglico. V poznem 18. in na začetku 19. stoletja so dečki na univerzo prišli še v tako mladih letih, da so morali razmišljati o predpisanih izpiti, da bi preprečili zlorabo, ki je vključevala tudi podkupovanje učiteljev. Do leta 1818 so uvedli zaključni izpit ob koncu šolanja, še prej pa so bili kriteriji napredovanja marsikje predmet norčevanja: »Red in disciplina med študenti sta skoraj popolnoma uničena, tako da med študenti in učitelji vlada konflikt namesto mirnega, zaupanja vrednega odnosa, ki bi bil v takšnih okoliščinah primeren.«

Pogoji v angleških zasebnih šolah istega obdobja so bili primerljivi, če ne še slabši. Tudi te šole so postala odlagališča, tako za sinove nižjega plemstva kot za potomce višjih srednjih razredov, od katerih velika večina ni imela možnosti nadaljnega šolanja na univerzi in so bili v državni šoli samo zato, da bi pridobili vsaj nekaj družbene omike, preden bi si poiskali delo v vojski, kolonijah ali, v skrajni sili, kakšnem poslu. Angleški internati so bili »velika semenišča, kjer je bilo skupaj na stotine dobrih in slabih razuzdanih fantov, ki so se družili, imeli so ves čas na razpolago zase. Brez nekega cilja v prihodnosti ali razloga za študij je učenec v zgodnjem devetnajstem stoletju gledal na učitelja kot na stražarja in ne kot na mentorja. Disciplina, brezmejno ohlapna ali brezobzirno stroga, je bila nujno povod za upor in tako so zgodnje devetnajsto stoletje zaznamovali nasilni šolski upori, od katerih je bil zadnji leta 1851 na kolidžu Malborough.

Veliko krivde za to nosijo lakomni učitelji, za katere je akademski uspeh njihovih fantov predstavljal samo toliko kot 'oglas za njihovo šolo'. V letu 1868 je Šolska preiskovalna komisija vendarle opozorila, da odgovornost leži tudi drugje. Vse prevečkrat je staršem kaj malo mar za izobrazbo. Vse prevečkrat se jim zdi, da izobrazba, ki je ni takoj možno spremeniti v denar, ni nič vredna in da »da prelagajo odgovornost celotnega izobraževanja svojih otrok na šolo, pri čemer zanemarjajo svojo lastno odgovornost.« Drugi učitelji so se pritoževali nad tem, da so starši svoje sinove izpisali iz šole, preden so jo zaključili, in so malo mislili na njihovo dolgoročno prihodnost, ampak le na trenutne koristi. Ravnatelji so bili soglasni, da starši nimajo nobenega spoštovanja do ciljev lokalne srednje šole.

Komisija si je zelo prizadevala za naraščajočo popularnost reformiranih (zasebnih) internatov, toda njihova priljubljenost je bila očitno velika tudi zato, ker so bili deloma v funkciji starševske želje po olajšanju.

Vendar so bile takšne šole dražje in tudi v poznih šestdesetih letih 19. stoletja višji stanovski razredi niso našli načina, kako bi se otresli bremena visoke rodnosti. Nadalje so se pogoji tistih, ki so jih »okoliščine prisilile, da z velikim družinami živijo v majhnih hišah« poslabšali, saj je stopnja umrljivosti v tem razredu med leti 1830 in 1870 upadla, to pa je pomenilo, da je bilo potrebno izobraziti še več preživelih potomcev.

Demografsko krizo so sestavljale posebnosti gospodarske rasti z zadetka devetnajstega stoletja, ki niso nudile primernih zaposlitvenih možnosti za izobražene. Med aristokracijo se je v 18. stoletju spet pojavil problem mlajših sinov še posebno na kontinentu, kjer so osiromašeni plemiči postali breme tako za državo kot za družbo. V Prusiji, kjer so vojaške in državnopravne službe prej nudile primerno zaposlitev za to skupino, ti poklici niso več ustrezali potrebam plemstva povečujočega se srednjega razreda, ki je izpodrival monopol starih elit nad najboljšimi mesti.

Za tiste brez upanja na zaposlitev ali poroko je mladost sama postala kot bivanjska nočna mora, ki se je zrcalila v delih *Sturm und Dranga*, katerega glavni junaki so neizbežno igrali like mladih izobčencev. Njihovo gibanje ni bilo politično v pravem pomenu besede, čeprav so z Wertherjevim načinom oblačenja v udobni plašč in odpeto srajco izražali upor do visoko formalizirane družbe osemnajstega stoletja.

Ta prva generacija mladih romantikov je vzbudila neodobravanje starejših, ki so jih obtožili vseh mogočih izgrediv. Toda upor mladih je bil popolnoma duhoven. V sedemdesetih letih devetnajstega stoletja so se zbirali v majhnih, neformalnih skupinah, kjer so se pogovarjali o svojih idejah in vzpodbujali misel moralne samoohranitve. Bistvo te in drugih samozvanih *Bruderbünde* tega obdobja je bilo »razširjati religiozne vrline, občutljivost in popolno nedolžno duhovnost.« *Bratovščina Hainbund* je samo iz moškega prijateljstva razvila nekakšno posvetno religijo, v kateri je bila mladina zbirališče vsega, kar je družbeno in kulturno sveto. Ta tradicija se je začela leta 1747 z ustanovitvijo *Der Jüngling*, moralnega tednika. Tednik se je jasno zoperstavil dominantnemu družbenemu izumetničenju tistega časa, uvozu francoske mode in okusa. Na dame v znamenitih salonih so gledali z enakim zaničevanjem kot na kurtizane in tako se okrepili čaščenje moškosti, ki je bilo del gibanja že od zadetka.

Za angleško mladino iz podobnega družbenega okolja je bilo demografsko in gospodarsko stanje manj težavno. Za angleške mlajše sinove je bilo bolje poskrbljeno zaradi naraščajočih gospodarskih možnosti doma in v tujini. Nadalje je aristokratska tradicionalna moč pokroviteljstva in kupovanja zadovoljevala potrebe vse do sedemdesetih let devetnajstega stoletja, ko so zaceli upoštevati zasluge in se je njihov tradicionalni monopol začel manjšati. Kriza se ni pojavila vse do tretjega desetletja 19. stoletja, ko so angleški intelektualni poklici postali prenatrpani.

Do petdesetih let devetnajstega stoletja so znova kritizirali dedno pravico prvorojenca in zasnovali temeljite načrte za dostojno zaposlovanje presežnih otrok.

Napoleonske vojne so omogočile, da so mladi lahko svojo energijo sprostili v vojaških službah, ampak z demobilizacijo in ekonomsko krizo, ki je sledila po letu 1815, so se težave, ki so bile očitne že v osemnajstem stoletju, še okrepile. Na celini so se mnogi obrnili k višjemu izobraževanju, da bi dosegli ali obdržali status, ampak tudi tukaj se intelektualni poklici niso množili do te stopnje, da bi bili zmožni sprejeti toliko usposobljenih diplomantov.

V Franciji je bila situacija zelo podobna, vladala je »želja po moči in pravih poteh, pri katerih vztrajna pridnost in neomajne ambicije lahko zagotovijo uspeh v življenju.« Tako v Nemčiji kot v Franciji je bil industrijski razvoj prepočasen, da bi lahko sprejel več kot le majhno število izobražene mladine. In četudi bi bil hitrejši, bi mladim tradicionalni prezir izobraženih do trgovanja onemogočal, da bi si opomogli. Do srede 19. stoletja je višja izobrazba bila povsod bolj klasično kot tehnološko usmerjena in je mlade skoraj izključno pripravljala za poklice v cerkvi, pravu, medicini in državnoupravnih službah. Ko se je kriza prenatrpanosti poslabšala, se je dostop do plačanih položajev, poroke in kot posledica tega odraslosti sploh, postopoma zavlavljal.

Ko se je izobraževalni proces racionaliziral in birokratiziral se je podaljšalo tudi samo šolanje. Študenti so na univerzo prihajali kasneje in so na njej ostajali dlje. Celoten angleški izobraževalni proces med sedemnajstim in devetnajstim stoletjem podaljšal za 5 do 6 let, Prezgodnja zrelost, ki so si jo starši tako želeli, je za starejše sinove postala nedosegljiva.

Za mnoge so bili družinski dohodki premajhni, da bi lahko vzdrževali podaljšano izobraževanje. Nekateri, so bili prisiljeni zapustiti šolanje in si poiskati delo v obrteh. Drugi so zasedli družbeno manj sprejemljive intelektualne poklice kot je bilo časnkarstvo, kjer so dali duška svojim družbenim razočaranjem in generacijskim stiskam. Z družbenim statusom in ambicijami je bilo tem mladim moškim usojeno, da »so zasedali enega od svobodnih poklicev, pravo ali medicino ali da so dosegli nestalno preživljanje s pisanjem za tiskane medije ali da so se (morda dolgo in zaman) potegovali za zaposlitev v državnih službah.

Mladi moški zavračajo kmetijstvo in trgovino kot statusno neprimerne, saj poskušajo v enem poskusu preskočiti mnogo stopnic na družbeni lestvici.« Bili so evropski »intelektualni proletariat«, ki se je nagibal k političnemu radikalizmu; če pa niso bili tako orientirani, so bili vključeni v različne elite protikulture, ki so podaljševale mladost, ter organizacije, ki so se množile že od osemnajstega stoletja in od katerih so se mnoge razvile iz enega vira, prostozidarstva namreč.

16. Prostozidarstvo poznega 18. stoletja.

V Nemčiji so bili sredi osemnajstega stoletja krogi resnih mladih moških, ki so jih povezovali skupni intelektualni in moralni problemi, že pogosti. Kot dijak je Goethe zaman iskal priključitev k takšni skupini, ki se je imenovala *Philandria*. Čeprav ne dosti starejši od njega, so ga člani zavrnil, ker je slovel po svojem divjem vedenju, to pa je sramotilo predstavo o njihovi zvezi kot o »zvezi kreposti«. Kljub temu, da bodoči genij ni bil nikoli sprejet v naduto družbo, se je kasneje povezal s prostozidarstvom, ki je v svojih ciljih, organizaciji in sestavi bilo na moč podobno tej šolski organizaciji. Vsekakor ni bilo naključje, da se je *Philandria* kasneje razvila v prostozidarsko ložo, saj sta bili zgodovini prostozidarstva in elitnih organizacij, ki so podaljševale mladost, tesno prepleteni večino osemnajstega in devetnajstega stoletja.

Začetki prostozidarstva nam razkrivajo, zakaj je to gibanje z začetki v osemnajstem stoletju pritegnilo taksno izjemno pozornost mladine višjih in srednjih razredov. Kot nakazuje samo ime, se je gibanje močno navdihovalo iz določenih obrtniških tradicij, potujočih zidarjev namreč, katerih sistem lož je pritegnil precejšnje zanimanje med izobraženimi razredi že tako zgodaj, kot je pozno sedemnajsto stoletje. Svet zidarjev je bil silno moralen. Njihovi obrtniški pomočniki so bili obvarovani pred družbenimi prestopki in osebnimi napakami s serijo strogih pravil, ki so se jim novinci zaobljubili v temeljitih, pogosto eksotičnih iniciacijskih ceremonijah. Ritual ni samo ščitil skrivnosti obrti, ampak je tudi vzpodbujal vrstniško skupino k solidarnosti, ki se je zrcalila v radodarni medsebojni pomoči, po kateri se je razlikovala od drugih potujočih obrti v zgodnjem modernem obdobju.

Nekje v sedemnajstem stoletju so se posamezniki, ki so izvirali iz srednjega in celo višjega razreda, začeli vključevati v zidarske lože. Do zgodnjega osemnajstega stoletja so se nekatere »operativne« lože spremenile v »spekulativne«, katerih funkcije so bile zgolj družbene in kulturne, ne pa ekonomske. V letu 1717 je bila ustanovljena prva Velika loža novega prostozidarstva v Angliji; to je bil začetek gibanja, ki se je hitro razširilo po kontinentu. Zdi se, da so nove spekulativne prostozidarje na začetku pritegnile cehovske tradicije z eksotičnimi značilnostmi in družbeno moralno bratovščino, ki so jo predstavljale. V nadaljevanju stoletja so okultni običaji, povezani s cehovskimi rituali, postali vse bolj razširjeni, vendar so bili vsaj na začetku sekundarni glede na toplo, praznično vzdušje v samih ložah.

Prostozidarstvo je predstavljalo, zavrnitev pretiranih družbenih in ekonomskih zahtev dvora in salonov. Četudi je gibanje družbeno pripadalo srednjemu in višjim razredom, so moda, poznanstva in pokroviteljstvo imeli v njihovih krogih manjšo vlogo. Tradicija medsebojne pomoči je dobro dela

tistim, ki so zaničevali družbeno ambicioznost ali so bili od nje izčrpani, to je bil eden od razlogov, ki je privlačil toliko mladih intelektualcev, med njimi je bilo veliko število zavrženih oseb.

Lože so nudile podporno strukturo v času trajanja tega dolgega družbenega moratorija, ki je bil usoda skupine. Kot enospolna organizacija s strogimi moralnimi pravili je služila kot varovalo pred pogubnimi zvezami in nezrelimi zakoni. Članstvo je pritegnilo ne samo takšne potujoče uživače, ampak tudi trezne samce, ki so iskali prijetno in pošteno prijateljstvo. Običaji, ki so stoletja služili potujočim obrtnikom, so se zdaj prilagodili potrebam drugega, še bolj mobilnega razreda.

Kot obrt, od katere je vzelo ime, je prostozidarstvo razdelilo svoje članstvo v številne stopnje, ki so približno ustrezale letom. Lože so bile dejavne v sprejemanju mladih moških v svoje vaje in obrtniško pomočniške stopnje. V Nemčiji so bili še posebno uspešni s prodiranjem v tradicionalne študentske bratovščine, kot je bila *Landsmannschaften*, pri čemer so spremenili njihove značilnosti od regionalnih združenj v široko zasnovane nacionalne organizacije s serijo znotraj njih trdno povezanih celic, imenovanih *Orden*. Končno so se *Orden* ločile od starševskih lož in so postale zgolj študentske organizacije, kljub temu pa so nadaljevale delovanje kot moralna protiutež znotraj študentske skupnosti. Pod prostozidarskim vplivom so do konca 18. stoletja iniciacije tradicionalnih bratovščin prevzele bolj povzdigujoč značaj, s čimer so odvrgle mnoge surove, nesmiselne značilnosti, ki so se nakopičile v prejšnjih dveh stoletjih. Hkrati je majhen, delno skriven *Orden* služil kot sredstvo za bolj okultne oblike prostozidarstva, ki so po letu 1770 postajale vse bolj priljubljene tako med starimi kot tudi mladimi.

Ker pa so bili Iluminati in druge mistične veje prostozidarstva tudi častilci radikalnega libertinizma in egalitarizma, je bratovščina v tem primeru postala nekakšno »podzemlje«, kjer so se razširjale ideje, uperjene proti ustaljenemu redu. Ni presenetljivo, da je vpliv prostozidarstva na mlade bil vzrok za naraščajočo zaskrbljenost v letih tik pred 1789 in da je oblast v drugih delih Evrope s prihodom francoske revolucije ukrepala s prepovedjo bratovščin.

Kljub vsemu je bila privlačnost okultnega globlja kot njegova politična tendenca. Henri Brunschwig je dokazal, kako vesplošno razširjen je bil čar misticizma in magije med mladimi izobraženci ob koncu 18. stoletja. Zanje je bila to vrsta posvetne religije, nespremenljiv element v vrtnčastem svetu sprememb, v katerem so tradicionalna religija in ustaljeni družbeni rituali izgubili pomen.

Skupaj so ti iskalci raziskovali alkimijo, povezujoč osebni duhovni preporod s pretvarjanjem kovin. Verjeli so, da se srčne in tudi telesne težave izženejo z zanimanjem za okultnost, in ni bilo naključje, da so se Rosicruciani, eni od najbolj nenavadnih potomcev prostozidarjev osemnajstega stoletja, posvetili eksperimentiranju z mamili v iskanju tega, kar so sami imeli za skrivnost večne mladosti.

Okultnost, kot nas seznanja Mircea Eliade, v svojih običajih pogosto vsebuje rituale iniciacije in prehoda. V primeru prostozidarstva iz poznega osemnajstega stoletja se zdi, da so ti običaji imeli funkcije podaljševanja mladosti. Podobno kot cehovske bratovščine, od katerih je jemalo inspiracijo, je bilo prostozidarstvo »kot družina in bratovščina,« ki je služila, da bi olajšala osamljen prehod iz otroštva v odraslost s tem, da je ustvarila nova, skoraj samostanska pravila za to elito težavnih samcev.

Simbolika prostozidarstva je bila tako bratovska kot patriarhalna. Njegove organizacije so bile hierarhične in hkrati v osnovi egalitarne. Iz prostozidarstva se je razvil cel kup organizacij - študentska gibanja, revolucionarne zarote, utopični eksperimenti - ki so še pozno v devetnajsto stoletje navduševali mlade izobražence.

17. Protiinstitucionalne evangeličanske skupine: pietisti, kvekarji in metodisti.

Ne smemo spregledati se ene serije gibanj osemnajstega stoletja, ki so tudi ustvarila svoje lastne tradicije. To so bile protiinstitucionalne evangeličanske skupine, kot nemški pietizem, angleški kvekerji in metodizem.

Pietizem je razvil model manjših pobožnih skupin, ki so zavestno sledile vzorcu preproste pobožnosti zgodnjih kristjanov. Zavrnitev družbenih pravil in koncept bratovščine in sestrščine, združen z močnim poudarkom na zunanjem uspehu, je zelo privlačil mlade ne samo v Nemčiji, ampak tudi v Angliji in Ameriki.

Kvekerstvo, na primer, je bilo najbolj uspešno v spreobrnjenju mladih sinov in hčera v njihovih poznih dvajsetih in zgodnjih tridesetih letih; to pa so bile ravno tiste skupine, ki si niso mogle poiskati tovarištva znotraj lastnega družinskega kroga. Religiozna institucija spreobrnjenja je v skupnost vernikov prinesla družbeno odrešitev »ponovnega rojstva« in tako je brezštevilna mladina skozi evangeličanski prepoved v 18. in 19. stoletju našla podporo in smisel v življenju, ki jim ga njihovo družbeno okolje in okoliščine niso mogle več zagotoviti.

Pietistične skupnosti, kot sta bili *Herrnhut* v Nemčiji in *Bethlehem* v Pennsylvaniji, so šle še dlje v institucionaliziranju religije kot podaljševalke mladosti. Te skupnosti so bile organizirane po starosti in spolno segregiranih »zbiorih«, ki so delovali, da bi hkrati vcepili znanja, potrebna na tem svetu, in pobožnost, potrebno za onostranstvo. Otroke so že zelo zgodaj ločili od staršev in jih vzgojili v ločenih domovanjih, kjer so jih vzpodbujali k zavračanju ljubosumnosti do sorodnikov in sprejemanju vseh ljudi kot lastnih bratov in sester. Versko tovarištvo je bilo združeno z vrsto družbene utopičnosti, ki je skušala minimalizirati družbeni in generacijski konflikt z odpravo privatne lastnine in tako tudi dedovanja. Stare tradicije mladine v celibatu so nadomestile številne starostne skupine z izdelanimi rituali, ki so zaznamovali vsako stopnjo prehoda iz otroštva k odraslosti in so jih v glavnem nadzorovali kar vrstniki sami.

Nič čudnega, da je bil pietizem tako privlačen za mladino v težavah. Težko bi našli koga iz *Sturm und Drang* generacije mladih nemških intelektualcev, ki se ga niso vsaj enkrat v času njegove mladosti dotaknili duhovni in moralni cilji gibanja. Zavračali so krst dojenčkov in usmerili svojo energijo na spreobrnitev po puberteti, pietizem je okreplil posebno pomembnost obdobja mladosti kot obdobja moralnega in duhovnega prepoveda. Pietisti so bili med prvimi, ki so skrbeli tudi za socialno blagostanje mladine, v Nemčiji osemnajstega stoletja so bili vodilni ustanovitelji šol in sirotišnic.

Angleški kvekerji in metodisti so prav tako ustvarjali vodje na področju izobraževanja in moralnih reform. Na začetku so tudi oni poudarjali tesno tovarištvo med verniki in se ukvarjali z družbenimi in duhovnimi problemi. Čeprav o zgodnjem članstvu med metodisti ne obstaja nobena sistematična raziskava, je očitno, da je metodizem pritegnil predvsem mlade, neporočene posameznike, za katere je takšna neinstitucionalizirana vera imela družbeno privlačnost. Pietizem je neposredno deloval na obliko metodizma prek *Moravskih bratov*.

V Ameriki, je bil metodizem se posebej zanimiv za družbeno in geografsko mobilno mladino. Vse do srede 19. stoletja so univerze Nove Anglije se vedno občutile vale prepoveda in na mnogih je spreobrnitev k skupnosti vernikov dobila status najpomembnejše institucije študentskega življenja. Spreobrnitev, ki se je v tistem času vezala na pozna najstniška leta, je služila za označevanje »novega zadetka«, prvega odhoda od doma, ki ga je vzdrževala in potrjevala krščanska skupnost.

Evangeličanska vera je bila sredstvo za emancipacijo in kot taka je bila gotovo center generacijskih sporov. Nobenega dvoma ni, da se je čustvena simbolika metodizma, ki jo je Edward Thompson opisal kot »izmenoma materinsko, ojdipovsko, seksualno in sadomazohistično, zrcalila v zapletenih medgeneracijskih napetostih, ki so bile rezultat

spreminjajočega se gospodarskega in družbenega sistema. Preobrat k nebeškemu Očetu in vstop v Kristusovo občestvo je bil nedvomno način sprave ob odhodu od družine, družbeno sprejemljiv način, da so krenili na dolg in težaven prehod k odraslosti. Ne samo med mladino srednjega razreda, ampak tudi med delavci je spreobrnitev predstavljala tako duhovni kot družbeni preobrat. Metodistično izkustvo »novega rojstva« je odkrilo mnoge znane »deške pridigarje« iz revnega delavskega razreda,

naučilo jih je osnov vodenja skupaj s spretnostjo pisanja in jim na koncu pomagalo, da so aktivno sodelovali v zgodnjem delavskem gibanju. »Angleška gibanja so še posebno arhaična, saj je spreobrnitev bila običajno tradicionalno verska ali pa politična, ki je dobila versko obliko.«

18. Politizacija akademskih in prostozidarskih bratovščin po 1789.

Tradicije bratovščin v osemnajstem stoletju, posebno še prostozidarske in akademske, so po francoski revoluciji vse bolj dobile politični značaj, predvsem ker je vlada v svojem boju, da bi izkoreninila vso opozicijo, napravila skrivnostnost bratovščin še bolj zanimivo za zarotnike. Malo dvoma je o tem, da je leto 1789 za mnoge mlade fante predstavljalo osebno spremembo, saj so se izboljšale njihove možnosti, ko so kariere, upoštevajoč sposobnosti, postale možne in so se odpravile fevdalne neenakosti dedovanja.

Ni presenetljivo, da je revolucija razvila tudi svoj koncept obdobja življenja med otroštvom in odraslostjo. Ker so zahteve tujih in domačih vojn še bolj pritisnile na republiko, so ti koncepti v svoji usmerjenosti postali odkrito špartanski. Mladina je imela svoje posebno mesto v državljanskem obredu revolucije, ki je bolj poudarjal vojaške in državljanske obveznosti starostne skupine kot pa njene posebne pravice ali privilegije. Najbolj pomembni revolucionarni festivali med leti 1793 in 1794 so bili posvečeni tako modrosti let kot kreposti mladine in tema generacijske harmonije je dobila posebno veljavo skupaj s posebno prenovitveno vlogo, ki jo je imela mladina v revolucionarnem obredu. Ob letnem prazniku *Fete de la Jeunesse* so bili šestnajstletni dečki ritualno vpeljani k dolžnosti nošenja orožja in pri enaindvajsetih jih je drugi obred prehoda pretvoril v odrasle državljane, moške, ki so nosili breme državne obrambe, ženske pa rojevanja otrok Republiki. Ritualov nereda, z zamenjanimi družbenimi vlogami ni bilo več.

Takšni rituali vzajemnosti so nakazovali odsev nove družbe, v kateri so bili sinovi in očetje združeni v širšem občutku bratovščine. Družbeni razkoli in generacijske napetosti so vseeno ostale in ko se je zlomilo obdobje jakobinskega terorja leta 1794 so s presenetljivo močjo izbruhnili mnogi tradicionalni rituali mladih. Svoj prezir do jakobinske revolucije so izražali s starodavnimi oblikami truščja, razuzdanega veseljačenja in plesov v maskah. Njihov razvrat ni poznal meja, njihove ženske nobene skromnosti in za koncept univerzalne bratovščine niso našli nič drugega kot zasmehovanje. Tradicije mladih so služile obema političnima koncema, tako podpora revolucionarni Franciji kot tudi njenemu nasprotovanju.

Nekatere zarotniške bratovščine so si sposodile svoje rituale neposredno od prostozidarjev, druge so izvirale kar iz začetnega vira samih obrti. Verjetno je, da je antinapoleonsko italijansko zarotniško gibanje, poznano kot *Carbonari*, izviralo iz obrtniško pomočniških bratovščin oglarjev *Charbonnerie*, ki so delovale pred letom 1789. Nekoč med revolucijo so nekatere lože te organizacije začele sprejemati neaktivne člane, vključno z vojaki, s katerimi so delili družabnost *bon cousins*, kot so se oglarji sami radi imenovali.

Bratovščine tradicije cehov in prostozidarjev so se izkazale za dobro prilagojene skrivnim zarotam. Njihova hierarhična organiziranost je nudila zelo uporaben model; njihove prisege in rituali so bile učinkovita pretveza pred oblastjo. Nadalje so si lahko vodilni zarotniki znano simboliko izposodili od obojih, da so okrepili svoj položaj in moč.

Religiozne in intelektualne usmeritve, ki so oblikovale nemške mladinske skupine v osemnajstem stoletju, so tako oblikovale ideologijo in organizacijo svojih bolj političnih dvojnic v devetnajstem stoletju, začeni pri telovadnih zvezah in z vrhuncem v študentskem reformističnem gibanju *Burschenschaften*, ki je bilo ustanovljeno leta 1815 na Univerzi Jena v imenu »časti, svobode in domovine«. Čeprav je bila vzpodbuda za ustanovitev tega gibanja patriotska, je imel

Burschenschaften podobno privlačnost kot prejšnje mladinske podporne organizacije, ki so nekdam imele prednost.

»Pokažite nam čistost svojega življenja, *Burschen*, « so rotili študente in lotili so se čiščenja študentskega življenja, njegovih navad prezgodnje nečistosti in popivanja, nadzorovali so brutalno tradicijo dvobojev in nasploh izboljšali značaj univerzitetnih mest. Študentski reformatorji so nosili brade kot znak moškosti, vendar so njihovi obredi iniciacije vključevali zaprisege čistosti in zmernosti, podobne samostanskim. Kajpada najdemo tudi pri njih enako nezaupanje do ženske družbe, ki je bilo očitno v zgodnjem pietističnem in prostozidarskem gibanju in ki ga lahko zasledimo v samskem stanu študentov na univerzah v poznem srednjem veku.

»*Vater*« Jahn, oblečen v svojo grobo kmečko obleko, je bil simbol zaničevanja francoske mode, za katero so študenti menili, da je povezana z mehkužnostjo in šibkostjo. Brezpogojni so pripeljali ta sadomazohizem tako daleč, da so verjeli v samouničenje in umor sovražnikov nemških ljudi, ki bi mu sledil ritualni samomor kot najvišje možno krepostno dejanje.

19. Mladina in utopične komune Saint-Simona in Ch. Fourierja.

Vseeno je bila špartanska mentaliteta, ki jo je mogoče zaslediti v nekaterih vidikih francoske revolucije in ponovno v nemškem uporu proti Napoleonu, sorazmerno redka med drugimi skupinami mladinskih gibanj na začetku devetnajstega stoletja. Mazzinijeva organizacija Mlada Evropa je imela v svojem nacionalizmu le malo fanatičnega ali vojaškega. V splošnem so sledili humanitarnim smernicam, ki so bile značilne za osemnajsto stoletje, sovražili so nasilje kot sredstvo in mladini naredili globok moralni cilj in pomen.

Nič ni bolj nasprotovalo mentaliteti organizacije Brezpogojni kot samozvani Otroci Saint Simona, eno od mnogih utopičnih gibanj, v katerih je mladina igrala tako pomembno vlogo. Njen plemeniti oče Barthelemy Prospet Enfantin in njegovi učenci so bili neporočeni moški in ženske dvajsetih in zgodnjih tridesetih let, od katerih so bili mnogi diplomanti Ecole Polytechnique. Odrekli so se svojim karieram, s čimer so si podaljšali mladost v imenu družbene harmonije in univerzalne ljubezni. Kljub svojemu svobodomiselnemu slovesu, je bila skupnost gibanja v Parizu v svoji askezi samostanska; Med leti 1830 in 1832 so »oče« in njegovi »otroci« živeli v skladni harmoniji očetovstva in bratstva, vpeljevali so novince z zapletenimi ceremonijami, poslušali so javna kesanja in v splošnem spodbujali duh nesebičnega sodelovanja, ki so ga imeli za nasprotje tekmovalnosti in razprtijam v nastajajoči kapitalistični industrijski ureditvi.

Frank Manuel je zapisal, da »Saintsimonovci pomagajo razumeti to popolno izgubo identitete, ta oceanski občutek (če sledimo Freudu), ki ga je človek izkusil v 19. in 20. stoletju, ko je uspešno izgubil samozavedanje v opojnih obdobjih nacionalističnih, socialističnih in komunističnih gibanj.« Lahko bi bil dodal, če sledimo Eriksonu, da je v primeru Saintsimonovcev in ostalih romantičnih utopij, ki so privlačile izobraženo mladino, bilo odlaganje odrasle identitete na kasnejši čas nujno za samoohranitev. Na koncu so se

Otroci Saint Simona razpršili zunaj svojih komun in uspešno nadaljevali svoje kariere v inženirstvu in poslu. Kritiki so to predložili kot dokaz o neuspehu komun, dejansko pa je neomajna psihična in moralna podpora, ki so jo našli v utopiji, omogočila tem mladim ljudem, da so bili zmožni oditi izza svojih osamljenih zidov. Ne tako, kot biološki očetje, ki so razočarali svoje sinove in hčere, so voditelji komun bili očitno uspešni, kajti iz svojih otrok so naredili odrasle.

Vsi utopični misleci zgodnjega devetnajstega stoletja so močno, obsojali obstoječo družinsko ekonomijo, toda nihče tako kot Charles Fourier, bojevnik proti svoji lastni malomeščanski vzgoji. Fourier se je zavedal okoliščin, ki so tvorile medgeneracijske napetosti njegovega obdobja, in je prepričljivo govoril o potrebah po spremembah.

Fourierjeva rešitev, podobna pietistični, je bila, da se otroci že zelo zgodaj ločijo od staršev in tako se zmanjšajo psihični kot tudi gospodarski razlogi za konflikt. Zbrani po starosti, a ne puritansko spolno segregirani kot v komunah Herrnhut, bi dekleta in fantje napredovali skozi vrsto izobraževalnih

stopenj, od katerih bi bila vsaka prilagojena njihovim biološkim instinktom in interesom. V načrtih, za katere so ga verjetno navdušile tradicije domačina Besançon, si je Fourier v duhu predstavljal vrsto mladinskih skupin, ki bi regulirale same sebe-imenovanih Juvenile Legions in Juvenile Bands, ki bi služile kot podlaga izobraževanju in družbeni kontroli. Delovale bi avtonomno, se zanašale na naravne instinkte druženja mladih, da bi na tej stopnji razvoja odkrile dobroto in odločnost. »Mlade duše, srca, ki so sveža, kažejo v izvajanju družbenih kreposti, kot so prijateljstvo, človekoljubje in predanost kolektivno dobremu, stopnjo navdušenja in nepreračunljivosti, ki ju le redko zasledimo pri odraslih.«

Fourierjevi upi za vrstniške skupine in tudi njegova vera v družbeno harmonijo nasploh so bili obsojeni na razočaranje. Institucije komun, ki so bile njegov model, so hitro izginjale in celo poplava utopičnih poizkusov, ki so se izvajali v poznih tridesetih letih in zgodnjih štiridesetih letih devetnajstega stoletja v Evropi in v Ameriki, tega ni mogla zadržati. V samem Parizu je velika upanja, ki so se nanašala na mlade, zamenjal obup. Neuspeh francoske revolucije leta 1830 je vidno izčrpal energijo revolucionarjev in mladina se je tako obrnila v drugo smer - mnogi proti anarhičnemu, nemoralnemu življenju, povezanemu z bohemstvom. Alfred de Musset je pisal: »Najbogatejši so postali razuzdani, tisti s skromnim premoženjem so se posvetili kakšnemu poklicu in se sprijaznili z vojaško službo ali duhovništvom. Najbolj revni so se s hladnim navdušenjem predali velikim idejam, vrženi v strašno morje brezciljnega boja.«

20. Bohemstvo.

Bohemstvo je bilo rezultat ogromne sposobnosti Pariza, da je k sebi privabil mladino iz provinc. V Parizu so kot študentje bili neodvisni, živeli so kot tujci znotraj delavskih naselij, nenadzorovani od učiteljev in nezaželeni od oblasti. Zaradi slabih prevoznih povezav in pomanjkanja daljših počitnic so bili odrezani od svojih družin. Star običaj, da bi živeli pri svojih sorodnikih, je postajal zastarel, in k še večjim težavam mladine je prispevalo dejstvo, da so delovna mesta za intelektualne poklice postala prenatrpana. Do tridesetih let 19. stoletja je bilo v mestu veliko mladih moških, ki niso imeli boljšega dela, kot da so posedali v kavarnah, listali po časopisih, govorili o politiki in obrekovali. Balzac jih je opisal: »Nekateri so bili bogati, drugi revni, vsi enako nekoristni ....,ker niso z ničemer sprostili svoje energije, so se podali ne samo v novinarstvo in zarotništvo, literaturo in umetnost, ampak tudi v največje ekscese in razuzdanost.«

Vzorec je postal tako močno uveljavljen, da je bilo v navadi, da so pojmovali les jeunes gens de Paris kot ločeno skupino s svojimi lastnimi pravili in subkulturo. »Pariška mladina« je pridobila poseben pomen.

Kasneje je Henri de Murger udomačil termin »bohemski«, ki si ga je sposodil od francoske besede »cigan«, s čimer je obdržal prizvok potepuštvu, klateštva, ki je bil del samopodobe te skupine. Bohemstvo, ki se je pojavilo v dvajsetih letih 19. stoletja in se zaradi posledic razočaranja revolucije leta 1830 hitro razširilo, se je naglo razvilo v tolerantni Latinski četrti, ki je skoraj čez noč postala »meka« za turiste.

Pri bohemski mladini iz tridesetih let opazimo enako navdušenje nad nenavadnimi stili oblačenja, surovega vedenja in čudnega jezika, ki označuje njihove vrstnike tudi danes. Prezir do dela, prezaposlenost s sedanostjo z izključitvijo vseh mislih na preteklost in prihodnost, upor proti redu in disciplini - vsi znaki podaljšane družbenega moratorija so bili prisotni tako takrat kot tudi sedaj. Vzhodnjaške religije s svojim razumskost potlačujočim mysticismom so bile zelo priljubljene. Okultnost, alkimija, satanstvo, kar koli, kar je lahko zatrlo zahteve odraslosti, vse je bilo v modi. Opazimo, da so študenti eksperimentirali z obredi prehoda, vedli so se, kot »pravi umetniki, kadili pipe, s posmehljivostjo v očeh, njihove glave so krasile libertinske kape«.

Za mnoge je Pariz predstavljal orgijo, izgubo vrlin in cilja v življenju. Še vedno je okultnost v sebi nosila nekaj moralne tradicije iz 18. stoletja in v eksperimentiranju z rituali lahko opazimo še eno povezavo s preteklimi tradicijami podaljševanja mladosti. Tradicionalni karnevalski trušč je bil še vedno na pariškem koledarju in bohemski smisel za nenavadnost in strašnost se je lepo zlival z

njegovimi, tradicijami nereda. Protikultura mladih umetnikov in intelektualcev je bila nadaljevanje tradicij societe joyeuse, ki je bila privlačna celo za konzervativne meščane.

Za mlade same je bilo bohemstvo podaljšan karneval, izmikanje vlogam v realnem (odraslem) svetu, h kateremu so vedeli, da se bodo morali nazadnje le obrniti. Mladina je življenje spremenila v umetnost, in pisatelji, kot je bil Victor Hugo, so naredili iz mladine metnost. V svoji želji, da bi bili drugačni, so bohemi ustvarili lastno konformnost.

Mladi ljudje so svojo nedejavno moč uporabljali v izkazovanju obupa.

Pariz je bil izjemen med evropskimi mesti in razvil je novo mladinsko kulturo, ki ni imela nobene neposredne dvojnice, celo v industrializirani Angliji ne. V bolj zaostalih delih Evrope so se tradicije obdržale dlje časa ter so do srede stoletja delovale vzajemno s političnimi in ekonomskimi gibanji. Leta 1848 se je gibanje obrtniških pomočnikov v Nemčiji združilo s študentskim radikalizmom v nekaj, kar je bilo očitno dolgo pričakovano maščevanje sinov očetom. Vendar se velika zveza mladine, o kateri so govorili Mazzini in drugi že od tridesetih let, ni realizirala. Medtem ko je bila velika želja študentov srednjega razreda, da bi zamenjali uraden »Sie« s tovariškim »Du«, s čimer bi uničili ustaljene družbene vloge, so mladi delavci namesto tega zahtevali, da se izražanje spoštovanja odraslim, ki je vezano na uradno naslavljanje, razširi na vse člane družbe. Nadalje se delavci in študenti niso mogli poenotiti v razumevanju pomena »bratovščine«. Za prve je pojem začel predstavljati bratstvo ne celega človeštva, temveč solidarnost njihovega razreda proti kapitalističnim meščanom. Tudi za študente se je pojem bratstva zožil. Kmalu po letu 1848 je boj za enakost naprednega študentskega gibanja zamenjalo snobovsko tovarištvo močno konzervativnih dvobojnih zvez imenovanih Corps. Družbene in politične spremembe, so zdaj okrepile, namesto zmanjšale družbeno delitev.

Za delavsko mladino so starodavne tradicije bratovščin postale orodje za ponarejanje prezgodnje identitete z odraslimi tovariši. Mladinske tradicije, h katerim se je zatekel srednji razred, pa so ustrezale točno nasprotnim funkcijam. Znotraj tega razreda je prezgodnja pridobitev statusa odraslosti pomenila izgubo prihodnjih možnosti. Posameznikov uspeh je zahteval dolga leta šolanja in zakasnelo nagrado za ta trud in s tem so nove mladinske kulture srednjega razreda, tudi tiste, ki jih je družba imela za odklonske, izpolnjevale ta pogoj. Tako so se mladinske kulture različnih razredov, čeprav črpajoče iz podobne zgodovinske dediščine, do srede stoletja začele razvijati v popolnoma različne smeri.

21. Družinske strategije ob koncu 19. stoletja.

Neuspele revolucije iz leta 1848 označujejo preobrat v politični zgodovini mladine, saj so učinkovito sklenile prvo evropsko obdobje študentskih nemirov in prav tako pretrgale z neodvisno vlogo mladine žnotraj delavskih gibanj. Mladina ni dobila javne vloge vse do leta 1900, takrat pa v novih oblikah in z novimi ideali. Radikalne tradicije in bohemstvo, so preživele, da bi se obnovile v mladinskih socialističnih gibanjih in v umetniški avantgardi ob koncu stoletja, vendar so se jim takrat pridružile in jih celo zasenčile nove serije mladinskih gibanj, ki so se osredotočile k ožjemu spektru mladine, ki ga imenujemo »adolescenca«. Nove organizacije niso bile samo mlajše po sestavi, tudi njihovo razumevanje bratovščine je bilo bolj nacionalno in družbeno konzervativno. Simbol mladine kot obnovitvene sile se je do leta 1900 premaknil z leve na desno in odkril spremenjen status mladih v evropski družbi.

Mnogi tradicionalni rituali nereda, so do konca stoletja postali podobno orodje konzervativnega nacionalizma, ki je dosegel vrhunec v divjem izbruhu 18. maja leta 1900 v mafekinski noči in kasnejših napadih študentov, uradnikov in drugih mladih na pripadnike proburskih mirovniških sestankov v naslednjih dneh. V poznem 19. stoletju je spreminjanje ljudskih običajev v patriotske namene postalo za elite vse bolj očitno in sta bila majsko petje in plesanje v oxfordskih vaseh bolj pogosto uradno sponzorirana dogodka za šolske otroke kot pa avtentičen primer ljudskega običaja. Spontanega veseljačenja ni bilo več, kakor tudi ni bilo več družbenih satir, povezanih s

tradicionalnimi maškarami. Kar je ostalo, so bile božne pesmice in umetna zabava, oropani vsakršnega družbenega pomena.

Vse od petdesetih let devetnajstega stoletja so bili v Angliji tradicionalni plesi, maškarade in lovski prazniki v zatonu. Manning je ugotovil, da so bili do leta 1900 dogodki, ki so jih nekdam vodili mladi moški in ženske, ne samo prepuščeni veliko mlajšim otrokom, ampak so se tudi spremenili po razredni strukturi sodelujočih.

Delavci [so se](#) najmočneje upirali tendenci, da bi mladina izgubila svojo neodvisnost in postala orodje odraslih interesov. Vendar so leta 1900 tradicije nereda v boljših delavskih sosesčinah izumirale.

Pri obeh sta propad gibanja obrtniških pomočnikov in izginotje študentskega radikalizma ustvarila globlje spremembe, ki niso samo olajšale demografskih in gospodarskih napetosti, ki so bile razlog za težavno mladost na začetku stoletja, temveč so spremenile celoten življenjski cikel, in tako povzročile nove oblike bratstva, ki so zamenjale stare. Izguba mladinske politične in družbene neodvisnosti je osvetlila dejstvo, da je pomemben del te življenjske stopnje, obdobje adolescence od 14. do 18. leta, postal vse bolj odvisen. Medtem ko je starejša mladina obdržala večino prejšnje avtonomije in se je tako še bolj identificirala s statusom odraslosti, je mlajša skupina mladostnikov izgubila dostop do ekonomije in družbe odraslih, kajti vse bolj je postajala predmet starševske kontrole in kontrole drugih institucij. Moralna avtonomija, ki so jo pripisovali mladim prejšnjih generacij, se je umaknila novim oblikami podrejenosti, povezanih z bolj neduhovno vrsto telesne vitalnosti.

Odkritje adolescence pripada pravzaprav srednjemu razredu, prvi skupini, ločeni od aristokracije, ki je izkusila upad otroške umrljivosti in njene posledice. Plemstvo je zaradi večjega bogastva in trdne tradicije primogeniture, ki je dodelila mlajšim sinovom podrejen položaj, bilo zmožno preskrbeti večje število preživelih otrok. Srednji razred, še posebno tisti v intelektualnih poklicih, ki ni imel dovolj razpoložljivih sredstev in ni želel kaznovati nazadnje rojenih otrok, se je odločil za načrtovanje družine kot edini način, da se odreši svojega bremena. Čeprav je bila aktualnost družin z dvema otrokoma še vedno zelo daleč, so angleški srednji razredi in druge skupine, ki so se čutile upravičene do tega statusa, v šestdesetih in sedemdesetih letih 19. stoletja pričele prilagajati idealu, s katerim so lahko svoje prihodke uravnotežili z naraščajočimi izdatki vzgajanja in šolanja otrok. V tej skupini se je situacija iz zgodnjega 19. stoletja, ko so imeli ogromen presežek sinov in hčera, postopno izboljšala in namesto, da bi bile nove generacije vse večje, so bile v skupinah, ki so upoštevale omejevanje otrok, vse manjše.

Družinska strategija se je iz visoke rodnosti spremenila v nizko in tako so se v tem procesu spremenila tudi starševska mnenja o otrocih. Vse bolj so z vsakim otrokom ravnali (glede na spol) brez predsodkov do njegovega ali njenega vrstnega reda po rojstvu. Zaskrbljenost, ki je bila prvotno rezervirana za zelo majhne otroke, se je očitno prenesla tudi na starejšo mladino, ne iz gole sentimentalnosti, temveč zaradi spoznanja, da je potrebno investicijo dolgega, dragega šolanja skrbno načrtovati in zavestno varovati, ne pa je prepustiti naključju, kot je bilo to pogosto v prvi polovici stoletja.

Eden od razlogov za to novo skrb za starejše otroke je bilo daljše obdobje odvisnosti, ki mu je bila mladina podrejena. Dekleta srednjega razreda so do poroke ostala doma, strogo nadzorovana od staršev, dokler niso prešla v varno varstvo nove družine. V drugi polovici devetnajstega stoletja je zanimanje za žensko izobraževanje naraščalo, delno zaradi presežka mladih žensk, za katere ni bilo obeta poroke; vendar je bilo to še vedno sumljivo za skupino, ki je verjela, da »je ljubezen do doma, otrok in hišnih opravil edino hrepenenje, ki ga lahko [ženske] čutijo.« Fantje so uživali večjo avtonomijo, vendar so njihove kariere skrbno nadzorovali starši, ki so se ob spoznanju, da so oblike vaje propadale, začeli vse bolj zanimati za srednješolsko izobraževanje. Celu poslovneži, za katere je bilo klasično izobraževanje poprej dokaj nezanimivo, so vse bolj želeli, da bi svojim sinovom lahko nudili možnosti izobraževanja do 16. ali 17. leta, tudi ko so pričakovali, da se bodo priključili domači ali kakšni drugi obrti.

Podobno težnjo lahko zasledimo tudi na kontinentu, kjer je bil zaton vaještva tudi rezultat starševskih želj, da bi njihovi otroci imeli ne samo intelektualne, ampak tudi družbene ugodnosti elitnega šolanja.

Edinburg Review je leta 1876 pisala o višjem srednjem razredu, ki se je »zavedal, da je ohranitev ugodnosti, ki jih uživa, še vedno odvisna od umske dejavnosti, s katero so si jih pridobili. Ker se živo zanima za estetske in intelektualne užitke, je za višji srednji razred kaj malo verjetno, da bi zanemarjal zanimanje za svoje lastno izobraževanje.« Šolska komisija je menila, da bodo oni tisti, ki bodo svoje otroke obdržali v šoli najdlje, do 18. ali 19. leta, in jih kasneje poslali na univerzo. Celo manj premožni v srednjem razredu so kazali enako zanimanje in so bili motivirani, da bi si pridobili enak privilegiran položaj.

Usmerjenost v človeka, ki iz samega sebe nekaj naredi, do takrat na kontinentu nikoli tako močna, se je zdaj razširila po vsej Evropi, ko je srednji razred postajal vse bolj odvisen od šol, da bi zagotovil prihodnost svojih otrok. Manjše število otrok je povečalo daljše skupno bivanje, še posebno na kontinentu, kjer je bilo srednješolsko izobraževanje organizirano v šoli brez internata. V drugi polovici devetnajstega stoletja je rast srednješolskega izobraževanja omogočila, da so se tudi v srednje velikih mestih pojavile lokalne šole, s tem pa so se močno zmanjšale stanovanjske potrebe v krajih šolanja. Izboljšana prevozna sredstva so olajšala gibanje učencev znotraj urbanih naselij, kjer soseščine niso imele lastnih šol, in tako je do leta 1900 večina nemških in francoskih dijakov živela s svojimi starši in so se odselili od doma šele, ko so odšli na univerzo ali začeli delati. Celo v Angliji, kjer se je tradicija internatov v drugi polovici stoletja nadaljevala in širila, so daljše počitnice in boljše prometne povezave omogočile, da so stiki med starši in njihovimi otroki postali pogostejši.

Ne glede na to, ali so otroka poslali v šolo ali ne, so starši prevzeli veliko večjo vlogo pri nadzorovanju celotnega izobraževalnega procesa za vsakega od svojih sinov ali hčera. Nemški očetje so bili znani po strogosti, s katero so nadzorovali šolanje svojih sinov. Tako fante kot dekleta so omejili samo na dom in jim dovolili le omejen stik z zunanjim okoljem le za formalno šolanje in izobraževanje. Doba patriarhalnega gospodinjstva s številnimi ekonomskimi in družbenimi funkcijami je bila do leta 1870 preteklost, mnoge očetovske pravice pa so si prisvojile tovarna, država in šola. Vendar se je očetovska avtoriteta še vedno ohranila na način, ki se je zdel zastarel, tiranski. Hans Heinrich Muchow je opazil kulturno zaostajanje, ki se je kazalo v očetovski počasnosti prilagajanja spremembam od velike večfunkcionalne družine k mali nuklearni družinski enoti: »Iz navade se je oklepal svoje vloge in se vsiljeval kot nadoče, še posebno odraščajočim otrokom. Ni presenetljivo, da so sinovi nemškega srednjega razreda gledali na prejšnje delno neodvisne tradicije mladine, posebno še na Wanderjahr, z določeno nostalgijo. V svojih najstniških letih so ujeti med tiranstvom doma in rigoroznimi zahtevami nemške gimnazije, izgubili stik z vztrajnostno silo stare vrstniške strukture in avtonomijo, ki jo je predstavljala.

V Angliji ni bila starševska skrb nič manjša ali manj izčrpna, vendar se je tam ponujala alternativa očetovski tiraniji. Na kontinentu so internati in vojaške akademije ostali pod monopolom aristokracije, medtem ko se je v Angliji ta tradicija razširila tudi na razvijajoči se del srednjega razreda. Osnovno sredstvo kompromisa med željami srednjega razreda in aristokratskimi vrednotami, ki so veljale v srednjeviktorijanskem obdobju, sta bili reforma in razširitev zasebnih šol - internatov.

Ali je deček ostal za svoje šolanje doma ali so ga poslali v internat, je bilo za evropski srednji razred očitno manj pomembno kot družbena kontrola, ki jo je nudilo šolanje. Vsesplošna posledica je bilo stanje odvisnosti, ki je bilo daljše kot pri prejšnjih generacijah: v bistvu je bila to nova stopnja življenja, ki jo danes imenujemo »adolescenca«.

22.Reforma angleškega javnega šolstva in pojav adolescence.

Adolescenca se je na svoji spodnji meji ločila od otroštva po novih ločnicah, med osnovnošolskim in srednješolskim izobraževanjem. Zdaj je postalo precej običajno, da se fantov ne pošilja na šole, kot sta Harrow ali Rugby, pred trinajstim ali štirinajstim letom in da jih damo v pripravljalo šolo z dečki njihovih let. Strožje starostne ločnice in nepoudarjanje prezgodnje zrelosti so se zrcalile tudi ob drugi

meji adolescence z naraščajočim uvajanjem potrebne starosti za vpis na univerzo. Starostna porazdelitev vpisanih na oxfordsko univerzo kaže na to izrazito težnjo k novim normam, ki so postavile jasno mejo med adolescentnimi leti srednješolskega izobraževanja (14-18.) in statusom »mlade odraslosti«, ki je trajal od vstopa na univerzo do poroke pri tridesetih.

Obdobje med 1830 in 1890 je bilo najbolj starostno homogeno v oxfordski zgodovini. Kasneje se je število vpisov tistih, ki so bili starejši od dvajset let, povečalo na račun podiplomskih študentov, ampak to nam ne sme zamegliti dejstva, da so bili tako dnevi prezgodnje zrelosti kot dnevi ležernosti mimo. Niti starši niti učitelji niso bili več zainteresirani, da bi fante priganjali kot v prejšnjih obdobjih. Prezgodnja zrelost je bila na slabem glasu, saj se je povezovala s cestnimi pobalini in ne s spoštovanja vrednimi dijaki.

Nova tripartitna delitev je dala »deški dobi« konkreten pomen, ki ga prej ni imela. Pojav deške dobe (in kasneje deklitstva) se je zrcalil tudi v spremembah otroške literature tistega obdobja, ki je upoštevala svojo posebno starostno delitev. Ne samo, da so bile nove revije spolno segregirane, ampak so tudi okrepile stereotipe, ki jih je favoriziralo viktorijansko meščanstvo, »podobo dijaka internatske šole za dečke, žensk v gospodinjstvih za deklice.« Ob koncu stoletja se je otroška literatura še nadalje delila; tako so obstajale revije za malčke, otroke, najstnike in mlade odrasle, vse so zrcalile dobro definirane norme vedenja, ki so bile postavljene za vsako obdobje življenjskega cikla.

»Oni [starši] si najpogosteje želijo, bolj kot kar koli drugega, da bi njihovi sinovi bili takšni kot drugi in da ne bi bili zaznamovani kot posebni,« je poročala Šolska preiskovalna komisija. Pomemben del tega, da bi bili kot drugi, je bila podrejenost normam življenjskega cikla srednjega razreda, ki so do leta 1900 že vključevale adolescenco kot del naravnega reda dostojne družbe.

Adolescenco sta omogočili nizka umrljivost in nizka rodnost, čeprav je resnična preizkušnja družbenih in psiholoških kvalitet te starostne skupine bila elitna srednja šola. V Angliji je bila adolescenca nenačrtovana posledica reforme zasebnega šolstva z internati, katere začetki se navadno povezujejo z obdobjem, ko je Thomas Arnold opravljal mesto ravnatelja na Rugbyju od leta 1827 do 1839. Arnold in drugi reformatorji njegovega časa so bili rezultat predhodnih obdobj mladine v težavah, katere lastno šolanje je bilo prezgodnje in ki ni poznala ničesar podobnega, kot so bila adolescenčna leta, ki so jih omogočile njihove reforme.

Arnold je razglašal, da je vzgojitelj poklican za varuha celatne osebnosti: »Mora se prilagoditi zahtevam telesnih in umskih vaj, različnega intelektualnega dela, upoštevati mora vsak del učenčeve narave, fizične, intelektualne in moralne, razumeti mora, da je razvijanje te zadnje najpomembnejše in presega ostali dve.« Arnold je želel vzgojiti mlade fante, ki bi jih označevala intelektualna trdnost, moralna odkritost in globoko versko prepričanje. Čustva, ki jih je želel razvijati, niso bila otročja, temveč čustva plemenitega idealizma. Njegova lastna vzgoja ga je navadila, da je razmišljal v terminih prezgodnje zrelosti.

Cilj izobraževanja na Rugbyju je bil »vzgojiti, če je mogoče, krščanske moške, ker krščanskih fantov pač ne morem.«

Za filozofijo »fantje so pač fantje« v Arnoldovem svetu ni bilo prostora, saj je bil še blizu pogojem, ki so vzpodbujali prezgodnjo zrelost mladih na začetku stoletja. »Če lahko spremembo iz otroštva v odraslost varno pospešimo, potem moramo to storiti in greh je, če tega ne storimo,« je vse do konca ostala njegova izobraževalna filozofija. Kot oboževalec tradicije ni poskušal uničiti strukture vrstniških skupin. Namesto tega je tradicionalno hegemonijo starejših fantov nad mlajšimi obrnil v svojo lastno korist, očistil je predstojniški sistem in moč višješolcev nad nižješolci; oboje je prilagodil, da bi ustrezalo novi, bolj očetovski šolski disciplini. Spomniti se moramo, da so fantje v šolah v zgodnjem devetnajstem stoletju dejansko vladali sami sebi in kontrolirali svoje člane na osnovi skupinskega pritiska, ki je vključeval tudi ustrahovanje. Ko so se učitelji vmešavali v to

pravico samovlade, so to storili na lastno odgovornost in so pogosto izzvali take vrste upor, ki je bil značilen za šolsko zgodovino v celotni prvi polovici devetnajstega stoletja. Ravnatelji v devetnajstem stoletju so bili na slabem glasu zaradi kaznovanja z bičem in tudi vladavina telesne kazni se z začetkom šolske reforme ni končala. Kljub temu je odnos med študenti in učitelji postal prizanesljivejši in tesnejši. Represivno moč je zmanjšal sistem skoraj očetovskega nadzora, ki je meril predvsem na preprečevanje žaljivih dejanj, manj pa na dejansko kaznovanje le-teh.

Avtoriteta učiteljev, ki se je v zadnjih stotih letih tako razvrednotila, se je za tiste, ki so sledili Arnoldu, znova dvignila, celo do te stopnje, da si je bilo mogoče zamišljati šolo kot primeren nadomestek za družino in učitelje kot nadomestne očete. Reforma je dala šoli popolno avtoriteto nad njenimi učenci, nekaj, česar si poprej sploh niso mogli predstavljati, ker je bilo samo izobraževanje obrobno v primerjavi z glavnim prostorom izobraževanja, zunanjim svetom. Vendar se je zdaj na šolo gledalo kot na boljšo zamenjavo, ne samo za družino, ampak za samo življenje. Vrstniška družba je v vseh pogledih pomembnejša od odrasle, ker »očetovski pogovor teče delno o stvareh, ki jih še ne razume, delno pa je nedoločljivo odmaknjen od njega zaradi starostne razlike, pogovor s sovrstnikom pa je, četudi je ta veliko pametnejši od njega, še vedno v mejah njegovega razumevanja.«

Arnold nikoli ne bi bil zagovarjal spolne ločenosti dečkov od sveta. Res je, nekatere teme, kot je bila spolnost, niso bile primerne za mladino, toda njegov cilj vzgojiti krščanske učenjake je izključeval ločevanje sveta dijakov od problemov - družbenih, političnih in ideoloških - ki so bili potrebni za večstranski razvoj posameznika. Vendar se je celo Arnold v svoji želji, da bi zagotovil okolje, ki bi vzpodbujalo razvoj, zavzel za postavitev mej med šolskim in odraslim življenjem. Da bi lahko pridobil primerne fante iz srednjega razreda, je izključil revnejše učence, ki so spali in se hranili doma. Meščani in študentje se v času Arnoldovega službovanja niso več z lahkoto družili in ko je družbena ekskluzivnost šol postajala bolj izrazita, se je enako zgodilo tudi z izoliranostjo stanovalcev v internatih.

Arnoldova očetovska kontrola se je postopno spremenila v paternalistično nadzorstvo. Dečkom, ki jih je zunanji svet, njegova poezija ali politika zanimal, so ga dovolili izkusiti le posredno skozi debatne krožke in druge imitacije odraslega življenja. Šole na kontinentu so šle še dlje in so iz predmetnika popolnoma izločile politiko in družbena vprašanja. Igranje s politiko je vzdrževalo lažno uglajenost med dijaki in ni bilo nič bližje dejanski politični izkušnji kot mladinske vojne igre kadetskih skupin dejanski vojni. Nič ni moglo nadomestiti dejanske udeležbe v družbenih, gospodarskih in političnih dejanjih življenja, soočenje s katerimi se je prestavljalo na vse starejša leta.

Reforma, kakor koli liberalna in razsvetljena, je bila protislovnna, ko je želela prehod iz otroštva v odraslost pospešiti s pomočjo institucij.

Do šestdesetih let devetnajstega stoletja so angleške zasebne postale to, kar Ervin Goffman opisuje kot totalno institucijo stanovanja ali dela, kjer veliko število podobno situiranih posameznikov, odrezanih od širše družbe za daljše obdobje, skupaj živi formalno urejeno življenje.« Samostanskost internatskih šol je bila seveda mnogo večja kot v šolah brez internatov, ampak celo v Franciji in Nemčiji, kjer ni bilo tradicije internatskih šol je obstajal trend, da bi šole razširile svojo avtoriteto na vse večji del študentskega življenja. Kontinentalne srednje šole so temu vzorcu sledile celo do te meje, da so do konca devetnajstega stoletja tako omejile študentsko neodvisnost, da niso mogli izpeljati nobene aktivnosti brez dovoljenja šolskih oblasti. Domače naloge so postale tako zelo enakovredne delu, da so usmerjale precejšen del študentskega časa po pouku.

Samostansko ločevanje adolescentov so v Angliji opravičevali z religijo, na kontinentu s kulturo, toda povsod je bila očitna zaskrbljenost, ki se je dotaknila tako staršev kot učiteljev, pravzaprav podobna. Seveda so v nedavnem spominu še imeli študentski radikalizem in dijaške upore. Ko so odrasli v Angliji v petdesetih letih 19-stega stoletja organizirali mladinske kadetske zveze, niso imeli v mislih samo tuje nevarnosti.

Francoski nadkonzervativec Hippolyte Taine je priporočal svojim sonarodnjakom angleško obsedenost s skupinskimi športi, ker so bili družbeno konzervativni in vojako [koristni](#).

23. Puberteta in discipliniranje mladih ob koncu 19. stoletja.

Premladi, da bi volili, bili poklicani v vojsko ali bili prostovoljci v pravi vojski, dijaki niso bili nujno prikrajšani za disciplino, ki so je bili deležni starejši bratje. Vojskovanje je bilo nadomestek za dostop do odraslega statusa in bahaški rezervni častnik v poznem devetnajstem stoletju je bil simbol svoboščin odraslosti, ki so bile še bolj izrazite prav zaradi tega, ker so bile v močnem nasprotju s prisilnem jopičem adolescence. Moški na nemških univerzah so zaznamovali družbeno razliko med sabo in dijaki s prekomernim bojevanjem in popivanjem. Bratske vezi med tema dvema stopnjama, ki so obstajale v zgodnjem devetnajstem stoletju, so oslabele in postale nepomembne. Tudi v Angliji so bile meje med šolami in univerzami ostrejšje, čeprav so običaji in moda moških na kolidžih še naprej dajali zgled dijakom, ki so jih občudovali kot junake. Adolescenti so še vedno pačili odraslost, toda bistvo moškosti, namreč duhovno avtonomijo in intelektualno zrelost, je zamenjalo poudarjanje telesnega junaštva in čiste močne volje. Ta novi kult moškosti je občudoval drugačno obliko kreposti. Špartanskost je nadomestila platoničnost, saj je »bratstvo« začelo pomeniti bolj delitev fizičnih kot duhovnih značilnosti. Treitschke se ni veliko zmotil, ko je rekel, da je bilo angleško pojmovanje civilizacije osladno.

Nasledniki so menili, da je dobrot posledica dobrega zdravja in močnih mišic. Istočasno je pomembnost skupinskih športov narasla in do leta 1880 so bile tekme v večini zasebnih šol obvezne, kar so opravičili z njihovim domnevnim prispevkom k urjenju mladih fantov iz različnih okolij v splošnem esprit de corps. da je to ključ za ustanovitev nove nacionalne elite, ki jo bodo sestavljali najbolj sposobni fantje iz aristokracije in srednjega razreda

Šport je prevzel mnogo funkcij obreda prehoda, ki so bile poprej rezervirane za študij latinskega jezika, saj je prav tako zagotavljal ločenost dečkov od sveta deklic med kritičnim prehodom iz otroštva v odraslost. V to zamenjavo pa je bila vključena pomembna družbena sprememba. Model prejšnje latinske šole je bil samostan, ideal zasebne šole z internatom je bil vse bolj vojaški. Žensk se je bilo potrebno izogibati, saj je ženskost predstavljala nemoč, čustva in nezanesljivost. Do leta 1860 je izogibanje ženskim lastnostim doseglo to mejo, da se moški niso več upali objemati v javnosti in jokali so samo še doma. Razvila se je cela serija moških klubov, da bi zavarovali moške pred žgnskami. Kljub svoji viktorijanski zunanosti so bratovščine višjega razreda vzdrževale dvojne standarde družbene moralnosti, vključno s spolnostjo. Kot moški so si pridržali pravico do pretiranega pitja, kockanja in prostitucije ter jih opravičevali kot »prirojene« moškim in »neprirojene« ženskam. Na fante, ki se niso udeležili tekem in niso korakali, so gledali kot na neprilagojene. Uniforme, tako atletske kot vojaške, so poudarjale naraščajočo netolerantnost do individualnosti, ki je bila značilna za šolanje v poznem devetnajstem stoletju tako v Angliji kot Nemčiji.

Naraščajoče ukvarjanje s telesnimi elementi deštva je starše in vzgojitelje soočilo s spolnostjo, s tabuizirano temo prejšnjih generacij. Do sedemdesetih let je bila tema »puberteta« brez zadržkov obravnavana tako v medicinski literaturi kot v starševskih priročnikih. Vendar priznanje spolnosti v adolescenci ni pomenilo tudi liberalizacije viktorijanskih nazorov. Prav nasprotno, pisci so krivili starše, da so brezskrbni, ko dovoljujejo, da sinovi prevzemajo slabe navade od vrstnikov in služinčadi. Samostansko spolno segregirane šole so bile najboljše zagotovilo proti spolnim odklonom,

Sodobniki so spoznali, da je zgornja meja za poroko v srednjem razredu predstavljala veliko grožnjo za nadzor in kontrolo, ne samo v zvezah nasprotnega spola, ampak tudi v zvezah samih dečkov.

»Učitelj naj bo pozoren na nevarnost platonskih zvez, ki so tako popularne v šolah, še posebno med fanti različnih starosti.«, so bile družbene lastnosti, ki so bile v zunanem svetu normalne, zgubljene v prid pripadnosti moški skupini. Dečki so se celo morali odreči prirojenim spolnim vlogam.

Za večino je bil ta odklon v obliko nedolžne ljubezni samo začasen ovinek na poti k odrasli heteroseksualnosti. Medtem ko še vedno ni popolnoma jasno, če so šole ustvarile svoj delež odraslih homoseksualcev, je skoraj popolna ločitev od nasprotnega spola povzročila, da so dejstva o spolnosti

spremenili v prepovedan skrivnosten svet, izpostavljanje kateremu je imelo travmatičen učinek na mlade brezspolnike. Soočenje s posledicami pubertete je bilo bolj nepričakovano in zato veliko bolj boleče kot danes.

Ravnatelji so gledali na vrstniško skupino kot na način reguliranja spolne delinkventnosti, saj je bil to najlažji način, da so razširili lastno kontrolo in zato, ker so zaznali moč javnega mnenja med samimi fanti. Problemi so se pojavili, ker so skupinski pritiski postali tako močno organizirani, da je bila kakršna koli oblika individualizma takoj razumljena kot spolna izprijenost. Jasen primer »samozlorabe« (masturbacije) je bila fizična šibkost: Vendar je bila nesposobnost igranja ali korakanja v skupini še bolj zanesljiv znak skrivnega greha.

Tako so zgodovinsko razvite družbene norme določenega razreda bile zapisane v medicinski in psihološki literaturi kot »prirojene« značilnosti adolescence. Popolna prelevitev družbenih vrednot v naravne zakone s pomočjo institucionalnih zahtev je ustrezala novemu materialističnemu pogledu srednjega razreda v drugi polovici devetnajstega stoletja.

Podrejenost, samozanikanje in odvisnost - vse glavne funkcije vzgoje, ki so bile značilne za določen razred - so postale pozitivistični standardi človeškega vedenja, s katerimi si je višji razred družbe zagotavljal svojo pripadajočo nadrejenost nad nižjimi razredi. Dejstvo, da so bili otroci delavskega razreda neodvisni in so se upirali institucionalni kontroli, je bilo zdaj dokaz njihove podrejenosti.

24. Adolescenca okoli 1900 - izobraževanje otrok po osnovni soli.

Srednji razred se je zavedal še posebno čustvenega primanjkljaja, ki je izviral iz prevelikega vlaganja v umetni šolski svet. »Popolnoma prepuščeni sami sebi se [adolescenti] nagibajo k razuzdanosti in plehkosti, če pa jih odrasli preveč kontrolirajo, izgubijo navdušenje in spontanost,«

Angleški fantje so se ponašali z mirnostjo in uglajenostjo, ki sta presenečali in razveseljevali večino tujih obiskovalcev, vendar sta se pod to zunanostjo skrivala precejšen nemir in dvom vase, ki sta bila rezultat izobraževanja, ki se je le malo posvečalo osebnemu ali čustvenemu razvoju. Fantje so mislili, da nimajo nobenih osebnih pravic, ampak samo statusne vloge, ki so jim dodeljene kot privilegiji. Šolsko življenje postane realnost in domače življenje postane iluzija,« in tisti, ki se jim je celo življenje vrtelo okoli skupinskih športov in bratovščin so bili v družbi nasprotnega spola seveda negotovi. Ko so odšli na univerzo, v vojsko ali v intelektualne poklice -v vse povsem moške institucije -je bilo razumljivo, da so želeli prekriti strah na tem področju odraslosti tako, da so podaljševali šolsko tovarštvo veliko dlje od svojih adolescenčnih let.

»Najslabša izobraževalna značilnost prejšnjega ideala je bila usmerjenost, da bi iz dečkov prehitro naredili može; najslabša značilnost drugega je paradokсно, bila, da je v tem trudu za dosego moškosti, ki mu je bilo najpomembnejše igranje iger, naredil nasprotno napako, da iz dečkov sploh ni mogel več narediti moških.«

Do konca stoletja, so si učitelji po vsej Evropi lahko čestitali za dobro urejenost svojih dijakov. Nikoli še ni bil dijak tako pomirjen s svetom, tako voljan sprejemati svojo drubeno deprivilegirano, tako ravnodušen do lastnega družbenega statusa.

Fantje srednjega razreda se običajno niso našemili v maske nereda, razen v patriotske ali konzervativne namene. Veeeno so mnogi pod to mirno zunanostjo zaznali notranji nemir. Povezovanje čustvene vznemirjenosti s prehodom iz otroštva v odraslost, ki ga lahko zasledimo vsaj že od Rousseaujevega pisanja naprej, je do leta 1900 našlo svoje mesto v medicinski in psihološki literaturi. Podoba šolarja se je od povzročevalca nemira prenesla na vznemirjenega, posebno še v Nemčiji, kjer je odnos šole do doma še povečal probleme podaljšane odvisnosti. Gimnazija brez internata ni imela značilnosti totalne institucije, ki je označevala angleško zasebno šolo z internatom. V Nemčiji so družine iz srednjega razreda obdržale kontrolo nad družbenim učenjem, šola je imela monopol nad intelektualnim, državljanska in spolna vzgoja pa sta bili predmet rivalstva med njimi. Ta težka razdelitev je ob koncu stoletja postajala vse bolj kamen spotike. Demografske in gospodarske

okoliščine nemškega meščanstva so bile prav take kot v Angliji, razen tega da so v Nemčiji zaradi večjega prestiža, ki je bil dodeljen formalnim izobraževalnim dosežkom v družbi dali večji poudarek šolskemu uspehu: Očitno so bili adolescenti pod vse večjim pritiskom, da izpolnijo starševska pričakovanja in tako upravičijo naraščajoče stroške izobraževanja. V nasprotju z angleško zasebno šolo z internatom, nemška gimnazija ni bila tako dobro opremljena, da bi se spopadla s pojavom »deškosti«, ki je bil posledica tega pritiska. Ker ni imela značilnosti popolne institucije, je imela večje težave pri podrejanju mladih svojim elitnim ciljem. Imeli niso nobenih športnih ali zunajšolskih dejavnosti, ki bi razreševale družbene in čustvene stranske učinke podaljšane odvisnosti, in tako je šola za mnoge bila nezanimiva možganska tovarna, ki ni bila zmožna zadovoljiti potreb mladine

Po drugi strani je bila družina avtoritativno organizirana okoli svojih družinskih zadev in ni bila dovolj opremljena, da bi se ukvarjala s širšimi vidiki mladinskega razvoja. Učenje o spolnosti je ostalo na nikogaršnji zemlji, ne starševski ne šolski, navkljub naraščajočim pubertetnim tegobam. Ker je bila mladina prikrajšana za tradicionalno učenje o spolnosti s pomočjo vrstniške skupine, so nemški fantje in dekleta srednjega razreda dojemali svojo odvisnost kot izredno osamljeno in motečo izkušnjo. Do leta 1900 se je ta izkušnja prenašala tudi v literarno podobo z romani Thomasa Manna, Hermanna Hesseja in Roberta Musila, ki so raziskovali notranje težave adolescence. Adolescenca, je pisal Hall, je eden najpomembnejših blagoslovov, ki nam ga je podelila civilizacija, toda njeni obeti so bili tudi njena nevarnost. Stopnja v življenju, ločena od odraslih, je bila zaželena, hkrati pa je mlade izpostavila brezdelju in pokvarjenosti. »Moderno življenje je težko, v mnogih pogledih še posebej za mlade. Dom, šola in cerkev ne uvidijo njene narave in potreb in morda še najbolj od vsega, njenih nevarnosti.«

Do leta 1900 so problemi adolescence vzbudili javno pozornost, saj se je naraščajoča manjšina populacije znašla v demografskih in gospodarskih pogojih, ki so ustvarili to novo obdobje življenja. V Angliji, najbogatejši državi v Evropi, je število staršev, ki so si lahko privoščili srednješolsko izobraževanje svojih otrok, zneslo komaj 6% celotne populacije v letu 1909, in le 1,5% starostne skupine med petnajstimi in osemnajstimi leti je bil vključen v srednješolsko izobraževanje. Pod trdnim srednjim razredom je rasel nižji srednji razred, ki ga je razcvet uradniških služb v zadnjem četrtletju devetnajstega stoletja vzpodbudil, da je postal svoje sinove v krajevne srednje šole, da si bodo pridobili dovolj dobro izobrazbo in se bodo lahko potegovali za službe uradnikov, tajnikov in nižjih državnih uslužbencev.

Naraščajoč uradniški razred se je zavzemal za nadaljnji razvoj srednješolskega izobraževanja v vseh evropskih državah. Ker je prejšnji ideal podjetnega človeka, ki sam iz sebe nekaj naredi zbledel, je to postal edini način, da bi se dokopali do ugleda, ki so si ga tako močno želeli. Verjeli so, da je adolescenca del tega ugleda in ta razred je bil v veliki meri zaslužen, da se je popularnost novih mladinskih revij, pristočasnih dejavnosti in mode ob koncu stoletja strmo dvignila.

25. Ciklus revščine nekvalificiranega delavskega razreda okoli 1900.

Pod nižjim srednjim razredom so bila mnenja o izobraževanju in vrednotenju adolescence veliko manj enotna, saj so se v delavskem razredu, ki je še vedno sestavljal večino prebivalstva, glede obravnavanja najstniških let kvalificirani strogo razmejevali od nekvalificiranih. Na vrhu delavskega razreda je bila tako imenovana "delavska aristokracija", skupina kvalificiranih, dobro plačanih obrtnikov, katerih standard je bil podoben nižjemu srednjemu razredu.

Med zgornjo polovico delavskega razreda je bila, podobno kot v srednjem razredu, tendenca načrtovanje družine do leta 1900 že vidna. Med revnimi in nekvalificiranimi, ki so se bojevali s pogoji življenja v siromašnih delih mesta, je bila še vedno značilna visoka umrljivost in visoka rodnost, ki je praktično označevala celoten delavski razred petdeset let poprej.

Povišane plače in izboljšani zdravstveni pogoji so spremenili mišljenje kvalificiranih delavcev o lastnih otrocih. Mnogi so živeli zunaj samih središč mest in so uživali v povprečnem življenjskem prostoru treh ali štirih sob na hišo. Družinsko življenje se je spremenilo, ker so se matere manj zaposlovale in so posvečale veliko časa in energije vzgoji otrok. »Družinsko življenje je postalo bolj zasebno,« »in ženske so po ves dan doma in med tem, ko so možje v službah, so v glavnem prepuščene lastni iznajdljivosti. Položaj in privlačnost družine je bila predvsem odvisna od nje.« Skrb in pozornost, ki so ju posvečali vsakemu otroku, sta se izražali v podaljšanem šolanju in izobraževanju-tako dečkov kot deklic. Raziskave pred letom 1914 so pokazale, da so kvalificirani delavci šolali svoje otroke dlje časa kot nekvalificirani in so cenili še nadaljnje šolanje ne glede na to, ali je bilo to večerno izobraževanje ali vajeinstvo. Starši niso bili tako neučakani, da bi svoje otroke takoj po končani šoli poslali na delo.

Starši iz višjega delavskega razreda so cenili šolo ne samo zaradi mobilnosti, ki jo je nudila njihovim otrokom, ampak tudi zaradi družbene kontrole, ki jo je predstavljala. Njihov odpor do neizobraženih se je razširil na nedisciplinirane, posebno pocestne potepuhe in mladino iz penzionov, tarče čudnega sovraštva. Ubogljivost otrok je bila še posebno pomemben statusni simbol, vodila je v položaj, ki je povzročil, da je Alexander Paterson pripomnil: »Starševska disciplina je dejansko zanesljiv znak blaginje in ugleda.« Ta skupina je tudi najbolj pogosto organizirala pritožbe družine na način, ki je bil že razvit med višjimi razredi na družbeni lestvici. Bili so prvi med delavskim razredom, ki so odšli na družinske počitnice in med njimi je bilo mogoče najti tudi največ podpore organiziranim zunajšolskim dejavnostim za otroke-protialkoholnim društvom, zvezam prijateljev mladine, nedeljskim šolam.

Vse organizacije, ki so se jim pridružili otroci, niso bile tako srednjerazredne kot metodistični verouk. Ob koncu stoletja so zapolnili tudi vrste posvetnih in socialističnih nedeljskih šol in bili so aktivni v mladinskih vrstah delavskih sindikatov. Toda bili so elita in so skušali monopolizirati možnosti znotraj samih obrti, vključno z najboljšim vajeinstvom. Nadalje so imeli sinovi kvalificiranih prednost pokroviteljstva, ki so jo očetje in drugi sorodniki uveljavljali preko sindikatov, kar jim je dalo še dodatno prednost pred tistimi še nižje na družbeni lestvici, v večini še neorganiziranimi. Čeprav je res, da so možnosti delavcev, ki so lahko poiskali službe za svoje sorodnike, do leta 1900 upadle, pa raziskave kljub temu kažejo, da so se kvalificirani strokovni poklici v veliki meri samoohranjali in ustvarjali v desetletjih pred letom 1914, kot so menili opazovalci, vse večji prepad med kvalificiranimi in nekvalificiranimi.

Ne glede na te ugodnosti pa kvalificirani delavci niso bili zadovoljni z možnostmi, ki so jih imeli njihovi otroci in od devetdesetih let naprej je bilo med njimi čutiti povečano zaskrbljenost glede tekmovanja za boljše plačana delovna mesta. Vzrok za to je bila sprememba v samem gospodarstvu, kjer se je kot rezultat tako imenovane »druge industrijske revolucije« izrazito zmanjšalo zaposlovanje v industriji, po drugi strani pa se je hkrati povečalo na določenih področjih, kot so bili transport, distribucija in trgovina. Pot do dobro plačanega, kvalificiranega industrijskega dela je bila vse bolj pogojena s tehničkim šolanjem ali vajeinstvom in oba sta zahtevala nekaj denarja. V drugih vejah gospodarstva je bilo kljub vsemu do leta 1890 preobilje nekvalificiranih služb za fante stare od štirinajst do osemnajst let. Službe, kot kurir, ulični prodajalec, hišni služabnik, vratar in sovoznik navadno niso vodile do napredovanja, kot je bilo to običajno v strokovnih poklicih.

Čeprav je bila končna plača, ki jo je lahko pričakoval nekvalificiran fant, mnogo nižja od tiste, ki jo je lahko pričakoval vajenec po opravljenem šolanju, je bil njegov začetni zaslužek veliko večji od povprečnih plač vajencev. Nadalje sta vajeniška premija ali šolnina pomenili denar iz žepa staršev, dobava za trgovino na vogalu pa je prinesla več penijev v materin proračun ravno v tistem času življenjskega cikla delavske družine, ko so najbolj potrebovali dodatni zaslužek, da so nahranili vsa lačna usta. Mnogi so menili, da ta položaj vodi v še večji propad vajeinstva in družbene kontrole.

Seebohm Rowntree je v svoji raziskavi Yorka leta 1899 ugotovil, da je več kot 40% družin delavskega razreda, medtem ko so jim odraščali otroci, komaj shajalo. Posledice prenatrpanosti in bolezni so bile

prav tako velike kot v prejšnjih obdobjih stoletja in zato je družinska strategija še vedno narekovala veliko število otrok, s katerimi so ravnali kot z obliko ekonomske in socialne varnosti. Življenje nekvalificiranih je ostalo cikel revščine in relativnega obilja glede na ekonomske pogoje in velikost družine. Družine, ki so padle pod mejo revščine, so bile najpogosteje tiste z velikim številom malih otrok, ki še niso bili dovolj stari, da bi pustili šolo in prinašali zaslužek.

Zmožnost otrok iz revnih družin, da bi se kdaj koli povzpeli nad svoj razred, je bila ostro omejena z dejstvom, da so te družine potrebovale največ denarja ravno takrat, ko bi izdatki za šolanje ali vaje lahko omogočili pomik navzgor.

Ker so bili od leta 1880 otroci stari manj kot 11 let obvezno v šoli (leta 1918 so dvignili starost, ob kateri so lahko zapustili šolo, na 14 let), je breme služenja denarja bilo vse bolj na najstnikih. Še celo v letu 1914 je bilo 10% družin v nekaterih angleških skupnostih, ki niso imele drugega vira zaslužka kot tega, kar so zaslužili njihovi otroci.

Paterson je ugotovil, da so v revnih okrožjih Londona očetje zaslužili manj kot 50% družinskega dohodka in če so bili nezmožni za delo ali so jih odpustili, so sinovi dejansko prevzeli njihovo mesto v družini.

Družine so bile še bolj prisiljene, da so svoje najstniške otroke obdržale doma ali na delu kot pred petdesetimi leti, ker otrok v tovarnah niso več zaposlovali zaradi tovarniških in šolskih zakonov in ženske so se zdaj redkeje zaposlile. Ni presenetljivo, da so najrevnejši gledali na obvezno šolanje kot na nevarnost. Najbolj pogost razlog za odsotnost otrok iz šole je bil, da je bil otrok na delu, drugi najpogostejši je bil pomanjkanje denarja, da bi plačali šolnino, kupili čevlje ali imeli zajtrk. Obiskovanje šole je pogosto pomenilo odpoved enemu obroku hrane, otroci so čutili pritisk, naj zapustijo šolo takoj, ko je to mogoče.

Stari običaj potovanja za šolanjem je bil praktično mrtev, o čemer pričajo tudi številke o izseljevanju. Sodobniki so se pritoževali, da so fantje in dekleta le redko iskali zaposlitev zunaj svojih skupnosti in so se v glavnem zanašali na zveze sorodnikov in mater z lokalnimi obrtniki.

Uporaba sorodniških vezi, ki je bila pred petdesetimi leti prednost, je bila zdaj za revne pomanjkljivost, saj so imele službe, ki so jih lahko dobili na ta način, večinoma najslabše obete. Starši se niso mogli preživljati brez otroškega dela, vse dokler otroci niso bili stari sedemnajst ali osemnajst let. In celo potem ko so lahko odšli, se je večina otrok prijavila v vojsko ali so kot velik del oxfordske mladine, delali na železnici. Kasneje so se vrnili domov in se zadovoljili s priložnostno, nekvalificirano zaposlitvijo.

London je ponujal več kot dovolj služb brez nadaljnjih možnosti, ampak celo tam, kjer je bilo gospodarstvo bolj industrijsko kot trgovsko ali servisno usmerjeno, situacija ni bila kaj drugačna. »Dečki delajo deško delo, moški delajo moško delo; nobenega naravnega prehoda ni med enim in drugim,« je opazil Bray, s čimer je želel tudi povedati, da v večini primerov nekvalificiran fant postane nekvalificiran moški in kvalificiran fant kvalificiran moški. Nekvalificirani so morda zaslužili veliko več v najstniških letih, ampak pri osemnajstih letih se je ta situacija obrnila. Vajenstvo ali šolanje je dalo avtomatsko pravico do odraslega plačila, za nekvalificirane fante ali dekleta pri tej starosti pa ni bilo takšnih zagotovil. Kritična točka za nekvalificirane je bila starost 18 let, ko so bili prisiljeni zahtevati odrasla plačila. Na tej točki je bilo sicer možno, da so jih bolje plačali, ampak še bolj pogosto je bilo, da jih je delodajalec odpustil in je zaposlil mlajše fante in dekleta, ki so ga stali manj. Fantje, ki niso imeli nobenega strokovnega znanja ali dobrih priporočil, so bili vrženi v morje priložnostnega dela, ki je bilo značilno za industrijski kapitalizem ob koncu devetnajstega stoletja. Tam so ostali na samem dnu družbene lestvice, kjer so obnavljali, česar so se mnogi opazovalci bali, delno dedno kulturo revščine; tak sklep je vzpodbujal socialni darwinizem tega obdobja, katerega pristaši so zaznali znake moralnega in fizičnega propada med mladino, ki je pripadala nižjim segmentom delavskega razreda.

Gospodarske spremembe so v življenju mladih delavcev poudarile dve pomembni ločnici. Prva, med dvanajstim in štirinajstim letom, se je vrtela okoli zapuščanja šole in je določala prihodnje zaposlitvene možnosti. Za kvalificirane je bila spodnja meja kritična kot začetek njihovega tehniškega šolanja in kot začetek nekakšne adolescence, med katero bodo ostali odvisni od svojih staršev in mojstrov. Za nekvalificirane prehod od šolanja k zaposlitvi ni bil njihova izbira in za starše ni bil nobena naložba. Mnogo jih je že delalo, še preden so zapustili šolo, in polna zaposlitev je bila le korak do postopne uresničitve popolne neodvisnosti od doma. Kritična točka za revne je prišla ob koncu najstniških let, ko jim ni uspelo, da bi dobili »moško delo« - ponavadi kvalificirano ali delno kvalificirano - kar je pomenilo ne le revščino, temveč tudi družbeno podrejenost. Tako so ostali »fantje« v tradicionalnem dvojnem pomenu te besede, ki so ga zaničevali tako višji razredi kot boljše plačani delavci.

26. Vrstniške skupine in prosti čas ob prelomu 19. in 20. stoletja.

Glavni razlog za zaskrbljenost kvalificiranih delavcev glede najstniških let po letu 1900 so bili znaki zmanjšanih možnosti in družbeno nazadovanje navzdol. Iz tega je izhajalo vse večje zanimanje, ki so ga kazali člani višjega delavskega razreda za podaljšanje šolske dobe, omogočanje industrijskega šolanja in nasploh za reguliranje življenja mladih. Njihova zaskrbljenost se je tudi odražala v njihovem pritisku na otroke, da bi se pridružili rokodelskim in cerkvenim organizacijam in v vse večji strogosti, s katero so starši iz tega sloja kontrolirali ulično življenje sinov in hčera. Še pred letom 1900 so opazovalci zaznali spremembe v družbenih običajih mladine tega razreda. Njihove prostočasne dejavnosti so se vse bolj oddaljevale od tradicij mestnih mladinskih skupin in so postale vse tesneje povezane z družinskimi zabavami. Postale so tudi bolj skomercializirane in se osredotočile na glasbene dvorane, lokalne gostilne in, ko se je približevalo leto 1914, na kino in gledanje športov. Večji del dejavnosti kvalificirane mladine se je preselil z ulic v zaprte prostore ali v sam dom ali pa v različne mladinske klube, ki so se namnožili v osemdesetih in devetdesetih letih. Običaj »sprehajanja« se je do leta 1900 skoraj popolnoma izgubil in so ga zamenjale manj javne oblike dvorjenja, ki je navadno pomenilo plačano zabavo v ceneno opremljenih, a udobnih gostilnah, ki so ob koncu stoletja naglo zamenjale hrupne pivnice zgodnjega devetnajstega stoletja.

Bolj neformalna struktura vrstniških skupin je očitno zamenjala ulične tolpe, navkljub senzacionalnim poročilom o porastu mladinskega nasilja v devetdesetih letih pa očitno ni bilo zadostnih dokazov, ki bi potrjevali predstavo, da so tolpe postale bolj agresivne. Prav nasprotno. Opuščali so pretekle koledarske praznike veseljačenja, kot sta bila 5. november in 1. maj, ter ju zamenjali z relativno novim praznikom Bank Holiday. Z več prostega časa in žepnine so ti fantje lahko sledili bolj individualnim oblikam razvedrila.

Prosti čas v najstniških letih je bil še vseeno vedno omejen na višje sloje delavskega razreda. Revni otroci so delali več ur in so imeli manj denarja, ki bi ga lahko zapravili, kot sloj nad njimi. Svojim družinam so prispevali vsaj 80% dohodka in tako se niso mogli zabavati z dejavnostmi, ki so privlačile bolj razviti delavski razred. Prazniki, taborjenje, klubske članarine, četudi poceni, so bile zanje nedosegljive, za zabavo so morali torej poskrbeti sami v okviru tradicionalnih mestnih mladinskih skupin. Ker so živeli v dveh ali treh sobah, ki so bile natrane z veliko družino z osmimi ali več člani, jim je bilo onemogočeno razviti zasebno družinsko življenje, ki se je uveljavljalo med bogatejšimi delavci in tudi meščani. Ulica je bila še vedno njihovo najpomembnejše igrišče, vzdrževali so teritorij in ostro napadali vsiljivce, naj so to bile nasprotne tolpe ali odrasle organizirane mladinske skupine.

Ker so revni otroci zavrnil, da bi si naredili kapo in korakali v skupini, je bil to za opazovalce srednjega razreda dokaz, da so ti otroci trpeli zaradi nevarne prezgodnje zrelosti. Bili so, »vrsta 'moških otrok', ki jih je mrzlično hrepenenje, da bi postali moški, tako preplavilo, da je zakrilo naravne instinkte deštva.« Ker so zelo zgodaj dvorili in se poročali, so se po tem razlikovali ne samo od meščanstva, ampak tudi od zgornjih slojev svojega razreda. Skoraj tretjina nekvalificiranih delavcev je bila do dvaindvajsetega leta poročena, v nasprotju z manj kot 20% kvalificiranih delavcev.

Kot smo videli, je bila poroka sama po sebi le kratek prehod iz enega stanja revščine v drugo, nobenega presledka brez skrbi ali pomanjkanja ni bilo, ki so ga bolj privilegirani povezovali z adolescenco in začetkom odraslosti.

In tako se je krog revščine in obupa ene generacije prenašal na drugo.

Dejansko so bile težave revnih otrok vtisnjene v gospodarski in demografski strukturi družbe. Vse večja tendenca, da so težave dojemali kot psihične in zato potrebne zdravljenja, ne pa ekonomskih ali političnih rešitev, je bila vsaj toliko moteča kot pojav sam. Revščina in visoka umrljivost, ki jo je spremljala, je bila še vedno edini odločujoči dejavnik, ki je določal razlike med najstnikom in moškim-fantom, razlike, ki so bile morda v letu 1900 večje kot kdaj koli prej ali potem.

27. Deelitizacija »proizvodnje« adolescence-sekundarna socializacija otrok nižjih slojev.

Odkritje adolescence je pripadalo srednjemu razredu in ta jo je monopoliziral do začetka dvajsetega stoletja. Premožni so svojim otrokom dovolili, da so bili oproščeni dela, vendar so imeli resne pomisleke, ali bi gospodarstvo lahko shajalo brez otroškega dela drugih razredov. Nato pa se je skoraj v vseh zahodnih državah hkrati koncept adolescence demokratiziral in bil dan na razpolago - pravzaprav so ga zahtevali - vsem najstnikom. Socialne in psihološke teorije o nestabilnosti in ranljivosti te starostne skupine so odpravljale poplavo zaščitniške zakonodaje, ki je do leta 1914 radikalno omejevala njeno neodvisnost. Ker se je srednješolsko izobraževanje razširilo, so se prav tako razširile tudi zunajšolske dejavnosti. Prvič v zgodovini imamo organizacije, ki so bile popolnoma posvečene adolescenci, dve najbolj znani, angleški skavti in nemški Wandervogel, sta bili ustanovljeni v prvem desetletju prejšnjega stoletja. Zapori, sodišča za mladostnike, posebni zaposlitveni servisi in socialnoskrbsteni uradi so bili vsi del družbenega priznanja posebnega statusa tištih, ki niso bili več otroci in tudi ne popolnoma odrasli.

Sodobniki, kot sta bila Ellen Key in G. Stanley Hall, so slavili odstranitev najstnikov iz sveta odraslih kot najvišji dosežek prosvetljene civilizacije. Drugi so bili vseeno manj optimistični in so opozarjali na razširjenost duševnih motenj med mladimi, neustrezno preživljanje prostega časa in rastočo stopnjo kaznivih dejanj kot na dokaze za naraščajoče prestopništvo med mladimi.

Pričakovanja javnosti do mladih niso še nikoli bila tako visoka kot na začetku stoletja in tudi najverjetneje od poznega osemnajstega stoletja ni bilo obdobja, v katerem bi bilo več pritožb o slabem vedenju mladih.

Protislovni odnos do mladine lahko utemeljimo s konflikti in nasprotji, ki so izhajali od staršev, učiteljev in mladinskih voditeljev, ki so želeli vsiliti eno obliko mladinske tradicije nad drugo. Posledica je bila po eni strani večja konformnost, po drugi pa večje prestopništvo, saj ugodni pogoji za adolescenco niso bili enakomerno porazdeljeni med različne sloje evropske družbe. Vsiljevanje adolescence je povzročilo močan upor predvsem med revnimi delavci, kar je imelo za posledico, da so večji del obdobja med 1900 in 1950 meje med konformnostjo in prestopništvom potekale v bistvu po razrednih ločnicah.

Vse več mladih v najstniških letih je zapuščalo trg delovne sile, podatki odsevajo zvišanje starosti, ob kateri so mladi lahko prenehali s šolanjem, s 14 let v letu 1918 na 15 let v letu 1947, vendar kažejo tudi močno družbeno tendenco staršev, ki so želeli za svoje otroke nadaljnje šolanje - prizadevanje, ki je dobilo pomembno vzpodbudo v dvajsetih letih dvajsetega stoletja, nekoliko nazadovalo v gospodarskih težavah tridesetih letih in je potem po drugi svetovni vojni spet naraslo.

Zdi se, da se je koncept »adolescence« postopno, vendar gladko razširil z razredov, iz katerih je izhajal, na vse večji del delavske populacije. Vseeno moramo biti previdni, da nam ti podatki o srednješolskem izobraževanju ne bi predstavljali dokončnih dokazov, da je bilo sprejetje adolescence enakomerno porazdeljeno. Prav nasprotno, ugodnosti šolanja niso bile pravično razdeljene in večji del vpisanih na srednje šole in univerze je prihajal iz slojev samega srednjega razreda in ne iz dodatno vpisanih fantov in deklet iz delavskega razreda.

Iz skupine fantov, ki so se rodili med leti 1910 in 1929, jih je približno 39% iz srednjega razreda obiskovalo kakšno srednjo šolo, medtem ko je od delavskih fantov, ki so se rodili v istih desetletjih, bilo samo 10% takih, ki so po osnovni šoli nadaljevali šolanje.

Univerzitetno izobrazbo je doseglo 5% fantov iz srednjega razreda in za primerjavo le 1,4% fantov iz delavskega razreda.

Razlogov za takšno razliko, ki so postali še bolj očitni med gospodarsko krizo, ni težko najti, če preučimo gospodarske pogoje v obdobju od 1900 do 1950.

31% populacije še vedno živelo pod mejo revščine. Ponavljali so se enaki cikli revščine in čeprav je nezaposlenost, ki je bila povezana z gospodarsko krizo veliko pripomogla k revščini, je bilo jasno, da je bila situacija za otroke precej podobna kot poprej. Takšne okoliščine niso izginile vse do obdobja po prvi svetovni vojne, ko se je bogastvo v angleški družbi končno začelo bolj pravično deliti.

Sopotniki revščine - prenatrpana stanovanja, bolezni in visoka stopnja umrljivosti - so bili med revnimi prisotni tudi po letu 1945. Umrljivost novorojenčkov je padla, vendar ti uspehi ponovno niso bili enakomerno porazdeljeni in do nedavnega so življenjske možnosti revnih zaostajale za tistimi ekonomsko bogatejših. Kot bi lahko pričakovali, so najrevnejše družine v Angliji bile prisiljene nadaljevati z družinsko strategijo velikega števila rojstev, da bi nadoknadile svoje izgube, tako da so se v prvih štirih desetletjih dvajsetega stoletja razlike v velikosti družin med posameznimi razredi dejansko večale, čeprav je rodnost pri vseh razredih upadla. Med srednjim razredom se je velikost družine postopno manjšala vse do leta 1945, potem paje bilo zaznati nekakšen razmah, še posebej med poklicno elito. Družine iz nižjega srednjega razreda so se še hitreje zmanjšale, saj so tudi kvalificirani delavci kazali željo po manjšem številu otrok. Velikost družin nekvalificiranih delavcev se je tudi manjšala, ampak ne tako hitro kot v razredih nad njimi, zato je bila razlika v njeni velikosti glede na državno povprečje do leta 1930 še bolj izrazita, kot je bila v letu 1900.

Demografski in gospodarski pritiski, ki so že tradicionalno prisilili ta razred, da se je zaposlil, kakor hitro je bilo to pravno mogoče se niso zmanjšali, medtem ko so druge skupine za svoje otroke želele nadaljnje šolanje. Gospodarski pogoji, ki so še pospeševali »deško delo«, so se nadaljevali v pozna trideseta leta, ko je mnogo kvalificiranih del končno postalo dosegljivih tudi za mlade. Do takrat je veljalo staro vzpodbujanje dečkov, da so začeli z nekvalificiranimi deli, opustili nadaljnje šolanje in se upirali vsakršnemu poskusu, da bi ukrotili njihovo neodvisnost. Znak njihove prezgodnje zrelosti se je kazal v ponavljajočih se razlikah med starostjo, ko so se poročali, in starostjo, ko so se poročali višji razredi. Srednji razred se je še vedno poročal precej pozno.

Na institucionalni ravni sta zvišanje šoloobveznih let in poplava zunajšolskih dejavnosti nakazovali prepričanje srednjega razreda, da je adolescenca univerzalna.

Njihova pričakovanja se kljub temu niso izpolnila in obstajajo celo podatki o gibanju mladine v nižjih razredih, ki se je upiralo takšnemu pritisku konformnosti. Razlike med njihovim življenjskim ciklom in ciklom višjih razredov so bile še bolj očitne na ravni izobraževanja, kjer se prezgodnje odhajanje s šol ni skladalo s cilji učiteljev in socialnih delavcev. Ni bilo naključje, da je tisto, kar je javnost imela za mladinsko prestopništvo, postalo kamen spotike ravno v času, ko se je prvič čutil pritisk, da bi napravili adolescenco splošno veljavno, saj sta bila kljub svojim očitnim razlikam prestopništvo in konformnost povezana. Same značilnosti, ki so označevale nekatere mladinske skupine kot prestopniške namreč, prezgodnja zrelost in neodvisnost od odrasle avtoritete – so bile točno nasprotni tistim, ki so zajemale model adolescenta. Prestopništvo je upodobilo glavne značilnosti konformnosti in obratno.

28. Značilnosti novih vzgojnih pristopov okoli 1900.

Adolescenca je bila proizvod elitnih srednjih šol. Do osemdesetih let devetnajstega stoletja je bila predpostavka »fantje so pač fantje« predvsem uporabljana za učence v internatih. Na fante nižjih

razredov so gledali kot skoraj na drugačno raso, ki je neprimerna za isto vzgojo in je morda celo malce nevarna, če se jo preveč razvaja z izobrazbo ali prostim časom.

V petdesetih letih devetnajstega stoletja je škof Samuel Wilberforce še vedno govoril, da je izobraževanje nižjih razredov nevarno, ker »bi jih to vse naredilo neprimerne za delo s plugom, mi ostali pa ne bi imeli nič jesti.« Za otroke iz nižjih razredov se je predpostavljalo, da so v svojih navadah do najstniških let že otrdeli.

Matthew Davenport Hill še vedno govoril o mladinskih prestopnikih kot o »malih zakrnelih moških«, katerih najbolj nespametna značilnost je bila njihova prezgodnja zrelost. Reformatorji v zgodnjem devetnajstem stoletju so posvečali svojo pozornost revnim, kot da bi bili posebna vrsta, katerih problemi so le malo ali sploh nič podobni spoštovanja vrednim fantom in deklicam, s katerimi je treba ravnati s popolnoma drugačnimi merili.

Do konca osemdesetih let so se te razlike vseeno združile v enoten pristop do mladine s predpostavko, da »fantje so pač fantje«, »dekleta so pač dekleta«, ne glede na razredno pripadnost. Način mladinskega dela, ki je bil že dobro razvit v elitnih šolah, vendar do takrat le malo preizkušen med delavskimi otroki, namreč kombinacija iger in urjenja, je postal splošno uveljavljen. Njegovi zagovorniki so verjeli, da so našli skupen imenovalac fantovske fizične narave, ki se je izmaknil prejšnjim reformatorjem. Evangeličanski pristop v zgodnjem devetnajstem stoletju, je omogočal načine, ki so se manj zanašali na vero ali intelekt in so bili bolj usmerjeni k psihologiji in biologiji najstnikov. Igranje in korakanje naj bi nekako ozdravila razredne meje v osemdesetih letih z odpravo razlik, ki so ločevale enega fanta od drugega.

Fizična stran človeštva, ki ji starejša generacija socialnih delavcev ni zaupala, je hitro postala obsedenost novih. Uradniški ovrtnik so nadomestili srajčni rokavi in strogo evangeličansko vedenje so nadomestil bolj neformalni, tovariški odnosi, ki so bili značilni za reformatorje srednjega razreda od osemdesetih let naprej. Upad mestnih tolj je ponudil možnost za zamenjavo tradicionalnega vodstva starejše mladine z odraslim nadzorom. Tako bi se jim približali skozi fantovsko zabavo in si pridobili naklonjenost tistih, ki jih izza prižnice ali katedra ni bilo mogoče pridobiti. To je bila filozofija angleškega naselitvenega gibanja v osemdesetih letih, ko so preplavili revne mestne četrti z resnimi, vendar srčnimi zaščitniki otrok, ki so prišli z univerz ali privatnih šol. Prestopniško mladino so želeli srečati pod njenimi pogoji brez vmešavanja formalnosti, za katere so njihovi predhodniki verjeli, da morajo nujno stati med njimi in njihovimi varovanci.

V tej novi obliki bratovščine je bilo vseeno veliko paternalizma. Otroški zaščitniki iz srednjega razreda niso nikoli pozabili svojega statusa in ko so oxfordski študenti ustanovili Oxfordski inštitut za delavske može in dečke v letu 1884, je bilo to zato, ker »imajo bolj napredni razredi v družbi moč, da pokažejo razredom pod sabo, kako je potrebno živeti.« Tudi v Nemčiji se je pojavil ponoven poizkus, da bi vzpostavili naravno vodstvo višjih razredov. »Novi fevdalizem«, kot so ga imenovali nekateri kritiki, je bil v tistem času rezultat uspešnega uveljavljanja socializma in sekularizma med delavskim razredom.

Cilj angleškega klubskega gibanja v osemdesetih letih je bil, »da ohranja uveljavljeni red v cerkvi in državi z izobraževanjem množice ljudi v vedenju in vrednotah ter v politični odgovornosti, ki je seveda pomenila podreitev.« V obeh državah so elite predpostavljale, da nacionalni interes zahteva tesnejšo udeležbo v življenju revnih in ker so bili otroci in mladina bolj na razpolago kot odrasli, so prav oni postali predmet zanimanja duhovščine, poslovnežev in drugih usmerjevalcev srednje in višjerazrednega mnjenja.

Vikarji, učitelji in gospe so bili tisti, ki so se ukvarjale z reformami, še posebej so bili spretni v spreminjanju mladinskih tradicij v lastne koristi. Nič ni moglo prekašati novih mladinskih gibanj, še posebno deških skavtov in Wandervogla ne, v širjenju iger in ritualov, ki naj bi zadovoljevali naravne, torej instinktivne potrebe dečkov nasploh. Večji del njihovih od odraslih sponzoriranih mladostniških dejavnosti je bilo smešnih celo mladim samim, ki so jim bile namenjene, čeprav zabava ni bila edini

namen, ki so ga želeli urešničiti organizatorji. V priljubljenosti Kiplingovih zgodb in v ritualih solsticija se je zrcalilo hrepenenje moških in žensk, ki so se počutili neprijetno ob svojem materialnem napredku, po bolj preprostih, bolj naravnih oblikah življenja. Ob koncu stoletja je novi model mladinskih gibanj izražal splošno kulturno gibanje med evropskim srednjim razredom, v katerem so se čutile sledi antimodernizma in tudi antimaterializma. Pomešane s pesimizmom ob fin de siècle so bile bolj očitne tudi bojzani in zaskrbljenost zaradi upada religije in nevarnosti socializma, ki je izhajal iz delavskega razreda, za meščansko družbo. Najbolj pomembna nesocialistična mladinska gibanja, ki so zajemala spekter od romantičnega eskapizma do vojaškega političnega konzervatizma, so izražala zaskrbljenost vladajočih elit, ki so iskale zaščito svojega položaja v svetu, ki so ga pretresali razredni konflikti in mednarodne krize.

Nova gibanja so bila manj neučakana, da bi mlade silila v odrasle konvencije, in bolj voljna, da so obravnavala tudi najbolj lahkomišelnosti ideje kot zdrave in nedolžne. Za vse je bilo značilno nekakšno romantiziranje mladine, ki naj bi bila vir osebnega in družbenega preporoda; to je bil znak, da je stolet trajajoči boj za ustanovitev liberalne civilizacije izčrpal srednji razred političnih metod in ideologij. Tako so gledali na svojo vlogo zaščitnikov otrok kot na izključno apolitično ali vsaj vzvišeno nad politiko in politično kritiko.

Tako so po eni strani nova gibanja poskušala na navidezno nepolitični način doseči kulturni preporod s ponovnim oživiljanjem tega, za kar so verjeli, da je prasplošna oblika mladine - »adolescenca«. Po drugi strani so, če so njihove oblike in ideologije odražale elitne vrednote, poskušali ustanoviti konzervativno silo navkljub zanikanju političnih namer.

Skozi igre, rituale, mladostne ideje vseh vrst so se postviktorijanski mladinski voditelji namenili osvoboditi mlade vseh spon mestno industrijske civilizacije, ki je v njihovih očeh postala toga in pokvarjena zaradi svojega lastnega materialnega napredka. V procesu iskanja fizičnega in instinktivnega bistva deštva jim je vseeno uspelo, da so ločili pojem »mladine« od njegovih prvotnih povezav, predvsem moralnosti in duhovne moči. Poudarjanje fizičnih in psihičnih strani adolescence, tendenca, ki se je, kot smo videli, razvila med izobraženimi elitami še pred koncem stoletja, je na koncu omejila to življenjsko obdobje na objekt znanstvenega opazovanja in kliničnega zdravljenja. Kar se je začelo kot boj, da bi se lahko mladi razvijali po naravnih zakonih, se je končalo tako, da so bili priklenjeni na novo konformnost, ki jo je uveljavljala pozitivistična družbena znanost. Nadalje je mladina v poskusu, da bi adolescente obvarovali dekadentnega sveta odraslih, izgubila tiste družbene in socialne pravice, ki so bile njeno edino varovalo pred odraslimi. To so bila nekatera protislovja, ki so bila del zgodovine mladih ob koncu stoletja.

Nova generacija samozvanih skrbnikov, ki se je razvila ob koncu stoletja, je bila močno drugačna od viktorijanskih predhodnic, tako po ciljeh kot tudi po metodah. Metafore verskega spreobrnjenja so zamenjali pojmi, kot so bili »postopki« in »zdravljenje«, ki so si jih sposodili neposredno od znanosti. Ob koncu stoletja so pozornost namenili celotnem otroku, njegovemu družbenemu, ekonomskemu, higienskemu in, tudi duhovnemu, blagostanju. Novo stoletje je sprožilo ponovno oceno možnosti skrbi za otroke in njihovo izobraževanje, ki je bilo zdaj veliko širše definirano in je zajemalo celotna področja otrokovega življenja, ki so prej prepuščala skrbi staršev ali vrstniške skupine. Družbena ideologija za temi novostmi je bila veliko bolj napadalna, veliko manj tolerantna do napak kot *laissez-faire* viktorijanske doktrine. Nove metafore medicinske patologije so v svojem izvoru izražale bolj znanstvene kot moralne imperitive. Tako kot je javni interes določal cepljenje vseh otrok proti nekaterim nalezljivim boleznim, tako je tudi družba v prihodnosti zahtevala »cepljenje« mlade generacije proti različnim družbenim boleznim, za katere je bila urbana industrijska družba še posebno dovzetna.

Voluntaristične metode prejšnjih generacij so začeli kritizirati. Pionirji v skrbi za otroke naj ne bi šli dovolj daleč; preveč svobode naj bi pustili staršem s slabim karakterjem ali napačnim razumevanjem, njihovo delo naj bi bilo prej podobno kakšni dobrodelni organizaciji, zadovoljivo sicer, da je obdržalo *status quo*, vendar neprimerno za obdobje hitrih sprememb, kjer so notranja nezadovoljstva in zunanja

agresija predstavljali nevarnost za narodovo preživetje. Adolescenco so nenadoma vrgli v bitko proti propadanju domov in nevarnosti od zunaj.

Socialisti, kot je bila Ellen Key, so za mlajšo generacijo mislili, da je predana »delu splošnega izobraževanja, treznostnemu in mirovnemu gibanju«, ampak do predvečera prve svetovne vojne je bilo jasno, da je velik del adolescentov končno, vsaj simbolično, zajel val nacionalizma in konzervatizma.

V letu 1902 so pohiteli s poglavjem zakona o izobraževanju, ki je zagotovil državno podporo za srednješolsko izobraževanje.

Lokalni skavtski voditelji so imeli za svojo najpomembnejšo dolžnost, da »spremenijo današnje odraščajoče dečke v koristne državljane prihodnosti,« cilj, ki so ga delili s svojim nemškim dvojnikom, *Tungdeutschlandbund*. Vsa glavna gibanja za varovanje otrok v obeh državah so do leta 1914 v svojih uradnih filozofijah združevale nekatere elemente konzervativnega patriotizma in družbenih reform. Ideologije z državnimi cilji, pogosto zavite v socialno darwinistične pojme rasnega preživetja, so izrinile prejšnja religiozna in moralna utemeljevanja, čeprav so bila slednja še vedno velik del javne retorike. Apeliranje na nacionalistično utemeljitev družbenih sprememb je šlo celo tako daleč, da niso bili niti dojenčki izvzeti iz te zahteve po ponovni nacionalni oživitvi.

K tej spremembi je prispevalo zavedanje, da je Evropa stopila v obdobje demokracije, v kateri nobena skupina ali razred ne sme biti izključena od deleža odgovornosti in moči. V tem smislu so zaščitniki otrok nadaljevali po istem principu preventivne družbene kontrole. Občutek, da je bilo izobraževanje malih otrok nezadostno, da bi doseglo ta cilj, in da je izobraževanje potrebno tudi v obdobju med končano šolo in zgodnjo odraslostjo, so bili glavni motivi za zunajšolska mladinska gibanja.

29. Fantovske brigade, skavtstvo Baden-Powella.

Česar šole niso mogle doseči, so želela doseči gibanja. Dejstvo, da prva leta dvajsetega stoletja niso bila družbeno mirna ne v Nemčiji ne Angliji, je prispevalo k dodatnemu zagonu varuhov otrok, ki so se videli kot nepristranski posredovalci v razrednem konfliktu. Državna zakonodaja v Prusiji je leta 1911 razvila javno podporo za prostovoljne mladinske agencije in je bila neposredno povezana z industrijskim nemiri izpred štirih let. »Potrebno je vzpodbujati prijateljstvo med razredi, tako da med njimi ne bo nobenih pregrad.« Iz dokumentov klubskih debatnih krožkov je razvidno, da so se vseh spornih vprašanj, ki so burila takratno družbo, lotevali zadržano in ko so leta 1910 razpravljali o delikatnem vprašanju politike zaščitnih carin, so voditelji veselo ugotovili, da »so skoraj vsi v klubu vdani torijci.« Še bolj tipična je izkušnja nekega skavta: »Skavtsko gibanje nas uči, da moramo biti dobri državljani, ki se ne spoznajo na politiko.«

Družbeni in politični predhodniki novega pristopa v delu z mladimi so bili ustanovljeni v osemdesetih letih devetnajstega stoletja, ko je starejši evangeličanski pristop začel zamenjevati bolj prodoren program urjenja in atletike. Prvi, ki je v Angliji preknil s starimi tradicijami, je bil William Smith s svojo Deško brigado, ki je bila ustanovljena leta 1883 in sicer z novo idejo, da se konvencionalno branje Svetega pisma zamenja z vojaškim urjenjem.

V Deški brigadi so ugotovili, da lahko, če opustijo nekaj resnosti in spodobnega vedenja, ki je težilo viktorske mladinske organizacije, privabijo še več članov iz delavskega razreda. Vendar je ideja, da so fizične vaje primernejše od duhovnih, ostala vprašljiva vse do konca stoletja, ko so se mnoge Smithove metode uveljavile skozi skavtsko gibanje.

Angleško javno mnenje, vključno z delom prej nematerialističnega delavskega razreda, je do začetka burske vojne že sprejelo urjenje in korakanje. Narod se je zdaj zavedal pomembnosti vojaške pripravljenosti in eden od junakov burske kampanije, general Baden - Powell je bil tako navdušen nad možnostmi Deške brigade, da je napisal svojo znano knjigo *Skavtstvo za fante*, ki jo je uporabljal njegov prijatelj Smith. Kot se je izkazalo so bile Baden - Powellove ideje o življenju dečkov na prostem, ki so bile pod vplivom »lesarske« romantike ameriškega mladinskega voditelja Ernesta Thompsona Setona, tako dobro sprejete, da so upravičile ustanovitev njegove lastne organizacije, ki je

bila ločena od brigade. S finančno podporo iz konzervativnih virov in prav tako močno podporo nekdanjih tovarišev je general v letu 1908 ustanovil veliko bolj priljubljeno Deško skavtsko gibanje.

Ni presenetljivo, da je bilo skavtstvo že od vsega začetka nacionalistično usmerjeno. »Ideologija, ki je podpirala skavtstvo, je bila kombinacija Baden - Powellove osebne različice socialimperializma, povsod razširjenega socialnega darwinizma in edwardijanskega kulta učinkovitosti.« Dve tretjini vodstva na državni ravni so zasedli vojaški uslužbenci na visokih položajih in prvi Izvršilni komite je bil tesno povezan z National Service League, konzervativno organizacijo, ki se je že od leta 1902 zavzemala za splošno vojaško obveznost. Čeprav se je Baden - Powell zelo trudil, da bi zanikal, da so bile njegove čete zbirališča rekrutov za Teritorialno vojsko, je obstajal sum, da so uniforme, urjenje in vojne igre čez vikend merile na indoktrinacijo. Nekateri bolj liberalni člani gibanja so silili generala, da bi se preusmeril v bolj mednarodno smer, ki je bila del ustanovne listine skavtov.

Skavtavska politika ni bila edina, ki je zaznamovala to gibanje kot višjerazredno. Baden-Powell se je hvalil s svojim razumevanjem »fantovskega duha« in njegova bujna domišljija je ustvarila ogromno ritualov, pesmi in praznikov prirejenih za prilagodljive adolescente, vendar ni imel nobene izkušnje ali razumevanja o življenjskem slogu delavskega razreda. Skavtstvo je prevzelo že razvit model ločenosti sveta odraslih in sveta mladine na elitnih zasebnih šolah. Kot enospolna organizacija je poudarjalo prednosti odlaganja dosega odraslih vlog, vzdrževalo miselnost, da prehitel stik z nasprotnim spolom ogroža moškost dečkov in pokvari udomačeno ženskost deklic. Celo ko je gospa Baden - Powell leta 1909 ustanovila skavtinje (Girl Guides) je general vztrajal, da so se dejavnosti izvajale ločeno od skavtov. Fantje so bili fantje, dekleta dekleta in nikoli se niso srečali. Fanatizem zmernosti in vzdržnosti je zagotavljal izolacijo mladine od običajnih užitkov v odraslosti. Etika »dobrih del« je namigovala na nekakšno skrbno kontrolirano udejstvovanje v državljanskem in družbenem življenju skupnosti, vendar se je ustavila pred vzpodbujanjem dejanskih družbenih ali političnih obveznosti. »Bodi pripravljen« je pomenilo, da se je potrebno vzdržati vsega prezigodaj zrelega, kajti vrednost mladine za državo je bila v njeni nedolžnosti in čistosti, ki sta ju ogrožali vabljava zabava in hitro razvijajoča se urbana industrijska družba.

Tako ni presenetljivo, da so skavti z vsemi pravili in nezaupanjem v zrelost imeli večji uspeh v srednjem razredu kot med proletariatom.

Gibanje se je nadaljevalo pod parolo brezrazrednosti, vendar je bilo kljub temu neizbrisno označeno z življenjskim stilom in ideologijo tistih, ki so bili više na družbeni lestvici. Gibanje se je opiralo pretežno na članstvo v srednjerazrednih predelih južne Anglije, vključno z nekaterimi deli Londona, ki so bili sestavljeni iz nižjega srednjega razreda. Zdi se, da so bili dečki iz delavskega razreda, ki jih je privabilo to in podobna gibanja, iz kvalificiranega segmenta proletariata, še posebno je privlačilo tiste, ki so imeli željo po družbenem napredovanju po lestvici, fante v šolah, katerih starši so si lahko privoščili denar za uniforme in šolnino. Skavtski voditelji so ugotovili, da si najrevnejši v družbi sploh ne morejo privoščiti časa in denarja, ki je potreben za članstvo v gibanju. Law je celo govoril staršem, da bo on plačal uniforme, fante pa je privabljal s tem, ko jim je obljubil trobento, da se bodo lahko pridružili četi.

Tej četi so se revni in ponosni fantje posmehovali in v prvih letih skavtskega gibanja so se morali braniti -tako kot Brigade dečkov pred njimi - pred verbalnim in fizičnim nasiljem, ko so korakali po revnih četrtih. Nekateri skavtovski voditelji so spoznali, da gola kolena in pohodniške hlače ne ustrezajo fantom, ki so že zaposleni in ki cenijo svojo zgodnjo zrelost. Zavrgli so mladinski model Badena - Powella in po prvi svetovni vojni ustanovili celo serijo mladinskih gibanj, ki so zajemala oba spola in so merila na delavski razred.

Skupno nizko članstvo je odsevalo dejstvo, da se niso niti laburistična stranka niti močni sindikati zavzeli za mladinsko gibanje. Brezbrižnost, ki je bila značilna za delavsko mladino med gospodarsko krizo, je škodovala vsem mladinskim gibanjem, še najbolj pa socialistom, ki so imeli manj sredstev.

30. Nemške korporativne in konfesionalne mladinske organizacije - Wandervogel.

Tudi v Nemčiji so vse do zgodnjega dvajsetega stoletja prevladovala staromodna poklicna in konfesionalna mladinska organizacija. Zgodnji poskusi širjenja evangelija, so bili predvsem usmerjeni k revnim otrokom. Kasnejše mladinske verske organizacije, so se usmerile k širšemu družbenemu kontekstu, kljub temu pa so obdržale močne verske značilnosti. Različne cehovske in sindikalne zveze so podpirale dejavnosti za mlajše člane in tako so se mladinska socialistična gibanja, ki so se začela na Nizozemskem leta 1885, razširila po kontinentu ter leta 1904 dosegla Nemčijo. Različne strankarske skupine so ob koncu stoletja prav tako začele organizirati sekcije za mlade in tako je Katoliška centralna stranka kot prva leta 1895 ustanovila Windthorstbünde. Konzervativna Jungdeutschlandbund je bila ustanovljena leta 1911 in je dopolnila seznam športnih, vojaško urjenih skupin, ki so jih podpirale različne nesocialistične stranke in organizacije. Pred letom 1900 so se razvile oblike vzdržnostnih organizacij, ki so povečale število skupin, ki so tekmovala za naklonjenost mlade generacije.

Do leta 1901 vseeno ni bilo organizacije, ki bi trdila, da ima še kakšne druge motive in da ne deluje izključno v prid mladine. Tega leta se je v predmestju Berlina razvil Wandervogel, ki ga je vodil karizmatični, vendar ekscentrični učitelj stenografije Karl Fischer. Člani Fischerjeve prvotne skupine, ki niso mogli tolerirati njegove avtoritarne osebnosti, so ustvarili samostojna gibanja, toda različne veje, ki so se razvile iz osnove, so bile vse pod vplivom njegove spodbude. Nemški dvojnik angleških skavtov Deutscher Pfadfinderbund je bil ustanovljen leta 1911, vendar ni nikoli dosegel takšne priljubljenosti kot Wandervogel. Ne toliko po številčnosti, ampak bolj po načinu, na katerega je oblikoval pristop do adolescence v Nemčiji, je slednji ostal najbolj vplivno mladinsko gibanje, ki je v prihodnjih desetletjih pustilo pečat ne samo na državljanskem, ampak tudi na družbenem statusu mladine.

Končna pomembnost organizacije Wandervogel ni bila v njenih številnih organizacijskih oblikah, ampak v družbeno-zgodovinski realnosti, ki jo je odsevala. Na prvi pogled se je zdelo, da je predstavljala drugačno smer kot angleški skavti. Slednji, ki so bili tako arhetipsko angleški v svojem kompromisu med utilitarizmom angleškega srednjega razreda in nagnjenostjo aristokracije k športu, so predstavljali slogovno nasprotje Wandervoglu, katerega ključnovalno nekonvencionalno vedenje in videz sta odražala ponovno oživitev mladinskega radikalizma iz zgodnjega devetnajstega stoletja. Zdelo se je, da je Wandervogel izzval družbena pravila nemške aristokracije in vsaj na začetku se je zoperstavil tudi militarizmu. Njihova nenavadna uniforma, neomejevano vedenje in sloves spolne osvoboditve je šokiral wilhelmski višji sloj in tako je gibanje zaslovelo po uporništvu, ki je bilo v popolnem nasprotju z resno podobo angleških skavtov.

Vendarle so se pod razlikami skrivale tudi podobnosti v izvoru in ciljih. Tudi Wandervogel je bil rezultat zaskrbljenosti srednjega razreda, čeprav je bila zgodovina nemške buržuazije dovolj drugačna od angleške, da je razvila drugačne načine, s katerimi so se lotevali adolescence. Odnosa med srednjimi in visokimi razredi v Nemčiji ni označeval kompromis, temveč napetost. Nemška država in njene izobraževalne institucije so ostale zelo razslojene, aristokracija se je oklepala tradicionalnih vojaških šol, srednji razred pa je imel monopol nad gimnazijami.

Nemške vojaške akademije so ustvarjale modele konformnosti. Gimnazija, ki ni imela značilnosti totalne institucije in je razdelila pomembne naloge izobraževanja in socializacije med šolo in dom, je ustvarila nemirne adolescente. Podaljšan, osamljeni družbeni moratorij se je izražal v nekakšni nezadovoljni zatopljenosti v same sebe, in še preden je Karl Fischer začel organizirati pohodniške in taborniške izlete, so nemški dijaki akademskih srednjih šol drli iz mest na deželo, da bi našli svobodo in tovarištvo, ki ga ni bilo ne doma ne v šoli. »Bistvo Wandervogla je bil umik od omejitev šole in mesta v prostran svet, daleč od šolskih dolžnosti in vsakodnevnih discipline v okolje pustolovščin.«

Čeprav je bil srednji razred v svojih pogledih na pridobivanje samozavesti svojih sinov in hčera razdeljen, je zaskrbljenost zaradi motečih dejavnikov adolescence na koncu pripeljala do tega, da so podprli gibanja, kot je bil Wandervogel, ki je želel premostiti vrzel med domom in šolo s tem, da je ponujal celovit pristop k mladim. Retorika generacijskega konflikta ne bi smela zakriti, do kakšne mere so odrasli podpirali in organizirali Wandervogel že od vsega začetka. Čeprav je bilo zagotovo manj strogo vodeno kot skavti, je gibanje na vsaki stopnji svojega razvoja izražalo zaskrbljenost srednjega razreda. Paradoks, da so mladinsko uporništvo podpirali in vzpodbujali odrasli, je vsekakor bolj navidezen kot resničen, saj je izražal položaj samega srednjega razreda, ki si je, ujet med bojeviti delavski razred na eni strani in polfevdalno vojaško in birokratsko elito na drugi strani, prizadeval ustvariti gibanje, ki bi ustrezalo posebnim potrebam lastne mladine in bi se hkrati izognilo možnosti nevarnih družbenih in političnih posledic njenega odklona od kulturnih norm višjih razredov.

Na samem začetku je bilo gibanje prav zares zelo individualno, celo anarhično v svojem nasprotovanju konvencionalnim omejitvam svobode izražanja. Vendarle je ustvarilo svoje oblike konformnosti, od katerih bi v današnjem času mnoge prepoznali kot značilne za življenjski stil, povezan z adolescenco. Gibanje je bilo v svojem poudarjanju malih skupin podobno angleškimi skavtom, Zaupni krogi, ki jih je Karl Fischer imenoval svoja plemena (Horde), so bili tako kot čete in straže pri skavtih funkcionalne zamenjave za vrstniško kulturo, ki jo je nemški sistem srednjega izobraževanja zatiral. Ob taborniškem ognju ali v tajnosti tega, kar so imenovali svoja »gnezda«, so člane Wandervogla opogumili, da so bili svobodni v izražanju svojih najglobljih čustev, varni v spoznanju, da v prisotnosti vrstnikov ne veljajo nobene viktorijanske prepovedi. Tovariški »zdravo« (Heil) je nadomestil prezirani formalizem konvencionalnih pozdravov, služil je tudi temu, da je poudaril enakost, ki se je ujemala s ponovnim občutkom za bratstvo. Fischerjev model je bil srednjeveški vagabund, brezskrben in brezbrizen do vseh pravil in odgovornosti, ki so povezane z odraslimi. Gola kolena in glave so sprva šokirala wilhelminsko družbo, postopoma pa so nedolžno veselje do pohodništva in taborjenja sprejeli tudi višji razredi.

Tovarištvo v Wandervoglu je bilo podobno kot v zgodnejšem gibanju Sturm und Drang, le s to razliko, da so bili novi romantiki mlajši, njihovi načini izražanja manj odrasli od njihovih prednikov v osemnajstem in zgodnjem devetnajstem stoletju, od katerih je večina bila precej družbeno in intelektualno odrasla. Kot adolescenti wandervoglovci niso bili zmožni umetniškega ali pesniškega izražanja, ki je bilo značilno za prejšnje gibanje, toda če že niso ohranili njegovih estetskih značilnosti, so obdržali vsaj asketske. Že od začetka je obstajal močan občutek vzdržnosti in njihovo dožemanje spolnosti je bilo izrazito puritansko. Celotno »homoerotičnost«, ki so jo oznanjali nekateri voditelji, je bila bolj platonška kot spolna in če so bili wandervoglovci nagnjeni h kakšni perverzности, je bilo to bolj zanemarjanje kot vzpodbujanje heteroseksualnega razvoja. Celotno po tem, ko so se tudi dekleta priključila gibanju, je bilo zaznati močan odpor proti skupnim dejavnostim. Najraje so imeli ljudske plese, ker so se odvijali v krogu in tako so se izognili prezgodnjemu združevanju parov. Odnosi med spoloma so bili tako naivni, da so mnogi pripadniki gibanja kasneje s težavo sprejeli zakonsko življenje.

Literatura o gibanju se vse preveč ukvarja s pomembnostjo družbenega moratorija, ki ga je dosegla kultura Wandervogla, tako da je zelo težko, če že ne nemogoče, dobiti jasno sliko o tem, kakšne probleme je spolno ločevanje povzročilo članom. Kritiki gibanja so trdili, da je Wandervogel institucionaliziral najslabše vplive popuščanja lastnim nagnjenjem, pristaši so poudarjali prenovitveni vpliv podaljšanih možnosti rasti onkraj starostne meje, ki jo je poprej postavljala civilizacija. Spontanost, čutnost in druge duhovne kvalitete, ki jih je razširjala kultura Wandervogla, niso bile take, da bi jih podprla vojska ali birokracija. Po drugi strani pa je, ko se je približala prva svetovna vojna, poudarek na fizičnih vajah in urjenju dobro sovpadal z disciplinskimi zahtevami, ki so izvirale s tistega konca. Nemški srednji razred je bil kulturno oddaljen od teh elit, vendar je politično ostal lojalni patriotizmu, za katerega se je izrekla vojska. Navkljub njegovim nekonvencionalnim družbenim in kulturnim značilnostim je v bistvu apolitična drža gibanja bila sprejemljiva alternativa socialističnim gibanjem, ki so se začela razširjati med študenti pred prvo

svetovno [vojno](#). Adolescenčna plemena so veliko govorila o notranji svobodi, nikoli pa niso omenjala državljanjskih svoboščin, njihov občutek za enakost je bil omejen samo na člane njihovega razreda in tako ni ogrožal družbenega reda; in povzdigovanje bratovskega duha je v sebi imelo dovolj patriotskih prepričanj, da je bilo popolnoma sprejemljivo. Ni nepomembno, da se je Wandervogel najbolj razvil med družbenimi in političnimi nemiri, kajti za starše, ki so jih pedagogi in psihologi indoktrinirali, naj gledajo na adolescenco kot na kritično življenjsko obdobje, je bilo tako gibanje, ki je bilo tako predano odlaganju družbenih in političnih odločitev, izjemno privlačno. Wandervogel se je do leta 1911 bolj približal gibanju Jungdeutschlandbund katerega komaj prikrito antisocialistično delovanje ga je napravilo za najbolj razširjeno mladinsko gibanje do leta 1914. Četudi je Wandervogel ostajal nepristranski do vojaških skupin, kot so bili Nemški skavti, je bilo jasno, da so se pod nepolitično zunanostjo skrivale obveznosti, ki so bile tako konzervativne kot pri bolj odkritih strankarskih mladinskih skupinah.

Implicitna srednjerazredna orientiranost gibanja je onemogočila, da bi gibanje doseglo brezrazredni značaj, o katerem so sanjali njegovi ustanovitelji. Voditelji so še naprej govorili o vsesplošni privlačnosti pohodništva in ljudskih plesov, ampak večina mladine v državi ni imela dovolj prostega časa in denarja, potrebnega za redno članstvo. Nedolžen, puritanski življenjski stil Wandervoglovcev ni bil niti malo podoben izkušnjam delavskih otrok, ki so bili vzgojeni, da cenijo zelo drugačno obliko moškosti in ženskosti. Ne preseneča, da so pohodnike v delavskih naseljih sprejeli z norčevanjem in celo fizičnim nasiljem. Taborniki so ugotovili, kot pred njimi že skavti, da je bilo malo verjetno, da bi kmetje sprejeli mestne dečke z golimi koleno in čudnimi [navadami](#).

Vodstvo Wandervogla je navkljub temu obdržalo videz brezrazrednosti in nestrancarstva. Še naprej so verjeli v nedolžne funkcije Kriegsspiele (vojnih iger), celo ob naraščajoči odkriti hysteriji vojaške pripravljenosti. Vse dokler v Evropi ni izbruhnila vojna, niso opustili tega videza nedolžnosti in potem z naivnostjo, ki je bila značilna za gibanje, sprejeli vojno kot sveto stvar. »Nič ne ločuje Wandervogla od moškosti,« je bilo razglašeno v prvi vojni številki Der Wandervogla. »Mi nismo nič posebnega. Želimo, da nas sprejmejo kot vse druge moške v polnem pomenu te besede.« Ne glede na zahteve, ki jih je imela vojna do teh mladih rekrutov, je bila na poseben način nadaljevanje institucij za podaljševanje mladosti iz mirnega obdobja. Za mlade moške je Wandervogel predstavljal »umik od omejitev šole in mesta«, zdaj pa je smrt na bojišču postala njihov poslednji umik.

Vojna je prikrajšala organizacijo za njeno vodstvo in ko so se preživeli Wandervoglovci vrnili iz strelskih jarkov, so imeli le malo želje, da bi zamenjali sivo bojišče za »lederhosen«. Mladinska gibanja, ki so se razširila do revolucionarnih let 1918-1919, so bila bolj politična in imela so starejše članstvo. Še vedno je obstajala enaka tema upora proti družbi, le da so ga v tem času bolj neposredno izražali proti Weimarski republiki in bili so tudi bolj odprto desničarsko usmerjeni kot prej. Brezrazredna podoba izpred vojnih let se je razblinila in nasledniki wandervoglovcev so bili močno protisocialistični. V Göttingenu so se preostali člani predvojnega Wandervogla večinoma vključili v desničarsko Jungnationaler Bund, kar je bilo značilno tudi za druge nemške [skupnosti](#). Čeprav je stari wandervoglovski način izginil, je koncept adolescence, ki ga je ustvaril, postal neodvisna sila, tako v meščanskih mladinskih gibanjih v dvajsetih letih kot v zelo razširjenih javnih mladinskih organizacijah, ki so se razvile po vojni.

Ironično, najbolj pomemben prispevek Wandervogla - družbenozgodovinskega gibanja, povezanega z uporom, je postal nova oblika podrejenosti, ki so jo institucionalizirale šole in druge zunajšolske organizacije, da bi zadovoljile domnevne potrebe adolescentov. Podoba odvisnosti in nezrelosti je postopoma postala dejavni princip za vse državne in prostovoljne centre, ki so se ukvarjali z vzgojo in skrbjo za to skupino. Do leta 1933 je bil odvisni status vseh, starih od štirinajst do osemnajst let, samoumeven in nacistična deklaracija iz istega leta, ki je uradno zahtevala sodelovanje vse mladine s Hitlerjevo mladino, je tako samo dopolnila usmerjenost v obvezno kontrolo, ki je bila že zelo razvita.

31. Prisilna zakonodaja za družbeno kontrolo otrok ob koncu 19. stoletja v Angliji in Nemčiji.

Navkljub očitnim političnim razlikam, je bilo jasno, da sta se tako Anglija kot Nemčija pomikali k definiciji »adolescence« kot podrejene, odvisne kategorije populacije. Prisilna zakonodaja, ki je bila usmerjena v družbeno kontrolo otrok, celo kadar se to ni skladalo z interesi staršev, je dobila precejšen zagon ob ustanovitvi Nacionalnega društva za preprečevanje krutosti do otrok v osemdesetih letih devetnajstega stoletja.

Zakon iz leta 1889 za preprečevanje krutosti in zaščito otrok je omogočil umik otrok iz domov, za katere so sodišča določila, da ogrožajo njihovo zdravje in dobrobit, kar je pogosto pomenilo revna gospodinjstva, kjer so otroci morali delati za preživetje družine. To je bil uvod v bolj obsežen Zakon o otrocih iz leta 1908, ki je vpeljal strožje kazni za zlorabo otrok in prepovedal med drugim tudi prodajo tobaka otrokom starim manj kot šestnajst let, in vstop v gostilne otrokom starim manj kot štirinajst let. Ta in nadaljnja zakonska dopolnila (1933 in 1963) so vplivala na zmanjšanje »ostrih meja med tistimi otroki, ki so prišli na mladinska sodišča, ker so storili kaznivo dejanje, in tistimi, ki so potrebovali skrb, varnost ali kontrolo«, in so bila izjemno pomemben korak, k umestitvi vseh mladoletnikov pod državno kontrolo.

Razvoj britanskih sodišč in kazenskih postopkov je tekel vzporedno in je okrepil tendenco, ki se je pričela v petdesetih letih devetnajstega stoletja z ustanovitvijo mladinskih vzgojnih zavodov in poboljševalnic za prestopnike, stare manj kot šestnajst let. V letu 1889 so prepovedali zapirati prestopnike iz te starostne skupine skupaj z odraslimi. Pogojna kazen za mladoletne prestopnike je bila uvedena leta 1907 in leta 1908 so dobili sodniki pooblastila, da so lahko imeli za prestopnike, stare manj kot šestnajst let, ločene, zaprte obravnave. Zakon o otrocih in mladih osebah iz leta 1933 je še bolj razširil princip posebne sodne obravnave, tako da so bili mladoletniki do sedemnajstega leta starosti v pristojnosti zakonodaje, ki je domnevala, da imajo pred sodiščem manjšo odgovornost za svoja dejanja kot starejši. Tradicionalni postopek z nasprotniki je bil zato izničen v prid postopku, v katerem je mnenje »strokovnjakov« zamenjalo dokaze odvetnikov. V imenu družbenega in psihološkega razumevanja je sistem pravice zamenjal sistem obravnave.

Na začetku so imeli vzroki za zaščito otrok moralne in verske značilnosti. Do leta 1910 pa so se pri opravičevanju kontrole in omejitev za mlade v vse večji meri začeli sklicevati na znanost. Socialni darwinizem je opozoril izobrazeno javnost na nevarnost fizične in duševne izrojenosti in tako so zahtevali vojaško urjenje v imenu preživetja rase.

Medicinska literatura v tistem času je bila napolnjena z vrsto behaviorizma, ki je razglašal, da sta »um in telo tako prepletena, da skrb za enega zajema tudi skrb za drugega.« Odslej so na nacionalni in individualni značaj gledali kot na skupek zdravih genov, izdatnih obrokov in mrzlih kopeli. Omejena na svoje fiziološke in nevrološke osnove, je bila adolescenca očitno preveč pomembna, da bi jo prepustili staršem ali celo mladostnikom samim.

To pomeni, da lahko organizirana in vodena disciplina v poboljševalnih domovih naredi spoštljive državljane iz razreda otrok, ki so zelo težko vodljivi in celo nesocialni v svojih družinah.« Nikjer ni bila zamenjava zdrave pameti z znanstveno presojo bolj vidna kot v razpravljanju o mladinski spolnosti. Le-ta je že od nekdaj skrbela zaščitnike otrok, vendar je še niso nikoli dojemali s tako determinističnega zornega kota. Masturbacija ali, kot so jo viktorijanci radi imenovali, samooskrumba je že od poznega osemnajstega stoletja povzročala vse večjo zaskrbljenost. Zdravniki in moralisti (pogosto eni in isti) so ji pripisovali najbolj strašne posledice, od impotence do epilepsije, melanholičnost in samomorilska depresija sta bili na vrhu seznama simptomov, ki so se splošno imenovali »masturbacijska blaznost«.

Vendar je do leta 1895 dr. Maudsley temeljito spremenil svoj pogled, s čimer je nakazal glavno spremembo v medicinskem in moralnem mnenju. Neposredna povezava med vzrokom in posledico ni bila več dokazljiva, kajti oba naj bi bila posledica nečesa, kar je imenoval »adolescenčna blaznost«. Odslej so melanhonijo in masturbacijo pripisovali »procesu adolescence in ne določeni pregrešnosti.« Konec koncev je bil problem bolj v stopnji odraslosti kot stopnji moralnosti. Kljub temu je bilo

potrebno veliko časa, preden so masturbacija in drugi spolni prestopki popolnoma ušli sponam moralnosti. Namesto tega so staro povezavo med vzrokom in posledico vključili v novo, celo bolj deterministično psihološko teorijo, ki je poudarjala, da ima potek posameznikovega adolescentnega razvoja nujne posledice za njegovo ali njeno oblikovanje v odraslosti. Nič čudnega, da so mladostniki pod tem novim »naravnim zakonom« kazali večjo osebno zmedenost in zaskrbljenost kot v prejšnjem sistemu moralne brezpogojnosti.

32. Vključevanje države v delo z nešoloobvezno mladino po 1916.

V Angliji je bilo ukvarjanje z mladino nad šoloobveznimi leti (štirinajst v letu 1918) navadno prepuščeno prostovoljnemu zavodom. Ta zapuščina liberalizma devetnajstega stoletja je bila leta 1916 nadgrajena z ustanovitvijo uradnih Odborov za mladinske organizacije, ki naj bi vzpodbujali in koordinirali vse javno in privatno mladinsko delo na prostovoljni osnovi. Reformo so pospešile naraščajoče stopnje mladinskega kriminala med vojno in jasno je bilo, da bi bila država rada povečala svoj nadzor, če bi pogoji tako dovoljevali. Finančni problemi so onemogočili, da bi Zakon o izobraževanju iz leta 1921 določil obvezno nadaljnje šolanje za tiste, ki so pustili šolo, in tudi večina lokalnih Odborov za mladinske organizacije je v dvajsetih in tridesetih letih ostala precej šibkih. Vendarle angleška vlada ni ukrepala vse do izbruha druge svetovne vojne. V novembru leta 1939 so ustanovili Nacionalni odbor za mladino, ki je imel večja pooblastila in večji sklad kot prejšnji Odbor za mladinske organizacije. Zakon o izobraževanju iz leta 1944 je vpeljal splošno srednješolsko izobraževanje in povišal starost obveznega šolanja na 15 let; okrepil je delovanje mladinskih služb tako, da je uvedel obvezno koordinacijo z njihovimi komiteji, in tako da je omogočil šolanje za kvalificirane mladinske delavce. Vendar se je zanašanje na prostovoljne organizacije nadaljevalo in za večino obdobja med štiridesetimi in petdesetimi leti je službo za pomoč mladim v Angliji mučila javna brezbržnost in vladna skopost. Od 80 do 90% mladinskih programov v Angliji je bilo zasebno denarno podprtih in komisija je v letu 1960 odkrila, da je le eden od treh mladostnikov, starih od štirinajst do osemnajst let, vključen v priznane organizacije. Do tega časa so socialni delavci vseeno spoznali, da prisiljevanje ni ne v njihovem interesu ne v interesu mladine. Spreminjajoči se koncepti dela z mladimi so odražali drugačno dožemanje same adolescence in tako se je eno obdobje v angleški socialni zgodovini končalo.

Večje vmešavanje države je v nemški družbi odražalo politično in gospodarsko zgodovino, za katero je bila značilna višja stopnja družbenega konflikta. Angleškemu srednjemu razredu se ni bilo potrebno soočati z enakimi militantnimi delavskimi gibanji kot nemškemu srednjemu razredu in to je bil tudi glavni razlog, zakaj je slednji podprl močnejšo kontrolo nad mlajšim delom populacije. Predhodniki vzgoje in zaščite mladostnikov so bili različni zakoni za omejitvev razkošja, namenjeni vajencem, kot preostanki socialnih ukrepov monarhičnega absolutizma. Nov in drugačen smisel so dobili, ko so leta 1879 dijakom v Prusiji prepovedali uporabo gostiln, najljubših skrivališč za polskrivne pivske klube (Verbindungen), ki so bili del šolskega življenja že stoletja. Zdravstveni in moralni razlogi, ki so jih navedli, so zakrili globljo zaskrbljenost, kajti popolnoma jasno je bilo, da je vladajoči razred zaskrbljen nad družbenimi in celo političnimi rezultati nekontroliranih dejavnosti med narodovo izobraženo mladino. Trdili so, da Verbindungen predstavljajo nevarnost »ne samo za študente in njihovo prihodnost, ampak neposredno za družinsko življenje in celo za položaj njihovega razreda.« Zaskrbljenost se ni zmanjšala tudi ob sprejetju omejevalnih predpisov in do leta 1899 je vlada razmišljala o bolj vsestranski zakonodaji, ki bi zajemala vse adolescente, tako delavce kot študente. Očitno kontrola tako dolgo ni mogla biti uspešna, dokler prepovedi niso bile univerzalne. To je bila pomanjkljivost prvotne zakonodaje.

Takšna razširitev ni bila vpeljana do leta 1915, vendar so medtem šolske in univerzitetne oblasti odkrile nove razloge za zaskrbljenost. Srednji razredi sami so ustanovili antisocialistično organizacijo, ki je bila usmerjana v zbiranje podpore za patriotske [namene](#). Politično organiziranje mladine je bilo v Nemčiji nezakonito, vendar so ne glede na te omejitve tako socialisti kot konzervativci našli pot do

mladine. Prvi so delovali preko Socialdemokratske stranke, medtem ko so slednji kot sredstva, za indoktrinacijo uporabljali razne športe in patriotske organizacije. Napore je konzervativcem olajšala pruska zakonodaja o mladinski pomoči iz leta 1911, ki je pooblastila lokalne uradnike, naj vzpodbujajo vse nerevolucionarne mladinske organizacije tako, da jim ponudijo denarno pomoč in prostore. Skupine, kot je bila militaristična Jungdeutschlandbund, so se v času delovanja tega programa zelo razširile in pred letom 1914 so skupine, začele obsežen program predvojaškega urjenja za dečke. V letu 1914 je bila samo ena šestina mladine v Berlinu vključena v priznane mladinske organizacije, vendar so z bližajočo se vojno obsežne mobilizacijske sile okrepile delovanje mladinskih služb v Nemčiji, ki jim je bila podeljena pravica, da vzpodbudijo predvojaško urjenje in tako prispevajo k še večjemu ugledu konzervativnih organizacij.

Ironično, toda pravne omejitve za mlade so bile uvedene ravno takrat, ko so vojne okoliščine omogočile mladim svobodo in položaj, ki ga pred letom 1914 niso poznali. Med vojno se je predvojna tendenca po izključitvi mladih iz dobro plačanih tovarniških služb začasno obrnila. Vojaški uradi, ki so med seboj tekmovali za število nabornikov, so ponujali svojim mladinskim brigadam (Jugendkompagnien) prepovedane sadeže vina, žensk in petja, in ob očetih, učiteljih in starejših bratih na fronti so tako fantje kot dekleta uživali takšno svobodo, kot še nikoli poprej, zaslužili pa so tudi več denarja. Seveda je ta novi položaj spravil mladino v konflikt s tistimi oblastmi, ki so bile zadolžene za vzgojo in zaščito mlajše generacije.

V oktobru tistega leta je bila z vojaškim zakonom sprejeta prepoved prodaje cigaret in alkohola mladini, mlajši od sedemnajst (kasneje znižana na šestnajst) let. Prav tako niso smeli obiskovati kinematografov, plesnih dvoran in celo sladoledarjev, uvedli so tudi policijsko uro, prepovedali pohajkovanje in prodajo nekaterih zvrsti trivialne literature. Za vse mlajše od osemnajst let so sprejeli tudi predpise odločenih vsotah denarja, ki ga lahko prinesejo domov, vendar so ti predpisi bili sprejeti s takšnim odporom delavskega razreda, da so jih kmalu opustili. Kljub temu so prepoved mladinskega zbiranja še razširili celo na sodišče in prostore državnih uradov in so tako pravno izolirali mladino iz političnega in tudi družbenega življenja.

Učinkovitost teh odlokov je bila očitno omejena, saj se je delavska mladina uspešno izognila vsem najpomembnejšim omejevalnim ukrepom in celo za dijake je bilo življenje veliko bolj svobodno. V letu 1918 se je pojavil nov element strahu - demokratska revolucija - ki je še dodatno okrepil zaskrbljenost. Zdelo se je, da nova politična svoboda jasno ogroža same temelje starega sistema in posledica je bila, da so namesto sproščanja kontrole naredili vse, da bi jo še okrepili. Elite skrbnikov so se močno upirale vsakršnim poskusom, da bi jim odvzeli moč, ki so jo imele med vojno. Ministrstvu za socialno skrbstvo in šolstvo sta odredili reorganizacijo lokalnih mladinskih oblasti, s čimer sta želeli povečati državno kontrolo nad prostovoljnimi mladinskimi organizacijami. Kratko revolucijsko obdobje med leti 1918 in 1919 je ustvarilo celo serijo novih političnih mladinskih organizacij, tako na levi kot desni strani. Mladinski delavci so opredelili svojo nalogo z izrazito konzervativnimi termini: »Naloga mladinskih služb je, da sodelujejo pri vzgajanju srečne, fizično zdrave, moralno močne mladine, ki ima občutek za skupnost in ljubezen do doma in domovine.«

Ko so se posvetili »depolitizaciji«, so se mladinski servisi, četudi nezavedno, močno opredelili za konzervativne sile, ki so bile zavezane vzdrževanju družbenega in političnega statusa quo.

V svoji izbiri družabnih aktivnosti in v svoji politični organiziranosti so skrbniške organizacije pokazale izrazito srednjerazredne značilnosti. Njihov vzor je bila spremenjena različica predvojne organizacije Wandervogel tako, da so manj poudarjali svobodo individualnega izražanja. Kot prejšnje gibanje so tudi oni dajali prednost spolni segregaciji.

Radi so imeli tudi ljudske plesne in vztrajno so zavračali prezgodnje oblikovanje parov med mladimi. Ko je bila stara religiozna atmosfera dela z mladimi v Nemčiji nadomeščena z bolj odprtim, srčnim duhom, so številke članstva narasle. Vpis v mladinske organizacije med leti 1921 in 1930 se je potrojil in verjetno je večina pripadala srednjim, nižjim srednjim in najvišjim slojem delavskega razreda.

Šole niso bile več uspešne v zadovoljevanju potreb nove demokracije po političnih obveznostih in družbeni enakosti. V letu 1922 je prusko ministrstvo za šolstvo izdalo prepoved nošenja znamenj časti in oblasti, kar je simboliziralo njihove namene, da bi iz šol izključili vse državljanske

probleme. Učiteljem so povedali, da je njihova od odgovornost v tem, da pripravijo študente na prihajajoče politične odločitve, ne pa da jih silijo v udejstvovanja v nekih obveznostih. Namesto političnih strankarskih simbolov so z veseljem uvedli prepoznavne šolske kape. Šport, šolsko novinarstvo in druge zunajšolske dejavnosti so se pomnožile kot nadomestilo za politične in družbene aktivnosti, za katere so šolske oblasti menile, da so nevarne. Napredna, ker je vzpodbujala tesnejše sodelovanje med študenti, starši in učitelji bila razširitev šolskega polja na področja, ki so bila zunaj šolske uprave, vendar je imela tudi svoje svoje konzervativne vidike. Bolj kot je šola vztrajno sledila svoji nalogi ustvariti čim bolj nepristranski občutek za skupnost, bolj je postajala družbeno izključena in avtoritarna institucija, ki je okrepila nezrelost svojih študentov, hkrati pa jih tudi ločila od delavske mladine. Do sredine dvajsetih let so nemškimi šolarjem in šolarkam prepovedali celo sodelovanje pri plesnih vajah, če jim le-te niso bile vnaprej odobrene. Kršitev katerega koli pravila je lahko pomenila izgubo štipendije in možnosti za nadaljnje družbeno napredovanje navzgor. Starši srednjega razreda, so se kaj radi strinjali s šolsko prepovedjo, da učitelji svojih študentov ne smejo naslavljeni z odraslim 'vi'.

Prihod nacistov na oblast leta 1933 je grozil, da bo radikalno spremenil položaj mladine, ko bo spolitiziral vsak vidik življenja v Nemčiji. Vse mladinske organizacije z izjemo tistih, ki jih je uradno podpirala stranka, so bile prepovedane, s političnimi dejavnostmi so si šolski učitelji prisvojile Hitler Jugend in Bund Deutsche Madel, učitelji so se znašli v tekmovanju z militantnimi mladinskimi voditelji. Vendar novi položaj in svoboda mladine ni trajal dolgo. Očitno je bilo, da so se v naglici organizirane enote Hitlerjeve mladine kar preveč pogosto zatekale k različnim oblikam delinkventnosti, vključno s krajo in fizičnimi napadi. Popolna udeležba je v mladinske dejavnosti vnesla tudi elemente populacije, predvsem spodnjega razreda, ki še nikoli niso bili del tega. S seboj so prinesli navade in poglede, ki so se kaj težko uskladili s predstavo o mladinski ubogljivosti, ki je bila del nacističnega načrta. Posledica je bila čistka med delavskimi voditelji mnogih enot. Podrejenost adolescence srednjerazrednim normam je pomenila, da so nacistične mladinske organizacije izgubile aktivno zaveznitvo mnogih, če ne že večine mladih delavcev. Ko se je začela vojna in je bila mladina manj podrejena neposredni kontroli, je problem dobil razsežnosti epidemije.

Neodvisnost, ki jo je mladina obdržala, je bila bolj posledica popolne zaposlitvene ekonomije Tretjega rajha kot pa uradne politike njegovih mladinskih organizacij. Prepovedi kajenja, pitja in zabave so ostale v veljavi vsa trideseta leta in so jih še dodatno okrepili med drugo svetovno vojno. Zamenjava sodnega načina s terapevtskim pri obravnavanju mladinske delinkventnosti, ki se je začela pred letom 1914 se je tako v Angliji kot Nemčiji nadaljevala. Otrokom, za katere so določili, da imajo genetski primanjkljaj, je grozila sterilizacija.

33. Zaščitniki otrok, ki so sprejemali zaščitniško zakonodajo med 1900 in 1950.

Kdo so bili potemtakem otroški rešitelji, ki so bili pobudniki zaščitniške zakonodaje v obdobju med leti 1900 in 1950? Naposled se je delo z mladimi profesionaliziralo, vendar je še pred drugo svetovno vojno bilo prostovoljni trud moških in žensk višjega in srednjega razreda, najpogosteje duhovščine, vzgojiteljev in vojske, in tudi zdravniki so imeli ponekod zelo pomembno vlogo. Njihovo ukvarjanje z mladimi je izdajalo nekakšno zaskrbljenost za naravo družbe in vlogo premožnih in izobraženih razredov v njej. Za moške iz tega razreda je bilo vodenje očitno le podaljšek njihovih vlog v gospodarstvu in družbeni hierarhiji. Za ženske iz tega razreda, ki so v vse večjem številu postajale zaščitnice otrok in so temu osebnemu poslanstvu celo pripisale ves pomen svojega življenja, pa je delo z mladimi vendar predstavljal družbeno redefinicijo. Tudi že pred tem so bile ženske zaščitnice otrok, vendar so vedno ostale v ozadju, ker so se bale, kot Mary Carpenter, da bi »izgubile ženske lastnosti«, če bi preveč aktivno sodelovale v javnih zadevah, ki so bile vedno v domeni moških. Do leta 1900 se je to začelo spreminjati in tako v Angliji kot v Nemčiji so bili lobiji pretežno ženski organizaciji. Angleška Materinska zveza in nemška Zveza prijateljic mladih deklet sta še posebej opozorili na posebno odgovornost ženske

na področju vzgajanja otrok in njeno naravno vlogo kot zaščitnice mladih. Vstop žensk na področje javnih zadev je morda vznemiril konzervativce, vendar so zelo težko nasprotovali gibanju, ki je vzdrževalo strogo ločenost med moškimi in ženskimi vlogami in ni vključevalo nobene ponovne razdelitve moči med spoloma. Ker je bila ta dejavnost v svoji družbeni orientaciji »nepolitična« in predvsem meščanska, ni predstavljala nobenega izziva moški dominantnosti tako kot radikalni feminizem in sufražetsko gibanje. Ženske so bile pomembne v mnogih društvih, ki so skrbela za moralo prebivalstva in so se razvila ob koncu stoletja. Ženske iz srednjega razreda so bile z omejevanjem rojstev otrok olajšane bremena njihovega vzgajanja ter so našle v karieri moralnega križarja položaj, ki je bil odgovoren in spoštovan. Ni treba posebej poudarjati, da niso ženske, ki so bile veliko nižje na socialni lestvici in še vedno pod bremenom visoke stopnje rodnosti, sprejemale gorečih obiskov žensk iz višjega razreda nič bolj navdušeno kot nadlegovanja moških zaščitnikov otrok, kot sta bila uradnik šolske uprave, ki je preiskoval primere izostajanja od pouka, in zdravniški nadzornik.

Če so posamezniki iz izobraženega srednjega razreda in njihove žene predstavljali glavni štab v boju zoper mladinsko izprijenost, so bili njihovi pešaki predstavniki novo nastalega nižjega srednjega razreda, namreč tiste skupine, ki jih poznamo pod pojmom »beli ovratniki«. Zanje so bila mladinska gibanja način premagovanja družbene izoliranosti od homogenega srednjega razreda. Skupine, kot sta bili skavti in Wandervogel, so skupaj s športnimi klubi in vojaškimi rezervisti pomagale oba srednja razreda združiti, sklicujoč se na skupne patriotske interese. Zlasti je to veljalo za osnovnošolske učitelje, katerih status se je dvigal že od začetka stoletja, vendar je bil njihov položaj še vedno negotov, dokler niso začeli uvajati novih oblik državljskega delovanja. Skupaj z nekdanjimi vojaki, od katerih so si mnogi poiskali delo v civilni družbi kot učitelji telovadbe, so močno prispevali k vodilni vlogi skavtov in deških brigad na lokalnih ravneh. Med najbolj aktivnimi je bil Franz Henkel, ki ni bil samo vodja v Wandervoglu in gimnastičnem društvu, ampak tudi v konzervativnem Kriegsverein. Do začetka prve svetovne vojne so bili učitelji tako v Nemčiji kot Angliji, veliki predstavniki patriotizma, ki je do tedaj postal bistveni del gibanja za zaščito otrok.

Zanimivo je tudi razmišljati, kakšen pomen je imel za rast mladinskih gibanj upad starega nižjega razreda, ki so ga sestavljali obrtniki in trgovci. Znano je, da je v Oxfordu stari obrtniški sloj pokazal veliko mero zaskrbljenosti za mlado generacijo. Obrtniška združenja v mestu so bila tista, ki so se odločno postavila proti mladinskemu prestopništvu in zahtevala od policije in šol strožjo disciplino. Njihov strah, da bi videli svoje sinove in hčere, kako se družijo z mladino iz manj uglednih družin, je imel veliko opraviti s tem.

Pomenljivo je, da se je novi razred belih ovratnikov razvil točno takrat, ko so se pojavili novi socialni odnosi do mladine. Način družbenega napredovanja tega razreda ni bil več v dolgo čaščenih obrteh in zasebnih podjetjih, ampak v izobraževanju najprej srednješolskem, kasneje tudi univerzitetnem. V težavnih letih inflacije v dvajsetih letih dvajsetega stoletja in ponovno v neprijaznem obdobju po drugi svetovni vojni so bili ključni do uspeha disciplina odloženo zadovoljstvo in podrejenost. Njihova zaskrbljenost, da bi si pridobili in obdržali spoštovanje, izkazano pripadnikom srednjega razreda se je v šolah in mladinskih organizacijah institucionaliziralo po dveh kanalih. Prvi je deloval preko samih učiteljev in mladinskih delavcev, mnogih po izvoru nižjega srednjega razreda, ki je želel vneto služiti meščanskim normam, da bi na ta način potrdil svoj lastni status. Drugi je deloval preko staršev, ki so želeli pripraviti svoje sinove in hčere na družbene in psihične zahteve adolescence, da bi jim tako omogočili uspeh. Izobraževanje je, kot so povedali navadni dijaki oxfordske High School iz nižjega srednjega razreda: »Za nas edini način ločevanja od neizobraženih, revnih ... in nesposobnih.« Da bi si pridobili premoč nad delavskim razredom, so se bili pripravljene podrediti družbenim zahtevam šole, vključno z odvisnostjo in prikrajšanjem družbenega statusa, ki so bili del adolescence. V obdobju, ko so manjša mesta izgubljala svojo domačnost, meje ki sta jih začrtala bogastvo in rojstvo, niso bile več tako očitne kot nekoč. Samo z videzom je bilo nekoliko lažje prisvojiti si simbole višjih razredov - z oblekami, pogovorom ali vedenjem je bilo mogoče pripadati spoštovanim

slojem družbe, saj je posameznikov izvor ostajal anonimen. Sodobniki so opozorili, da so ostre razredne meje, ki so bile nekoč med otroki tako poudarjene, začele izginjati.

Znižanje ene vrste mej je pomenilo, da bodo na njihovo mesto prišle nove. Srednji in nižji srednji razred se je zdaj od revnih ločeval s šolskimi uniformami, ki so v dvajsetih letih postale vse bolj popularne.

Uniforma, šola, klub - to so bili novi statusni simboli adolescenčnega obdobja.

Orisali smo tiste skupine, ki so »demokratizirale« adolescenčne norme. Ni presenetljivo, da so to bile iste skupine, ki so prispevale k ustvarjanju še enega stereotipa dvajsetega stoletja, namreč agresivne, antisocialne podobe modernega mladostniškega prestopnika.

34. Mladinska odklonskost.

Če je vzoren adolescent predstavljal vse, kar je čisto in stabilno v obdobju notranje in zunanje napetosti, je mlad delinkvent posebljal vse, česar se je treba bati in zaničevati; tako je postal neodpravljiv del družbenega sveta, s katerim so se ukvarjali zaščitniki otrok. Vendar so otroške zločince v času Dickensa bolj povezovali z razredom kot s starostno skupino. O njih so govorili kot o »majhnih zakrnelih fantih«, katerih nesreča je bila, da so zamudili ljubeč vpliv otroštva in adolescence. Do devetdesetih let devetnajstega stoletja so začeli prestopništvo vseeno dojemati ne kot značilnost prezgodnje zrelosti, ampak nezrelosti. Adolescenca sama je bila opredeljena kot razlog prestopništva in tako so bili vsi otroci, ne glede na razred, nagnjeni k prestopništvu, če niso bili skrbno zaščiteni.

To je bilo obdobje, v katerem je biološki determinizem pustil globok pečat in tisti, na katere je vplival italijanski kriminolog Lombroso, so bili prepričani, da lahko prepoznajo »kriminalne tipe« že v zelo zgodnjih letih. Celotični teoretiki, ki niso bili predani ideji podedovanih kriminalnih dispozicij, so se zdaj bolj zavedali, kako narava (v nasprotju z okoljem) oblikuje vedenje.

William Douglas Morrison je leta 1896 nakazal: »Rezultati nedavnih raziskav nakazujejo sklep, da se človeška bitja rodijo v ta svet z izrazitimi značilnostmi temperamenta in karakterja, ki se bodo vedno izražale v neki obliki ne glede na to, kakšen proces šolanja opravi posameznik. Vendar je končna oblika podedovanih lastnosti v veliki meri odvisna od vrste družbenih okoliščin, v katerih se razvija posameznik.« Če znake kriminalnosti in spolne perversnosti odkrijemo dovolj zgodaj, jih lahko zdravimo in celo pozdravimo; vendar je to zahtevalo neprestano opreznost in popolno kontrolo nad mladostniki, prisilne ukrepe, ki so jih Morrison in njegovi sodobniki bili pripravljene uvesti. Šele v devetdesetih letih se je vprašanje o mladinskem kriminalu posplošilo v vprašanje o mladinskem prestopništvu, problem, ki se ni samo nanašal na to, kar je generacija Mary Carpenter imenovala »nevarni in strašni razredi«, ampak na vso mladino, ne glede na njen izvor.

Mladostniško neprimerno vedenje se ni moglo več razlagati v povezavi z veliko revščino, ampak je bilo namesto tega posledica naraščajočega bogastva in obilice zabave. »Večina mladostniških prekrškov v tej državi izvira iz lakomnosti in je sestavljena iz prekrškov proti lastnini,« je pisal Morrison, vendar je bila možnost kraje tista (in ne sama potreba), zaradi katere se je zgodilo nezakonito dejanje. »Največja skušnjava mladih je nagnjenje h kraji, v mestih so to trgovine in skladišča.

Oblast je bila zdaj pripravljena priznati, da so otroci bogatašev lahko prav tako delinkventni kot otroci revežev in tako se podoba navadnih in mladih prestopnikov ni več navezovala na različne razrede, ampak so bili le druga stran določene starostne skupine. Vsi mladi naj bi bili v obdobju adolescence obravnavani kot potencialni prestopniki in ta koncept je bil mnogo bolj primeren za demokratično obdobje. Morrison je pisal, da »se v zelo zgodnjih letih neprilagodljivost družbenemu okolju navadno izraža v obliki namernega izostajanja od pouka, potepuštva in klateških navad - na kratko v nagnjenju, da se vrnejo v prejšnjo nomadsko sopnjo civilizacije. Čim večje so zahteve družbe do otroka - kot so zahteve tega stoletja, da vedno hodi v šolo - tem bolj je očiten nomadski instinkt.« »Pocestni potepuh«, ki je bil prej opredeljen s premalo ratvito moralno določenega razreda, je bil zdaj pojmovan kot rezultat nerazvite čustvenosti adolescentne starostne skupine ne glede na razred.

Socialnih in ekonomskih faktorjev niso zanemarili, vendar niso bili nič več glavni razlog za prestopniško vedenje. Vzrok za to je bil v značilnem karakterju adolescence, katere kontrola in smer sta bili absolutno odločilni v določanju posameznikove prihodnosti.

Literatura devetdesetih let se ni popolnoma odrekla nobeni od klasičnih viktorijanskih razlag mladinskega kriminala, kljub temu je obstajala tendenca, da bi zamenjali moralno prostovoljnost iz zgodnjega obdobja z novim psihološkim determinizmom. Pred petdesetimi leti, v Dickensovem času, so verjeli, da je mladinski kriminal posledica škodljivega vpliva odraslih. Do devetdesetih let so menili, da je vedenje samega otroka tisto, ki določa kasnejšo kriminalnost v odraslosti. Vpliven ameriški otroški psiholog Stanley Hall je leta 1904 zapisal, da so »zločinci kot prerasli otroci«, medtem ko je bilo še pred nekaj desetletji popolnoma normalno, da so male prebrisane sleparje opisovali kot pomanjšane odrasle. Ob spremembi razumevanja o vzrokih kaznivih dejanj so ponovno preučevali vse oblike mladostniškega vedenja, da bi ugotovili njihov vpliv na kasnejše odraslo vedenje, in celo najbolj nedolžna dejanja so razlagali, kot da napovedujejo najbolj strašne posledice. Hall je citiral podatke o tem, da je »za zdrave dečke delno hudodelstvo normalno,« in dodal, da lahko samo prava vzgoja in zaščita zagotavljata, da bodo stopili iz tega najbolj usodnega obdobja v urejeno in omejeno življenje.

Do leta 1914 se je problem zdel večji in bolj nevaren, kot kdajkoli; zdelo se je, da je potrebno prejšnje ideje o kaznovanju in reformah dopolniti z družbenim preprečevanjem in kontrolo. Ko so stare razlike med hudodelci in nehudodelci izginile, so jih zamenjali z nasprotji med prestopniškimi in neprestopniškimi obdobji otrok. Sredi devetnajstega stoletja je bilo hudodelstvo pojmovano kot moralna bolezen, do zgodnjega dvajsetega stoletja so to predpostavko zamenjali s predpostavko, da je potrebno nemoralno in protidružbeno vedenje razumeti kot hudodelstvo. Novi mladinski pravni sistem je odražal spremembo, ki je razširila pooblastila policije in sodišč in da otrok pred sodiščem ni bil več upravičen do zaščite med samo obravnavo. Brž ko je postalo obče sprejeto, da ima vsak otrok, ne glede na razred, v sebi nekaj »uličnega pobalina«, so te nove strategije postale samoumevne. Ni presenetljivo, da so bile največji razlog, da so zabeležili porast primerov prestopnišva, prav naraščajoče zahteve po preventivni kontroli. Prav tako ni bilo nepričakovano, da so bili v večini primerov revni otroci tisti, ki so kazali »protidružbene« značilnosti, ki jih je srednji razred imel za tako strašne. Obvezna prisotnost v šoli je podaljšala boj med revnimi in lokalnimi oblastmi. V septembru leta 1911, po poletju hudih nemirov odraslih delavcev, je mladina v mestih odkorakala iz šol, ter zahtevala »manj ur in nobenih šib«. Preden je oblast lahko spravila otroke spet nazaj v šole, so ustanovili predstražo, pretepli stavkokaze in poškodovali lastnino. Nemiri odraslih delavcev so mladini služili kot model, in njihova stavka, čeprav neuspešna, se ne bi mogla začeti brez vsaj pasivnega privoljenja staršev, predvsem očetov. Starši so nasprotovali kakršnemu koli oviranju svojih otrok.

Neki duhovnik, se je spominjal: »Fantje so bili zelo dobri dečki, vendar so na članstvo v organizaciji gledali kot na začetek stalnega konflikta med prebivalci mesta in študenti in so že takoj začeli pomerjati svojo moč s tistimi, ki so jih prišli civilizirat in učiti. Pouk se je začel, a pogosto predčasno končal, šolarji so izklopili kurjavo, zbadali učitelje z bucikami in lomili pohištvo.« Dežurni vzgojitelj je moral uporabiti vse sposobnosti, da je vzpostavil znosno disciplino. Glavni predmet razprave, je bil, kateri dečki naj bi odšli iz razreda.

Med študentom in mestnim fantom je takrat obstajala veliko večja socialna razlika. Za gospodiče s kolidža se je zdelo, da živijo v izobilju in brezbriznosti . . . Politična zavest je bila zelo šibka. Tu in tam se je našel kakšen deček, ki je začel spraševati o družbi, toda za večino je družbeni red pred letom 1914 bil »dan« in trajen.

Ko altruizem naleti na upor, vse prevečkrat ustvari močno sovraštvo, in ni bilo naključno, da ko se je v zgodnjih devetdesetih letih nelagodje nad neprimernim mladinskim vedenjem obrnilo v agresivno

sovražnost, so se prav tisti, ki so bili najbolj povezani z mladimi, najbolj zavzemali za prisilne ukrepe. Zadnja desetletja devetnajstega stoletja so bila v znamenju neprestanih pritožb nad bučnim vedenjem na vsakoletnem prazniku St. Gile. Duhovščina je skrbela, da bi se držali gospodovega dne in je pritiskala na policijo, da je v asu maše zjutraj in zvečer počistila ulice. Kockanje, javno druženje s prostitutkami in celo tako nedolžno preživljanje prostega časa, kot je bilo kovanje brez kopalke, je bilo na udaru v imenu zaščite doraščajoče generacije. Učitelji so vodili kampanjo proti najnovejši nevarnosti mladinskega propada - kinematografski predstavi. Zanimivo je vedeti, da je policija v večini zabav našla le malo takega, kar bi lahko označila kot nemoralno in v nasprotju z zakonom. To ni ustavilo različnih organizacij nadzora in otroških zaščitnikov, da ne bi izvajali pritiska na državne in lokalne oblasti, da uveljavijo določeno kodo moralnosti;

Do leta 1914 se je pokazal uspeh v obliki predpisov in politike, ki so omejevali otroške aktivnosti. Do takrat je policija bolj pogosto pobirala potepuške otroke in starši so bili bolj pripravljeni pripeljati otroke pred sodišče, da bi jih vzgajali in zaščitili.

Število mladostnikov, ki so bili na sodiščih zaradi različnih prekrškov, se je v vseh evropskih državah dvignilo. Vendar ugotovimo, da je bila razlog za povečanje razširjena definicija »prestopništva«, ne pa dejansko večje število prekrškov. Pregled podatkov potrjuje strmo naraščanje števila mladostnikov, ki so morali na sodišče, vendar ne nujno zaradi prekrškov (vključno s krajo in hudodelstvi nad osebami), ki bi jih zajemala prejšnja definicija »mladinskega hudodelstva«.

Mnoge ukradene stvari so bile zelo malo vredne - sadje, igrače, cigarete, ki so bile skoraj zagotovo namenjene za osebno uporabo. Malo je dokazov o organiziranem kriminalu ali tolpah otroških kradljivcev, ki so v zgodnjem devetnajstem stoletju obstajale na nekaterih področjih. Vseeno sokazniva dejanja, za katera so bili obtoženi otroci, izhajala iz tradicionalnih oblik mladostniške družabnosti, še posebno uličnih iger, kockanja in drugih skupinskih dejavnosti med vrstniki. Večina aretiranih do leta 1910 je bila v dvojicah ali v večjem številu, čeprav se zdi, da so bile to prej neformalne skupine kot pa tesno organizirane tolpe.

Organi za uveljavljanje zakona so postali vse bolj občutljivi na oblike družbenega vedenja, vključno z držo, videzom in nagnjenostmi, ki so jih morda v prejšnjih desetletjih vznemirjale, vendar niso ogrožale reda in miru.

Povečanje prometa najprej s konjsko vprego in kasneje z motornimi vozili je zahtevalo usmerjanje cestnega prometa, ki je bilo v bolj mirnem obdobju nepotrebno. Grobo, hrupno vedenje je bilo morda bolj nevarno v obdobju debelih stekel v izložbenih oknih in urejenega okolja, vendar sodniški arhivi in policijski zapisniki kažejo, da strožje uveljavljanje zakona ni bilo v prvi vrsti rezultat pritožb jeznih, poslovnežev ali zaskrbljenih lastnikov, ampak prigovarjanja šolskih učiteljev, duhovščine in zaščitniških skupin; vsi so se videli bolj v vlogi zaščitnika mladine (pred njo samo, seveda) kot v vlogi zaščitnika lastnine. Kot toliko drugih skupin, ki trdijo, da želijo samovzdrževati javno moralo, je bila za njihova dejanja značilno nekakšna mržnja, celo sovraštvo do tistih, ki so jih želeli odrešiti.

35. Kriminalizacija mladinskih socialnih ritualov in moralnosti.

Tako kot danes, so tako imenovana »predrzna« in »protidružbena« kriminalna dejanja bila razširjena med starejšo mladino (štirinajst do osemnajst let), medtem ko so bile tatvine značilne predvsem za mlajše. To so bila dejanja, ki so jih imeli za kršitve tako takrat kot zdaj, predvsem nedolžno potrjevanje neodvisnosti delavskih moških, ki so želeli negovati moško junaštvo, vzpodbujano v mlajših moških njihovega razreda.

V devetnajstem stoletju je bilo nasilno sovraštvo med otroki različnih razredov samo po sebi umevno. Vse do konca stoletja so se univerzitetni študentje radi pomerili z lokalnimi mladeniči ne samo, ko so bili boji med prebivalci in študenti del običaja, ampak kadar koli se je za to ponudila možnost. Tradicionalno so jim nasilje vrnili v enaki meri. Margaret Fletcher, je kasneje pisala o tveganju otrok

iz srednjega razreda, ki so šli skozi revne predele mesta. »Skakali so (otroci iz soseske) od razburjenja in kazali s prsti, kričali so 'gospoda' s takšnim zaničevanjem in prezirom, kot bi govorili o čem umazanem. 'Neotesanci' so klicali za žrtvijo, ki je brez sape tekla, da se reši.«

Medtem ko je lojalnost šoli morda res preprečila izražanje očitnih nasprotij, se je sprememba zgodila bolj zaradi propada starih kolektivnih norm med samim delavskim razredom. Ironično je, da se je odkritje zastrašujočega spektra prestopništva zgodilo ravno takrat, ko so se tolpe kot mladinska izražanje kolektivnosti začele vidno manjšati. Skupine, ki so imele večino 19.stol. v oblasti ulice mnogih delavskih sosesk, so se po letu 1900 očitno manjšale do točke, ko so v šestdesetih letih dvajsetega stoletja postale malo več kot neformalne klike, ki so se odlikovale po manjši napadalnosti in večji obrambi. Navkljub vsemu govorjenju o nasilnih tolpah v petdesetih letih so bile tesno povezane sovražne skupine v Evropi zelo redke.

Po letu 1910 je prejšnja tendenca po nezakonitih dejanjih, zagrešenih v skupini, izumrla, kar še dodatno potrjuje, da je vedenje od začetka stoletja postajalo vse bolj individualizirano. Oblike prestopništva so ostale v obdobju od 1900 do 1950 precej podobne. Nobenih dokazov nimamo, da so bile spontane mladinske skupine nasilne do odraslih, čeprav so, kadar so bile izzvane zaradi vmešavanja, ki se jim je zdelo neupravičeno, večinoma udarile nazaj na način, ki si ga je oblast pogosto razlagala kot družbeno nesprejemljivo.

Vendarle ta oblika upora ni toliko znak družbene alienacije kot pa preproste želje, da bi jih pustili pri miru; to je bil del splošne privatizacije, ki je veliko prej vplivala na srednji razred, vendar je pustila tudi svoj pečat na revnih delavcih, ko so se njihovi življenjski pogoji postopoma stapljali z višjimi razredi.

Izrazi razredne sovražnosti, kot so bili nemiri med prebivalci in študenti univerz so bili ob koncu stoletja vse redkejši. Medtem ko so se mladi iz srednjega razreda in študentje odrekli starim praznikom in jih zamenjali za nove, ki so se vrteli okrog noči premirja in državnih praznikov, so tradicionalne praznike, kot je bil prvi maj, obdržali le, »nepočesani, od blata umazani mladeniči, ki 'zaželijo maju dobrodošlico' z razglašenim kričanjem in topotanjem pred našimi vrati.«

Nedvomno se je nekaj nasilja nereda, ki je bilo končno prosto spon tradicionalnih oblik, od časa do časa brezciljno in brez pomena udejanjilo. Čeprav bi lahko rekli, da moderno prestopništvo zaznamuje potrjevanje moškega junaštva in nasprotovanje utečenosti, pa vendar ne smemo pozabiti, da so to bili še vedno spoštovani načini odraščanja v kulturi nižjega razreda, ki še vedno zelo ceni zgodnjo zrelost in neodvisnost. Večina nasilja, ki se tako izraža, se vseeno obrne navznoter in je zapisana v policijskih beležnicah predvsem, ko oblasti posredujejo v znotrajmladinskih zadevah.

36. Razredna determiniranost mladinskega prestopništva (1890-1914).

Za obdobje od 1890 do 1914 ni zanesljivih podatkov o družbeni strukturi mladinskih prestopnikov, vendar je prav verjetno, da so tako kot danes bili prijeti v veliki večini mladi iz delavskega razreda. Srednji razred je ušel dolgi roki pravice, pa ne zato, ker bi bil predmet manj stroge avtoritete, ampak zato, ker je bil pod kontrolo šol in univerze. Vse bolj stroga pravila v šolah so pomenila, da so bili študenti podrejeni drugačnemu paternalizmu, ki jih je delno izvzel pred splošnimi zakoni. Mladi, ki so bili največkrat obravnavani na rednih sodiščih, so bili tisti mladi, ki niso bili ob delu včlanjeni v nobeno institucijo. Z drugimi besedami, bolj ko so bili inladi neodvisni, bolj so bili odgovorni za lastno vedenje in bolj jih je družba stigmatizirala kot dejanske ali potencialne prestopnike. Prav navade delavskega razreda, ki so bile osredinjene v odraslost, so prispevale k tej ranljivosti, kajti v očeh srednjega razreda so delavci svoje otroke oropali potrebne vzgoje in zaščite, ko so jih v svet poslali tako zgodaj. Nezmožni, da bi razumeli ali vsaj tolerirali, kako je delavski razred vzgajal svoje otroke, so samozvani zaščitniki otrok mlajše generacije videli »prikrajšane« otroke kot potencialne prestopnike.

To je bila seveda samoizpolnjujoča se prerokba, ki ustvarja prestopništvo, za katerega trdi, da ga sovraži, ki pa ga dejansko mora imeti, da lahko vzdržuje ideologije in institucije, ki so utemeljene na njem. Poskusi uzakonitve moralnosti in omejitve neodvisnosti delavske mladine so seveda vodili v konflikt med oblastjo in mladimi, ki jo je bilo mogoče interpretirati kot kot dokaz za inherentno

nagnjenost teh mladih k nesocialnemu vedenju. Sinovi in hčere revnih se zdaleč niso tako dobro prilagodili modelu adolescence, ki so jo predstavljale šole in mladinske organizacije, kot mladi iz srednjega razreda. Ne da bi zanikali, da je mladino delavskega razreda (in tudi pripadnike srednjega razreda) označevalo precej zlobno in nasilno vedenje, pa raziskava zgodovinskih in sodobnih dokazov kaže na to, da so mladi v odnosu do starejših premogli le malo sovraštva, ki se jim tako rado pripisuje. Raziskave o medgeneracijskih odnosih, ki se izvajajo že od leta 1950, prepričljivo kažejo, da sovražnost, ki obstaja, dejansko izhaja iz odraslih samih, posebno še iz varuhov pogojno izpuščenih kaznjencev, učiteljev in drugih, ki so določeni za varuhe mladinskih kreposti. Musgrove je odkril, da je bilo zelo pogosto, da so imeli zaščitniki otrok iz srednjega razreda negativno podobo o najstniških fantih, četudi so mladeniči samo do njih premogli malo ali sploh nobenega sovraštva.

Tako se zdi, da so predstave o nedolžnem adolescentu in roparskem prestopniku v večjem delu tega stoletja tvorile zgodovinsko dialektiko. Oba izhajata iz enakega obdobja, oba sta bila v veliki meri projekcija upanj in strahov srednjega sloja evropske družbe, ki se je bojevala za svoj položaj v času zaporednih valov družbenih in političnih sprememb. Predstave o življenjskem obdobju, osvobojenem vseh skrbi in odgovornosti težavne civilizacije; so bile njihove utopične sanje in vizija mladinske izprijenosti njihova nočna mora. Da bi obdržali te sanje žive, so mlade prisilili v podrejenost in odvisnost, ki se je za pomemben del populacije izkazala kot nesprejemljiva. Namesto da bi sprejeli neodvisnost in nepodrejenost revnih kot rezultat gospodarskih okoliščin, so se nagibali k temu, da so večali lastne strahove, ko so legitimne mladinske tradicije obravnavali kot kaznivo delinkvenco. Edgar Z. Friedenberg je opazil, da je od leta 1914 stara identifikacija zrelosti z osebno avtonomijo bila spodkopana do te točke, da se nepodrejenost avtomatično razume kot grožnja družbi. Prestopnika, ki ponazarja to neodvisnost, vse bolj sprejemajo s strahom in kot sumljivega. »Ko se toliko spremenijo življenjski pogoji, da nudijo vse manj možnosti za samo usmerjanje, postane avtonomija sama ali sumljiva ali pa mora biti ponovno definirana kot nekakšno popuščanje zahtevam življenja skupine. Vztrajnost starega ideala odraslosti potem postane vir konfliktov in nepravilnosti, ki obremenjuje tiste, ki hočejo tako živeti še z dodatnim dvomom vase. Dozorevanje samo po sebi tako postane vir zaskrbljenosti, zaradi katerega mora odrasel iskati zatočišče.«

Kult mladosti, iz katerega ni bila izvzeta nobena evropska družba, je bil predvsem rezultat tega zgodovinskega procesa. Zaščitniki otrok so mislili, da osvobajajo otroke in skozi njih celotno družbo iz omejitev visoko organizirane industrijske civilizacije. Vendar je njihov plemeniti cilj onemogočala njihova lastna nezmožnost, da bi se kot odrasli osvobodili svojega ozko razrednega gledanja. Zavajali so sami sebe misleč, da je problem adolescence v bistvu psihičen, ter da izhaja iz narave otroka, ne pa iz narave družbe. Zanimarili so tudi dejstvo, da je bila njihova lastna protislovnost do mladine v bistvu rezultat družbenih in kulturnih neenakosti; neenakosti, ki so ostale poudarjene v vseh evropskih državah vse do konca druge svetovne vojne, ko je del blagostanja ostal dostopen veliko večjemu deležu prebivalstva. Šele ko so se očitne neenakosti družbi začele manjšati, je tudi protislovnost začela izginjati in se je obdobje adolescence same končno približalo koncu.

37. Dokončen propad družinskega patriarhata po 1950 in uvajanje v spolnost.

Ideal adolescence, za izpolnitev katerega so se trudile generacije učiteljev in socialnih delavcev, se je zdel v mirnih petdesetih letih popoln. Idejo življenjskega obdobja, osvobojenega odgovornosti odraslih, so bolj uporni člani mlajše generacije, kaj hitro popačili v strašljivo podobo upornika brez razloga. Če naraščajoče prestopništvo ni bilo dovolj za premislek, je obstajalo še spoznanje, da se celo v milejših značilnostih adolescence, vključno z njeno politično pasivnostjo in družbeno podrejenostjo, zrcalijo druge dobro znane slabosti odrasle družbe. V istem času, ko je Edgar Z. Friedenberg opozarjal Američane, da »je homo sapiens izpostavljen temeljni spremembi zgleда,« sta Frank Musgrove in Hans Heinrich Muchoe objavila zaskrbljujoče rezultate, ki so kazali na izgubo individualnosti med mladino v Angliji in Nemčiji.

Ironično, pesimizem je bil najbolj izražen prav na predvečer desetletja, v katerem sta tako ameriška kot evropska mladina pokazali odraslim popolnoma drugačen obraz. Zdelo se je, da je ponovna

oživitev političnega aktivizma in družbenih obveznosti v šestdesetih letih nenadno prekinila dolgo obdobje adolescence. V mnogih deželah so znižali volilna leta, meje med šolo družbo [so se](#) zabrisale in mladi so vsepovsod zahtevali pravice in dolžnosti odraslosti, ki so jim bile poprej odtegnjene. Ponovna oživitev študentskega radikalizma in bohemstva, skupaj z očitnim povečanjem različnega spolnega eksperimentiranja, je dejansko obrnila razvoj preteklih petdesetih let in vzpostavila nekaj družbene in politične neodvisnosti mladine, ki je bila značilna za devetnajsto stoletje. Za temi gibanji so bile družbene spremembe, ki so spreminjale status tiste mladine, katere življenjski cikli so se najbolj točno odražali v instituciji adolescence; to sta bila namreč višji in srednji razred. Politični in kulturni radikalizem je bil zunanji izraz njihovega iskanja novih oblik, ki bi zadovoljile potrebe spreminjajočega se življenjskega cikla. Zato so bila zanje šestdeseta leta čas, ko so ponovno ovrednotili stare tradicije in začeli iskati nove.

Sprememba je bila očitna tudi med delavsko mladino, čeprav morda ne tako izrazita, ker adolescentna odvisnost in pasivnost v tej skupini nista bili nikoli tako razširjeni. Porast prestopniškega vedenja, ki naj bi ga zaznali mnogi opazovalci, ni bil toliko zavrnitev starih mladinskih tradicij kot nadaljevanje neprekinjega vzorca vedenja, ki ga je novi življenjski standard v obdobju po drugi svetovni vojni nekoliko prilagodil.

Prizadevanje za omejevanje družin, ki ga zasledimo še pred začetkom stoletja, se je nadaljevalo in četudi je v petdesetih opaziti rahel porast povprečne velikosti družin, ta ni bila tako velika, da bi vplivala na splošno sliko manjših družin in bolj skrbno načrtovane prihodnosti otrok. Ideal družine z dvema otrokoma je prikapljal celo do najnižjih slojev družbe, čeprav je bilo omejevanje rodnosti najnižje v družbenem sistemu še vedno malo manjše. Nadzorovanje rojstev se je razširilo na vse razrede, začelo se je na vrhu in se v nadaljevanju stoletja razširilo na nižje sloje. Spreminjali so se tudi gospodarski pogoji, saj je povojno bogastvo uničilo začetno revščino, ki je bila razširjena v tridesetih letih.

Mnogi opazovalci so mislili, da so med petdesetimi leti odkrili zblíževanje razrednih vrednot. Očitno je bilo, da je boljši življenjski standard delavskega razreda omogočal, da je bilo njihovo dojetje otrok bolj srednjerazredno, medtem ko je meščanstvo razvijalo predstavo o mladini, ki je bila bližje neodvisnosti in prezgodnji zrelosti, ki so ju poprej povezovali samo z otroki iz delavskega razreda. Za družine iz srednjega in višjih razredov je bilo obdobje po letu 1950 obdobje končnega propada patriarhata. Eden od znakov večje svobode adolescentov je bila ukinitve nadzorstva nad dekleti in do šestdesetih se je kazala značilna tendenca, da so štarši veliko bolj zaupali vrstniški skupini in za svoje sinove in hčere zahtevali manj odrasle kontrole. Svoboščine, ki so jih nekoč povezovali z mladino univerzitetne starosti, so adolescenti hitro prevzeli in ker so imeli tudi večje žepnine in večjo mobilnost, ki so jo omogočali avtomobili, so si tako lahko pridobili nekaj avtonomije, ki so jo pred stoletjem izgubili. Čeprav je srednji razred še vedno ločeval to starostno skupino od sveta dela, je bilo manj verjetno, da bi jih ločevali tudi družbeno in spolno. Celo v Angliji se je začela razvijati tendenca k bolj skupni vzgoji dečkov in deklic. Meje med šolo in svetom so se povsod podirale, saj so bili vpeljani novi, bolj široko zastavljeni modeli srednješolskega izobraževanja.

Najstniki tega razreda so podirali ovire iz svoje družbene izolacije in nikjer se to ni bolj očitno izražalo kot v njihovem spolnem vedenju. Schofield in Muchow sta za Anglijo oziroma Nemčijo pokazala, da so se modeli dvorjenja in poročanja iz srednjega razreda približevali tistim iz delavskih slojev družbe. Na vseh družbenih ravneh je bilo vidno, da sta začetek najstniških let in prva menstruacija vsako desetletje padli za štiri mesece, kar je imelo za posledico takšno fizično zrelost kot nikoli prej. Fantje, ki so leta 1900 dosegli popolno zrelost pri triindvajsetih letih, so bili zdaj popolnoma odrasli pri sedemnajstih. V obeh državah so fantje in dekleta iz delavskega razreda bili še vedno nagnjeni k zgodnejši spolnosti kot njihovi vrstniki iz srednjega razreda, vendar je bila ta razlika v zrelosti manj poudarjena kot nekoč. V obeh skupinah je vedenje o spolnosti postalo vsesplošno razširjeno veliko pred puberteto in med mladino srednjega razreda je bilo ob spolnem prebujanju manj duševnih pretresov, kot je bilo to značilno za to skupino pred petdesetimi leti. Prilagajanje spolnemu dozorevanju je izgubilo osamljen in težaven značaj predvsem po zaslugi večje podpore vrstniških skupin.

Biologija ni bila edina determinanta tovrstnih sprememb, kajti zdi se, da so tudi šole, cerkve in zdravniki postali nekoliko bolj naklonjeni najstniški spolnosti ne glede na svoje moralistične izjave. Tudi danes je tradicionalna zaskrbljenost zelo jasna, vendar je poudarek zdaj ravno tako na preprečevanju nezaželenih posledic prezgodnje spolnosti kot na obsojanju samega dejanja.

V vsakem primeru so se zmenki v družbi prijateljev med angleško delavsko mladino začeli pri trinajstih ali štirinajstih letih, med mladino srednjega razreda pa nekoliko kasnej. Schofield je ugotovil, da je bilo pri adolescentih iz srednjega razreda bolj verjetno, da so odložili dejanski spolni odnos na kasneje in so se dlje zatekali k ljubkovanju, vendar te razlike niso bile tako izražene kot nekoč. Med obema razredoma je proces uvajanja v spolnost bil močno pod vplivom romantične predstave, ki je dovoljevala intimnost samo, kadar je bila prisotna tudi ljubezen. Raziskave kažejo, da so se bolj resni monogamni zmenki v vseh slojih začeli pri sedemnajstih ali osemnajstih letih in da je do tistega časa ena tretjina fantov in četrtna deklet izkusila spolni odnos. Med vsemi skupinami je bila promiskuiteta kljub temu precej redka. Partnerji, ki so občevali, so se večinoma poznali že nekaj časa in so drug do drugega imeli močan občutek odgovornosti; velika večina je na spolne odnose gledala kot na uvod v poroko.

Romantični standard »dovoljeno z ljubeznijo« se zrcali tudi v splošnem upadu moških obiskov prostitutk od prve svetovne vojne. Tudi običaj, da so starejši v spolnost uvajali mlajše, ni bil več v uporabi in da so bili zdaj mladi usmerjeni v intimnost z osebami iz svoje starostne skupine. Celo med srednjimi in višjimi razredi, kjer so bile starostne razlike nekoč pogoste, se zdi, da je neformalna starostna skupina delovala kot osrednja institucija za predstavljanje, vzpodbujanje in celo kontroliranje zvez med spoloma med najstniškimi leti. Umestitev moralne avtoritete se je radikalno čutila še posebno za srednji razred, medtem ko so se moralna prepričanja le malo spremenila.

Eden od razlogov, zakaj so starši iz srednjega razreda sprostili kontrolo, je bilo dejstvo, da je stanovanjsko in šolsko ločevanje različnih razrednih skupin zagotavljalo, da so vrstniki izhajali iz istega razreda. Razredne meje med mladimi so bile še vedno tako močne, da je bilo malo verjetno, da bi se osebe iz različnih družbenih ali izobraževalnih okolij kdaj srečale. V tem primeru je samokontrola mladih v zadnjih dveh desetletjih prispevala k družbeni razzslojenosti. Pri dvorjenju so se navade srednjega razreda potem približale tistim iz delavskega, vendar ne da bi premostile meje med samimi družbenimi skupinami. Tudi starost ob poroki je od druge svetovne vojne znatno padla. Ta ponovna oživitev mladih zakonov je pomembna, saj izraža težnjo po večji samostojnosti. Najbolj je bila očitna med srednjim razredom, katerega pravila dostojnosti so še v začetku tega stoletja obdržala povprečno starost, primerno za poroko, zelo visoko. Čeprav še vedno drži, da osebe, ki imajo višjo izobrazbo, odlašajo s poroko dlje kot nešolajoča se populacija, se še vedno zdi, da se razredne vrednote, ki gredo z roko v roki s širšo družbeno redefinicijo poroke, stekajo v isto točko. Razširitev učinkovite kontracepcije med vsemi sloji je povzročila, da spolni odnos, v zakonu ali zunaj njega, nima nujno za posledico otroka.

Zakonsko zvezo so ločili od dedovanja celo v premožnih razredih in pogoji zaposlovanja so se za mlade izobražene moške in ženske od leta 1945 močno izboljšali, tako da se lahko pripadniki srednjega razreda poročajo prej, ne da bi ogrozili svoj status, in odložijo odločitev za otroke na kasnejši čas, ko mislijo, da si jih bodo laže privoščili. To logično razširitev srednjerazrednega modela družinskega načrtovanja je še dodatno vzpodbudilo dejstvo, da je veliko izobraženih žensk po poroki želelo nadaljevati s kariero. Gibanje za žensko osvoboditev je nekatere vzpodbudilo k odlogu poroke ali njeni popolni opustitvi, na status mladih pa je učinkovalo tako, da se je njihova neodvisnost od avtoritete in kontrole staršev povečala, s čimer so si pridobili položaj, ki je bil bolj podoben delavski mladini.

Meja, ki je nekoč jasno delila srednješolske dijake od osnovnošolskih otrok, se je zabrisala zaradi hitrejšega spolnega dozorevanja in prav zaradi dejstva, da se mnogi otroci šolajo dlje časa, tako da ekskluzivna skupina adolescenčnih dijakov ni tako ostro določena kot nekoč. Na drugem koncu se je nekoč jasno razlikovanje med šolsko in univerzitetno mladino zabrisalo. V bistvu je

adolescenca izgublja svoj status kot ločeno življenjsko obdobje v točno tistem razredu, s katerim se je prvotno povezovala.

38. Socialno-kulturne posledice spremenjenih družinskih strategij med delavskim razredom po II. svetovni vojni.

Kar zadeva delavski razred je obdobje po drugi svetovni vojni prineslo spremembe, povezane z novi stopnjami bogastva, ki so okrepile nekatere družinske tradicije in povzročile prilagoditve drugih. Upad hišnih pomočnikov je povezan z upadom v hiši živečih vajencev.

Tudi najemnikov ni več, kajti delavci so si že lahko privoščili svoje hiše ali stanovanja. Med sorodniki, je v kategoriji »otrok brez staršev« opaziti precejšen upad, zaradi upada stopnje umrljivosti je bilo manj sirot, ki so jih nekoč vzeli sorodniki na stanovanje m tudi zato, ker se je tradicija mladih ljudi, ki bi se s podeželja selili v mesta in tam živeli z družinami, praktično končala. Čeprav se je ohranila težnja, da so stari ljudje še vedno živeli s svojimi poročenimi otroki, se je delavski dom skrčil na jedro družine.

To so spremembe, ki potrjujejo končno razšritev nizke umrljivosti in zmanjšane rodnosti tudi na najnižje sloje v družbi. Socialna država je v dvajsetem stoletju omogočila, da se starši niso več zanašali na otroke kot na dolgoročno varnost in višji dohodki so tudi zmanjšali njihovo vrednost kot kratkoročno gospodarsko naložbo. Norma družine z dvema otrokoma je morda še vedno tuja, toda spremembe v odnosu do načrtovanja družine so očitne.

Relativno nova težnja med nižjimi sloji, da bi načrtovali svoje družine, potrjuje, kot nakazuje tudi gospod Florence, nov odnos med možem in ženo. Mož se bolj posveča družinskim obveznostim, vključno s to, da svojo ženo razbremenjuje bremena vzgajanja otrok. Ta novi tovariški stil je delno posledica novega bogastva, enako je tudi s težnjo, da bi vse otroke obravnavali enako, ne glede na njihov vrstni red ob rojstvu. Dnevi, ko so bili »najmlajši v vseh pogledih bolje preskrbljeni«, so bili mimo, le za najrevnejše družine ne. Najstarejših ne prisiljujejo več k delu in niso več prikrajšani za možnosti nadaljnega izobraževanja. Raziskave angleških delavskih družin kažejo, da se starši v zgodnjih dveh desetletjih vse bolj zanimajo za načrtovanje prihodnosti vsakega otroka posebej. Kot njihovi družbeno nadrejeni skrbijo za izobraževanje in šolanje otrok, pri čemer kažejo močno željo, da bi njihovi otroci v šoli »uspeli«. Skrbijo tudi za to, da bi otroci v času odraščanja dobili, kar potrebujejo, ne samo nujnih stvari za preživetje, kot sta hrana in obleka, ampak tudi take stvari, ki so jih nekoč imeli za razkošje, zabavo in potovanja.

Primeri družin, ki se zanašajo na dohodek otrok, so zdaj redki, četudi se od zaposlenih otrok, ki živijo doma pričakuje, da prispevajo nekaj v družinski proračun za stanovanje in prehrano. Povsod je razširjeno, da otroci do poroke stanujejo doma, saj je zaradi manjših družin doma več prostora, kot ga je bilo nekoč. Ne preseneča, da se je, ko se je delavski razred preselil v predmestje in začel živeti v bolj prostornem okolju, tudi preživljanje prostega časa vse bolj usmerilo v krog družine na način, ki je bil nekoč rezerviran samo za premožne. Četudi starši in otroci skupaj preživijo kar nekaj časa, mladi vseeno uživajo kar precejšnjo svobodo, saj lahko odhajajo in prihajo, kot želijo. Zdi se, da delavski starši še vedno manj omejujejo ponočevanje kot tisti iz srednjega razreda, čeprav tudi oni verjetno ostro razlikujejo med tem, kar imajo za »spodobno« v nasprotju s »prostaškim« vedenjem otrok. Iz zornega kota srednjega razreda se delavski starši zdijo permisivni, toda glede na njihove norme dobrega in slabega so relativno strogi, saj zelo pritiskajo na otroke, naj se izogibajo težav.

Vse to nakazuje poenotenje razrednega dojemanja mladine, kljub temu pa so se obdržale pomembne razlike, ki jih ne gre spregledati. Delavski starši še vedno pričakujejo, da se otroci bolj zgodaj zaposlijo in njihov odnos do podaljšanega [šolanja in](#) odvisnosti, ki sodi vanj, ostaja zelo drugačen o srednjega razreda. John Goldthorpe in njegovi sodelavci so prišli do sklepa, da je delavskemu razredu šola bližja predvsem zaradi večščin, ki jih lahko tam pridobi, in ne, kot srednjemu razredu, zaradi vira družbenega statusa in družbene kontrole.

Starševske težnje so bile pomemben element, da je delavska mladina opustila šolanje bolj zgodaj, četudi dohodki doma niso bili več potrebni in je država plačevala za višje izobraževanje. Delavske družine tako v Angliji kot tudi v Nemčiji bolj cenijo tehniško izobraževanje in na teoretično šolanje, ki vodi na univerzo, gledajo kot na manj vredno ali preprosto kot na neuresničljiv cilj. Navkljub očitno enakim možnostim, ki jih ponuja državno financirano izobraževanje, obstaja utemeljen dvom, da višje izobraževanje vodi v kulturno loičitev od same družine in torej »izgubo« sina ali hčere. Iz tega izhaja težnja mnogih delavskih staršev, da v nasprotju s šolanjem vzpodbujajo zaposlitev. Velik poudarek na tem, da družina ostane skupaj, ki se tudi odraža v težnji, da se otroci ustalijo blizu svojih staršev, je še dodatno potrjen z drugimi dejavniki delavskega življenja, najbolj pa še v sami vrstniški skupini.

Očetovski in bratovski pritiski za solidarnost in proti individualni mobilnosti deloma slonijo na realistični oceni, kako težko je rasti v družbi, ki je še vedno tako močno razslojena glede na bogastvo, kulturo in vpliv. Problemi, kako priti do višjih poklicev brez pomoči družinskega bogastva in zvez, so tako v Nemčiji kot Angliji še vedno izraziti kljub razširitvi brezplačnega izobraževanja od leta 1945. Za obstoj razlike v življenjskih ciklih med delavskim in srednjim razredom so odgovorne predvsem želje, da bi obdržali kolektivne vrednote v družini, sosesčini in razredu ter zavedanje o neenakosti.

39. Vrstniške skupine okoli 1950.

Ker je delavska mladina manj statusno in karierno usmerjena, je bolj verjetno, da jih omejevalna šolska narava jezi in da so manj zmožni sprejemati oddaljeno nagrado za svoje delo kot njihovi vrstniki iz srednjega razreda. Njihov ideal je namreč dobro plačana, zanesljiva služba, ki bo omogočala hitro dosego odraslega statusa. Skladno s tem so manj lojalni institucijam, kot na primer šoli, in bolj predani svojim ljudem, še posebno vrstniški skupini. Še posebno moški najdejo v svoji starostni skupini večjo izpolnitev kot v klubih ali organiziranih rekreativnih dejavnostih in kjer je spolna ločenost še okrepljena z delovnimi vlogami, moška vrstniška skupina ostane primarna enota življenja v skupnosti celo po tem, ko se moški poroči. Običajno vrstniška skupina vseeno le redko obdrži lojalnost svojih članov po osemnajstem ali devetnajstem letu, ko so aktivno dejavni v snubljenju. Vrstniška skupina je najbolj pomembna družbena institucija za tiste, stare od trinajst do osemnajst let, ko fant očitno ni več otrok, vendar še ni vstopil v odrasli svet dela in si še ni začel prizadevati za poroko.

Dejavnosti takšnih vrstniških skupin niso usmerjene proti odraslim institucijam kot takim, vendar se mladi v svojem iskanju aktivnosti po šoli ali delu pogosto znajdejo v konfliktu z njimi. V tem in drugih pogledih so mladinske tradicije, povezane z mestno delavsko vrstniško skupino, v zadnjih desetletjih ostale izredno žive. Razlike v načinu, kako delavski in srednji razred preživljata prosti čas, izražajo družbene in gospodarske neenakosti kot tudi neenakosti v doseganju višje izobrazbe in zelenih poklicev. Dokler bo obstajal ta prepad med njimi, bo obstajala tudi funkcija vrstniške skupine kot podporne enote kolektivnih in individualnih ciljev in lahko postane celo še pomembnejša, ko postajajo druga tradicionalna mesta stika med delavskimi moškimi, kot je delovno mesto, vse bolj brezosebna ali nedosegljiva tistim, ki še obiskujejo šolo. Skratka, razvoj zadnjih dveh desetletij ni zmanjšal vloge vrstniške skupine, ampak jo je celo povečal.

Vendar moramo omeniti, da evropske mladinske skupine ostajajo majhne in ohlapno strukturirane, brez avtoritarne hierarhije, ki je značilna za ameriške »tolpe«. Fantje v skupini se občasno ukvarjajo s tem ali onim kolektivnim kaznivim dejanjem, večinoma nepomembnim. Njihov glavni razlog za obstoj je družben in večinoma se neprimerno vedenje pojavi v iskanju zabave. Razvoj mladostniškega prestopništva je skoraj enak razvoju, omenjenem v prejšnjem poglavju; teritorialne tolpe dajejo prednost bolj mobilnim skupinam. Odločilni dejavnik so bili motorji in avtomobili, del splošnega bogastva, ki je vrstniško skupino vzpodbujalo, da svojo kolektivno energijo posveti novim interesom.

V Liverpoolu, na primer, so prejšnje bojevite mladinske skupine začele v šestdesetih igrati glasbo in ustvarile novo zvrst solidarnosti, ki jo danes poznamo pod imenom »beatlomanija«. Revne dečke, ki žal niso imeli denarja za instrumente ali oblačila, je ta razvoj pustil za seboj. Tako so še dalje izražali

agresivnost starih skupin iz najrevnejših predelov, medtem ko so se drugi vrstniki z več sreče posvetili bolj kreativnim prizadevanjem.

Nedavne raziskave kažejo, da se je tradicionalno ločevanje med »dostojno« in »težavno« mladino malce ublažilo, ni pa niti v Nemčiji niti v Angliji izginilo. Velike družine, ki pogosto živijo z malimi dohodki in v slabih stanovanjskih pogojih, so pravi vir prestopnikov v obeh državah in ne preseneča, da se ravno iz njih najpogosteje razvijejo kriminalne kariere.

Čeprav se raven bogastva in možnosti postopoma dviga, ostaja relativna neenakost še vedno močno poudarjena, ne samo med višjimi in nižjimi sloji, ampak v delavskem razredu samem. Kijub dejstvu, da so vztrajni mladi prestopniki samo drobcena manjšina svoje starostne skupine, njihov obstoj ostaja izziv za optimiste, za katere pretekli dve desetletji predstavljata obdobje enakosti med evropsko mladino.

40. Mladinske skupine okoli 1950.

Razvoj življenjskih obdobj je bil usmerjen v isto točko, toda ne do te mere, da bi ustvaril skupen model bodisi deškosti bodisi dekliškosti. Kar zadeva uradno mladinsko politiko, je predstavo o enem modelu adolescence, ki je bila v prejšnjih desetletjih še kako prisotna, zamenjala večja raznolikost. Nikjer se to ni bolj izražalo kot v mladinskih gibanjih srednjega razreda in do srede šestdesetih so bili celo angleški skavti v priznanje sprememb pripravljani iz svojega naziva vreči besedico »boy«. Uradna raziskava, ki jo je vzpodbudilo upadanje članstva, je opravičila spremembo, saj »si starejši fantje in mladina nasploh najbolj želijo, da bi jih obravnavali kot odrasle, in fantje so nagnjeni k temu, da se izognejo vsemu, kar jih uvršča v starostno skupino, ki je nižja od tiste, ki ji pripadajo.«

Tudi v Nemčiji so do konca petdesetih staromodne mladinske skupine imele težave, ne toliko z mladino mlajšo od štirinajst let, kot s starostno skupino med štirinajstimi in osemnajstimi.

Če ne bi bilo včlanjenih toliko novincev, bi gibanje bilo še v večjih težavah. Organizacije za dekleta so še težje obdržale članstvo, staro štirinajst in več let; to je bil tudi eden od razlogov, da je oxforski mladinski mestni svet že v letu 1950 sklenil, da se lahko delavskim dekletom najbolje pomaga tako, da »jih obravnavajo ne kot članice mladinskih klubov, ampak kot mlade odrasle.« Celoten pristop do mladinskih klubov se je spremenil, brž ko je cerkev postopno prenehala gledati nanje kot na svoj vir novih članov in ko so stari pomisleki o spolno mešanih organizacijah zbledeli. Ko so se evropski mladinski delavci začeli prilagajati navadam mladih in niso več vztrajali, da naj bi se mladi prilagajali njihovim standardom, so začeli eksperimentirati z bolj neformalnimi, 'odprtimi' oblikami. V letu 1960 je bil oxfordski mladinski komite pripravljen predlagati mešane klube, »četudi je znano, da jih je težje voditi«; napor za prilagoditev, ki označuje radikalen odmik od institucionalnih imperativov prejšnjih desetletij.

Za večino mladinskih klubov je bilo zdaj značilno bolj sproščeno vzdušje, saj je strah pred nekontroliranimi dejavnostmi izginil, kljub temu je bilo opaziti določene napetosti med staro in novo generacijo mladinskih delavcev, ki je zabeležena tudi v uvodnikih, ki so se pojavili v Oxfordskih mladinskih novicah: Četudi mnogo mladinskih voditeljev uči vrednote privatnih šol, lojalnost, iniciativo, občutek za odgovornost, jih le malo v organizacijah vzpodbuja, da bi mladi mislili sami zase. Tako zelo se bojimo, da bi fantje in dekleta postali »uporniški«, svobodni v spolnih odnosih ali komunisti, da jim pogosto nezavedno poskušamo vsiliti naše lastne vrednote, tako da se bodo lahko »vključili« v našo družbo in je ne bodo hoteli spremeniti. Nekateri mahamo s patriotizmom s palmerstonovsko gorečnostjo, drugi mladim s silo vbijajo v glavo svoja osebna verska prepričanja, medtem ko vsi pridigamo čisto samovoljno spolno moralnost kot nespremenljivo normo božanskega zakona. . . Mnogi še vedno mislijo, da je kinematograf nejasno pregrešen in da je televizija vir vsega zla. Vse staro predstavlja varnost in tako se v nekaterih mladinski skupinah vzpodbuja star ljudski ples, medtem ko je »jive«, morda pravi ljudski ples današnjega časa, pogosto prepovedan, saj je moderen in tako nevaren.

Mladina je bila na prehodu in četudi je bilo veliko upiranja spremembam, se je mnenje srednjega razreda jasno pomikalo k večjemu sprejemanju različnih življenjskih ciklov. Sodelovanje v dejavnostih skupnosti se je zdaj vzpodbujalo, čeprav so na sodelovanje mladih v politiki še vedno gledali kot na nevarnost. Povojna zahodnonemška mladinska služba se je uradno zavezala, da bo pripravila mlade na sodelovanje v demokraciji, toda kot njen angleški dvojnik, se je skrbno izogibala vmešavanja v politiko. Očitno je tista mladina, ki jo je zanimalo vodenje uradnih organizacij, z odraslimi delila zaskrbljenost, kajti ko so se na državnem sestanku angleških mladinskih svetov leta 1964 ukvarjali s problemom volilne pravice pri osemnajstih letih, je bil predlog z veliko večino zavrnjen.

Beatlomanija je bila po izvoru delavski pojav in prezir do rock glasbe in plesa, ki so ga čutili mnogi člani kluba, je izražal nespremenjenost razredne zavesti tistih, ki so bili na oblasti. Četudi so razredne neenakosti znotraj mladinskih gibanj ostale očitne, so se meje, ki so nekoč ločevale odrasle mladinske delavce od tistih, ki so jim sami želeli služiti, razpršile; to je izražal tudi trend, ki se je razširil v mnogih klubih, namreč začeli so se naslavljeni s krstnimi imeni. Nejasno vzdušje strahu in sovražnosti, ki je nekoč obstajalo, je očitno izginilo predvsem zato, ker je bilo delo z mladimi, bolj kot kdaj koli doslej, strokovna zadeva.

Položaj srednjega razreda, še posebno skupin belih ovratnikov, se je po drugi svetovni vojni stabiliziral. Pokojnine in delovne pogodbe so varovale direktorje, učitelje in državne uradnike negotovosti, ki je mučila to skupino prva desetletja tega stoletja. Upad militantnih gibanj v delavskem razredu v zahodnoevropskih državah je tudi prispeval k njihovi mirnosti, in ko so se nasprotja hladne vojne ublažila, se je zdela potreba po indoktrinaciji mladih s patriotističnimi vrednotami manj nujna. Preskrbljene z več bogastva in prostega časa kot kdaj koli prej, so se skupine iz katerih so izvirale elite otroških zaščitnikov, začele umikati v bolj zasebno, egocentrično življenje. Do konca petdesetih let so mladinska gibanja v srednjem razredu imela probleme z rekrutiranjem novih prostovoljcev, ki so bili poprej vselej na voljo. Dejstvo, da je delež zaposlenih, poročenih žensk od leta 1954 precej narasel lahko tudi prištejemo k razlagi pomanjkanja ženskih prostovoljk, toda srednji razred je - iz kakršnega koli razloga -delo z mladino prepuščal profesionalcem; to je bila sprememba, ki je neizogibno spremenila značaj zaščite otrok.

Spremembe so se odražale celo v tistih organizacijah, ki so se še vedno naslanjale na prostovoljne delavce. Največji razlog, ki so ga navedli za prostovoljstvo, je bil občutek dolžnosti do organizacije in ne moralna ali patriotska vnema, ki sta bili značilni za prejšnje generacije. Četudi jih je kar dve tretjim pripadalo srednjemu razredu in je večina pogosto obiskovala cerkev, se zdi, da jim je manjkala pomemben misijonarski impulz in so bili očitno bolj zainteresirani, da bi ohranjali organizacijo, ki je posvečena zabavi, kot pa da bi služili kot posredovalci socializacije.

Bilo je jasno, da sta se tako ideologija kot tudi vloga zaščitnikov otrok drastično spremenili, kar se je deloma odražalo tudi v novih in bolj odprtih generacijskih odnosih, ki so bili do 1960 že več kot očitni.

Razgrajaško, neprimerno vedenje ni bilo nič manjši problem kot prej. Med petdesetimi leti se je pojavila naraščajoča javna zaskrbljenost glede pojava, ki so ga poimenovali »srednjerazredno prestopništvo«, neprimerno vedenje zlate mladine, za katerega se je nenadoma zdelo, da ustreza revnim tako po obsegu kot po uničevalnosti. Kljub temu se je zdela reakcija odraslih manj maščevalna in kaznovalna, kajti manj je bilo statusne zaskrbljenosti, ki je bila izvor prejšnjih napetosti med mladinskimi delavci in njihovimi varovanci. Večja pripravljenost zagotoviti odrasli status starejši mladini je odražala veliko spremembo v samozavesti mladinskih delavcev, od katerih so bili mnogi zdaj bolj šolani specialisti kot pa prostovoljci.

41. Politična in družbena emancipacija modernih evropskih in ameriških mladlin okoli 1960.

Osamosvojitve mladine od prejšnjega odvisnega statusa je sovpadala s ponovno pridobitvijo dot očene mere državljske enakosti. Delno je bilo to zaradi vojaške službe, ki so jo zahtevali od moških

med obdobjem hladne vojne. Dolžnosti se v demokratični družbi v končni fazi morajo nagraditi s pravicami in do srede šestdesetih se je veliko govorilo o povečanju političnih in družbenih pravic tistim, ki so dovolj stari, da jih vpokličejo v vojsko. Vpeljava volilne pravice z 18-imi leti, ki so jo sprejeli najprej v Angliji leta 1969 in nato 1970 v Nemčiji, je s seboj prinesla tudi ukinitve različnih prepovedi glede pitja in zabave. Mladi se danes veliko bolj zavedajo svojih državljanskih pravic, kot so se jih dve desetletji nazaj.

Položaj modernega adolescenta zajema tako privilegije kot prikrajšanje. V Evropi in prav tako v Ameriki je bit koncept mladinskih sodišč neprizanesljivo kritiziran. V Veliki Britaniji je poročilo angleške vlade, objavljeno leta 1965, zahtevalo zamenjavo mladinskih sodišč z družinskimi sveti, ki bi temeljili na modelu že obstoječih svetov v skandinavskih državah. Na eni strani so tisti, ki mislijo, da sodišča, navkljub svojim neomejenim pooblastilom, še vedno »kriminalizirajo« otroka in tako ovirajo proces rehabilitacije. Nasprotnega mnenja so tisti moralisti, ki nasprotujejo vsakršnim spremembam tradicionalnih konceptov kaznovanja, in prav tako liberalci, ki se zavzemajo, da ne glede na to, da so pravni postopki včasih lahko brezcutni, vsaj zagotavljajo zaščito zakonov, ki jih socialnoskrbstvene ustanove ne morejo. Slednji nadalje trdijo, da je potrebna reformacija mladinskih sodišč, ki naj bi priznala mladoletnikom enake družbene pravice, kot jih imajo odrasli na zatožni klopi, in bi tako vzpodbujala pravičnost na strani sodnikov in družbeno odgovornost na strani mladih. To, kako bodo reformirana mladinska sodišča, bo imelo velike posledice na ravnanje s prestopniki v poboljševalnicah, šolskih centrih, rejniških domovih in drugih institucijah, v katere so zdaj dodeljeni. V zadnjih dvajsetih letih je opaziti težnjo, da se prestopnike pošilja v ustanove blizu kraja bivališča in ne v oddaljene zapore in poboljševalnice.

Povsod se je adružini in skupnosti povrnilo nekaj prejšnjega statusa ki sta ga izgubili zaradi t. i. »terapevtskih ustanov« na začetku stoletja, kajti izkazalo se je, da so te »totalne institucije« popolnoma neučinkovite za zdravljenje, kar je vzpodbudilo eksperimentiranje z novimi »odprtimi« ustanovami, ki se nahajajo znotraj znanega okolja ter mladim omogočajo normalno vključevanje v šolo, službo ali druženje s prijatelji. Mlajši otroci so celo le redko sprejeti v te skupinske ustanove in jih pošljejo nazaj domov, kakor hitro je to mogoče. Pri obravnavanju prestopnikov, starih več kot 16 let, se v njihovo prednost vse bolj uporabljajo pogojne izpustitve in to je značilno tudi pri odraslih obtožencih.

Upad in v nekaterih primerih celo ukinitve mladinskih ustanov za starejšo mladino izraža splošno desegregacijo mladine, ki se je zgodila v zadnjih dvajsetih letih. To je bilo še posebno vidno v šolah, ki so zelo težko obdržale prejšnjo izolacijo šolske kulture. Skupno šolanje obeh spolov se je razširilo tako na srednješolski kot tudi na univerzitetni ravni, študentske vlade so se namesto z umetnimi začele ukvarjati z resničnimi problemi in gibanje za uveljavitev državljanskih pravic med študenti je na vseh ravneh naraslo, kar sovpada z družbeno in rasno integracijo, ki so jo v zadnjih dvajsetih letih morale sprejeti elitne institucije.

Morda je bil najbolj odločujoč dejavnik v tej spremembi tisti, ki ga je Michael Young poimenoval »vzpon meritokracije«, pojav, ki je sam po sebi povsem elitnega značaja, vendar je imel velike posledice na tradicionalno starostno razvrščanje. Koncept podaljšane adolescence je bil deloma kot rezultat tega ponovnega poudarjanja prezgodnje zrelosti vse bolj kritiziran. Brž ko je izobraževanje postalo bolj tehnično in zahtevno, so socializacijske funkcije, ki so mu bile včasih dodeljene, postale manj poudarjene. Do leta 1960 so na pritisk vse večjega tekmovanja za vpis na univerzo reagirale tudi zaprte zasebne šole z internati in so prilagodile svoj model uglajenih gospodov. Študij je nadomestil zunajšolske dejavnosti za t. i. »izgrajevanje karakterja« do te mere, da so bili tisti, predani tradiciji »fantje so pač fantje«, prestrašeni. Toda večina odgovornih vzgojiteljev je bila bolj pripravljena sprejeti spremembe.

Strog očetovski odnos med študenti in učitelji tako nna šolski kot na univerzitetni ravni se je s specializacijo in profesionalizacijo moral spremeniti, s čimer le postal vprašljiv tudi koncept »in loco parentis«, ki je tako dolgo opravičeval zaprt šolski režim. Zaradi vse večjih visokošolskih zahtev so bile tudi v šolah brez internata potrebne spremembe. Ker je bilo družbeno napredovanje bolj kot kdaj

koli poprej pogojeno z dosežki in športom, mladinskim organizacijam ni moglo biti več dovoljeno, da bi se »vmešavale v šolsko delo do tolikšne mere, da bi ogrozile njihove možnosti.«

Izobraževalna revolucija je sovpadala z gospodarskimi spremembami, ki so delovale tako, da so mladino bolj vključile v svet dela. Čeprav je bilo veliko razpravljanja o kvaliteti služb, ki jih je povojno gospodarstvo ponujalo mladim, je vseeno le malo dvoma, da je redna zaposlitev pomenila večje bogastvo in bolj varne možnosti. Problem deškega dela, ki je obstajal od začetka stoletja, je tako rekoč izginil saj so se mladi v vse večjem številu vključevali v rogame izpopolnjevanja, [ki so](#) vodili do boljših služb in večjega dohodka. Seveda so se možnosti na vrhu in sredi tehnološke lestvice verjetno hitreje izboljšale kot tiste na dnu in tako puščale sled neenakosti, za katero so nekateri opazovalci menili, da bo naposled vodila do upora »poražencev« proti nedosegljivim standardom meščanske družbe. Kljub temu je bil v šestdesetih viden razvoj k večjemu delovnemu in splošnemu zadovoljstvu med večino zaposlene mladine, pri čimer so bili tisti nižje na ekonomski lestvici še bolj sprejemljivi kot tisti na vrhu. To je bila delna posledica nepojemljivega blagostanja najstniških delavcev, katerih bruto dohodek se je med leti 1938 in 1960 štirikratno dvignil. Raziskave kažejo, da se je mladinsko zapravljanje v enakem obdobju dvignilo za 100%, kar je povečalo delež starostne skupine na potrošniškem trgu na 5%.

Vendar je bogastvo delovalo nasprotujoče, saj je vzpodbujalo mlade, da so tekmovali za odrasli gospodarski status, medtem ko je bilo za odrasle pogosto dobičkonosno, da so ustvarjali posebno modo in zabavo, ki bi še posebej privabila mlade. Nekateri opazovalci so menili, da so zasledili izkoriščanje mladih zaradi ekonomskih interesov, in bili so tudi taki, ki so kritizirali novo potrošništvo kot izgubo mladostne energije za nevedne stvari.

Danes ne obstajajo nobene protikulture, ki bi se bile zmožne ohranjati ločeno od odraslih institucij in vrednot; in ker so odrasli tako vpleteni v glasbo in modo mladih, tudi te očitno združujejo, ne pa ločujejo [generacije](#).

Nikjer v Evropi niti v Združenih državah Amerike ni dokazov o velikem »generacijskem prepadu«, ne glede na študentske in delavske nemire v šestdesetih in sedemdesetih letih. Raziskave »mladih upornikov« nakazujejo, da čeprav obstaja določena stopnja napetosti med starši in otroki, glavno sovraštvo ni usmerjeno v družino, ampak drugam - v družbene, politične in-izobraževalne institucije, ki so samo posredno poistovetene s starejšo generacijo: Mladi ljudje in njihovi starši so verjetno bolj združeni kot ločeni, kar zadeva politične in družbene probleme, napetosti rasejo bolj iz načina kot iz namena, kar je bolj izraz normalne hitrosti zgodovinskih sprememb kot pa kakšnih meddružinskih razdorov ali velike sovražnosti med skupinami le na osnovi starosti. V mnogih sodobnih situacijah je konfrontacija med mladimi in starimi dejansko konflikt med osebami različnih razrednih položajev - študentov proti policiji, delavcev proti delodajalcem. Prav zaradi tega moramo paziti, da teh dejanj ne zamenjajemo za znanilce globokih generacijskih delitev.

Gospodarska in družbena gibanja, ki so privlačevala mlade v šestdesetih letih, so izražala splošno tendenco k združevanju mladine z odraslim svetom, k njihovem uvajanju v vloge in probleme, ki so zahtevali veliko mero neodvisnosti in zrelosti. Celo študentje, ki so pokazali nezadovoljstvo tako, da so se izpisali iz šole in se vključili v različna nepolitična alternativna kulturna gibanja, so kazali zrelost, ki je bila precej redka za prejšnje generacije srednjega razreda. Sekte, komune in bohemstvo zadnjih dveh desetletij spominjajo na mnoge značilnosti svojih predhodnikov iz devetnajstega stoletja. Nekateri so obdržali avtoritarni družinski motiv, se oklicali za »otroke« in se podredili nadomestnim očetom in materam. Ekstremi mazohizma in sadizma, ki spominjajo na pretekla obdobja, so si pridobili veliko pozornost tiskanih medijev in televizije. Poudariti moramo, da ekstremni avtoritarizem komun zgodnjega devetnajstega stoletja pravzaprav ni več prisoten, nadalje so ti mladi veliko bolj sproščeni glede svoje spolnosti, veliko manj zaskrbljeni okoli vprašanj moškosti in ženskosti, ki jih večino razrešijo že v zgodnjih najstniških letih. Trenutno vztrajanje pri »počni, kar te je volja« ne vodi v trajno utopičnost in življenjska doba večine sekt in komun je glede na standarde iz devetnajstega stoletja relativno kratka. Po drugi strani velja njihova eksperimentalna narava za samo po sebi umevno in mladina jo izkorišča za svojo osebno rast in se podreja kolektivnim normam samo do te mere, ko le-te ne ogrožajo že močno razvitih občutkov za neodvisnost, zasebnost in

samousmerjanje. Celó v uporó proti mešćanski družbi pripadniki komun s svojim moćnim vztrajanjem pri individualnosti izraćajo vrednote srednjega razreda. To je samo ena potrditev zastarelosti adolescence, saj sinóvi in hćere iz srednjega razreda pridobijo družbeno in spolno zrelost tako zgodaj, kot si generacijo nazaj tega ni bilo mogoće predstavljati. To je Hans Heinrich Muchow poimenoval »emancipacija brez zanosá«, življenjska stopnja, ki ni več obremenjena s ćustvenimi in spolnimi problemi. Srednji razred do petnajstega ali šestnajstega leta razvije ćustveno stabilnost, ki je bila v prejšnjih generacijah tega sloja zelo redka. Ker večino razvojnih nalog sklenejo do poznih srednješolskih let ali vstopa na univerzo, se lahko ukvarjajo s politićnimi in družbenimi vprašanji, ki so jih njihóvi predhodniki z veseljem prepustili odraslim avtoritetam. Od tod izvira težnja tako radikalizma kot bohemstva zadnjih desetletij, da bi bolj kot kdaj koli prej vključili mlajše starostne skupine. Tradicionalno razlikovanje med prilagojenim dijakom in radikalnim univerzitetnim študentom se podre, ko postane starejši adolescent neloćljiv od tega, kar Kenneth Keniston imenuje »postmoderna« mladina.

Pionirji na tej novi družbeni meji so seveda privilegirani otroci izobraženih in premoćnih, ki zaradi svojih intelektualnih dosećkov doživijo podaljšano ekonomsko odvisnost zaradi študija do sredine ali celo konca dvajsetih let. Ker so že »razvili občutek za notranjo identiteto, pokažejo zmoćnost za delo, ljubezen in zabavo« veliko pred tem, ko pridobijo ta študentski status in so tako v nasprotju s prejšnjimi generacijami, katerih vstop v svet se je tudi neskonćno zavlaćeval, že v vseh pogledih popolnoma odrasli - spolno, intelektualno, politićno - le ekonomsko ne. 'Mladi' ostanejo samo zato, ker kot študentje niso zavezani disciplini delovnega dne in imajo tako večje moćnosti za družbeno eksperimentiranje in politićni aktivizem, ki njihovo generacijo loćuje od prejšnje.

Mladina srednjega razreda je bila najbolj vpletena v sprememb kiso spremenile pogoje odvisnosti in prilagojenosti, znaćilne za prejšnje obdobje. Bili so na ćelu novega levićarskega radikalizma in alternativne kulturne dejavnosti nedavnih desetletij, gibanj za osvoboditev in uporov, ki so oćitno pritegnili le malo delavske mladine iz podobne starostne skupine. Če so se jih sinóvi in hćerke delavske mladine manj udelećevali, je bilo to vsaj delno zato, ker so sami že dolgo ućivali neodvisnost in zrelost, za katero so se bojevala ta gibanja. Nagibali so k loćenosti, celo sovraćnosti do bolj radikalnih oblik srednjerazredne emancipacije, vključno z bohemstvom in feminizmom, prav zato, ker je bila pot njihovih družbenih sprememb, ćetudi se je na prvi pogled zdelo, da sovpada z mešćansko mladino, po izvoru in smeri zelo drugaćna.

Ćeprav smo v prejšnjih dveh desetletjih zaznali doloćene smernice k enotnemu razvoju življenjskih ciklov in stilov razlićnih razredov, je prezgodaj napovedati, ali se bodo tradicionalne razlike med mladinskimi kullurami dejansko zabrisale. Moćnosti izobraćevanja so do neke mere zapolnile vrzel, toda podaljšano izobraćevanje in nove oblike »postmoderne mladine«, ki so njegova posledica, ostajajo prvinsko srednjerazredne tako po strukturi kot po znaćilnostih. Zdi se, da lahko z gotovostjo napovemo le, da dokler bodo obstajale družbene in gospodarske neenakosti, tako dolgo bodo ostale, prav tako kot nekoć, tudi opazne razlike v razrednih mladinskih kulturah. Mladini srednjega in delavskega razreda bosta še naprej ustvarjali svojo lastno zgodovino v razlićnih smereh, pod moćnim vplivom velikih razlik v statusnih, kulturnih in gospodarskih moćnostih, ki še vedno oznaćujejo vse zahodne družbe. Tu leži ključ izvora in gonilne moći razlićnih mladinskih tradicij, ki smo jih zasledili v prejšnjih dveh stoletjih, in tudi smernice za prihodnost teh tradicij v drugi polovici dvajsetega stoletja.

6. H. Buddemeier: »Mediji, omika, socialno«, v: Dialogi 1-211999,

I. Merljivost naravnega in družbenega sveta (G. Galilei).

Galileo Galilei, utemeljitelj modernega, na meritvah utemeljenega naravoslovja je zahteval: izmeriti, kar se da izmeriti, in narediti merljivo, ćesar se ne da izmeriti. Z drugimi besedami: spoznanja moramo biti sposobni izraziti z moćjo števil. Števíla naj bi bila uporabljena s pomoćjo matematike v

zakonito merljivem medsebojnem odnosu. S pomočjo le-teh oz. s pomočjo tako oblikovanih naravnih zakonitosti, je bilo mogoče oblikovati takšne algoritme, ki omogočajo izgradnjo modernih strojev in tudi njihovo krmiljenje. Računalnik je tako mogoč že zadnjih 300 let in je danes prisoten v našem razvoju.

Za Galilea je bila njegova metoda uporabna samo na zunanji naravi, pri preučevanju ljudi pa le toliko, kolikor je človek naravno bitje.

V 19.stol.se razvije naravoslovni materializem, ki si prizadeva za to, da tudi pojave, kot so zaznavanje, občutek, zavest in kognitivne sposobnosti, pripelje na raven naravoslovno razložljivih pojavov.

V 20.stol.se na ta prizadevanja navezuje predvsem raziskovanje možganov, pri čemer služi računalnik za obdelovanje raziskovalnih podatkov. Za javne razprave je pomembno, da prične računalnik služiti vedno bolj kot model in sredstvo mišljenja. Oznaka »elektronski možgani« je simptomatična in usodna.

(Šahovski dvoboj med Garijem Kasparovim in računalnikom Deep Blue.)

Izoblikovala se je navezanost in nasprotje do računalnika ter istočasno Kasparovo mnenje, da je prednost človeka pred strojem vedno manjša in da se približuje svojemu koncu.

Po prvi zmagi računalnika gre v nadaljnjih igrah po Kasparovu za človekovo čast. Kasparov daje vedeti človeštvu, da je računalnik igral na trenutke kot bog. Dokončen poraz Kasparova je pripeljal nekatere komentatorje do tega, da so začeli govoriti o začetku nekega novega obdobja.

Časopisna poročila kažejo nekakšno nagnjenje k antropomorfiziranju in mistificiranju računalnika. Vzoredno s tem oblikujejo raziskovanja možganov, medicina in druge znanosti vedno bolj strojno podobo človeka. Od tod prihaja predstava o nekakšni izenačenosti človeka in računalnika, kar posledično vodi v omajanje človekovega posebnega položaja znotraj stvarjenja.

Vidimo lahko, da do sedaj še noben stroj pri človeku ni zbujal toliko fantazij in bojzani kot računalnik.

2.Splošna opredelitev medija.

Zadnja leta se pomen računalnika stopnjuje skozi nekaj, kar do sedaj še sploh ni bilo uporabljeno, kar pa bi lahko v nadaljevanju razvoja stalo v njegovem središču. Tu je mišljena skupna rast računalnika in medijev. To dogajanje je postalo poznano v razpravah kot vprašanje, ali lahko postane računalnik medij ali ne.

Medij je posrednik, kot nekaj kar posreduje.

Kot primer medija vzemimo knjigo, ki vsebuje v natisnjeni obliki različna predavanja. Beseda, ki jo izgovorim tukaj in sedaj, je dostopna samo tistemu, ki je z menoj ob istem času na istem kraju. Ko pa si pomagam z medijem, npr.s knjigo, potem lahko doživi vsakdo med letom kjer koli na svetu, kar sem povedal. Medij naredi nekaj vidno, postavi nekaj pred oči ali uho, kar povsem naravno ne bi bilo mogoče zaznati, ker bi to izničila prostorska oddaljenost ali časovna odmaknjenost ali pa kar oboje skupaj. K mediju sodi, da se obrača na enega ali več človeških čutov. K mediju prav tako sodi, da z njegovo pomočjo premostimo ločenost, ki nastaja v času in prostoru.

Prvi medij v tem pomenu je pisava, natančneje pisni izdelek, ki ga predstavlja na premičnem nosilcu fiksirana pisava. Takšno pisavo poznamo kot pismo, ki povezuje časovno in krajevno ločene ljudi.

K mediju v modernem pomenu besede sodi značilnost, da je njegova vsebina širše dostopna. Z vidika takšne opredelitve je knjiga prvi moderni medij. V zvezi s tem se je razvila opredelitev, ki dovoljuje medsebojno zamejitev določenih nasprotujočih si področij. To področje se razprostira od knjige, preko fotografije, filma, radia, televizije, in določenih uporab računalnika. Takšna opredelitev je zelo

splošna, saj ne dopušča razumeti, zakaj je vredno opisana medijska področja posebej izdvojiti. To pomanjkljivost lahko odpravimo s tem, da opredelitev dopolnimo s funkcionalno opredelitvijo: čemu služijo mediji on od kdaj.

3.Funkcionalna opredelitev medija (primer knjige).

Steiner meni, da je prvi dosežek knjige, da ljudem pomaga osvoboditi se odvisnosti od drugih posameznikov. S pojavom knjige je bilo mogoče razširjati znanstvena spoznanja o naravi, pri čemer so knjige silile znanstvenike tudi k temu, da so se razumljivo izražali. Naslednji dosežek je povezan z dejstvom, da si je veliko ljudi prizadevalo, da postanejo neodvisni tudi v svojem delovanju.

Posameznik se je rešil iz okvirov, ki so mu prej predpisovali njegove cilje. S tem je postalo celotno življenje težavnejše, trdne skupnosti so se zrahljale, posameznik si je moral sam utreti svojo pot skozi življenje. Pri ljudeh se je pojavila potreba po širokem razgledu. Človek se je moral sam znajti v svetu. Namesto preprostih sredstev razumevanja odnosov v srednjeveškem svetu, je vstopilo tiskano sporočilo. Prvi časopis s sporočili iz Brazilije se je pojavil že leta 1505.

S pomočjo natisnjenih poročil je postalo prvič mogoče to, kar razumemo s pojmom javnega mnenja. Celotno človeštvo je bilo pritegnjeno k velikemu posvetovanju, ki usmerja potek svetovnega dogajanja.

»Pri velikem posvetu« se najdejo skupaj ljudje, ki so na poti svoje individualizacije. S tem se znova povežejo v nekakšni skupnosti, ki ne sme biti omejena samo na politični ravni. Ob tem Steiner poudarja temeljni povezovalni učinek knjige.

Bolj ko se človek individualizira, bolj potrebuje zase sredstvo, ki je oddvojeno od njega kot posameznika, ki pa kljub temu omogoča ponovno povezanost znotraj večje celote. Tako se pokaže tiskarska umetnost kot združujoča vez v tistem trenutku zgodovine, v katerem je posameznemu človeku življenje oblikovalo odločujočo zahtevo, da se posveti samemu sebi in loči od tedanje vseobsegajoče samoumevnosti.

Ko Steiner rezimira dosežke in učinke ob pojavu knjige, jasno podčrta, kako je govor ustvarjalec kulture in kako je tiskana beseda »močno sredstvo povezovanja, poklicani namestnik izgovorjene besede, soustvarjalec moderne kulture«. Zgodovinske okoliščine, ki jih Steiner opisuje skupaj z opisovanjem značaja knjige veljajo še danes.

Do sedaj nakazane funkcijske opredelitve medija bomo postavili v razpon polja človekove individualizacije, težnje po svobodi ter oblikovanju družbe. Vsak medij lahko in bi moral biti sposoben prevzeti znotraj tega razpona različne naloge.

4.Primerjava medija knjige in medija računalnika.

Knjiga prenaša s pomočjo pisave avtorjeve misli in to tako, da so le te dostopne številnim ljudem neodvisno od kraja, na katerem se je znašel bralec, in neodvisno od časovnega trenutka, ki si ga je izbral za branje. Knjiga povezuje, ampak tudi poudarja ločitev. Je zastopnik, ki ne razvija nikakršnih aktivnosti in ne kaže nič lažnivo.

Če se za medij uporabi računalnik, potem je mogoče z njegovo pomočjo poročila tako izmenjavati, da ostane samo prostorska ločitev. To pomeni, da se izmenjava dogaja v realnem času. Ob tem obstaja nevarnost, kako računalniško pogojena povezava hlina resnično srečanje, na osnovi česar obstaja poizkus nadomestiti neposredna srečanja z medijsko posredovanimi srečanji.

O tej nevarnosti ne bi bilo potrebno govoriti, ko ne bi obstajale ustrezne tendence, ki izhajajo iz značilnega položaja modernega človeka. Želja po individualizaciji in izgradnji nedvoumne identitete na eni strani in želja po udeležbi v kar se da široki skupnosti na drugi strani vodi številne ljudi do nasprotne si drže (v druženju z drugimi ljudmi istočasno iščejo tako bližino kot distanco).

V oči bode, da uporabnik interneta izpostavlja kot posebno pozitivno stran interneta motnost stika, ki istočasno dovoljuje bližino in distanco. Pri takšni ugotovitvi prihaja pogosto do izraza nedvomno in jasno navdušenje. To navdušenje je mogoče razumeti, saj moramo iskati v resničnem življenju ravnovesje med željo po bližini in željo po distanci mukoma in vedno znova, pri čemer nam ravnovesja velikokrat ne uspe najti.

5.Predmoderne in moderne družbe (V. Flusser).

Ali lahko računalnik in internet z ozirom na težek socialni položaj izboljšujeta le-tega? Ali sta oba morda, edina vez, ki jo danes potrebujemo, da bi lahko izgradili moderno družbo? Vilem Flusser, eden od filozofov informacijskega časa, zagovarja prav to stališče. Moderne družbe opisuje kot družbe, v ozadju katerih ne leži nobena superstruktura. S tem misli na kakršnokoli vsebino, ki bi obstajala neodvisno od posameznega človeka in ki bi bila vsem skupna in bi bila zaradi tega njihova skupna povezava (kot na primer religija ali ideologija). Po Flusserju nastaja družba danes s tem, da se posamezen človek zanima za druge ter poskuša vzpostaviti povezavo z njimi. Tehnična omreženost ustvarja primerne predpogoje za to, poudarja Flusser.

Razlikovanje med starimi družbami in modernimi družbami, ki nastajajo iz sebe same, ki ga postavlja Flusser, je po mojem mnenju pravilno. Oblikovanje družbe na osnovi superstruktur ni združljivo s človekovimi težnjami po individualnosti in svobodi. Za nastanek družbe, v kateri se ljudje povezujejo zato, ker imajo medsebojne interese, so v prvi vrsti potrebne nove socialne sposobnosti. To pa pomeni za modernega človeka najprej razvoj prefinjene sposobnosti zaznavanja drugega človeka.

6.Socialni odnosi in tehnična simulacija.

Omenjena bližina, ki da jo omogoča računalnik, je samo druga oblika distance. Četudi k vsemu skupaj dodamo še sliko, ton in tip, se nič ne spremeni. Tehnična stimulacija človeka je za oblikovanje socialnega odnosa brez pomena. Prav nasprotno. Sposobnosti, ki so potrebne v socialnem, bodo v takem primeru postale šibkejše.

Predstavljajmo si, da se pogovarjam z nekim človekom, ki je viden in slišen s pomočjo ekrana in mikrofona. Tako zelo hitro nastane vtis, da je ta človek tudi neposredno prisoten. Ob tem še delujejo različni dejavniki, kot na primer istočasnost prisotnosti, ki omogoča resnični dialog. Človek je v položaju, da ustvari nekaj skupaj z drugim. Zelo pomembno vlogo pri vsem skupaj igra tudi prenašanja [gibanja](#) (s panoramo, diaramo, filmom), saj se je pojavilo gibanje kot v življenju samem. Natančno preneseno gibanje človeka tako deluje kot garant življenjskosti in originalnosti. Nadaljnjo vlogo igra natančnost v podrobnostih, ki jo je mogoče zadovoljivo doseči.

Tehnični posredniki ne proizvajajo resničnosti, ampak samo iluzijo. Sredstvom prenosa, kot so kamera, mikroskop, internet, računalnik in ekran, torej pripada zakon: meriti, kar je mogoče izmeriti, in narediti merljivo, česar ni mogoče izmeriti. Na ekranu se prikaže drugim ljudem samo to, kar je bilo mogoče s pomočjo video kamere in mikrofona pretvoriti v električno valovanje ter jih nato preko projekcije znova pretvoriti in pokazati v nizu optičnih in akustičnih pojavov. Duševnih stanj in jaza kot individualnega jedra človekovega bitja pa seveda ni mogoče meriti. Ker pa te notranje človekove lastnosti pridejo v določnem smislu tudi do izraza skozi medijsko obdelavo, nastane ob delovanju zgoraj omenjenih dejavnikov vtis, kot da je vse skupaj resnično.

Ko se srečam z drugim človekom, imam opraviti z nekom meni nasproti, pri kateremu se prežema zunanje, merljivo, in notranje, to je duševno-duhovno, ter tvori celoto. Filozofsko rečeno lahko, tudi rečemo: bit in pojavnost tvorita celoto. Kot človek, ki imam sposobnost zaznavanja, imam za oboje zaznavne organe.

S pomočjo merjenja, računanja in z uporabo strojev, ki ustvarjajo slike, pridemo do simulacije, ki je čista pojavnost. Proces prenašanja vodi k ločitvi pojavnosti od biti.

Človek, ki uporablja ekran z očmi in ušesi, se mu pusti hitro zamotiti. Kar pomeni, da sprejme stroj tako, kot da bi bil stroj človek. To ima dalekosežne posledice. Tako človek ne opazi, da se srečanje, ki nastane ali se pogloblja pri nekem socialnem odnosu, sploh ne dogodi. Izhajajoč iz tega se zgodi še naslednje. Da lahko človek, ki uporablja ekran, vidi in sliši drugega človeka, mora priklicati vse svoje zaznavne sposobnosti, ki mu stojijo na razpolago za neko takšno srečanje. Ob tem gre pri vsem skupaj za občutljivost duševne enkratnosti drugega, za njegovo trenutno razpoloženje in za to, kaj sestavlja njegovo individualnost. Človek pred ekranom tako rekoč izklopi svoje zaznavne tipalke, saj jim tako rekoč ne prihaja nič naproti.

7.Sposobnost socialnega zaznavanja (M. Buber, M. Scheller, R. Steiner).

Martin Buber, filozof religije pokaže v svoji knjigi Jaz in ti na temeljno razliko, ki obstaja med zaznavanjem drugega človeka in zaznavanjem vseh drugih vsebin sveta. Glede na hišo, drevo ali mizo se človek počuti kot subjekt, ki opazuje objekt. Objekte lahko postavljam enega poleg drugega, jih lahko medsebojno primerjam in vzpostavljam lasten odnos do njih, glade na lastne izkušnje. Z drugim človekom ne morem početi tega, saj je sam subjekt, prav tako enkratno kot jaz sam in »ogroža vajeno osrednje mesto moje lastne subjektivne sposobnosti«.

Buber razlikuje med jaz-ti odnosom in odnosom jaza do stvari.

Filozof Max Scheller je bil po vsej verjetnosti prvi, ki je v začetku 20. stoletja govoril, da ima vsak človek tudi čut za zaznavanje tujega jaza. Rudolf Steiner je to idejo še bolj razdelal. Govori namreč o štirih čutih, ki pokrivajo človekovo področje socialnega. Med temi čuti omenja tudi čut za jaz, s pomočjo katerega je človek sposoben spoznati ter razločevati drugega človeka od vseh drugih ljudi. Vse, kar se pojavi na zaslonu, je in informacija. To pomeni, da razlika v zaznavanju človeka in avtomobila, ki obstoji v življenju, na zaslonu izgine. Seveda lahko na zaslonu tudi razlikujem med človekom avtomobilom, vendar na zaslonu ne morem razlikovati med različnima zaznavnima načinoma, značilnima za človeka in avto. Od tega, kako (dolgo) nekdo uporablja ekran, je tudi odvisno, v koliki meri se zmanjšuje možnost kultiviranja in razvijanja socialnih čutov. Če se to dogaja vsak dan ure in ure in začne človek s tem že ko je otrok, se lahko v skrajnem primeru tudi zgodi, da takšen človek ne samo pred ekranom, ampak tudi v vsakdanjem življenju, ni sposoben zaznati zaznavne razlike med nekim avtomobilom ali človekom.

Manjkajoča občutljivost za posebnost drugega posledično vpliva na šibkost lastnega jaza. Pri Martinu Buberu se to glasi kako tako: »Jaz v nastajanju izgovarja jaz ti«. Identiteto in moč lastnega jaza razvije posamezen človek samo v srečanju z drugimi jazi.

V resničnosti imajo socialne težave svojo čisto lastno zgodovino nastanka, ki je z njene strani vzrok za problematične uporabe medija. Problematična uporaba medija, še posebej računalnika, skupaj s problemi, ima opravka z iluzijo, ki vodi veliko ljudi.

Povsod kjer gre za srečanje, ki zahteva odprto in členjeno aktivno zaznavanje, povsod tam izpade računalnik iz igre, saj se občutljivost in senzibilnost za druge - za neznano, izvabi skozi nas šele nekje zadaj za pojavljanjem skorajda prikritega, a kljub temu slutečega bitja.

Napredek obstaja na različnih področjih. Na področju tehnike je danes napredek, rečeno zelo previdno, dovolj hiter. Na področju medčloveških odnosov, bi lahko bil napredek kar bolj razviden. Moramo se naučiti zadržati in oblikovati razpon področij individualizacije, prizadevanj za svobodo in oblikovanja skupnosti. To je naporno delo, pri katerem obstaja veliko možnosti, da ga ne uresničimo. Ena od teh možnosti je povezana z uporabo računalnika kot medija.

7. H. Buddemeier: »Navidezna resničnost, video in vsakodnevno gledanje televizije: Življenje v umetnih svetovih« v: Dialogi 9-10/1996,

1. Terminološka raba pojma »medij«.

Besede »medij« v večini jezikovnih slovarjev ne najdemo vse do 70-ih let 20. stoletja. Tako Mackenseov Nemški slovar iz leta 1967 besedo »medij« pozna le kot slovnični izraz in kot za oznako za posrednika med svetom duhov in resničnostjo.

Nemški slovar tujk (1942) navaja, da naj bi se beseda pojavila kot strokovni pojem v prirodoslovju in slovnici v 17. stoletju. Kasneje pa so jo uporabljali tudi v prenesenem pomenu (medij čutov, medij individualnosti).

V 19. stoletju se je temu pridružil še nadaljnji pomen, ki je tej besedi za krajši čas že tedaj priskrbel določeno popularnost. Kot pravi Otto Basler, je *medij* od I. 1850 dalje postal mednarodni izraz v tedanjem spiritizmu in je označeval osebo, ki posreduje pri občevanju duhov«.

Sodobna kariera te besede se je začela že nekaj let pred njenim pojavom v slovarjih. V začetku šestdesetih let se je najprej pojavila v zvezi **množičnimi mediji**. Gre za neposredni prevod iz angleščine (mass media). V drugi **polovici** šestdesetih let se je izraz **medij/mediji** pojavil tudi kot samostojna beseda.

Med prvimi ga je sprejel Slovar sodobnega nemškega jezika, kjer poleg do tedaj običajnih pojmov piše tudi «radio, film in televizija kot mediji množične komunikacije».

Pri tem naštevanju je treba upoštevati, da niti film (od I. 1900) niti radio (od I. 1920) nista privedle do nastanka izrazja, ki bi povzemalo novosti. Na to je vplivala šele televizija, ki se je začela širiti po koncu druge svetovne vojne.

2. Kaj »medij« posreduje?

Prvotni pomen besede izhaja iz latinščine. Tu izraz *medium* pomeni sredino, srednje, tisto, kar posreduje. V skladu s tem pomenom izraz mediji vzbudi predstavo, da film, radio, televizija posredujejo med ljudmi, da jih povezujejo med seboj. Na oblikovanje takega pomena je močno vplivalo ukvarjanje z novostmi, ki tako kot izrazje samo, izvira iz angleškega jezikovnega področja. Govorjenje o »komunikacijski revoluciji« se je pridružilo govorjenju o »dobi komunikacije«. Nastala je predstava o medijih kot samostojnih delujočih dejavnikih, ki so se pridružili tedanjim možnostim in okrepili ter razširili človekove odnose. Beseda medij ni izpodrinila nobenega do tedaj uveljavljenega izraza. Zato se je kaj lahko oblikovalo mišljenje, da je nastopilo nekaj enkratnega, kar upravičeno omogoča začetek nove dobe.

Naravni posredniki so čutila in jezik. S pomočjo čutil se odpremo zunanjemu svetu. Jezik omogoča, da vzpostavimo most med našim častnim miselnim svetom in miselnim svetom drugih ljudi. Brez teh naravnih posrednikov bi bila kakršna koli tehnična sredstva brez moči. Tehnični mediji pravzaprav ne počnejo nič drugega kot da razkrojijo celostno součinkovanje čutil, s čimer se posameznim čutilom sploh omogočeno, da sprejemajo zaznave s krajev, na katerih telo in preostala čutila sploh niso prisotni. (Avstralija-z očmi in ušesi sem na drugi strani zemeljske oble, medtem, ko so telo in preostala čutila v dnevni sobi)

Način, na katerega so sodelujoča čutila pri tem uporabljena je zanje škodljiv. Medij komunikacije lahko postane sredstvo za preprečevanje komunikacije, saj nobeno tehnično sredstvo ne more uravnovesiti oslabitve čutov.

3. Razlikovanje med pisavo in elektronskimi mediji.

Pogovor poteka tako, da tisti, ki hoče nekaj povedati, besede izgovarja v zrak, ta pa jih prenaša do ušes nagovorjenega. Na ta način premostimo prepad, ki je posledica dejstva, da kot ljudje živimo v prostorskem vzporedju in časovnem zaporedju. Z govorjenjem govor vtisnemo v zrak. Slaba stran pri tem je, da pri govorjenju ne nastane nič obstojnega. Če beseda ne živi dalje v človeku, ki mu je namenjena, je izgubljena.

Sredstvo proti tej pomanjkljivosti je pisava, ki bežnemu daje trajnost. Z njeno pomočjo se govorjenje in sprejemanje le-tega lahko dogajata na različnih krajih in ob različnem času. Nekaj, kar je bilo do tedaj neločljivo, se zdaj loči.

Mora nam biti jasno, da pisavo na eni strani tvori pisanje, na drugi pa branje. Pišočič svoje sporočilo prevede v pisavo. Sporočilo lahko v tej obliki premosti prostor in čas ter obstaja toliko časa, dokler ne pride nekdo, ki ga prebere. Bistvo branja je v tem, da bralec posodi svoj glas tistemu, ki mu hoče nekaj povedati, ne da bi bil ob tem osebno prisoten.

Razcepitev pogovora na pisanje in branje pušča globoke posledice v kulturnem življenju vsake družbe v kateri se pojavi. (Špartanci so se pred njim hoteli zavarovati tako, da so poučevanje in učenje pisanja prepovedali z grožnje smrtnih kazni.)

Danes lahko potrdimo, da je možnost mehničnega spominjanja »od zunaj« s pomočjo pisave oslabila moč spomina. Kljub vsem težavam, ki so z njo povezane, ki lahko pripišemo dosežke, ki se jim ne bi mogli odpovedati.

Odločilna razlika med pisavo in elektronskimi mediji je v tem, da pisanje in branje ne moreta obstajati brez volje udeležencev in njihovega duhovno-duševnega sodelovanja. Govorjena beseda sicer za krajši ali daljši čas utone v prepadu med govorcem in poslušalcem, vendar pa se od človeka ne loči popolnoma in od njega zahteva duhovno dejavnost. Magnetofonski trak posname človeški glas, ne da bi govoreči pri tem sodeloval, ter ga enako mehnično tudi ponovno podaja. Posledice so pomanjkljivosti, ki so veliko pomembnejše od tistih, ki so povezane s pisavo.

4. Elektronski mediji in oblikovanje človeške množice.

Posebnost je v tem, da so mediji prisotni vsepovsod. To pomeni, da večina ljudi vsak dan tako ali drugače pride v stik z enim od množičnih medijev.

Tej vseprisotnosti se kot nadaljnja značilnost pridruži elektronska prepletenost, ki nastopa v svetovnih razsežnostih. Poročila z enega konca sveta lahko v kratkem času sprejemajo na vseh drugih krajih. To omogočajo snemalne naprave, naprave za predvajanje, povezovalne poti in obdelovalna središča.

Na tak način nastane tehnični sistem, ki kaže značilnosti organizma. Podobnost po eni strani najdemo v tem, da so pri medijih deli in celota povezani in vplivajo drug na drugega. Nadaljnja podobnost se pokaže, če na snemalne naprave gledamo kot na čutila. Obdelovalna središča si lahko razlagamo kot prebavo. Ljudje v vlogi snemalcev pa umetnemu organizmu dajejo duševno življenje.

5. Osnovna gibala delovanja medijev.

Kaj je gibalo tega s pomočjo medijev oblikovanega telesa. Pri producentih je to večinoma stremljenje za kolikor mogoče velikim dobičkom. Dobiček pa je odvisen od stopnje gledanosti. Zato povsod po svetu stopnjo gledanosti uporabljajo kot kazalec uspeha ali neuspeha neke oddaje.

V Nemčiji se je od uvedbe komercialnih postaj dalje pospešil razvoj v smeri ameriških razmer.

Utemeljitev za uvedbo dvojnega oddajniškega sistema je bila, da se bo na ta način povečala pestrost programov. Pokazalo pa se je, da se je zgodilo ravno obratno. Ne le, da komercialne postaje v boju za stopnjo gledanosti skušajo druga drugo prekositi z vedno bolj senzacionalnimi in zato vedno bolj primitivnimi oddajami. Nenehno raste tudi pritisk na javno-pravne oddajnike. Namesto publicistične raznolikosti se je razvil gospodarski boj za oblast, ki se ne omejuje več samo na razvedrilne in športne programe, ki imajo največji doseg, temveč posega v jedro informativne in kulturne ponudbe.

Težave javno-pravnih oddajnikov nastajajo zaradi zmanjševanja ali nazadovanja števila gledalcev, nazadovanja reklamnega prometa in naraščajočih stroškov za pravice prenosa. Ker gledalci niso pripravljeni plačati naročnine, ki bi pokrivala stroške, so oddajniki, če želijo preživeti, prisiljeni, da v ospredje postavljajo dobiček, čeprav imajo po ustavi in zakonu nalogo pomagati ljudem, da polnoletni državljani sodelujejo pri oblikovanju države.

Če producente vodi želja po čim višjem dobičku, so sprejemniki senzacij, ki jih je mogoče uživati v čustveni obliki in ki hkrati odvrtačo pozornost od neprijetnosti. Če opazujemo uvajanje TV v Nemčiji, se izkaže, da je ta proces potekal v valovih. Prvi val se je sprožil l.1954 s svetovnim nogometnim prvenstvom, na katerem je nemško moštvo postalo svetovni prvak. Nadaljnje valove so povzročili človekov pristanek na Luni, olimpijske igre in druge tovrstne prireditve, pri katerih je bila v ospredju zabava in senzacija.

Nogometno prvenstvo je bil povod, ki so ga ljudje sprejeli, ker je nudil priložnost za sproščanje čustev. Mediji so pri tem iz prireditve, ki se ga je neposredno lahko udeležilo le nekaj tisoč ljudi, ustvarili dogodek, ki se ga je lahko udeleževal ves svet, in sicer »v živo«.

Da so dogodki res le pretveza, je mogoče sklepati po tem, kako hitro spet utonejo v pozabo. Medtem se je tudi velik del tiskanih medijev predvsem usmeril v to, da bi bralcem nudil predvsem priložnosti za čustvena vrenja v sliki in besedi.

6.Sprememba zavesti, ki jo povzročajo mediji z ekranom.

Doživljanje množice poteka v območju strasti. Razmišljanje in lastno hotenje se umakneta v ozadje. Oblikujejo se vrata skozi katera vstopi tisto, kar iz posameznika naredi del množice.

Kako je v koncertni dvorani? Tu imamo opraviti z vtisom, ki se mu vsi predajajo istočasno. Ali se bo pri tem oblikovala množica, je odvisno od glasbe. Če ta zahteva pozornost in budno notranje sodelovanje, se razvije individualni napor, ki privede do individualnega odnosa do glasbe. Poslušalčev jaz torej sodeluje in prostor za sile, ki oblikuje množico, se ne ustvari. Če pa je glasba taka, da želi vzbujati čustva ter prek takta in ritma vabi k spremljanju in prihrani vsakršen trud, ker v melodiji in harmoniji ostaja v območju tega, kar poslušalec pričakuje – v tem primeru se lahko oblikuje množica. Ljudje v množici ostajajo anonimni in drug z drugim nimajo nič opraviti. Povezanost se oblikuje tako, da se v velikem številu ljudi zbudi ista strast. Tudi mediji učinkujejo predvsem na vzburljanje čustev, pri množici, ki se oblikuje na ta način pa je novo to, da ljudje, ki jo tvorijo, prostorsko sploh niso združeni. Na ta način se izoblikuje podpora nečemu, kar je znano kot »osamljena množica« ali pa »puščavnik v množici«.

Tako lahko izoblikujemo sklep, da bi bilo pomembno medije razvijati in z njimi upravljati tako, da bi dosegli stopnjo človeškega organizma (zavest v obliki misli, samoodločanje, lahko tudi prestopi lastne okvire in upošteva interese drugih ljudi ali naravo v celoti.) Tako se oblikuje možnost, da ravnamo svobodno in odgovorno.

Tej stopnji pri medijih nasprotuje dejstvo, da imamo na eni strani pohlep po dobičku in na drugi pohlep po čustvih, ki odvrtačo pozornost od neprijetnega. Oboje preprečuje, da bi se zavedli učinka medijev na družbo in da bi se lahko usmerili k ciljem, ki bi razvoju človeške skupnosti služili v dobrem smislu. Največji pomanjkljivosti sta stremljenje za dobičkom ter učinek elektronskih medijev, da spreminjajo zavest.

Sprememba zavesti, ki jo povzročajo predvsem mediji s hrano, je v tem, da opazovalec ne more ohraniti svoje budne (dnevne) zavesti, pri kateri enakovredno razpolaga z duševnimi silami mišljenja, čutenja in volje. Posebno močno učinkuje to, da tridimenzionalni svet, v katerem se kot ljudje gibljemo in usmerjamo, ob projiciranju na zaslon postane ploskovit. Tako nastopi »buljenje«, kar skupaj z mirovanjem učinkuje hipnotično. To pomeni, da se vse dejavnosti, katerih izhodišče je v jazu, umaknejo v ozadje. Televizijsko oddajo zelo težko spremljamo z enako mero kritičnosti kot časopisni članek, težko pa je tudi ugasniti sprejemnik takrat, ko smo to predvideli.

Nasprotno pa močno doživlja čutenje, vsekakor po vsem v območju čustev in strasti. Zaslon gledalca s svojim vrtincem slik potegne v predstavljeno dogajanje, tako da ta ne more ohraniti kritične razdalje. Za vse elektronske medije velja, da razkrojijo povezave. Kadri so prostorsko in časovno ločeni med seboj, vmesni prostor je mogoče premostiti le z miselnimi določbami, ki jih nudi TV sama, kar hipnotični učinek še okrepi. Fragmentiranje nastopa tudi tam, kjer gre le za elektronski nastop zvočnih pojavov.

Tako postane jasno, da elektronski mediji, če nanje gledamo kot na organizem, ne morejo prek stopnje animaličnega. Hipnotični učinek preprečuje, da bi na uporabo in razvoj medijev lahko vplivali nagibi, ki bi bili usmerjeni v samoodločanje in odgovornost. Nasprotno pa v nagonih, ki ženejo medije, te modrosti ni.

Elektronski mediji etike sploh niso sposobni, saj je z njihovim hipnotičnim učinkom vedno povezana težnja, da bi na ljudi vplivali na način, nad katerim slednji nimajo pregleda in ki jih odvrča od ciljev, ki so si jih postavili sami.

Kritiki tehniki očitajo neživljenjskost in nedoslednost, ki danes izgublja svojo veljavo. Pospešena prizadevanja za ocenjevanje posledic tehnike so pokazala, da se postopoma začena prepričanje, da še zdaleč ne smemo narediti vsega, kar je tehnično uresničljivo. Tehnični razvoj je dovoljen do tiste mere onkraj katere se ustrezna tehnika obrne proti človeku, ker začno prevladovati slabe strani.

7.Zakaj vklopimo televizor?

Televizor v večini primerov vklopimo zaradi učinka medija samega. Gledanje TV opravlja nalogo elektronske duševne bergle. Programi elektronskih medijev preženejo obremenjujoča razpoloženja in jih nadomestijo z napetostjo, veseljem, morda tudi s strahom in grozo, ki pa kljub temu učinkujeta razbremenjujoče, ker ne izvirata iz resničnih groženj. Tako kot kladivo – orodje- moji volji omogoči, da se izrazi, mi televizijska tehnika omogoči, da uresničim svoje namene na področju čutenja. Uporaba kladiva nam lahko služi v dobro, uporaba tehnike v območju čutenja vodi do hudih oslabitev. Tudi uporaba računalnika kot tehnike postane dvomljivo, če ga uporabimo, da bi se z njim izognili odločitvam, kjer bi morala pomembno vlogo igrati vprašanja morale.

Pri očitjanju kulturnega pesimizma se srečujemo s podtikanjem, da je kritik medijev zazrt v preteklost, da se oklepa starih vrednot. Nasprotniku npr.očita »varovalno pedagogiko« - odrasli naj bi iz strahu in zaradi zaščite njih samih otrokom in mladostnikom kratili pomembne izkušnje..

K očitjanju kulturnega pesimizma prav tako kot k očitjanju sovražnosti do tehnike verjetno sodi tudi to, da si tisti, ki ga izrekajo, napredek lahko zamišljajo samo kot nadaljnji razvoj naše tehnične civilizacije.

Napredek lahko poteka tudi na duhovno-duševnem področju. In resnično je prav želja po notranjem napredku lahko povod za odločno kritiko medijev, ko doživimo, da elektronski mediji ovirajo duhovno duševni razvoj.

Dosedanja razmišljanja so vedno znova pripeljala do tega, da na eni strani razlikujemo tiskane medij, na drugi pa elektronske.

30.1.1990 je Zvezni finančni urad v Münchnu odločil, da TV sprejemnika ni mogoče zarubiti, ker ima človek ustavno pravico biti informiran, ki je nujna za oblikovanje sposobnosti za življenje v skupnosti. Svoboda tiska se je na začetku nanašala na knjige, revije in časopise, pojav elektronskih medijev pa je bil pojmovan kot razširitev tiska, kar je povzročilo, da jim je bila dosojena zaščita in privilegiji zakonov o tisku, ker ne izpolnjujejo teh uradnih nalog v celoti.

8.Medijske manipulacije - iraški »poboj« kuvajtskih novorojenčkov, »uspešnost« raket 'patriot', »grozljivi« poboj v Temišvaru, sestrelitev korejskega potniškega letala.

Primeri, kako mediji lahko vplivajo na oblikovanje večine:

1.Poboj kuvajtskih novorojenčkov –

-reklamna laž reklamne agencije, ki so jo naročili kuvajtski šejki in jo je razkrinka revija Monitor

-priznali so, da so od Kuvajta dobili 10 mio dolarjev

-najprej so raziskali, kaj pri prebivalstvu najprej zbudi največji gnus, izšolali so priče za »verodostojno« poročanje.

Danes obstajajo možnosti, da s pomočjo denarja in z izkoriščanjem medijev oblikujemo večinsko mnenje. Prevare ostanejo brez kazensko pravnih posledic, saj je agencija dobila naročilo, ki ga je izpolnila v zadovoljstvo svojih strank. Laži so širili v obliki slik, ki so sprožile čustva.

2.»uspešnost« raket 'patriot –

-mediji so poročali, da te rakete vzdržujejo varnostni ščit nad Izraelom, kar so podkrepili z video posnetki, ki niso bili pristni.

-v uspešnost so strokovnjaki začeli dvomiti, ker se razdejanja nasprotnikovih raket niso zmanjšala.

-nasprotnikove rakete so se zaradi slabe predelave v atmosferi same razstavile v številne dele, kar je patriote zmedlo in so večinoma zadeli razbitine.

-kritika je pripeljala do tega, da je ameriški kongres sestavil raziskovalno komisijo.

3.Grozljivi poboj v Temišvaru – v tem primeru so potvorbe, ki poskrbijo za vplivanje v službi interesov samih medijev. Ti interesi zahtevajo visoko stopnjo gledanosti, ki pa jo ima tisti, ki lahko ponudi senzacionalna sporočila. Če senzacije izostanejo, jih naredijo umetno:

-v medijih so se pojavile slike in poročila o množičnem grobu, v katerem naj bi bilo pokopanih 4.600 grozovito pohabljenih trupel.

-opazovalcem so vzbudili pozornost obdukcijski šivi – izkazalo se je, da je šlo za sodno-medicinsko obducirana trupla –

-nekdo, ki je do danes ostal neznan, jih je izkopal in jih medijem predstavil kot žrtve mučenja.

4.Sestrelitev korejskega potniškega letala –

-ruski prestreznik je sestrelil korejsko potniško letalo, vseh 269 potnikov je umrlo – zahodni tisk je razširil poročilo, da so Rusi vede sestrelili potniško letalo – Rusi so se soočili z vsesplošnim ogorčenjem in sovraštvom.

-v resnici se je korejsko letalo namenoma odmaknilo s svoje zračne poti in preletelo zaprto vojaško področje. Ameriško letalsko izvidništvo, s katerim je bil ta polet dogovorjen, je nadziralo letalo in beležilo ruske reakcije. Vedeli so, da imajo Rusi to letalo za letalo ameriškega vojnega letalstva.

-ta tema je v medijih izpodrinila poročila o demonstracijah, ki so potekale proti oboroževanju evropskih zaveznikov z atomskimi raketami, ki so ga izvajali Američani.

Vsem primerom je skupno to, da so mediji poročali o dogodkih, ki se brez njih sploh ne bi zgodili.

Mediji se danes označujejo za neodvisne in nadstrankarske. Njihov cilj naj bi bilo objektivno poročanje.

9.Težave pri razumevanju TV filmskih poročil - primer Dnevnika prve nemške televizije z dne 9. 6. 1992.

Oddaja traja petnajst minut. Neposredno pred njo predvajajo t. i, propagandni sklop, ki ga sestavljajo reklame za najrazličnejše izdelke. Uvod v oddajo predstavlja glava. Ta je sestavljena iz treh elementov. Najprej se prikaže močno stilizirana ura, na kateri je mogoče videti, kako mineva zadnjih pet sekund pred začetkom oddaje. Točno ob 20. uri zadoni gong in pojavi se zaščitni znak Delovne skupnosti nemških oddajnikov, Ob tem slišimo glas, ki reče: »Tu je Prva nemška televizije z dnevnim pregledom. V naslednjem, tretjem kadru je slika sestavljena iz napisa »Dnevni pregled,, in zemljevida sveta, in sicer tako, da se napis spušča od zgoraj, zemljevid sveta pa se pojavi od spodaj. Na koncu kadra je napis zapisan prek zemljevida. Medtem ko se oba elementa združujeta, zadoni stopnjujoča se melodija, ki se konča s tušem, kakršen je v navadi takrat, ko na prizorišče stopi oseba na visokem družbenem položaju.

Pri teh treh kadrih gre za otvoritveni ritual, ki se podreja načelu reda in stopnjevanja. Red izhaja iz tridelnosti in približno enake dolžine posameznih delov, stopnjevanje temelji ne tem, da nememu

kadru sledi kader, ki ga spremlja govorjenje. Tretji kader spremlja glasba. Na koncu zadoni gong. uvod gledalca opozarja: to, kar bo sledilo, izvira iz višjega načela in izpolnjuje najvišja pričakovanja.

Sledi petnajst poročil. Posamezna poročila so lahko v dveh oblikah: poročilo bereta napovedovalec ali napovedovalka v studiu, ali pa gre za filmsko poročilo. Pri krajših poročilih nastopa le ena od obeh oblik predstavitve, pri daljših obe.

Oglejmo si predstavitev v obliki »napovedovalke v studiu, s katero se oddaja začne. Na sliki desno gledalec vidi glavo in gornji del telesa napovedovalke. Za njo, pomaknjeno v levo, vidi fotografijo Oskarja Lafontainea med predstavitvijo vlade v deželnem zboru Posarja.

Gledalčevim očem se torej nudijo tri področja resničnosti; življenjski svet opazovalca, v katerem stoji tudi televizijski sprejemnik, napovedovalka v studiu in Oskar Lafontaine za govorniškimi odrom. Lahko bi poočitali, da je nekaj popolnoma vsakdanjega, če svoje oči usmerimo v tri povsem različne prostore.

V ta različna področja prispem tako, da svoje oči dejavno prilagajam (akomodiram) in fiksiram. S tem, ko to počnem, izkusim in razumem, v kakšnem odnosu so različna področja med seboj, pa tudi do mene. Podajam se na različne kraje, ki pa tvorijo resnično povezavo, v katero sem vključen tudi sam.

Pri gledanju televizije z nepremičnim strmenjem drsim z enega kraja na drugega in pri vsakem prestopu meje izgubim zavest, saj prehoda ni mogoče razumeti.

Očem se poleg slikovnih elementov nudijo tudi napisi. Tudi napisi se nanašajo na različne ravni resničnosti. Zgornji označuje oddajo v celoti. Srednji velja vsakič vstavljeni sliki, spodnji pa vsebuje iztočnico prispevka, ki ga trenutno gledamo.

Čas, v katerem napovedovalka bere besedilo, znaša 39 sekund. V tem času smo istočasno poslušalci, gledalci in bralci, hkrati pa je razumevanje oteženo že s tem, da so različne ravni projicirane ena prek druge.

Gledanje se pri poslušanju spremeni. To je povezano s tem, da se pozornost nekoliko odmakne od gledanja. Namesto tega se posveti čutom, ki se odzovejo le pri poslušanju govorjenja. Antropozofija v tem primeru govori o čutu za jaz in čutu za govor. Ta dva čuta prekrijeta optične zaznave in nasploh potisneta vse tiste čute in vtise, ki ne prispevajo k razumevanju govorečega. To prepreči tekmovanje med različnimi področji čutenja.

Tako ne opazimo, da nekoga, ki nam govori po televiziji, pri njegovem govorjenju opazujemo. V življenju se kaj takega ne dogaja ne tak način. Tu govorečega človeka pri govorjenju gledamo kvečjemu takrat, ko je tako daleč proč, da ga ne moremo več slišati, ali pa takrat, kadar ne govori nam. V *Dnevniku* gledalce nagovorijo neposredno. Kljub temu smo v odnosu do napovedovalke tako gledalci kot tudi poslušalci; pri večini ho gledanje celo prevladalo. To postane še bolj izrazito, ker govorjenje ne izhaja iz ust napovedovalke, temveč iz zvočnikov, ki so nameščeni oh obeh straneh zaslona. Čeprav se tega dejstva ne zavedamo jasno, kljub temu prispeva k vtisu, da imamo v resnici opraviti mehanično gibajočo se imitacijo.

Drugi del prispevka predstavlja filmsko poročilo. Napovedovalka bliskovitoma izgine z zaslona in gledalec je prestavljen v posarski deželni zbor. Najprej 30 sekund gledamo Oskarja Lafontainea med predstavitvijo njegove vlade. Gledalec ima vtis, da gre za povezan odlomek govora. V resnici pa gre za združitev začetnega in nekega veliko kasnejšega dela. Razlika je zakrita s tem, da nam v govornem postanku prikažejo poslušalce. Ko se v naslednjem kadru spet pojavi Oskar Lafontaine, ne opazimo, da je medtem preteklo več minut.

Po Lafontainu pokažejo govornika opozicije, ki trdi nasprotno od tistega, kar je pravkar povedal Lafontaine. Potem se pojavijo še druge slike iz deželnega zbora. Originalni ton je ob tem stiššan. glasno je slišati komentar, ki prihaja iz offa- to pomeni, da govorca ni na zaslonu.

Dosedanje opazovanje je pokazalo, da *Dnevnik –in* to velja za vse tovrstne informativne oddaje - gradi večplasten, iz najrazličnejših elementov sestavljen umetni svet. Gledalec ne more prepoznati različnosti posameznih elementov, njihovega izvora in morebitne obstoječe ali neobstoječe povezave med njimi.

Ker posneti deli prispevka predstavljajo pomemben sestavni del oddaje, si bomo natančneje ogledali posnetek sedmega prispevka.

Analiza poročila iz Dnevnika 9.6.1992. Prispevek it. 7; *Opazovalci ZN v Sarajevu*

Kader	Čas (s)	Besedilo	Vsebina slike Nastavitev kamere
1	35	<i>Napovedovalka v studiu</i> Zaradi pomanjkanja v Sarajevu nameravajo Združeni narodi v mesto, v katerem divja vojna, poslati vojake ZN, do bi tako omogočili odprtje letališča za pošiljanje pomoči. V New Yorku je Varnostni svet minulo noč sprejel sklep o odposlanju 60 vojaških opazovalcev, ki naj bi zagotovili premirje. Svet namerava v 2. koraku odločiti o namestitvi čete okoli 1000 vojakov ZN. Modre čelade naj bi prevzele nadzor nad letališčem. Po hudih bojih zadnjih dneh je danes v Sarajevu nekoliko mirneje.	Napovedovalka v studiu ozadje: diaprojeksija
2	2	Posnetek: Letališče je še vedno v rokah Srbov,.	Pogled na letališko dvorano. - negibno
3	2,5	... še vedno so nameščene njihove protiletalske rakete,	Pogled no pristajalno stezo. - v višini oči - negibno
4	3,5	... področje pa je obkoljeno s srbskimi enotami. Le prek	Pogled no letališki stolp -negibno
5	4	:... zračnega mostu je mogoče oskrbovati 300 000 prebivalcev.	Pogled na pristajalno stezo -ptičja perspektiva - negibno
6	4,5	... Srbi še vedno niso pripravljeni, de bi pod nadzorom opazovalcev ZN svoje rakete	Pogled no pristajalno stezo in okolico - stopnjevana ptičja perspektiva - negibno
7	2,5	...umaknili za 30km. Te slike	Pogled na stanovanjsko naselje (satelitsko naselje), V ospredju: prestreljeni avtomobili. - negibno
8	7,5	... ne morejo posredovati trpljenje prebivalstva Ljudje noč in dan prebivajo v kletih, primanjkuje živil, ni vode, ni	-ZOOM proč Pogled na pročelja hiš z uničenimi okni Nobenih ljudi. V ospredju avtomobili. Kamera se mimo uniformiranih vojakov približa stari ženski. -zasuk Pogled no mesto z okolico
9	3	... elektrike. Srbske enote še vedno obstreljujejo	Kamera se mimo uniformiranih vojakov približa stari ženski.
10	3,5	Sarajevo z okoliških gričev z artilerijo in minometi.	Pogled na mesto z okolico - kamera prečno od zgoraj
11	7,5	Položaj je obupen tudi v hrvaškem Dubrovniku, ker so prebivalci odrezani od zaledja, primanjkuje pitne vode,	Roke držijo steklenice pod pipo, no prostem. -ZOOM proč
12	2,5	...živila v pristaniško mesto prihajajo po morju	ženske stojijo ob pipi, pomivajo krožnike.
13	2,5	... Kdor je ostal do danes, si želi le, da bi preživel.	Pogled po stopnicah navzdol. Mlada ženska no prostem provizorično pere posodo.
14	4	,... Večinoma so lahko vzeli s seboj le torbo z najnujnejšim,	Skupina ljudi s prtljago se približuje kameri
15	2,5	ti begunci iz Bosne in Hercegovine.	Skupina ljudi, ki sedijo in stojijo. -negibno
16	5,5	Vsak dan jih prihaja no stotine, včasih, ko boji popustijo, tudi no tisoče, prebijejo se do	Kamera sledi skupini ljudi, ki se vzpenja po stopnicah - ZASUK

17	5	Zagreba, Za številne Muslimane je prva postaja mošeja v ketoliškem Zagrebu,	Pogled no mošejo. Ljudje gredo proti stavbi -kamera miruje
18	6,5	... ki za oskrbo beguncev trenutno porabi okoli 100 milijonov mark mesečno. Preveč	Pogled na vhod v mošejo. Dolg ZASUK do starca, ki sedi ob zidu.
19	8	.. za mesto, ki je že skoraj leto dni v vojni. Na današnjem posvetovanju o beguncih v Zagrebu so predlagali ureditev	Pogled no s tkaninami ovesene stene telovadnice -zasuk Sredi dvorane: ženske in otroci sedijo no odejah in blazinah.
20	5	... varnostnih območij: nadzirali stražili in oskrbovali naj bi jih Združeni narodi ter Bosna in Her-	Pogled no majhnega otroka. - zoom proč. Otroci se smejiijo, drže otroka
21	2	...cegovina. Poleg tega bi bilo treba urediti var-	Pogled no dva speča otroka, -negibno
22	7	.., nostne koridorje, da bi bilo pomoč mogoče neovirano prevažati skozi srbsko območje.	Pogled no žensko z dojenčkom v naročju, poleg majhen otrok - ZOOM k otroku

Dodatek

Dolžina kadra v studiu: 35 sekund

Dolžina filmskega prispevke: 91 sekund,

Celotna dolžina poročila, 2 minuti 6 sekund

Povprečna dolžina kadra: 4,3 sekunde

Od filma bi smeli pričakovati, da bo poročilo pojasnil in poglobil. Vendar pa o tem ne more biti govora. Pet kadrov ne kaže niti vojskujočih se Srbov, niti ni videti njihovega orožja, s posnetkov lahko razberemo, da naj bi bilo Sarajevo mogoče oskrbovati le prek zračnega mostu. Kljub temu pa ima gledalec vtis, da je videl nekaj zanimivega. Kje je vzrok za to? Najprej gre za hitrost menjavanja slik. Ugotovili so, da z očmi v eni sekundi fiksiramo tri slikovne točke. Da neko togo, negibno sliko popolnoma pregledamo in sprejmemo njeno slikovno vsebino, je običajno potrebnih šest do sedem sekund.

Pri slikovnem nizu, ki smo se mu posvetili (2. do 6. kader) posamezni kadri trajajo v povprečju 3,2 sekunde. Gledalcu se nenehno vsiljuje vtis, da ni videl vsega.

Komentar med predvajanjem slik govori o obupnem položaju ter pomanjkanju pitne vode in živil. Vendar pa tekoča voda v prvem kadru in nato pomivanje posode, ki da sklepati o nedavnem kosilu, dajeta popolnoma drugačen vtis, se zlasti, ker na ljudeh, ki jih vidimo ne opazimo nobenih znakov pomanjkanja alg obupa.

Če raziskani film gledamo kot del Dnevnika, daje napet in informativen vtis. Če pa si film natančno ogledamo, ne da bi nad pri tem premotila oblika podajanja, si ustvarimo jasen vtis, da je resnična predrznost, da kaj takega ponujamo kot filmsko poročilo.

Na vprašanje, zakaj ne opazimo nekoristnosti filmskih poročil, obstaja cela vrsta odgovorov.

Najprej gre za hitrost menjave slik. Dejstvo, da so razmeroma dolgi kadri uporabljeni le takrat, ko se vsebina slike med kadrom spreminja, jasno opozarja na to, da naj gledalec ne bi imel na voljo časa, ki je potreben, da sliko popolnoma dojame. Kratkost kadrov tudi preprečuje, da bi doumeli njihovo povezavo.

Nadaljnja ovira pri razumevanju filmskih poročil izhaja iz nujnosti, da svojo pozornost razdelimo med gledanje in poslušanje. V resnici pa je tako, da se pozornost pri procesu poslušanja odmakne od vidnega dožemanja površin. Pri gledanju televizije pa temu nasprotuje dejstvo, da se površina nenehno spreminja ter da njeno podajanje poteka na tako nenavaden in prefinjen način, da vzbuja kar največje zanimanje. Po drugi strani pa pri tistem, kar je posredovano v govorni obliki, manjka tisti del, ki je prispevek govorčevega jaz.

Ker pozornost prebujajočega dela ni, napovedovalko pri govorjenju gledamo, kar pa našo pozornost seveda odvrne od povedanega.

Naslednja ovira pri razumevanju izhaja iz načina govora. Tu sta pomembni dve značilnosti: hitrost govora in govorni premori. Iz raziskav je znano, da prehitro ali prepočasno govorjenje na eni strani in na drugi pomanjkanje premorov, otežujeta razumevanje.

Naslednja težava se pojavi, ker je tako pri besedilu, kot tudi pri slikah komaj mogoče opaziti členitev, ki izhaja iz same vsebine. Ne le, da ni prehodnih premorov, prehodi so ponekod zelo zabrisani. V zvezi s tem je značilno, do se rez slike ne ozira ne na stavek niti na posamezno besedo. Vtis je, kot da bi se besedilo, zaradi reza slike zaletelo.

Kritično preverjanje filmskih sporočil je oteženo tudi zaradi izbranih goriščnih razdalj.

Bližina, ki jo ustvari teleobjektiv, se razlikuje od pogleda, ki bi se nudil opazovalcu, če bi resnično stal pred otrokoma.

Tega mešanja se običajno ne zavedamo Kljub temu pa ne ostane brez posledic. Gledalec nezavedno opazi: tako, kot svet opazujem zdaj, ga kot človek sploh ne morem videti. Gledam skozi oko naprave. Kot človek ne morem nikoli priti v položaj, da bi videl to, kar vidim v tem primeru. Človek s pomočjo televizije postane priča nečemu, hkrati pa ga televizija loči od sveta, ker pogled, ki se mu nudi, ni njegov pogled. To seveda ne spodbuja h kritičnemu preverjanju ponujenega. Namesto tega se gledalec navadi, do živi v svetu, čigar način pojavljanja in zakoni izhajajo iz naprav, strojev. Gledanje televizije v celoti pri tem predstavlja navajanje na življenje v umetnih svetovih. Prav to pa seveda predstavlja del privlačnosti. Pogled, ki ga posreduje naprava, je presenetljiv in zato zabaven, ker na kratkočasen način pritegne pozornost. Ko enkrat nastopi navajenost, je pogled na svet, ki ga kaže kamera, poleg tega mogoče z lahkoto spreminjati. In resnično je v tem oziru od pojava televizije dalje potekal nenehen razvoj.

Televizijski svet je potemtakem svet, ki vedno obstaja le v delcih, pri čemer se ti delci nenehno prekrivajo, izpodrivajo in brišejo. Ta dogajanja sprejema naše nezavedno. Če to dogajanje poteka vedno znova prek daljšega časovnega obdobja, smemo z gotovostjo domnevati, do se tako krepki nagnjenost k strahu, ki je pri mnogih ljudeh prisotna že sama po sebi.

10. Poročilo Emery.

Psihologa in raziskovalca možganov, Merelyn in Fred Emery, sta raziskovala, kako gledanje TV učinkuje na dejavnost možganov. Pri tem sta izhajala iz t.i. teorije hemisfer, ki trdi, da imata leva in desna možganska polovica različne in natančno določljive naloge.

Raziskave so pokazale, da televizijska slika učinkuje tako, da leva možganska polovica preneha s svojo dejavnostjo. Domnevata, da leva možganska polovica, točk in svetlobe in utripajoče svetlobe, ki jih oddaja zaslon, ne prepozna kot resničnost in zato preneha z delovanjem. Potemtakem televizijske slike sprejema predvsem desna polovica možganov. Tu potekajo vsi tisti procesi, ki so povezani z domišljijo, občutkom in sanjami. Tako postane razumljivo, da gledanje televizije lahko pripelje gledalca v domišljjske svetove, kjer živi v intenzivnem občutku, medtem ko o možnosti za kritično preverjanje in kasnejše spominjanje le majhne.

Emerya menita, da nas ne bi smel premotiti naš subjektivni vtis, da zbrano in pozorno sledimo dogajanju na zaslonu. V resnici TV s tem, da zasede cel kompleks neposrednih in posrednih živčnih poti, uniči potencial pozornosti in ga nadomesti s stanjem splošne vzbujenosti. (gledanje televizije poteka na ravni zavesti, kakršno ima mesečnik).

Izkazalo se je, da pogled na zaslon neizogibno pripelje do upočasnitve možganskih valov. Odziv možganov pri tem velja mediju in ne vsebini oddaj. Možganski valovi se upočasnijo, kakor hitro aparat vključimo, dokler končno ne prevladajo alfa in delta valovi- tisti, ki so značilni za spanje in predhodne oblike spanca, sanjarjenje in dremanje.

Televizija ljudi navaja na to, da čutijo in zaznavajo kot avtomati. Namesto, da bi se vadili v aktivnem sodelovanju in pozornosti, je videti, da televizija te sposobnosti zatira. Pri TV je najbolj zastrašujoče

prav to, da informacija vstopa v nas, ne da bi se nanjo odzvali. Zdi se, da nekako ponikne v spominu, morda se nanjo odzovemo kasneje-vendar tedaj ne vemo niti tega, na kaj se odzivamo.

Izsledke raziskovanja možganov je potrdilo t.i. raziskovanje vrzeli v znanju. V nasprotju z vsiljujočo se domnevo, da bo poplava informacij privedla do tega, da bodo vsi vedeli vse o vsem, to je raziskovanje vrzeli razkrilo, da je naraščajoča medijska ponudba povzročila, da malo ljudi več ve, medtem, ko večina živi v nevednosti. Raziskovanje vrzeli v znanju tako z največjo samoumevnostjo govori o »informativne intenzivnih tiskanih medijih« in »informativno šibkejši televiziji«. S tehničnega vidika poročanja je to nesmisel. Samo po sebi je umevno, da je povezava slike in zvoka informativno bogatejša od čistih tiskanih medijev. Če pa se vprašamo, koliko informacij sprejmemo in razumemo, se televizija odreže slabše kot knjige in časopisi.

Glede na nerazumljivost večine novinarskih žanrov, kakršna je običajna za televizijo, upravičeno govorimo o vežbanju nerazumevanja ali pa le čisto rudimentarnega razumevanja televizijske ponudbe pri tistih, ki v takšnih okoljih odraščajo.. Ti izsledki pomenijo hkrati tudi zelo odločilno povečanje vrednosti branja.

Branje je aktivna duhovna dejavnost, ki omogoča pridobivanje in presojo znanja in spodbuja k dejavnemu oblikovanju življenja. Branje zahteva prav sposobnost razumevanja tujih misli. To učinkuje celo na odnos do televizije. Sposobnost razumevanja televizijskih oddaj raste v tolikšni meri, kot je za nekoga poleg gledanja televizije pomembno tudi branje.